

خداآفرین

تورکجه - فارسی
فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

خرداد ۱۴۰۳ - شماره گان مسلسل ۲۲۵ - سال بیستم قیمت ۱۵۰۰۰۰ تومن

تاریخده تورکلر *Tarixdə türklər*

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr
cncessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN
SHARGHIDAREHJAK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi
Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)
Say-225 May-Haziran 2024, Tehran

تیراژ: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudaferindergisi>

khudafarin@yahoo.com

خدا آفرین 225

ایچینده کیلر:

تورکلرین تاریخینه ییغجام باخیش ----- ۲

شیزوفرئنییانین علامتلیری و معالیجه سی هانسیلاردیر؟ ----- ۱۳

ساغالان حکایه لری ----- ۲۴

میللی - دئموکراتیک ادبیاتیمیز (۲) ----- ۲۶

زامانین سیناغیندا ----- ۳۳

یارباق توکومی ----- ۴۷

حکایه - اویکو ----- ۵۴

بیر عسگرین خاطیره سی ----- ۵۴

ژان پول سارترین «دیوار» حکایه سینده فلسفی جریانلار ----- ۵۸

قارقالار ----- ۶۲

ایستی سودا سویوق گوش ----- ۶۶

مقاله ته لافر (تلعفر) مللتی نین گییمی عادات و تقالید (تراث) ----- ۸۴

شعیریمیز - شاغیریمیز ----- ۸۶

عزیزیم آلا داغا،
گون دوشور آلا داغا.
من قاراداغ اهلیم،
یاز منی قاراداغا.

توركلرين تاريخينه ييغجام باخيش

Türklərin tarixinə yığcam baxış

تورک تاريخينين باشلانغیجی

یئر اوزونده یاشایان اینسان اجماع لارینین میللیشدیریلمه سی پروسئسی اونلارین اووچو- ییغجیدان اکینچی-چوبانلیغا کئچیدی ایله باشلايیر. تورکلری میدانا گتیره جک اینسان توپلوملارینین میلاد دان اول ۶۰۰۰-جی ایلدره قویونچولوغا باشلادیغی دوشونولور. بو تاریخی کؤچری آت سورمه تورک مدنیتینین باشلانغیجی حساب ائتمک اولار .

تورکلرین اجدادلاری میلاد دان اول ۲۵۰۰- ۱۷۰۰-جو ایلدره آفاناسیئوو مدنیتی ایله باشلايیب، میلاد دان اول ۱۷۰۰-۱۲۰۰-جو ایلدره آندرونووو مدنیتی ایله داوام ائدیب. بو عرقین دؤبوشچو و کؤچری مدنیته مالیک اولدوغو و میلاد دان اول ۱۷۰۰-جو ایلدن سونرا کوتلوی شکیلده آلتای داغلاری ایله تیان-شان داغلاری آراسینداکی بؤلگه یه یاییلدیغی معلومدور. منسوب اولدوغوموز تورک تاریخی جمعی ۴۰۰۰ ایل اوله گئدیب چیخیر. اما بیز تورکلرین تاریخی میلاد دان اول ۷-جی عصره گؤروروک. عصر، سؤزون اصل معناسیندا میلاد دان اول اوچونوعصره آيیدیر .بیز بونو ایلك بؤیوک تورک خانی تومان (تئومان) یابقودان ۱۱-جی عصردن بیلیریک.

میلاد دان اول ۳-جو عصر

۳۱۸: بؤیوک هون دؤولتینین (هیونگ-نو) قورولماسی و چین/هیونگ-نو آراسیندا شیمالی شانسى محاربه سی: ۲۴۰: چؤل خالقلارینا قارشى چین دیوارینین تیکینتیسى: بؤیوک چین سددى

Sorumlu müdür və baş yazar : Dr.Hüseyn Şərqidərəcək (SOYTÜRK)

مدیر مسئول و سر دبیر : دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

تورک تاریخی بوگونکو تورک خالقلارینین و یاد خالقلار آراسیندا تورک دیلینده دانیشان تورک توپلوملارینین اورتاق تاریخیدیر.

گؤکتورکلردن اول مؤوجود اولان تورکدیلی توپلولوقلار

بعضی تاریخچیلر طرفیندن تورکجه دئییل، اؤنجکی تورکلر کیمی قئید ائدیلمدی .

تورکلرین تاریخ صحنه سینه ایلك دفعه هونلار (هیونگ-نو و یا شیونقنو) دؤورونده سیاسی بیرلیک کیمی چیخدیقلارینا دایر ادعالار وار. باشلانماسی ایله باغلی مباحثه لر اولسا دا، تورکلرین تاریخی دنیا تاریخینین مهم بیر حیصه سینى تشکیل ائدی. آوراسیا و شیمالی آفریقادا یارانان هر بیر خالقین تاریخی اوزاقدان و یا یاخیندان تورکلرین حرکتلریندن تاثیرلنمیشدیر. شرق مدنیتلرینین غربه، غرب مدنیتلرینین دوغویا داشینماسیندا تورکلر ده مهم رول اوینامیشلار. اونلار اؤز دینلری اولان تنقیزمدن سونرا قبول ائتدیکلری یاد دینلرین (مانی دینی، یهودیلیک، بوددیزم، پراووسلاو و نئستوریان خریستیانلیغی، ایسلام) قاباقجیلارلی و مدافعهچیلری اولدولار و اونلارین یاییلماسینی اینکیشافینی تامین ائتدیلهر.

میلاد دان اول ۲۰۹: هیونگ-نو لیدئری تتومانین اؤلومو و
مئنتئین هیونگ-نو (هونلار) لیدئری اولدو .
۲۰۱: قیرغیزلارین ایلك قیدی
۲۰۱: پی تئنگین محاصره سی

میلاد دان اول ۲-جی عصر

۱۸۷: چین و هیونگ-نو آراسیندا بادئنگ دؤیوشو
میلاد دان اول ۱۷۷ - میلاد دان اول ۱۶۵: یوئچژیلرین
هیونگ-نو طرفیندن کانسودان باکترییا دئپورتاسیاسی و
اورادا یونان(چین ده اولان) کرالیغینین لغوی
۱۶۵-۱۷۷: هیونگ-نو چینه باسقینلار
۱۳۸-۱۲۶: زهانگ کیئن سفیرلیگی باکتریا. چین-ایران
مناسیبتلری

میلاد دان اول ۱-جی عصر

۴۹-۳۶: جهی-جهی کؤچو تالاس (غربی هیونگ-نو)
۱-جی عصر

۴۸: هیونگ-نو'نون ایکبیه بؤلونمه سی (شیمالی هیونگ-نو
و گونئی هیونگ-نو)
۹۳: سیئنیپس (سیئن-پی) طرفیندن هیونگ-نو
مغلوبیتی

۲-جی عصر

آشاغی ایتیلده (خزر دنیزینین شیمالیندا) هونلارین
وارلیغی

۳-جو عصر

۱۶۷ آسیا هون دؤولتی (بؤیوک هون دؤولتی) سقوط
ائتدی

۲۶۰: تابقاچلار شان-سیدن شیمالدا

۴-جو عصر

۳۵۱-۳۰۴: شیمالی چینده کی هیونگ-نو کراللیقلاری
(هان زهاو، هوو زهاو)

۳۹۲-۳۸۸: چینین شیمالیندا کی دینگ لینگ کرالیغی
(وئی)

۳۷۵-۳۷۴: آوروپا هونلارینین دون چایینی کئچمه سی
۴۰۹-۳۸۶: شیمالی چینده کی تابقاچلار (شیمالی وئی)

۳۹۵: قبیله لرین کؤچو

۵-جی عصر

۴۰۲: رورائین یارانماسی (یوان یوان/آوارلار؟)

۴۳۱-۴۰۷: شیمالی چینده هیونگ-نو کرالیغی (خیا)

۴۲۲: تابقاچلار طرفیندن لوویانین تولماسی

۴۲۷: رومالیلار و هونلارین اتفافی
۴۳۴: بیزانس و هونلار آراسیندا مارقوس مقویلہ سی
۴۴۰: آغ هون (ائفتالیت) ایستیلارینین باشلانغیجی
۴۵۱: آتیلا قالیپادا (ایندیکی فرانسه)
۴۵۲: آتیلانین رومایا ائکسپئدیسیاسی و پاپا ۱-جی لئو
ایله گؤروشو
۴۸۰: خزر دنیزی ایله دونای آراسیندا پربئولقلار
۴۸۰: آغ هونلار مزدک عصیانلاریندا ساسانیلره کؤمک
ائتدیر

اورتا عصر لر ده تورکلر

۶-جی عصر

۵۷۸-۵۳۱: خسرو پرویز طرفیندن قافاز دیوارلارینین
اوجالدیلماسی

۵۳۴: تابقاچلارین داغیلماسی (وئی سولاله سی)
۵۴۰: ائرگئئکون داستانیندا آدی چکیلن یوخا چیخمش

اورتا آسیا تورکلرینین یئئیدن ظهورو
۵۵۲: تو-کیو (تورک/گؤکتورکلر) روران حؤکمرانلیغینا
قارشى عصیان ائتدی. ایلك گؤکتورک خاقانلیغینین
یارانماسی .

۵۶۵: آغ هونلارین (ائفتالیتلر) گؤکتورکلر طرفیندن محو
ائتیلمه سی

۵۸۲: بیرینجی تورک خاقانلیغینین پارچالانماسی

۷-جی عصر

اورتا آسیا

۶۳۰: شرقی تورک خاقانلیغی چینین، غربی تورک
خاقانلیغی چینین تأثیرى آلتینا دوشدو .

۶۳۹: گؤکتورک شاهزاده سی کورشاد چین ساراییندا
اینتیلابا جهد ائتدی .

۶۵۹: غرب سماسیتورک خاقانلیغی چین حاکمیتینه
کئچدی

۶۷۴-۶۷۳: عربلر ماورا النهره چاتیر و بخارانی محاصره یه
آلیرلار .

۶۷۴: عرب اوردولاریندا تورک مزدلولاری (مملوکلر)
گؤرونمه یه باشلاپیر

۶۸۱: ایکینجی تورک خاقانلیغینین یارانماسی

۶۹۹: تورق خانلیغینین یارانماسی (ایندیکی قیرغیزیستان
اراضیسینده)

شرقی آوروپا

گۈللىرىنە كۆچ ائىدىن اوغوزلار اوغوز ياقو دۋولتينيىن اساسىنى قويدولار .

۷۸۹-۷۹۵ اوغور خاقانلىغىندا تاخت مبارىزه لرى و تنزول

شرقى أوروبا

۷۳۷-۷۱۳ خزر-عرب محاربهسى، قافقازين خزر ايتكىسى

۷۱۶: دونای بولقار خانلىغى بيزانس ايمپىرياسى ايله ايلك يازىلى مقاويله باغلاير و وئىرگى ييغماغا باشلاير .

۷۱۸-۷۱۷: اىستانبولون عرب محاربهسىنه قارشى بيزانسا بولقارىستان ياردىمى

۷۴۰: خزرلر يهودىلىگى رسمى دين كىمى قبول ائديرلر

۷۷۵-۷۴۵: بولقار-بىزانس مبارىزهسى

۷۶۴: خزرلر عباسىلرى مغلوب ائدیلر و قافقازى و آذربايجانى توتدولار

۷۸۰: ايتىل بولقار خانلىغىنين يارانمىسى

۷۹۲: ماركئلى دۇيوشوندىن سونرا بىزانس يئىدىن بولقارلارا وئىرگى اۇدمه يه باشلادى .

۷۹۶: فرانكلارين آوار خاقانلىغىنا هوجومو، ماجارىستان دوزنلىينه سيخىشديرىلدى

۹-جو عصر

خزر خانلىغى اوز گوجونون زىروههسىنده ايدى

اورتا آسيا

۸۲۱: اوغورلار تىبئىللىرى دفع ائديرلر

۸۳۲: اوغور خاقانلىغى قارىشقىلىغا دوشور

۸۴۰: قىرغىزلارين هوجومو نتيجهسىنده اوغور

خاقانلىغىنين داغىلماسى، قىرغىز خاقانلىغىنين يارانمىسى،

گونى-غربه قاچان اوغورلارين، قىرغىزىستانين

باغمسىزلىغىنى تانىمايان كارلوكلارين مستقىللىكلرىنى

اعلان ائدرک، دۋولتین اساسىنى قويماسى. قاراخانىلار دۋولتى .

۸۴۸: گونى-غربه كۆچ ائىدىن اوغورلار كانسو اوغور كرالىغىنى قوردولار

۸۵۶: گونى-غربه كۆچ ائىدىن باشقا بير اوغور قولو كاراهوجا اوغور كرالىغىنى قوردو .

شرقى أوروبا

۸۰۴: فرانكلارين چئورلىشلىرى نتيجهسىنده سقوط ائىدىن

آوار خاقانلىغى دونای بولقار دۋولتى طرفىدىن داغىدىلدى .

۸۱۴-۸۱۱: دونای بولقار دۋولتى بىزانس ايمپىرياسىنى مغلوب ائىدى

۶۱۶: آوارلار ايلك دفعه اىستانبولو محاربه يه آلدیلار

۶۲۱: آوارلارين حاكىمى آلتىندا اسلاويانلارين عصيانى، بالكانلارين اسلاويانلاشماسىنين سرعتلنمىسى

۶۲۶: آوارلار اىستانبولو ايكىنجى دفعه محاربه يه آلدیلار و آغىر ايتكىلر نتيجهسىنده گئرىلمه يه باشلادیلار .

۶۲۷-۶۲۶: شرقى روما ايمپىراتورو هئراكلئوس خزرلردن كمك اىستىير، خزرلر ساسانىلرى مغلوب ائدیر و قافقازى ايشغال ائدیرلر .

۶۳۰: غربى تورک خاقانلىغىنين دون-وولقا حوضهسىنده مسكونلاشان خزرلرين مستقىللىگى و قارا دنيزين شىماليندا بۇيوك بولقار خانلىغىنين يارانمىسى .

۶۵۲-۶۵۱: عرب ايمپىرياسى ايله ساسانىلرى محو ائىدىن و بوتون ايرانى توتان خزرلر آراسىندا محاربه

۶۷۸: خزرلرين غرب تضيقي نتيجهسىنده بۇيوك بولقار خانلىغىنين بۇلونمىسى

۶۸۰: بالكانلارا گلن بولقارلار بيرىنجى بولقار دۋولتىنى قوردولار .

۸-جى عصر

اورتا آسيا

۷۱۵-۷۰۵: عربلر ترانسوخيئاننى اله كئچىردیلر

۷۳۵-۷۲۰: اۇتوكنده اورخون عابدهلرينين اوچالدىلماسى

۷۳۷-۷۲۱: توركلرين عربله هوجومو

۷۴۴: ايكىنجى تورک خاقانلىغىنين عصيانكار اوغورلار، كارلوكلار و باسمىلر طرفىدىن دئوريلمىسى

۷۴۵: اوغور خاقانلىغىنين يارادىلماسى، ايندىكى قازاخىستاندا كىمئكلر مستقىل خانلىق قوردولار .

۷۵۰: عباسىلرين عرب ايمپىرياسىنى اله كئچىرمىلرى ايله تورک-عرب مناسىتلىرى يوشالماغا باشلادى .

۷۵۱: چىنلىلر اورتا آسيايا گىرير، عربلر تالاس دۇيوشونده كارلوكلارين كمكى ايله چىنلىلرى مغلوب ائدیر، كارلوكلار اىسلامى قبول ائتمه يه باشلاير .

۷۶۲: اوغور خاقانلىغى آن-لو-شان عصيانىنى ياتيرماقدا چىندهكى تان سولالهسىنه كۆمك ائدیر .

۷۶۵: اوغور خان بۇگو مانىلىگى دىنىنى قبول ائدیر

۷۶۶: تورق خانلىغى اوغور خاقانلىغىنين كارلوكلارى طرفىدىن مغلوب ائدىلدى، مختار كارلوك خانلىغى قورولدو، كارلوكلاردان قاچارق خزر و آرال

۹۴۰: خزرلره قارشى روس-بیزانس اتفاقی، خزرلر کریم تاتارلارینی ایتیریرلر .
۹۴۳: پئچئنقلر بیزانس ایمپیریاسینا قارشى روسلارلا اتفاق یارادیرلر
۹۶۵: اوغوز یاقو دؤولتی خزرلره قارشى روسلارلا اتفاق یارادیر .

۹۶۸-۹۷۲: پئچئنقلرین روسلارلا هوجوملاری
۹۶۹: روس کرای ۱-جی سویاتوسلاو طرفیندن خزر پایتختینین توتولماسی، خزرلرین قافقازین شیمالینا چکیلمه سی
۹۸۵: اوغوز یاقو دؤولتی وولقا بولقار دؤولتینه قارشى روسلارلا اتفاق یارادیر .
۹۸۶: سلجوق سولاله سی اوغوز یاقو دؤولتیندن آیریلاراق قازاخستانین گونئیوندا مسکونلاشدی .

کیچیک آسیا و آفریقا

۹۰۵: عباسیلر مصرده تولونیلر سولاله سینى بیتیردیلر
۹۳۵: تورک اصیللی باشقا بیر سولاله اولان آخشیدلر مصرده حاکمیتی اله کئچیره رک سوریه، فیلیسطينده، حجازدا و شیمالی سوداندا حؤکمرانلیق ائتدیلر .
۹۶۳: غزنی دؤولتینین قورولماسی، تورک باغمسیزلیغینین افغانیستان و پاکىستانا گئیشلمه سی

۹۶۹: فاطیمیلر دؤولتی طرفیندن آخشید حاکمیتینه سون قویولماسی
۱۱-جی عصر

اورتا آسیا

۱۰۳۶: کانسو اویغور کرالیغی مغول تانکوت کرالیغینین حاکمیتی آلتینا گىردى
۱۰۴۲: قاراخانلیلار دؤولتی شرق و غربه بؤلوندى
۱۰۵۰: قیپچاقلارین ایشغالی ایله کیمتک خانلیغینین داغیدیلماسی
۱۰۸۹: مرکزی سمرقندده اولان غربی قاراخانلیلار دؤولتی سلجوقلارلا تابع اولدى .
۱۰۹۱: مرکزی کاشقاردا اولان شرقی قاراخانلیلار دؤولتی سلجوقلارلا تابع اولدى .
۱۰۹۲: بؤیوک سلجوق دؤولتینین داخلی قارشیقلقلارلا سورورکلنمه سی نتیجه سینده ایکی قاراخانلی دؤولتی یئنیندن مستقیل اولدى .

شرقی آوروپا

۸۶۰: گونئی ائتن روسلار خزر خاقانلیغینا قارشى کیف شهرینه چاتیرلار .
۸۶۱: اوغوزلارین، کیمتکلرین و کارلوکلرین تضيیقی آلتیندا پئچئنقلرین شری-دریا اطرافیندا قارا دنیزین شیمالینا کؤچو
۸۶۵-۸۶۴: بولقار کرای ۱-جی بوریس خریستیانلیغی قبول ائتدی، دونای بولقارلاری تامامیله اسلاویانلاشاراق تورک دونیاسیندان قوپدولار .
۸۸۹: قارا دنیزین شیمالینداکی پئچئنقلر خزرلرین و قیپچاقلارین تضيیقی آلتیندا غربه دوغرو ایرلیله دیلر .
۸۹۲: غربه دوغرو ایرلیله یین پئچئنقلر دنئپر بویونجا ماجارلاری کارپاتلاردان کنارا کؤچمه یه مجبور ائتدیلر و بیزانس ایمپیریاسی ایله اتفاق یاراتدیلار .

کیچیک آسیا و آفریقا

۸۴۲-۸۳۳: خلیفه معتممین دؤورونده عباسی ساراییندا تورک عسگرلرینین تأثیرینین آرتماسی
۸۳۶: عباسیلر پایتختینین باغداددان تورک اسلاویان قارنیزونون اولدوغو سامارایا کؤچورولمه سی
۸۶۸: تولونوغوللاری عباسی خلیفه سینه صادق قالدی و مصر، سوریه، فیلیسطينه و شیمالی عراقا حاکم اولدى .

۱۰-جو عصر

اورتا آسیا

۹۲۳: هوو تانگ سولاله سی شیمالی چینده گؤکتورکلرین نسلیندن اولان شاتو تورکلری طرفیندن قورولدى .
۹۲۴: مغول خیتایلاری طرفیندن قیرغیز دؤولتینین داغیدیلماسی، اؤتوکنده تورک باغمسیزلیغینین سونا چاتماسی، قیرغیزلارین ایندیکی وطنلرینه کؤچو
۹۳۴: ساتوک بوغرا خان ایسلامی قبول ائتدی، قاراخانلیلار دؤولتی ایسه ایسلامی قبول ائتدی .
۹۷۹: قالا تورکلری شیمال سونگ سولاله سینین حاکمیتی آلتینا گىردى، چینین شیمالینداکی تورک وارلیغی داغیلدى .
۹۹۹-۹۹۰-جو ایللر: قاراخانلیلار دؤولتی سامانیلری محو ائتدی و ترانسوخیان ۳۰۰ ایلدن سونرا یئنیندن تورکلرین حاکمیتی آلتینا کئچدی .

شرقی آوروپا

۹۲۰: روس-پئچئنقلر محاربه سی

گونئی آسیا

۱۰۲۷-۱۰۰۱: غزنه دۆولتینین خانى غزنه لى محمودون
هیندیستانا سفرلىرى، هیندیستانین شىمالیندا و بنگلادش
ده تورک حاکمیتینین و ایسلامین یاییلماسى
۱۰۵۹-۱۰۳۷: قزنى (غزنه) دۆولتینین بۇيوك سلجوق
دۆولتى، خراسان و ایرانلا چكىشمه لرى سلجوقلارین
حاکمیتى آلتینا كئچدى .
۱۰۵۹: قزنویلرله بۇيوك سلجوقلار آراسیندا صلح
مقاولهسى
۱۰۸۰-۱۰۷۹: قزنى دۆولتى افغانیستاندا گوج قازانان
گوریلرى مغلوب ائتدی

۱۲-جى عصر

كىچىك آسیا

۱۱۰۰: دانیشمندلر مالاتیادا آنتاکیا کنیازلیغینی مغلوب
ائتدیلر و صلیبچیلرین گونئی-شرقى آنادولویا
ایرلیلیشینی قطعی شکیلده دایاندیردیلر .
۱۱۰۱: آنادولو سلجوقلو دۆولتى و دانیشمندلر کاستامونو و
مترزیفوندا خاچلیلاری مغلوب ائتدیلر .
۱۱۰۴: بۇيوك سلجوقلو دۆولتى حارراندا خاچلیلاری
(مسیحی) مغلوب ائدی و اونلارین فراتا دوغرو
ایرلیلهمه سینه مانع اولور .
۱۱۰۴: دمشقده بۇرووغللاری آتابیلیینین یارانماسى
۱۱۲۸-۱۱۰۵: سلجوق سولاله سینین سوریه ده
خاچلیلارلا ساواشى، شام و حلبین صلیبچیلرین
محاصره لرینه مقاومتى
۱۱۲۷: موصولدا زنگی آتابیلیینین یارادیلماسى
۱۱۷۴-۱۱۲۷: زنگیلرین خاچلیلارلا ساواشى
۱۱۴۴: زنگیلرین اورفانین فتحى
۱۱۴۴: اربیلده بئینگینلیر آتابیلیینین یارانماسى
۱۱۴۹-۱۱۴۷: اورفانین سوقوطندان سونرا تشکیل ائدیلن
۲. صلیب یوروشو زامانى آنادولو سلجوقلو دۆولتى
اسکیشهر و لادیکده صلیبچیلرین آلمان قولونو مغلوب
ائتدی، زنگیلر ایسه صلیبچیلرین شام محاصره سینى دفع
ائتدی .
۱۱۵۰: زنگیلر دۆرد صلیبچی دۆولتیندن بیرى اولان
اورفا ماحالینى لغو ائتدیلر .
۱۱۵۴: زنگیلر بۇرووغللاری آتابیلیینى لغو ائتدیلر

۱۰۱۶: خزر خاقانلیغینین روسلار و بیزانس ایمپئرییاسى
طرفیندن داغیلماسى
۱۰۳۷: روسلار طرفیندن مغلوب ائدیلن پئچئنئقلر
رومینیاادا مسكونلاشدیلار
۱۰۶۸-۱۰۶۱: قیپچاقلار روسلاری مغلوب ائدرک قارا
دنیزین شىمالینى و اوکراینانى اله كئچیردیلر .
۱۰۹۱: مالازگيرت دۇيوشوندىن سونرا چتىن وضعیتده
بیزانس ایمپئرییاسینا هوجوم ائدن پئچئنئقلر، ائنز
اطرافیندا بیزانس-قیپچاق اتفاقى طرفیندن محو ائدیلدی .
۱۰۹۳: قیپچاقلار روسلاری مغلوب ائدیلر

كىچىك آسیا

۱۰۳۸: خراساندا سلجوقلو دۆولتینین یارانماسى
۱۰۴۰: سلجوقلار سولالهسى دانداناكان دۇيوشونده
غزنویلرى مغلوب ائتدی و ایرانا دوغرو گئیشلندی .
۱۰۴۸: سلجوقلار پاسینلر دۇيوشونده بیزانس-گورجو
اتفاقینى مغلوب ائدرک شرقى آنادولویا داخیل اولدولار .
۱۰۵۵: سلجوقلار سولالهسى باغدادى فتح ائتدی و
عباسیلره حاکم اولدو
۱۰۶۴: سلجوقلار سولالهسى آنى قالاسینى فتح ائدی و
ارمنى-گورجو مقاومتینى قیردی .
۱۰۷۱: سلجوقلار بیزانس ایمپئراتورلونغونو مالازگيرت
دۇيوشونده مغلوب ائدرک آنادولویا یاییلیر .
۱۰۷۲: سیواسدا دانیشمئنتیلیر بئیلیینین قورولماسى
(بۇيوك سلجوقلارلا تابع)
۱۰۷۷: پایتاختى ایزنیک اولان (بۇيوك سلجوقلارلا تابع
اولان) آنادولو سلجوقلو دۆولتینین یارانماسى
۱۰۸۱: اژه ساحلرینده چاكا بئیلیغینین دونانماسینین
اینشاسى ایله تورک دنیز قوه لرینین قورولماسى .
۱۰۸۵: سوریه سلجوقلو دۆولتینین قورولماسى
۱۰۹۲: سلطان ملیکشاهین سوى قصدچیلر طرفیندن
اؤلدورولمهسى نتیجه سینده بۇيوك سلجوقلو دۆولتى
داخیلی قاریشقیلیغا سوروكلندی .
۱۰۹۶: ایزنیکده بیرینجى صلیب یوروشونون
اؤنچوللرینین آنادولو سلجوقلو دۆولتى طرفیندن محو
ائدیلمهسى
۱۰۹۹-۱۰۹۶: بیرینجى صلیب یوروشو نتیجه سینده
بیزانسن نیکئا و غربى آنادولونو گئرى آلماسى، سوریه و
فیلیسطين ساحلرینده خاچلى دۆولت لرینین یارانماسى .

۱۱۴۱: بۇيوك سلجوق دۆولتى قىتان دۇيوشونىدە قارا خىتايىلار طرفىندىن مغلۇب ئىدىلىدىكەن سونرا سقۇپ ئىتتى .

۱۱۵۷-۱۱۵۴: اوغۇزلار يىن عصيانىدىن سونرا بۇيوك سلجوق دۆولتىنىن داغىلماسى، خوارزمشاھلار دۆولتىنىن مستقىلىكى

۱۱۹۴-۱۱۸۲-جو ايللر: خوارزمشاھلار دۆولتى ايران، خوراسان و قارا خىتايى مغلۇب ئىدىكەن ترانسوخىيانانى فتح ئىتتى .

۱۱۸۸: بۇيوك سلجوق دۆولتىنىن وارىشلىرىدىن بىرى اولان كرمان سلجوق دۆولتىنىن اوغۇزلار طرفىندىن دارماداغىن ئىدىلمەسى .

۱۱۹۴: بۇيوك سلجوق دۆولتىنىن وارىشلىرىدىن اولان عراق سلجوق دۆولتىنىن خوارزمشاھلار دۆولتى طرفىندىن لغوى **گونى آسىا**

۱۱۱۷: بۇيوك سلجوق اوردوسو قىزنەيە گىردى و قىزنى دۆولتىنە وئىردى .

۱۱۱۹: شىمالى ھىندىستاندا قىزنى ايمپىرىياسىنىن حاكىمىتىنىن محكەملەنمەسى

۱۱۳۵: بۇيوك سلجوق اوردوسو يىنىدىن قىزنەيە گىردى و قىزنە دۆولتىنە يىنىدىن وئىردى .

۱۱۷۳-۱۱۷۸: ئاندولو سلجوقلۇ دۆولتى دانىشمىندلىرىن بوتون تورپاقلارنىن اله كىچىرەك ئاندولودا تىك گوجە چئورىلدى .

۱۱۸۳-۱۱۷۴: صلاح الدىن سورىيە دە زىنگىيان حاكىمىتىنە سون قويور

۱۱۷۶: ئاندولو سلجوقلۇ دۆولتى مىرىياكتفالون دۇيوشونىدە بىزانسلارا مغلۇب اولدۇ. عثمانلى ايمپىرىياسىنىن مغلۇبىتى و ئاندولودا سلجوقلۇ حكرمانلىغىنىن يىكۇنلاشماسى .

۱۱۹۰: ۳ جو . صلب يوروشو ائناسىندا صلب چىلرىن آلمان قولونون كونىايا ھوجومو و آلمان ايمپىراتورونون سىلىفىكە دە بوغولماسىدىن سونرا آلمان اوردوسونون داغىلماسى .

ايران و اورتا آسىا

۱۱۱۸-۱۰۹۲: بۇيوك سلجوق دۆولتىنە داخىلى قارىشىقلىقلار و بارى مستقىل آتابىلرىن يارانماسى

۱۱۳۲: مغلۇل قارا خىتايلىلار قارا خوجا اويغور كرالىغىنىن آرادان قالىدراق تورك تورپاقلارنىن دوغرو ايرىلەمەيە باشلادىلار .

۱۱۳۴: قاراخانلىلار شرقى قاراخانلىلرى محو ئىتدىلر

۱۱۳۷: قاراخانلىلار غربى قاراخانلىلرى محو ئىدىكەن اورتا آسىادا حاكم گوجە چئورىلدىلر .

مغول ایمپیریاسینین یاییلماسیندان اوولکی سون

وضعیت

۱۳-جو عصر

۱۳-جو عصرده مغول ایمپیریاسینین گئیشلمهسی

کیچیک آسیا و یاخین شرق

۱۲۰۲: سالتوکلو بیلیینی لغو ائدرک آنادولو سلجوقلو

دؤولتینین شرقی آنادولویا گئیشلمهسی

۱۲۰۷: آنادولو سلجوقلو دؤولتی آنتالیانین فتحی ایله

آرالیق دنیزینه آچیلدی .

۱۲۱۴: آنادولو سلجوقلو دؤولتی سینوپون فتحی ایله قارا

دنیزه آچیلدی .

۱۲۲۸: آنادولو سلجوقلو دؤولتی مننگوچلو بیلیینی لغو

ائتدی

۱۲۳۰: مغول ایستیلاسیندان خلاص اولوب آنادولویا

دوغرو ایرلیلهین خورازمشاهلار یاسسی چمن دؤیوشونده

آنادولو سلجوقلو دؤولتی طرفیندن دایاندریلدی .

۱۲۳۹: بابا اسحاق عصیانی آنادولو سلجوقلو دؤولتینی

ضعیفلتدی

۱۲۴۳: کؤسئداغ دؤیوشونده آنادولو سلجوقلو دؤولتینین

مغوللارا قارشى مغلوبیتی

۱۲۵۰: تورک اصیللی کولئمئنلر مصرده حاکمیتی اله

کنچیره رک ایوبیلره سون قويدولار .

۱۱۴۸-۱۱۵۱: گوریلر قزینی توتدولار و بؤیوک

داغینتیلارا سبب اولدولار .

۱۱۵۲: بؤیوک سلجوقلار قزینی گوریلردن آزاد ائتدیلر

۱۱۴۳-۱۱۵۷: بؤیوک سلجوق دؤولتینین داغیلماسی ایله

قزیه و افغانیستان یئنیدن گوریلرین ایینه کنچدی .

۱۱۸۶: پایتاختی لاهور اولان پنجابدا حؤکمرانلیق

ائتمهیه داوام ائدن غزنوی دؤولتینین گوریلر طرفیندن

سقوطو

شرقی أوروبا

۱۱۱۱-۱۱۱۶: روسلار طرفیندن مغلوب ائدیلهن قیپچاق

طایفا لارینین گورجوستانا کؤچو و اونلارین گورجولرله

اتفاقی

۱۱۲۳: قیپچاقلارین دسته بی ایله گورجولر بؤیوک

سلجوقلاری تیغلیس دن قوودولار .

۱۱۵۰: قیپچاقلار دنئیر بویو یئنیدن گوج قازانماغا

باشلايير

۱۱۵۴: روسلاری دفع ائدن قیپچاقلار خارکف اطرافیندا

اؤز حؤکمرانلیقلارینی برپا ائتدیلر .

۱۱۷۴-۱۱۵۷: بولقا بولقلارلارینین روسلارلا ساواشی

۱۱۷۴-۱۱۸۵: قیپچاقلارین روسلارلا قارشى حربی

اوغورلاری

- نورالدين بى قاراماندا بىلگىن اساسىنى قويدو
۱۲۹۹: عثمانلى ايمپىراتورلۇغونون قورولماسى
- اورتا آسيا**
۱۲۱۲: فرقانەدە حۇكمرانلىق ائدن قاراخانىلر خورازمشاهلار دۇولتى طرفىندن محو ائدىلدى .
- گونئی آسيا**
۱۲۰۶: تورک اصىللى كوماندىرلرى طرفىندن دەلى سولطانلىغىنىن قورولماسى
۱۲۳۶: دەلى سلطانلىغى بوتون شىمالى هىندىستانى، كشمىرى و بنگلادشى ايداره ائدىر
۱۲۹۰: تورک اصىللى هالاژىلر دەلى سلطانلىغىنا نظارتى اله كئچىردىلر .
- شرقى آوروپا**
۱۲۹۹: عثمانلى ايمپىراتورلۇغونون قورولماسى
مغول ايمپىرىياسىنىن پارچالانماسىندان سونرا قىزىل اوردا دۇولتى توركلشىر
۱۴-جو عصر
چاغاتاى خانلىغى ۱۳۵۰-جى ايلدن اعتباراً تامامىله توركلشدى .
- ۱۴۲۴-۱۳۲۰: دەلى دە توغلو ق سولالهسى
۱۳۴۶: عثمانلىلار آوروپايا كۇچورلر
۱۳۶۱: ادىرنىن عثمانلىلار طرفىندن توتولماسى
۱۳۷۰: تىمور حاكمىتى اله كئچىردى
۱۳۸۲: توختامىش قىزىل اوردايا كوماندانلىق ائدىر و مسكوانى ياندىرىر
۱۳۸۹: كوسووو: بالكانلاردا عثمانلى حاكمىتى
۱۴۰۳-۱۳۸۹: ۱-جى بايزىدىن حاكمىتى
۱۳۹۸: تىمورون هىندىستانا سفرى
- ۱۵-جى عصر**
كىچىك آسيا
۱۴۰۲: تىمور و ۱-جى بايزىد آراسىندا آنكارا دۇيوشو
۱۴۰۶: آققويونلو و قارقويونلو تارىخ صحنهسىنه قايدىر
۱۴۵۳: فاتح محمد طرفىندن ايستانبولون فتحى
۱۵۰۴-۱۴۵۳: آققويونلو دۇولتىنىن قىزىل دۇورو .
- اورتا آسيا**
۱۴۰۵: تىمورون اۇلومو
۱۴۴۷-۱۴۰۵: شاهروخون هراتا گلىشى
۱۴۶۰-۱۴۱۲: ابوالخىر اۇزىك حاكمىتىنى قوردو .
- ۱۴۴۹-۱۴۴۷: اولوق بى
۱۴۵۶: قازاخ خانلىغىنىن يارانماسى
- گونئی آسيا**
۱۵۱۷-۱۴۱۴: تورک سولالهسى دەلى سىدلرى
- شرقى آوروپا**
۱۴۳۰: كریم تاتار خانلىغىنىن يارانماسى
۱۴۴۵: كازان تاتارخانلىغىنىن يارانماسى
۱۵۰۵-۱۴۶۲: هشترخان خانلىغىنىن يارانماسى
۱۴۷۳: حسين بايكارا: تىمورىلرىن اينتىباهى
- ۱۶-جى عصر**
شرقى آوروپا
۱۵۰۲: كریم تاتارخانلىغى قىزىل اوردا دۇولتىنى محو ائتدى
۱۵۵۲: كازان تاتارخانلىغىنىن روسيه يه ايلحاقى
۱۵۵۶: هشترخان خانلىغىنىن روسيه طرفىندن ايلحاقى
۱۵۵۷: نوقاي خانلىغىنىن روسيه ايلحاقى
۱۵۷۱: كریم تاتار خانلىغى مسكوانى ياندىردى
۱۵۹۸-۱۵۸۰: روسىيا سىبىر خانلىغىنى لغو ائتدى
- اورتا آسيا**
۱۵۰۰: محمد شىبانى و اۇزىكلر ماورا النهر دە
۱۵۱۰: محمد شىبانىنىن اسماعىل طرفىندن مغلوبىتى
- كىچىك آسيا**
۱۵۰۲: شاه اسماعىل صفويلر سولالهسىنى قوردو
۱۵۱۴: چالدىران دۇيوشو، شرقى آنادولودا عثمانلى مسكنى
۱۵۱۶: ريدانىيه دۇيوشو، عثمانلىلار سوريه و فيلىسطينى كۆلتمىن دۇولتىندن آلدىلار .
۱۵۱۷: عثمانلىلار حجازدا حۇكمرانلىق قوردولار
۱۵۳۴: عثمانلىلار عراقى صفويلردن آلدى
۱۵۳۸: عثمانلىلار يمن دە حۇكمرانلىق قوردولار
۱۵۴۶: عثمانلىنىن كنگر (بصره) كۇرفزىنه ائنىشى
۱۵۵۱: عثمانلى حاكمىتى قطره و عمانا چاتدى
۱۵۷۸: عثمانلىلار خزر دنيزىنه چاتىر
۱۵۹۰: عثمانلىلار بوتون قافقازى و آذربايجانى- گورجو و ارمنىنى اله كئچىردىلر
- گونئی آسيا**
۱۵۲۶: مغول ايمپىرىياسىنىن قورولماسى
أفريقا

۱۶۳۰-۱۶۲۸: شرقی مغوللار طرفیندن مغلوب ائدیلن باشقا بیر مغول طایفه سی اولان کالمیکلار قازاخستانا ایشغال ائتدیلر و وولقا بؤلگه سینده مسکونلاشدیلر .
۱۶۴۲-۱۶۳۴: روسییا طرفیندن یاکوت عصیانلارینین یاتیریلماسی

۱۶۳۹: روسیه ساکیت اوکئانا چاتدی
۱۶۸۰: مغول جونقارلارین شرقی تورکوستانی ایشغالی، چاغاتای خانلیغینین سونو
۱۶۹۸-۱۶۸۰: جونقارلارین قازاخ خانلیغینا هجومو

گونئی آسیا

۱۶۵۸-۱۶۲۸: شاه جاهان، هیندیستان ایمپراتورو .
۱۷۰۷-۱۶۵۸: هیندیستان ایمپراتورو اورانگرتب .

۱۸-جی عصر

شرقی آوروپا

۱۷۷۵-۱۷۴۲: روسییدا پوقاچوو محاربه سی (تاتار عصیانى)

۱۷۸۳: کریمین روسلار طرفیندن ایلحاقى .
کیچیک آسیا
۱۷۳۰-۱۷۱۷: عثمانلیلارین لاله دؤورو
۱۷۴۷-۱۷۳۶: نادیر شاه باسقینی
۱۷۹۴: ایراندا تورک قاجارلار سولاله سینین قورولماسى .
اورتا آسیا

۱۷۰۹: کوکاند خانلیغینین یارانماسى
۱۷۱۸-۱۷۰۹: جونقار-قازاخ خانلیغى ساواشى
۱۷۱۸: قازاخ خانلیغینین اوچه بؤلونمه سی
۱۷۲۱: خاکآسیانین روسییا یا ایلحاقى
۱۷۳۱: قازاخ خانلیغینین کیچیک بیر حصه سی روسیانین حمایه سینه کئچدی
۱۷۴۷-۱۷۴۰: خیوه خانلیغیندا ایران حاکمیتى
۱۷۵۹-۱۷۵۵: چینده حاکمیتى اله کئچیرن مانچو سولاله سی شرقی تورکوستانی جونقارلاردان آلدی .

۱۷۵۵: جونقارلارین بیر ایالتى اولان تووا، چینده نظارتى اله کئچیرن مانچو سولاله سینین حاکمیتى آلتینا گیردی .
۱۷۵۶: روسییا آلتای بؤلگه سینى اله کئچیردی
۱۷۸۵: مانقیتلار بخارا خانلیغیندا حاکمیتى اله کئچیردیلر

گونئی آسیا

آفریقا

۱۵۱۶: الجزایرده عثمانلى حاکمیتینین قورولماسى
۱۵۱۷-۱۵۱۶: کؤلتمن دؤولتینین عثمانلى داغیدیلماسى، مصرده عثمانلى حاکمیتى
۱۵۵۱: لیبى ده عثمانلى حاکمیتینین باشلانغیجى
۱۵۵۷: عثمانلیلار حبش ویلایتینى قوردولار
۱۵۷۴: تونس ده عثمانلى حاکمیتینین باشلانغیجى
۱۵۷۷: عثمانلى حاکمیتینین فجزانا قدر گئیشلمه سی
۱۵۸۰-۱۵۷۶: مراکشده عثمانلى تأثیرى

۱۷-جی عصر

شرقی آوروپا

۱۶۰۰: سیبیر خانلیغینین مغلوبیتى .
۱۶۰۶: زیتواتوروک مقاویله سی، عثمانلى ایمپریاسینین زیروه سینه چاتماسینی سیموولیزه ائدیر .
۱۶۸۳: عثمانلیلار طرفیندن ویانانین محاصره سی .
۱۶۹۹: کارلوویتس مقاویله سی. عثمانلیلار تنزوله باشلاپیر .

کیچیک آسیا

اورتا آسیا

۱۶۰۵: روسیه یئنیسیئى ایشغال ائتدی
۱۶۵۰-۱۶۱۵: قیرغیزلارین روسلارا قارشى ساواشى
۱۶۲۰: یاکوت تورپاقلارینین روسیه ایلحاقى
۱۶۲۸: دولقانلار روسیانین حاکمیتى آلتینا گیردی

۱۸۲۰: قازاخ خانلیغینین بۇيوک حیصهسی کوکاند خانلیغینین حاکمیتی آلتینا کئچدی

۱۸۴۷: قازاخ خانلیغینین تورپاقلاری تامامیله روسیایا کئچدی .

۱۸۵۴-۱۸۵۱: خیوه خانلیغینین روسلار مغلوبیتی
۱۸۶۴: روسلارین غربی تورکوستانا قارشى یوروشلرینین باشلانماسی

۱۸۶۵: شرقی تورکوستاندا کاشقار خانلیغینین یارانماسی
۱۸۶۶: بخارا امیرلیگی روسیانیین حاکمیتی آلتینا کئچدی

۱۸۶۶: بۇکئی خانین آنادان اولماسی
۱۸۶۸: کوکاند خانلیغی روسیانیین حاکمیتی آلتینا کئچدی

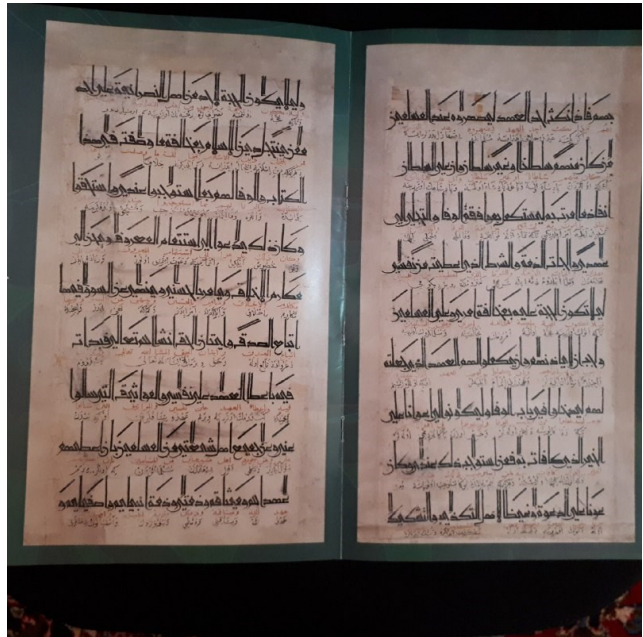
۱۸۷۱: روسییا بالخاش گۆلونون اطرافینی ایشغال ائتدی
۱۸۷۳: خیوه خانلیغی روسیانیین حاکمیتی آلتینا کئچدی
۱۸۷۶: کوکاند خانلیغینین روسیایا ایلحاقی
۱۸۷۷-۱۸۷۸: چین کاشقار خانلیغینی لغو ائتدی
۱۸۸۴-۱۸۸۱: تورکمنیستانین روسیایا ایلحاقی

گونئی آسیا

۱۸۰۵: مغول دؤولتی ماراتها کونفئدئراسیاسینی مغلوب ائدن اینگیلیسلرین حمایهسینه کئچدی
۱۸۵۷: اینگیلیسلرین موغول ایمپئریاسینی محو ائتمهسی، هیندیستاندا دوققوز عصرلیک تورک حکمرانلیغینین و وارلیغینین سونو

آفریقا

۱۸۱۵-۱۸۰۱: آفریقانین غرب اوجاقلاری ایله ساواشی
۱۸۲۲: سودان عثمانلی حاکمیتی آلتینا گوردی
۱۸۴۲-۱۸۳۰: فرانسانین الجزیری ایشغالی
۱۸۴۰-۱۸۳۱: عثمانلی-مصر ساواشی، مصرین مختاریت قازانماسی
۱۸۶۹: سووئیش کانالینین آچیلیشی
۱۸۸۱: فرانسانین الجزیری ایشغالی
۱۸۸۲: اینگیلیسلرین مصری ایشغالی
۱۸۸۵: ایتالیانیین حبشیستانی ایشغالی
۱۸۸۵: سوداندا تورک حاکمیتینین سونو
۱۸۸۸: اینگیلیسلرین سومالییه هوجومو، آفریکا بوینوزو بۇلگهسینده تورک وارلیغینین سونو

۱۷۰۵: تونسده حسینلر سولالهسی، عثمانلی ایمپئریاسی

۱۷۹۸-۱۷۹۹: ناپولئون بوناپارتین مصر ائکسپئدیسیاسی.
تورکیه-فرانسیز ساواشی .

۱۹-جو عصر

شرقی أوروبا

۱۸۲۹: یونانیستان مستقیل اولدو
۱۸۷۸: برلین مقاولهسی، صربیا، مونتنئقرو (قاراداغ)، رومینییا مستقیللیک قازاندی، بلقاریستان مختاریت قازاندی

۱۸۸۱: یونانلارین فئسسالیانین ایلحاقی

۱۸۸۱: آتاتورکون آنادان اولماسی

۱۸۸۵: شرقی روم ائلینین بولقار ایلحاقی

کیچیک آسیا

۱۸۱۳: داغیستان و آذربایجانین روسیایا ایلحاقی
۱۸۲۷: بالکارلار روسیانیین حاکمیتی آلتینا گوردی
۱۸۲۸-جی ایل: قاراجایلار روسیانیین حاکمیتی آلتینا کئچدی

۱۸۲۸: ایروان و ناخچیوانین روسیایا ایلحاقی

۱۸۲۹: روسییا آخیسکانین ایلحاقی

۱۸۳۹: عثمانلی ایمپئریاسیندا تنظیمات فرمانی

۱۸۷۶: عثمانلی ایمپئریاسیندا ایلک آناياسا

۱۸۸۴: محمد امین رسولزاده نین آنادان اولماسی

اورتا آسیا

۱۹۹۱ :شورونین داغیلماسی و مستقیل دؤولتر
بیرلینین یارانماسی

۱۹۹۲ :تورک رئیسپولیکالارینین بیرلشمیش میللتره
قبولو :

قازاخستان

اۆزبکیستان

آذربایجان

تورکمنیستان

قیرغیزستان

۱۹۹۲ :ایلک تورکدیللی اؤلکهلرین زیره توپلانتیسی ۳۰
اوکتیابر ۱۹۹۲-جی ایلده آنکارادا کئچیریلدی .

۱۹۹۳ :آذربایجانین بیر حیصه سینین ائرمینلر طرفیندن
ایشغالی .

۱۹۹۳ : ۱۹۹۳-جو ایلده آلماتیدا تورکدیللی اؤلکهلرین
مدنیت و اینجصنعت ساحه لرینده امکداش لیغی تامین
اؤدن تورک مدنیتی و اینجصنعتینین بیرگه ایداره سی
یارادیلیمیشدیر .

۱۹۹۳ :مدنیت، اقتصاد و سیاسی فوروم اولان و بوتون
تورک دؤولترلی و توپلوملاری ایله علاقهلر توپلوملارین
ایشتیراک ائتدی ایلک تورک کونفرئسی کئچیریلدی .

۲۱-جی عصر

۲۰۰۵ :قیرغیزستاندا لاله اینقیلابی .

۲۰۰۵ :قازاخستان لیدئر نورسولطان ناظربایغو خالقا
مراجعتینده مرکزی آسیادا عمومی بازار یاراتماغی تکلیف
اؤتدی .

۲۰۰۵ :اؤزبکیستاندا اندیجان حادثهلرلی

۲۰۰۶ :باکی-تفلیس-جیهان بورو کمری ایستیفاده یه
وئریلیب .

۲۰۰۷ :ساحلیانی اؤلکهلر خزرین ایستاتوسونو معین
اؤتمک اوچون ایلک دفعه بیر آرایا گلدیلر .

۲۰۰۸ : ۲۱ نوایر ۲۰۰۸-جی ایلده تورکیه، آذربایجان،
قازاخستان و قیرغیزستان آراسیندا تورکدیللی اؤلکهلرین
پارلامنت آسامبلئاسینین یارادیلماسی .

۲۰۰۹ :تورک شوراسی یارادیلیب .

۲۰۲۰ :آذربایجان داغلیق قاراباغ موناقیشه سینن ۴۴
گونلوک وطن محاربه سی ظفری ایله حل ائدیپ

۲۰۲۳ : تورک دولتر تشکیلاتی یاراندی

۲۰-جی عصر آنادولو تورک لری ۶۰ ایله یاخین مستقیل
دؤولتی اولان یئنگنه اوزون عمرلو تورک بیرلیگی اولراق
قالدی .

۱۹۰۵ :جیددجیلیک حرکاتلارینین باشلانغیجی .

۱۹۲۰-۱۹۱۰ :قازاخلارین و قیرغیزلارین آلاش اوردا
حکومتی

۱۹۱۱-۱۹۱۲ :تریپولینین ایتالیا طرفیندن ایشغالی

۱۹۱۲ :بالکان محاربه لری

۱۹۱۶-۱۹۱۵ :گئلیولو دؤیوشو

۱۹۱۷ :تورکستان اؤز مختاریتینی اعلان ائتدی

۱۹۱۸ :تورکیه ایله متفیق دؤولتر آراسیندا مودروس
باریشیق مقابله سی ایمضالاندی .

۱۹۱۸ :آذربایجان خالق جمهوریتینین اعلان ائدیلمه سی

۱۹۲۲-۱۹۱۹ :تورکیه قورتولوش ساواشی باش وئردی .

۱۹۲۸-۱۹۱۹ :باسماچیلارین سووئت اتفاقینا قارشو
عصیان

۱۹۴۴-۱۹۲۱ :تانو تووا خالق جمهوریتی

۱۹۲۲ :تورکلرین یونانلار اوزرینده غلبه سی

۱۹۲۳ :تورکیه ده جومهوریتین اعلان ائدیلمه سی

۱۹۳۴-۱۹۳۲ :چینده شرقی تورکستان او یغور ایسلام
جمهوریتی

۱۹۳۸ :آتاتورکون اؤلومو

۱۹۵۵ :رسولزاده نین وفاتی

۱۹۴۴ :روس اوردوسونون کمکی ایله قیسا عؤمورلو شرقی
تورکستان جمهوریتی اعلان ائدیلدی .

۱۹۴۵ :ایران دا آذربایجانین میلی حکومتینین سید جعفر
پیشه وری طرفیندن یارادیلماسی.

۱۹۴۶ : آذربایجان میلی حکومتی ایران پهلو ریژی می
طرفیندن داغیدیلماسی و یئنی دن آذربایجانین ایرانا
الحاقی

۱۹۵۵ :سینجان-اویغور مختار بؤلگه سی: سینجان (شرقی
تورکستان) مختار بؤلگه اعلان ائدیلدی

۱۹۷۱ :آوروپالیلار مرکزی آسیادان چکیلمه یه باشلادیلار

۱۹۷۴ :تورکینین قبرس سفری

۱۹۸۳ :شیمالی قبرس تورک جمهوریتینین مستقیللیک
بیاننامه سی

۱۹۸۸ :آذربایجان-ارمنیستان موناقیشه سینین باشلانماسی

۱۹۹۰ :شوروی نین باکییا باسقینی

شیزوفرئنیانین علامتلی و معالجه سی هانسیلاردیر؟

SCHIZOPHRENİANIN ƏLAMƏTLƏRİ VƏ MÜALİCƏSİ HANSILARDIR ?

شیزوفرئنیانین ندر؟

مشهور اینانجین عکسینه اولراق، شیزوفرئنیان خسته لری بؤلونموش و یا چوخشاخه لی شخصیته مالیک دئییلر، لاکین شیزوفرئنیان پسیخوز و دللیک دیر، اینسانین تصور ائتدیینین رئال اولمادیغی ان چوخ یاییلمیش پسیخی خسته لیکلردن بیریدیر. بعضی حاللاردا پسیخی پوزغونلوغو اولان اینسانلار رئاللیقلا علاقنی ایتیریرلر. اطرافداکی دنیا چاشقین دوشونجه لرین، تصویرلرین و سسلرین آنلاشیلمازلیغی کیمی گؤرونه بیلر. شیزوفرئنیان خسته لرینین داورانیشلاری چوخ قریبه و حتی شوک ائدیجی اولا بیلر .

شیزوفرئنیان اینسانلارین اینستینکتیو اولراق رئاللیغی آنورمال شکلده شرح ائتدی جدی پسیخی پوزغونلوق دور .

شیزوفرئنیانین شدتی اینساندان اینسانا دیشیر. بعضی اینسانلار یالنیز بیر دفعه دللیک دؤورونو یاشاییر، بعضیلری ایسه حیاتلاری بویو بیر نئچه دللیک دؤورونو یاشاییر و بو دؤورلر آراسیندا نیسبتا نورمال بیر حیات یاشاییرلار. شیزوفرئنیان سیمپتوملاری رئسیدیولر و ایرلیله مه لر کیمی تانینان دؤورلده پیسلشیر و یئئیدن یاخشیلاشیر .

اساساً خرونیک و ضعیفله یین شیزوفرئنیان خسته لری جمعیتده، ایشده، مکتبده و موناسیبتلرده چوخ واخت پروبلنملر یاشاییرلار. شیزوفرئنیان اوزون مدت داوام ائدن، معالجه سی اولمایان، لاکین ایداره اولونا بیلن بیر خسته لیک دیر. شیزوفرئنیان خسته لرینین عملوک معالجه یه احتیاجی وار. اثرکن معالجه جدی فسادلار اینکیشاف ائتمزدن اول سیمپتوملاری ایداره ائده بیلر و اوزونمدتلی پروقتوزو یاخشیلاشدیرماغا کؤمک ائده بیلر .

شیزوفرئنیان هر یاشدا گؤرونه بیلسه ده، عادات یئنی یتمه لیک و یا ۲۰-جی ایللرین اوللرینده موشاهیده اولونور. خسته لیک کیشیلره و قادینلارا برابر تأثیر

مؤلف: فاطمه افضلی FATEME ƏFZƏLİ

ترجمه: دکتر حسین شرقی دره جک

Tercümə: Dr. Hüseyin Şərqidərəcək

شیزوفرئنیان هذیانلار، ائشیتمه و ویزوال حالوسیناسیالار، کاتونینیا و دیگر سیمپتوملار کیمی سیمپتوملارا سبب اولان پسیخی پوزغونلوقلاردان بیریدیر. بو خسته لین دقیق معالجه سی یوخدور، آنجاق درمان واسطه سی ایله اونو ایداره ائتمک اولار. بو خسته لین معالجه سی اوچون بیر نئورولوقا مراجعت ائتملیسینیز .

شیزوفرئنیانین سبب لری ندر دیر؟

شیزوفرئنیان، اینسانلارین طبیعی اولراق رئاللیغی آنورمال شکلده شرح ائتدی جدی بیر پسیخی پوزغونلوق دور. شیزوفرئنیان حالوسیناسیالار، هذیانلار و گونده لیک فعالیته مانع اولان و ضعیفله ده بیلن آغیر پسیخی و داورانیش پوزغونلوقلارینا سبب اولا بیلر .

شیزوفرئنیان اینسانین دوشونجه، حس و قاوراایشینا تأثیر ائدن بئیین پوزغونلوق دور. شیزوفرئنیانین اساس سیمپتوملاری ائشیتمه حالوسیناسیالار و هذیانلار (یالان و یالان اینانجلار) کیمی دللیک علامت لری دیر .

اؤزونوزده و یا اطرافینیزدا کیلاردا شیزوفرئنیان علامت لری گؤرورسونوزسه، نئورولوق و یا پسیخولوقا مراجعت ائتمینیز داها یاخشدیر.

حالوسیناسیپالار و ھذیانلار یاشاییر. بئر شخص بو سیمپتوملاری گۆستر دیکده، پسیخوتیک روحی خستہ لیکدن و شیزوفرئنییا کیمی پوزغونلوقلاردان شوبهہ لئمہ لیدیر .

خستہ باشقالارینین گۆره بیلمدیی، ائشیتمدیی و حس ائده بیلمدیی سسلری، تصویرلری و پروبلنملری قئید ائدرسه، داھا اطرافلی آراشدیرمالار اوچون نئورولوق و یا پسیخولوقا مراجعت ائدیلمه لیدیر .

شیزوفرئنیاین مثبت علامتلری ھانسیلاردیر؟

بو سیمپتوملار رئاللیغا اساسلانمیر و بعضا پسیخوزون سیمپتوملاری آراسیندادیر، مثلاً:

۱. دئلیریوم

قربیه اینانجلار وار کی، اونلارین کۆکو رئاللیغا سؤیکنمیر و اینسان فاکتورلارلا اوزلشدیکدن سونرا دا تسلیم اولماز. مثلاً، عذاب چکن اینسان اؤز فیکیرلرینی باشقالارینین ائشیده بیلجیی و یا اونلارین الله و یا شیطان اولدوقلاری، یا دا اینسانلارین اؤز فیکیرلرینی اینسانین بئینینه قویان و یا اونلار قارشى سوی-قصدلر قورانلارین اولماسی کیمی خیاللاردان اذیت چکیر.

شیزوفرئنییا خستہ لرینین اکثریتینده ھذیانلار موشاهیده اولونور .

۲. آلدانما

بو، رئال اولمایان حسلری درک ائتمیی احاطه ائدیر. شیزوفرئنییا خستہ لرینده ان چوخ راست گلینن حالوسیناسیپالار سسلری ائشیتکم دیر. بو سسلر اینسانین

گۆستریر، باخمایاراق کی، سیمپتوملار عادتاً کیشیلرده (۱۰ و ۲۰ یاشلاریندا) و قادینلار نسبتاً داھا تئز (۲۰ و یا ۳۰ یاشلاریندا) گۆرونور. آنجاق سیمپتوملارین اثرکن باشلاماسی خستلین شدتی ایله اقلندیریلیر .

شیزوفرئنیاین باشلانغیچ یاشی

شیزوفرئنییا هر یاشدا گۆرونه بیلسه ده، عادتاً یئنی یئتمه لیک و یا ۲۰-جی ایللرین اوللرینده موشاهیده اولونور .

شیزوفرئنیاین علامتلری ھانسیلاردیر؟

شیزوفرئنییا سیمپتوملاری فرقلی اولای بیلر، لاکین عادتاً حالوسیناسیپالار، ھذیانلار و یا نطق پوزغونلوقونو احتیوا ائدیر و فونکسیپالارین پوزولماسینی عکس ائدیریر. اصلینده، شیزوفرئنییا آشاغیداکی سیمپتوملاری احتیوا ائدیر:

پئرفورمانس دا دییشیک لیک

دوشونمک

حس

قاوراما و ایدراک

اینسانین داورانیشی و شخصیتی .

ھمچینین، اینسان موختلیف واختلاردا موختلیف داورانیش نؤوعلری گۆستره بیلر. شیزوفرئنیاین ان چوخ گۆرولن سیمپتوملاری آشاغیدا قئید اولوندوغو کیمی مثبت سیمپتوملار، کوقنیتو سیمپتوملار و منفی سیمپتوملار داخل اولماقلا بئر نئچه کاتئقورییا تصنیف ائدیله بیلر .

شیزوفرئنییا هر یاشدا گۆرونه بیلسه ده، عادتاً یئنی یئتمه لیک و یا ۲۰-جی ایللرین اوللرینده موشاهیده اولونور .

شیزوفرئنیاین ان واجب علامتی ھانسیدیر؟

شیزوفرئنیاین موختلیف سیمپتوملاری وار، بعضیلری داھا واجب دیر، چونکی اونلاری گۆرنده درھال شیزوفرئنییادان شوبهہ لئمک اولار. بو سیمپتوملار داھا چوخ اینسانین یاشادیغی و خاریجده مؤوجود اولمادیغی حاللارلا باغلیدیر. مثلاً، شیزوفرئنییا خستہ سی

آز دانیش
موتیواسیانیانین اولماماسی
حیاتا و گوندهلیک فعالیتلره اولان ذوقون و یا
ماراغین ایتیریلمهسی
ضعیف ساغلاملیق و قیدالانما وردیشلری

شیزوفرئنیانین کوقنیتیو علامتلیری .

کوقنیتیو سیمپتوملارا آشاغیداکیلار داخل دیر :
ضعیف ایجرا فونکسییاسی (معلوماتی آنلاماق و اوندان قرار
قبول ائتمک اوچون ایستیفاده ائتمک باجاریغی)
دقتی جمعله مک و یا جمعله مکده چتینلیک
ایش یادداشیندا قصورلار (معلوماتی اؤرن دیکدن درحال
سونرا ایستیفاده ائتمک قابیلیتی پوزولور)
کوقنیتیو سیمپتوملار حاقیندا معلوماتلیغین اولماماسی .
سئمپتوملار زامانلا نؤوو و شدتیندن آسلیی اولاراق،
سیمپتوملارین پیسلشمهسی و یاخشیشاماسی دؤورلری
ایله دییشه بیلر. آنجاق بعضی سیمپتوملار همیشه مؤوجود
اولا بیلر .

کیشیلرده شیزوفرئنییا سیمپتوملاری عاداتا ۲۰-جی
ایللرین اولیندن اورتالارینا قدر باشلاپیر. قادینلاردا
سیمپتوملار عاداتا ۲۰-جی ایللرین سونلاریندا باشلاپیر.
شیزوفرئنییا اوشاقلاردا و ۴۵ یاشدان یوخاری اینسانلاردا
چوخ راست گلینمیر و نادیر حاللاردا موشاهیده اولونور .

کاتاتونیا شیزوفرئنیانین علامتیدیر

شیزوفرئنیانین پوزولموش سیمپتوملاری، اینسانین آیدین
دوشونه بیلمدینی و لازیمی جاواب وئره بیلمدینی
گؤسترن بیر نؤو مثبت سیمپتومدور .

یئنی یئتمه لرده شیزوفرئنیانین علامتلی هانسیلاردیر؟

یئنی یئتمه لرده شیزوفرئنیانین سیمپتوملاری
بؤیوکلرده کی کیمیدیر، لاکین دیاقنوز قویماق داها
چتین اولا بیلر. بونون بیر حیصهسی، شیزوفرئنیانین
بعضی اثرکن علامتلیرین یئنی یئتمه لرده عاداتا
یئنی یئتمه لیک ایللرینده موشاهیده اولونماسی اولا بیلر،
مثلاً :

دوستلاری و عائله نی ترک ائتمک

مکتبده پئرفورمانسین آزالماسی

یوخو پروبلئملیری

داورانیشی، اونو تحقیر و حؤرمت سیزلیک و یا امر وئرمکله
باغلی اولا بیلر. نادیر گؤرولن دیگر حاللوسیناسییا نؤولرینه
اورادا اولمایان شئیلری گؤرمک، قریبه قوخولار، آغزینیزدا
قریبه داد و هنج بیر شئی بدنینیزه توخونماسا دا،
درینیزده بیر شئی وارمیش کیمی حس ائتمک داخل دیر .

شیزوفرئنیانین علامتلیریندن بیر کاتاتونیا دیر .

۳. کاتاتونیا

بیر اینسانین فیزیکی اولاراق اوزون مدت معین بیر
وضعیتده ثابتلندی و هیکل کیمی اولدوغو بیر وضعیت .

شیزوفرئنیانین پوزولموش سیمپتوملاری، اینسانین آیدین
دوشونه بیلمدینی و لازیمی جاواب وئره بیلمدینی
گؤسترن بیر نؤو مثبت سیمپتومدور. بو ناراحات
سیمپتوملارا مثاللار داخل دیر :

معناسیز جمله لرله دانیشماق و یا بیر اینسانین
اونسیتینی و یا صحبتده ایشتیراکینی چتینلشدیرن
اویغون اولمایان ترمینلردن ایستیفاده ائتمک .

آرالاریندا آشکار و یا منطیقی علاقه اولمادان بیر

دوشونجه دن دیگرینه سرعتلی کئچید

یاواش حرکت

قرار قبول ائده بیلمه مک

چوخ یازیرام اما معناسی یوخدور

بیر شئی اونوتماق و یا ایتیرمک

گزینتی و یا کیمی بیر سیرا حرکت و یا

داورانیشلارین تکرارلانماسی بیر دایره ده گزمک

شیزوفرئنیانین منفی علامتلی هانسیلاردیر؟

"منفی" سؤزو "پیس" معناسینی وئرمیر، لاکین
شیزوفرئنییا خسته لرینده نورمال و نورمال فعالیت گؤستره
بیلمه مهسی و یا آزالماسینا اشاره ائدیر. شیزوفرئنیانین
منفی علامتلیرینه آشاغیداکیلار داخل دیر :

یوخلوق و یا محدود ائموسسیا (اینسان گؤز تماسی

قورا، اوز ایفاده سینی دییشدیره و یا مونوتون دانیشا بیلمز) .

عائله نی، دوستلاری ترک ائتمک و سوسیال

فعالیتلی آزالتماق

انئرژینین آزالماسی

اۆزۈنۈز دە و يا ياخينلار يېزدا بو علامتلرى گۆرۈسۈنۈز سە، گنجىكىمىن. در حال حكيمه مراجعت انده بيلرسىنيز . قغيد ائدك كى، شيزوفرئىيادا مؤوجود اولاييله جك اساس و ان چوخ گۆرۈن سىمپتوم حالوسىناسىيالار و هذيانلاردير. اينسان اورادا اولمايان شئىلىرى حس ائدير (گۆرۈر، ائشيدير و يا توخونور) .

شيزوفرئىيا دياقنوزو (تشخيص) و معالجهسى اوچون هانسى حكيمه مراجعت ائتملىك؟

بو خسته لىين دياقنوزو و معالجهسى اوچون بير پسيخولوق و يا پسيخياترا مراجعت ائتملىسىنيز.

شيزوفرئىيا دياقنوزو نئجه قوبولور؟

شيزوفرئىيا دياقنوزو ديگر پسيخى پوزغولوقلارى استئنا ائتمك و سىمپتوملار ين ماده آسلىيىغى، درمان قبولو و يا طبيبى وضعيتله باغلى اولمادىغىنى معين ائتمك دن عبارت دير. شيزوفرئىيا آشاغىداكى اصوللارلا دياقنوز ائديله بيلر :

۱. فيزيكى معاينه

بو، بو جور سىمپتوملارلا سبب اولاييله جك ديگر پروبلنملرى آرادان قالديرماغا كۆمك ائتمك، همچىنين هر هانسى علاقهلى آغىرلاشمالارى يوخلاماق اوچون ائديله بيلر .

۲. تست لر و نمايشلر

بو پروسئدورا اوخشار سىمپتوملارى اولان خسته ليكلرى استئنا ائتمه يه كۆمك ائدن تست لر و ايسپيرت و ناركوتىك اوچون سكرىنينق داخيلدير. حكيم همچىنين MRT و يا CT تاراماسى كىمى گۆرونوتوله مه تدقيقاتلار ينى سيفاريش انده بيلر .

۳. پسيخياترىك قيمتلنديرمه

پسيخياتر و يا پسيخولوق گۆرونوشو و داورانىش ينى موشاهيده ائدرك، دوشونجه لرى، حسلرى، وارسانيلارى، آلداتمالارى، ماده ده اىستيفاده سىنى، زوراكلىق و يا اينتيجار پوتئنىسيالىنى آراشدير اراق پسيخى وضعيتى آراشديرير. بو اصولدا شخصين عائله و شخصى تارىخچه سى ده آراشديريلير .

عصبى و يا دئپرئىسيو احوال - روحيه موتىواسىيا اولماماسى

يئتكىنلر ده شيزوفرئىيا سىمپتوملارى ايله مقايسه ده، يئنى يئتمه لر :

اونلار دئليريومدان داها آز اذيت چكىر لر .
اونلاردا حالوسىناسىيالار داها چوخ اولور .

يونگول شيزوفرئىيانين علامتلرى هانسيلاردير؟

بلكه اۆزۈنۈز دن سوروشور سونوز كى، يونگول شيزوفرئىيا اولاي بيلرمى؟ اگر كىمسه يونگول شيزوفرئىيادان اذيت چكىرسه، اوندا هانسى سىمپتوملار موشاهيده اولونور؟ بو سوالين جاوابىنا دقت يئتيرين! اگر سيز ده و يا ياخينلار يېزدا سرحد شيزوفرئىياسى وارسا، يونگول شيزوفرئىيا علامتلرى ايله قارشىلاشا بيلرسىنيز. بعضا

يونگول شيزوفرئىيا خسته لىينيز اولماسى و شيزوفرئىيا علامتلرىنى غيرى-معين شكيل ده گۆسترمىينيز ده مومكوندور. بو حاللاردا پسيخياتر عادتتا خسته لىينيزى دقيق دياقنوز ائتمك ده چتىنلىك چكىر. بو حاللاردا، پوزغولوغونوزو دياقنوز ائتمك اوچون پئشكار كۆمك آماق اوچون بير متخصصه مراجعت ائتمك داها ياخشىدير .

شيزوفرئىيانين علامتلرى هانسيلاردير؟

شيزوفرئىيا موختليف سىمپتوملارلا مالك دير و اينسانلاردا يونگول دن شده قدر باش وئره بيلر .

نه واخت حكيمه مراجعت ائتملىك؟

ايندى شيزوفرئىيانين علامتلرىنى بيلرسىنيز. اونون هم مثبت، هم ده منفى علامتلرىنى بيلرسىنيز. بو خسته لىين عمومى علامتلرىنى ده سيزه اىضاح ائتديك.

اوچون زامانلا موختلیف درمانلار، فرقلی دوزالار و یا درمانلارین کومبیناسیاسی تعیین ائده بیلر .
درمانلار شیزوفرئنییا خسته لیینی معالجه ائتمیر، لاکین اونلار حالوسیناسیالار، هذیانلار و دوشونجه پروبلملری ده داخل اولماقلا ناراحتدیجی سیمپتوملاری آزالتماغا کؤمک ائدیر .

آنتیدئپرئسانلار و یا ناراحتلیق علیه ینه درمانلار کیمی دیگر درمانلار دا کؤمک ائده بیلر. سئمپتوملارین یاخشیشماسی اوچون ده بیر نچه هفته چکه بیلر. شیزوفرئنییا درمانلارینین جدی یان تأثیرلری اولما بیلجه یی اوچون شیزوفرئنییا خسته لری اونلاری قبول ائتمکدن چکینه بیلر. خسته نین معالجه ایله امکداشلیق ائتمک ایسته یی درمان سچیمینه تأثیر ائده بیلر .
مثلاً، درمان قبول ائتمه یه داواملی اولاراق مقاومت گؤسترن بیر حب قبول ائتمک اوزینه ایندن ایستیفاده ائتمه لیدیر .

هر هانسی بیر تعیین ائدیلمیش درمانین فایدالاری و یان تأثیرلری باره ده حکیمینیزدن سوروشون .

شیزوفرئنیاین معالجه سی اوچون ایکینجی

نسپل آنتی پسیکوتیک درمانلار

ایکینجی نسپل درمانلار داها یئنی درمانلار دیر و عمومیتله بیرینجی نسپل درمانلارا اوستونلوک وئرلییر، چونکی اونلارین یان تأثیرلری ریسکی داها آزدیر. ایکینجی نسپل درمانلارا آشاغیداکیلار داخل دیر :

آریپیپرازول

سناپین

برنکسپیرازول

کارپراسین

کلوزاپین

ایلوپریدون

لورازیدون

اولانزاپین

پالپریدون

کئتیاپین

ریسپریدون

زیپراسیدون

بیرینجی نسپل آنتی پسیکوتیک درمانلار

۴. شیزوفرئنییا اوچون دیاقنوستیک معیارلار
پسیخیاتر و یا پسیخولوق آمریکا پسیخیاترییا آسوسوسیاسیاسی طرفیندن درج اولونان پسیخی بوزوکولکلارین دیاقنوستیک و ایستاتستیک تعلیماتی (DSM-5) معیارلاریندان ایستیفاده ائده بیلر .

شیزوفرئنیاین معالجه سی ندر؟

شیزوفرئنییا معالجه سی اصوللاری فرقلیدیر و درمانلاردان بئیین شوکونا قدر دیششه بیلر .

شیزوفرئنییا معالجه سینین مقصدی سیمپتوملاری آزالتماق و خسته لیین رئیسیدو و گئری قاییتما احتیمالینی آزالتماق دیر. بونولا بئله، شیزوفرئنییا، حتی سیمپتوملار آزالسا دا، اوزونمدتلی معالجه طلب ائدیر. درمانلارلا معالجه و پسیخولوژی و سوسیال تئراپییا خسته لیگی ایداره ائتمه یه کؤمک ائده بیلر. بعضی حاللاردا خسته خانایا یئرلشدیرمه طلب اولونا بیلر. شیزوفرئنییا معالجه سی آشاغیداکیلاری احاطه ائده بیلر :

قئید: اوخودوغونوز مقاله یالیز معاریفلندیرمک

اوچوندور و هئچ بیر شکل ده حکیم مصلحتینی اوز ائتمیر. درمان قبول ائتمک، یان تأثیرلری، درمانلارین قارشیلیقلی تأثیرینی و دیگر علاقه لی مسئله لری بیلیمک اوچون متخصص حکیمه مراجعت ائتمک لازیم دیر .

۱. درمان تئراپیاسی: شیزوفرئنییا اوچون درمان ندر؟

درمانلار، خیزک (اسکی) سورمیین اساس معالجه سی اونلار زوفرئنییدیرلر. آنتی پسیکوتیک درمانلار عاداتا دوپامینه (بئیین نؤروترانسمیتتئرینه) تأثیر ائدرک سیمپتوملاری ایداره ائدی دوشونولن درمانلار دیر. بونولا بئله، بو درمانلار شیزوفرئنیانی معالجه ائتمیر، لاکین اونلار حالوسیناسیالار، هذیانلار و دوشونجه پروبلملری ده داخل اولماقلا، ناراحتدیجی سیمپتوملاری آزالتماغا کؤمک ائدیر. عمومیتله، آنتی پسیکوتیک درمان معالجه سینین مقصدی ممکن اولان ان آشاغی دوزادا علامت و سیمپتوملاری ائففکتیو شکل ده ایداره ائتمک دیر. پسیخیاتر ایستیلن نتیجه نی ائده ائتمک

۴. پسیخوسوسیال مداخله‌لر
بیر اینسانین دئمئسنسیاسی آزالدیقادا، درمان
معالجه‌سینی داوام ائتدیرمکدن علاوه، پسیخولوژی و
سوسیال مداخله‌لر واجیب‌دیر، بونلارا آشاغیداکیلار
داخیل اولاییلر :

فردی معالجه

پسیخوتراپییا اینسانین دوشونجه طرزینی
نورماللاشدیرماغا کؤمک ائده بیلر. همچینین، ایسترسین
عهده‌سیندن گلمی اؤیرنمک و رئیسیدیولرین اثرکن
خبردارلیق علامت‌لرینی تانیماق شیزوفرئنییا خسته‌لرینه
خسته‌لیکلرینی ایداره ائتمه‌یه کؤمک ائده بیلر .

سوسیال باجاریقلارین اؤیردیللمه‌سی

بو، اونسیت و سوسیال قارشیلیقلی علاقه نین
یاخشیللاشدیریلماسینا و گونده‌لیک فعالیتلرده ایشتیراک
ائتمک قابیلیتینین تکمیللاشدیریللمه‌سینه دقت یئتیریر .

عائله تئراپییاسی

شیزوفرئنییا ایله یاشایان عائله‌لره دستک و تحصیل وئریر .
پئشه رئابیلیتاسیاسی و مشغولوغون دستکللمه‌سی
او، شیزوفرئنییا خسته‌لرینه ایشه حاضرلاشماغا، تاپماغا و
ساخلاماغا کؤمک ائدیر. شیزوفرئنییا خسته‌لرینین
اکثریتینین گونده‌لیک حیات دستیینه احتیاجی وار. بیر
چوخ ایجمالارین شیزوفرئنییا خسته‌لرینه ایش، منزل،
اؤزونه کؤمک قروپلاری و بحران وضعیتلرینده کؤمک
ائتمک اوچون پروقراملاری وار. دوزگون معالجه ایله
شیزوفرئنییا خسته‌لرینین اکثریتی اؤز خسته‌لیکلرینی
ایداره ائده بیلیر .

شیزوفرئنییانین معالجه‌سی ندریر؟

شیزوفرئنییا خسته لینی معالجه ائتمک اوچون موصول
پسیخولوق و یا پسیخیاترا مراجعت ائتمک لازیمدیر .

۵. شیزوفرئنییانین ائلکتروشوک (EKT) ایله معالجه‌سی
بو، عمومی آنستئزییا آلتیندا اینسان یوخودا ایکن
ائلکترودلارین اینسانین باش دریسینه یاپیشدیریلدیگی و
کیچیک ائلکتتریک شوکلارینین بئینینه چاتدیریلدیگی
بیر پروسدوردر. EKT معالجه‌سینین کورسو عادتاً بیر
نئچه هفته عرضینده هفته‌ده ۲-۳ دفعه‌دن عبارت‌دیر. هر

بو درمانلارین تئز-تئز و پوتئنسیال اهمیتلی یان تأثیرلری
وار، او جمله‌دن گئری دؤنه بیلن و یا اولمایان حرکت
پوزغونلوغو (یونگول دیسکینئزییا) احتمالی. بیرینجی
نسیل آنتی‌پسیکوتیکلره آشاغیداکیلار داخیل دیر :

خلورپرومازین

فلوفئنازین

هالوپریدول

پئرفئنازین

لوخاپین

تیوریدازین

تیوتیکسئن

تریفلوپرازین

بو آنتی‌پسیکوتیکلر چوخ وخت ایکینجی نسیل
درمانلاردان داها اوجوزدور کی، بو دا اوزونمدتلی معالجه
نین ان واجیب مقامی اولاییلر .

شیزوفرئنییانین معالجه‌سی فرقلیدیر .

شیزوفرئنییا خسته لینی این اثرکن معالجه‌سی شیزوفرئنییا
خسته‌لرینین نورمال حیات سورمه‌سینین آچاری اولاییلر .

۲. کووردیناسیالی کریتیک باخیم (CSC)

شیزوفرئنییانین معالجه‌سینه کوماندا یاناشماسی ایلك
سیمپتوملارین گؤرونديو زاماندير. بو اصول سوسیال
خیدمتلر، مشغولوق و تحصیل موداخیلهلری ایله یاناشی
درمان و تئراپییانین بیرلشمه‌سیدیر. مومکون قدر عائله ده
ایشتیراک ائدیر. شیزوفرئنییانین اثرکن معالجه‌سی
شیزوفرئنییا خسته‌لرینین نورمال حیات سورمه‌سینین
آچاری اولاییلر .

۳. خسته خانایا یئرلشدیرمه

بیر چوخ شیزوفرئنییا خسته‌سی ایاق اوستو کیمی معالجه
اولونا بیلر. بونولابئله، آغیر سیمپتوملاری اولان و یا اؤزونه
و یا باشقالارینا ضرر وورما ریسکی آلتیندا اولان و یا ائوده
باخیلا بیللمه‌ین اینسانلارین وضعیتینی ثابتلشدیرمک
اوچون خسته خانایا یئرلشدیریللمه‌سینه احتیاج اولاییلر .

شیزوفرئنییانین معالجه‌سی ندریر؟

شیزوفرئنییانین معالجه‌سی اوچون خسته نین
یولداشلارینین یاخشی تعلیم کئچمه‌سی و اونا دستک
اولماسی لازیمدیر .

فرقلنمیش شیزوفرنییا: طبیعی و پسیخیاتریک ترمینولوگیدا آرتیق قبول ائدیلمه‌ین و عادتاً تصنیفاتلاردا داخیل ائدیلمه‌ین نۆلردن بیریدیر. بو پوزغونلوقون سیمپتوملارینا حالوسیناسیالار و کاتاتونیک داورانیش داخیل دیر .

قالیق شیزوفرنییا: بو تیپ شیزوفرنییا شیزوفرنییانین سون مرحله‌سیدیر، بورادا هنج بیر حالوسیناسیالار و یا هذیانلار یوخدور .

ساده شیزوفرنییا: بو تیپ شیزوفرنییا نادیر بیر نۆدور و خسته شیزوفرنییانین منفی علامت‌لرینی یاشایر . تصنیفاتلاندیریلما‌میش شیزوفرنییا: فرقلنمیش شیزوفرنییا ایله عینیدیر .

شیزوفرنییانین سبب‌لری نلردیر؟

شیزوفرنییانین دقیق سببی معلوم دئییل، لاکین تدقیقات‌چیلار ژنتیک فاکتورلارین، بئینده‌کی کیمیوی ماده‌لرین و اطراف مو‌حیط فاکتورلارینین بیرلشمه‌سینین بو پوزغونلوقون یارانما‌سیندا رول اوینادیغینا اینانیرلار. مثلاً، ثوتلار گۆستری کی، معین ویرال اینفک‌سیالار، ماریخوانا کیمی معین توکسینلره معروض قالما و یوکسک ایسترئسلی وضعیتلر کیمی بعضی اطراف مو‌حیط عامل‌لری بو خسته‌لییه ژنتیک مئیلی اینسانلاردا شیزوفرنییا یا سبب اولاییلر .

شیزوفرنییا داها چوخ اورگانیزمده هورمونال و فیزیکی دییشیک‌لیکلره معروض قالدیق‌دا، مثلاً، یئنی یتمه‌لیک و گنج یئتکینلیک دؤورونده باش وئیر. شیزوفرنییا عائله‌لرده باش وئره‌یلر، یعنی والیدئینلری شیزوفرنییا خسته‌سی اولان اوشاقلاردا بو خسته‌لییه اینکیشاف احتمالی داها یوکسک دیر .

بعضی طبیعی بئین کیمیوی ماده‌لری، او جمله‌دن دوپامین و قلو‌تامات نۆروترا‌نسمیتت‌لری ایله باغلی پروبلنملر شیزوفرنییا‌دا رول اوینایا‌یلر. بئین گۆرؤنتوله‌مه تدقیقات‌لاری شیزوفرنییا خسته‌لرینین بئین و مرکزی سینیر سیستمینین ایستروکتور و فونک‌سیالاریندا فرق‌لر گۆستریر. آنجاق بو تیپ پوزغونلوق بوتون شیزوفرنیالی اینسانلاردا گۆرؤلمور، تدقیقات‌چیلار بو دییشیک‌لیکلرین اهمیتیندن امین دئییلر، لاکین شیزوفرنییانین بئین خسته‌لیگی اولدوغونو گۆستریلر .

بیر شوک معالجه‌سی بئینده ایداره اولونان توتمایا سبب اولور و زامانلا بیر نئچه معالجه‌دن سونرا احوالین و دوشونجه‌نین یاخشیشماسینا سبب اولور .

علم آدام‌لاری EKT-نین و ایداره اولونان قیجولمالارین نئجه تئراپوتیک ائففکت وئردینی دقیق بیلیرلر، باخمایاراق کی، بعضی تدقیقات‌چیلار EKT-نین سبب اولدوغو نؤبتلرین بئینده نئروترا‌نسمیتت‌لرین سربست بوراخیلما‌سینا سبب اولای بیلجینی دوشونورلر. آنجاق شیزوفرنییا معالجه‌سینده انکت دئپرس‌سییا و یا بیبولیار پوزغونلوق‌دان داها چوخ داها آز ایستیفاده اولونور و بونا گۆره ده احوال-روحیه علامت‌لری اولمادیق‌دا تئز-تئز ایستیفاده ائدیلمیر. EKT عادتاً درمانلار ائففکتیو اولمادیق‌دا و یا آغیر دئپرس‌سییا و کاتاتونیا معالجه‌نی چتینلشدیردیک‌ده ایستیفاده اولونور .

۶. درین بئین ایستیموللاشدیریلما‌سی (DBS)

شیزوفرنییانین معالجه‌سی اوچون اؤیرنیلن بیر نئیروجراحیه اوسولودور. جراحی ائلکتروتودلار بئینین معین حیسه‌لرینه ایمپلان‌تاسییا ائدیلمیر کی، بو دا دوشونجه و قاورا‌یشا نظارتی ایستیموللاشدیریر. DBS آغیر پارکینسون خسته‌لیگی و تیتره‌مه‌لر اوچون ایستابیل معالجه‌دیر و پسیخیاتریک پوزغونلوق‌لار اوچون ده سیناق‌دان کئچیریلیر .

شیزوفرنییانین هانسی نۆولری وار؟

شیزوفرنییا موختلیف نۆولری اولان پسیخی پوزغونلوق‌لارین نۆولریندن بیریدیر. پسیخی ساغلاملیغا گۆره آشاغیداکي شیزوفرنییا نۆولرینی قئید ائتمک اولار؛ پارانوید شیزوفرنییا: پارانوید شیزوفرنییا بو خستلیین ان چوخ یاییلمیش نۆولریندن بیریدیر. بو تیپ تعقیب حالوسیناسیالاری و ائشیتمه حالوسیناسیالاری ایله علاقه لندیریلیر .

هئبئه فرئنیک شیزوفرنییا: بیر اینسانین اثرکن گنجلیک و گنج یئنی یتمه‌لیک دؤورونده اوندان اذیت چکدی و اینسانین پسیخی پوزغونلوقو اولان باشقا بیر شیزوفرنییا نۆودور. کاتاتونیا شیزوفرنییا‌سی: کسکین شکلده اؤزونو گۆسترن و سیمپتوم‌لاری ۲۰-۳۰ یاشلاریندا اؤزونو گۆسترن باشقا بیر نۆودور .

شیزوفرئنییادان قورونماغین یولو ندر؟

شیزوفرئنییادان قورونماغین اعتبارلی یولو یوخدور، لاکین معالجه پلانینا رعایت ائتمک سیمپتوملارین تکرارلانماسینین و یا پیسلشمه سینین قارشیسینی آلا بیلر. بوندان علاوه، تدقیقات چیلار شیزوفرئنییا ریسک فاکتورلاری حاقیندا داها چوخ معلوماتین اثرکن دیاقنوز و معالجه یه سبب اولجاغینا اومید ائدیرلر. بونونلا بئله، اثرکن دیاقنوز و معالجه رئسیدپولرین و تئز-تئز سیخینتیلارین قارشیسینی آماغا و یا آزتماغا کؤمک ائده بیلر و اینسانین حیاتیندا، عائله سینده و مناسیبتلرینده پوزولمالاری آزتماغا کؤمک ائده بیلر .

شیزوفرئنییا خسته لری تهلوکه لیدیرمی؟

پوپولیار کیتابلار و فیلملر تئز-تئز شیزوفرئنییا و دیگر پسیخی خسته لیکلری اولان اینسانلاری تهلوکه لی و زوراکی کیمی تصویر ائدیر. چوخ واخت بو تصویر دوزگون دئییل. شیزوفرئنییا خسته لرینین اکثریتی زوراکلیق ائتمیر و عاداتا تک قالماغا اوستونلوک وئریرلر. بونونلا بئله، بعضی حاللاردا اینسانلار پسیخی خسته لیکدن اذیت چکن اینسانلار تهلوکه لی و یا زوراکی داورانیشلارلا مشغول اولما بیلر کی، بو دا عمومیتله دللیک و یا اطرافداکیلار طرفیندن تهلوکه حس ائتمه قورخوسو سببندن باش وئریر .

بو شرطلر ناکوتیک و یا الکل ایستیفاده ائدرکن آغیرلاشا بیلر. دیگر طرفدن، شیزوفرئنییا خسته لری اؤزلری اوچون تهلوکه یارادا بیلرلر. انتحار شیزوفرئنییا خسته لرینین واختیندان اول اولومونه سبب اولان سببلردن بیریدیر .

شیزوفرئنییا درمانی معالجه یه کؤمک ائدیر .

شیزوفرئنییانین معالجه اصوللاریندان بیرى درماندان ایستیفاده ائتمک دیر .

شیزوفرئنییادا ریسک فاکتورلاری هانسیلاردیر؟

شیزوفرئنییانین دقیق سببی بیلینمه سه ده، بعضی عامللر شیزوفرئنییا اینکیشاف ریسکینی آرتیریر، او جمله دن :

عائله ده شیزوفرئنییا تاریخی

ایلتیهاب و یا اوتویمون خسته لیکلر ده داخل اولماقلا ایمونیتت (ایمنی) سیستمینین فعالیتینین آرتماسی

آنانین قوجالیغی

حامیله لیین و دوغوشون بعضی آغیرلاشلاری، مثلاً، قیدالانما و یا بئیین اینکیشافینا تأثیر گؤستره بیلن توکسینلر و یا ویروسلار معروض قالما .

یئنی یئتمه لیک و یئتکینلیک دؤورونده ذهنی دیشدیرن درمانلارین (پسیخوتراپییا و یا پسیخوتروپ درمانلار) قبولو

شیزوفرئنییانین فسادلاری هانسیلاردیر؟

معالجه اولونمایان شیزوفرئنییا جدی پروبلملره سبب اولما بیلر و حیاتین هر ساحه سینده تأثیر ائده بیلر. شیزوفرئنییانین آغیرلاشلارینا آشاغیداکیلار داخل اولما بیلر :

انتحار، انتحار جهدلری و انتحار دوشونجه لری

اؤزونه ضرر

ناراحتلیق پوزوقلوغو

اوبسئسیف (واسواس) کومپولسیف پوزغونلوق (OKB)

دئپرئسسییا

الکل دان و یا دیگر ناکوتیکلردن، او جمله دن توتوندن سو ایستیفاده

ایشله مک و یا مکتبه گئتمک قابیلیتینین اولماماسی

حقوقی و مالییه پروبلملری و ائوسیزلیک

سوسیال ایزوله

ساغلاملیق و طیبی پروبلملر

قوربان وئرلیسین

غیری-عادی اولسا دا، آفرئسسیو (خشن) داورانیش .

شیزوفرئنییانین بیر چوخ فسادلاری وار .

معالجه اولونمایان شیزوفرئنییا جدی پروبلملره سبب اولما بیلر و حیاتین هر ساحه سینده تأثیر ائده بیلر .

بو اینسانلارین اصل حسلری پوزولور و اکثریتینده غیر-رنال حسلر اولور. دیگر طرفدن، شیزوفرئنییا خسته‌سی جینسی علاقه‌ده ده جدی پروبلملر یاشایا بیلر. اما بو اینسانلارین دا بوتون دیگر اینسانلار کیمی سئوگییه و جینسی علاقه‌یه احتیاجی وار. خسته و حیات یولدایشی حکیم نظارتینده اولارسا، اونلار اوچون او یغون ائوللیک دوشونوله بیلر. طبیعی کی، بو خسته‌لرله تولترانتلیغین ائوللیک‌ده اوغور قازانماغین اساس شرطلریندن بیری اولدوغونو وورغولاییریق. هم ده بو خسته‌لرین حیات یولدایشی اؤز ساغلاملیقلارینا باشقالاریندان داها چوخ فیکیر وئرمه‌لیدیر .

شیزوفرئنییا خسته لیبی معالجه ائدن درمانلارین ایستیفاده‌سی اثرکتیل دیسفونکسییایا سبب اولای بیلر. اونا گؤره ده اونلار حکیم نظارتی آلتیندا اولمالیدیرلار .

پارانوید شیزوفرئنییا ندریر؟

شیزوفرئنییانین عمومی نومونه‌لریندن بیری پارانوید شیزوفرئنییادیر. پارانوید شیزوفرئنییا خسته‌لری هر شئیدن و هر کس دن شوبه‌لنیرلر. بو اینسانلار جمعیت‌ده یاخشی فعالیت گؤستره بیلیرلر. مونسایب ایش تاپا بیلیرلر، ثابت مونسایبتلر قورا بیلیرلر و یا ثابت دوستلوق قروپلاری یارادا بیلیرلر. پارانوید شیزوفرئنییادا مؤوجود اولای بیله‌جک بعضی سیمپتوملار بونلاردیر :

او، عاداتا هامینین اونو اینجیتمک ایستدیینی حس ائدیر .

سوی-قصد خیاللاری و باشقالارینین اونا خیانت ائتمه‌یه چالیشدیغینی دوشونور .

عاداتا قیدا زهرلنمه‌سی ایلولوزیاسینا مالیک‌دیر .

دوستلارا و قونشولارا اعتبار ائده بیلیر .

آروادیندان شوبه‌لنیر .

شیزوفرئنییا خسته‌لرینین اؤمر و نه قدر دیر؟

شیزوفرئنییا خسته‌سینین نورمال اینسان کیمی یاشاماسی هله ده مومکون اولسا دا، اکثر حاللاردا شیزوفرئنییا خسته‌لرینین عمر و ۲۵-۱۵ ایل آزالیر. شیزوفرئنییا خسته‌لرینین پروبلمی اودور کی، بو خسته‌لر عاداتا نورمال اینسانلاردان داها چوخ اؤلومه سبب اولان فاکتورلارا معروض قالیرلار. ان ساده سببلردن بیری ده شیزوفرئنییا خسته‌لرینده داها چوخ راست گلینن سیگارت دیر .

شیزوفرئنییا خسته‌لرینین اکثریتی زوراکلیق ائتمیر و عاداتا تک قالماغا اوستونلوق وئیرلر .

شیزوفرئنییا حاقیندا تئز-تئز وئرلن سواللار

شیزوفرئنییا ایله باغلی تئز-تئز وئرلن بعضی سواللارا آشاغیدا جاواب وئرلمیشدیر. آشاغیداکی سواللارا جاواب وئرمک اوچون بیزه قوشولون .

شیزوفرئنییا ندریر؟

شیزوفرئنییا، اینسانلارین طبیعی اولراق رئاللیغی آنورمال شکل‌ده شرح ائتدیجی جدی بیر پسیخی یوزغونلوق‌دور. شیزوفرئنییا حالوسیناسیالارا، هذیانلارا و گونده‌لیک فعالیتته مانع اولان و ضعیف‌ده بیلن آغیر پسیخی و داورانیش یوزغونلوقلارینا سبب اولای بیلر .

شیزوفرئنییا اینسانین دوشونجه، حس و قاوراایشینا تأثیر ائدن بئیین یوزغونلوق‌دور. شیزوفرئنییانین اساس سیمپتوملاری ائشیتمه حالوسیناسیالار و هذیانلار (یالان و یالان اینانجلار) کیمی دللیک علامت‌لریدیر .

شیزوفرئنییا و ائوللیک مومکوندورمو؟

شیزوفرئنییا خسته‌لرینین قورخو و ناراحتلیغینا سبب اولان ان اهمیتلی شئیلردن بیری بلکه ده ائولنمک و حیاتا باشلاماق‌دیر. بو اینسانلارلا ائوللیک نئجه‌دیر و شیزوفرئنییا خسته‌سی ایله یاشاماق مومکوندورمو؟

پسیخوزلو اینسانلارلا اونسیت‌ده ان بؤیوک پروبلملردن بیری اونلارین اونسیت قورماق ایسته‌مه‌مه‌لریدیر. اونلاردا بو ایستک اولسا بئله، آلدانما و حالوسیناسیالاردان اذیت چکدیکلری اوچون چتینلیکله اونسیت قورا بیلیرلر .

آنچاق اونلاردا گۆرونه بيله جک علامتله آشاغيداكيلار داخيلدير؛

عصبى اولورلار و تنز عصبيلشيرلر .

دئپرئسسيادا و كدرليديرلر .

چوخ ائموسيا گؤسترميرلر و يا ائموسيالاريني سهو گؤستريبلر .

قريبه قورخو و ناراحاتليقلاردان قورتولون اونلار وئرديلئر باشقالارينا قارشى حديندن آرتيق شوبهه گؤستريبلر .

شيزوفرئنيا خسته سى اولان مشهور اينسانلار

كيملردير؟

شيزوفرئنيا دياقنوزو قوبولان ۱۵ مشهور اينسانا

آشاغيداكى آدلار داخيلدير؛

اڭدوارد ائينشتئين

اڭدى گورام

ليونتل آلدريچ

سيد باررئت

زئل دا فيتزرئالد

توم هاررئلل

جون كئروواج

وينسنت وان قوق

بريان ويلسون

اڭدوارد مونك

ويرجينيا وولف

جون نش

ديگر طرفدن، ديگر اساس خسته ليكلردن اذيت چكن شيزوفرئنيا خسته لرى عادتاً نورمال اينسانلار كيمي معالجه اولونور. بئله شرايطده نورمال اينسانلارلا مقايسه ده بو خسته ليكلردن اولوم احتمالى آرتير .

شيزوفرئنيا سبيله عمرون آزالماسينين باشقا بير سببى تهلوكله لى حركتله سبب اولاي بيله جك حالوسيناسيالار تجروبه سيدير .

عمودونيا شيزوفرئنيا گونونه واختدير؟

۲۴ ماي اومودونيا شيزوفرئنيا گونودور .

شيزوفرئنيا درمانلارينين يان تاثيرلىرى

هانسيلاردير؟

هر بير درمانين يان تاثيرلىرى وار. آنتى پسيكوتيك درمانلارين نسبتاً داها چوخ يان تاثيرلىرى وار و شيزوفرئنيا معالجه سينده ايستيفاده اولونان درمانلار دا آنتى پسيكوتيك درمانلاردير. شيزوفرئنيا درمانلارينين بعضى يان تاثيرلرينه آشاغيداكيلار داخيلدير؛

مؤوقعئى ديشديكده (مثلاً، آياق اوسته دورماقدان اوتورما وضعيتينه و يا عكسینه) باشگيجلنمه لرى مومكوندور . اونلار گؤرمه قابيليتينيزه تاثير ائده بيلر. بو درمانلارين گؤرمه قابيليتينه تاثيرلريندن بيرى ده گؤرمين بولانماسيدير .

آغيز قورولوغو بو درمانلارين عمومى يان تاثيرلريندن بيريدير .

اينسانين اورك دؤيونتوسو ياشاماسى مومكوندور. ايشيغا و گونشه قارشى حساس ليق بو درمانلارين باشقا بير يان تاثيريدير .

بعضى حاللاردا دريده درى لئزيونلارى و يا قيرمىزى توخوملار گؤرونه بيلر .

شيزوفرئنيا درمانى ايستيفاده ائدن قادينلاردا مئنسترواسيا پوزولمالارى باش وئره بيلر .

اوشاقلاردا شيزوفرئنيانين علامتلىرى هانسيلاردير؟

شيزوفرئنيانين اوشاقلاردا و يئنى يئتمه لرده ياراتديغى علامتله بؤيوكلرده و بؤيوكلرده ياراتديغى علامتله چوخ بنزير، لاکين اوشاقلارلا اونسيت قورماق داها چتئين اولدوغوندان اونلاردا بو خسته ليين دياقنوزو داها چتئيندير.

اندقار آلان پو
مئگان فوخ
گنئی تیئرئی

شیزوفرئنیانین بیتکی منشالی درمانلارلا

معالجهسی ندیر؟

جیولییجادا درج اولونان مقاله یه گۆره، «ائستروگنلرین شیزوفرئنیادا سیمپتوملاری آزالتماغا تأثیرینی تصدیقله مک اوچون بیان بیتکیسی ائکستراکتی (گلیجیرهمیزال) فیتوئستروگنلری احتیوا ائدیر.

تهلوکه سیز، الچاتان و اوجوز گۆرون Wendan ائکستراکتی آدلی کلاسیک چین بیتکی منشالی بیرلشمه لریندن بیرى پسیخوتیک سیمپتوملاری یاخشیشلادیرماق اوچون ایستیفاده اولونور. سئمیزوتو (پورتولاجا اولئراچئال) و رۇسپئردونون عینی واختدا ایستیفادهسی خسته لرین پسیخولوژی سیمپتوملارینی یاخشیشلادیرا بیلر. والئریان بیتکیسی (والئریانال)، یوخو پوزغونلوقلاری و شیزوفرئنیانین مثبت و منفی سیمپتوملاریندا تأثیرلی اولموشدور کی، بو دا یقین کی، اونون گابا-آدرئترگیگ سیستمه تأثیرى ایله علاقدار دیر. جیدونیا اولونگا میللئر یارپاغی ائکستراکتینین خرونیکى ایستیفادهسی، احتمال کی، آنتی عکسیدان خصوصیتلرینه گۆره شیزوفرئنیانین کئتامین مدئلینده حرکت پوزغونلوقونو و سبب اولان ناراحاتلیق کیمی داورانیشلاری یاخشیشلادیریر. نتیجه: بیتکیلر و بیتکی منشالی بیرلشمه لر تهلوکه سیز و الچاتان دیر و صنایع و کیمیوی محصوللاردان داها آز یان تأثیرلره مالیک دیر.

آنتی اوکسیدانت خصوصیتلره مالیک اولان فئنولیک و فلاوونوید بیرلشمه لری اولان درمان بیتکیلرینین اکثریتی شیزوفرئنییا سیمپتوملارینی یاخشیشلادیرماقدا تأثیرلی اولما بیلر. باخمایاراق کی، اننوی طبیبه ایستیناد فابدالی اولما بیلر. اما یاخشى اولار کی، بو ساحه لر اوزره متخصصلرین، ائکسپئرتلرین رییندن و بیلیی ایله درمان و بیتکی منشالی محصوللاردان ایستیفاده اولونسون و بو، گوندهمه گتیریلمه لیدیر.»

شیزوفرئنیانین معین بیر معالجهسی وارمی؟

یوخ یالنیز بعضی شیزوفرئنییا نؤولری تامامیله معالجه ائدیله بیلر .

شیزوفرئنییا پوزغونلوقو تستی ندیر؟

بو سواللار توپلوسو آدلانیر کی، اوللاردان سوروشماقلا شیزوفرئنییا ایله علاقدار بیر اینسانین خسته و یا ساغلام اولماسی باره ده بیر نتیجه یه گله بیلر سینیز. بو تست پسیخیاتر (روانپزشک) و یا پسیخولوق (روانشناس) طرفیندن آپاریلما لیدیر .

نتیجه و حکیمه مراجعت ائتمک اوچون تعلیمات

شیزوفرئنییا خسته لری چوخ واخت پروبلملرینین پسیخی پوزغونلوقدان قایناقلاندیغینی بیلیملر و طبیبی یاردیما احتیاج دویورلار. بونا گۆره ده اوللارا کؤمک ائتمک چوخ واخت عائله سی و یا دوستلاریندان آسلییدیر. اودور کی، شیزوفرئنییا علامتلی اولان بیرینی تانیییر سینیز سا، ناراحاتلیغینیز باره ده اوللارلا دانیشین. کیمسه پشکار یاردیم آختارماغا مجبور ائده بیلمه سینیز ده، اونو هوسلندیره و دستکله یه و یا یاخشى پسیخیاتر و یا پسیخولوق تاپماسینا کؤمک ائده بیلر سینیز .

بعضی حاللاردا درحال خستخانایا یئرلشدیرمه طلب اولونا بیلر. قئید ائدک کی، شیزوفرئنییا خسته لری آراسیندا انتحار دوشونجه لری و داورانیشلاری چوخ اولور. یاخینلارینیزدا انتحار ریسکی اولان و یا انتحارا جهد ائدن بیرینی گۆرسنیز، همین شخسه کیمینسه باخدیغیندان امین اولون، سونرا درحال اورژانسا زنگ ائدین .

ساغلان حكايه لری

آتدیغی ده ینگى قبریستانلیقدان ائشیکده گۆرر!!" بئله-
بئله سۆز لر ایسه، زولفعلینین جانینا یامان قورخو سالیردی!
اونا گۆره، گره ۲ لری گنجه چاغینا دوشنده هئچ زامان
قارداشینا یاردیم ائتمک اوچون زمی سوورماغا گنتمیردی!
نتیجه ده ده ایکی قارداش آراسیندا ناراحتچیلیق تۆره
نیردی.

گنجه لرین بیرینده، یورغون حیدر زولفعلیه دئیینه-
دئیینه باز آغلیدان ائولرینه قایتماقدایدی کی، بیردن
گۆزو قبری اوستونه ساتاشدی! بؤیوک قارداش قبری لرین
بیریندن اود-آلوون چیماسینی گۆردو و دایانیب قبری رین
گلن سسلره قولاق یاتیردی. حیدر دؤنه-دؤنه ائشیتدی:
"سوتو، سودان آیر! سویو، سوتدن آیر!" اوندا آنلادی،
اؤلونو سئوال-جوابا توتاراق، سوته سو قاتماغی اونون
اوچون بؤیوک بیر سوچ حئسابلاپیرلار!

سحر باشی سوفره باشیندا، بؤیوک قارداش گنجه نه
چتینلیکله زمی سووردیغینی و شاهید اولدوغو ماجرانی
باشدان-آیاغا بالا قارداشا تعریفله دی. اوندا، کلمه-کلمه
سۆزلره دیققت یئتیرن زولفعلینین رنگی-روحو قاجیب،
همیشه کیندن بتر اوره گی تیتره دی!! بالا قارداش، او
گوندن بو یانا قبری اوستونه یاخین یئرله، حتی گوندوزلرده
تک گنتمه دی!

۱. قبریستانلیق یاخینینداکی، کند چؤلریندن بیرى

۲. نوبت، سو سوورماق نوبتی

۵- دوز سۆز ایکی کلمه اولار!

محمد مدرسه دن چیخارکن، یاخینداکی گونده لیک
ساتان دککه سینه طرف گئتدی. یئتیشیب گونده لیکلره
اؤتری نظر سالیب، او گونون اطلاعات ۱ گونده لیگینی
گۆتوروب آلدی. اوغلان، شهردن کندلرینه دؤنمک اوچون،
اؤزونو کند ماشینى دوراغینا یئتیردی و یئرده او یان-بو
یانا گئدن کند ماشینى شوفريله سلاملاشدی. سونرا
چیخیب بوش مینی بوسا مینیب، شوفر صندلینین
یاخینداکی قاباق صندلده ایلشدی. اوغلان، ماشین
دولانجان آلدیغی گونده لیگی وراقلایب، اونون نئچه

قدرت ابوالحسنی سهلان

۳- سنه ائله بیر قچه ایتیشیر!

بابام (آنمین آتاسی)، آیق آچماغیم مونا سییتینه منه بیر
بالاجا دیشی قچه وئردی. منیم قچه م بالا-بالا بؤیویوب،
یئکه بیر جامیش اولدو. جامیشیم، دالبادال نئچه دانا
دیشی قچه دوغدو و داها بیزیم نئچه قره مال ۲ یمیز اولدو.
بیر گون، شام باشیندا گولومسه یه رک آتاما دئدیم: "ده
ده، جامیشلارین هامیسی منیمدی دا!! اونلار آخی بابام
منه وئرن قچه نین بالالاریدیلار!" آتام قاشلارینی دوینله
یبب جوابلادی: "اوغول، سن جامیشلار یئدیگی اوت-
سامانلارین پوللارینی منه وئر، بوتون جامیشلاری گۆتور
آپار!! یوخسا سنه ائله بیر قچه یئتیشیر!"

. جامیش بالاسی

۲. جامیش قورویوب

۴- سوتو، سودان آیر!

حیدرله زولفعلی، ایکی قارداش کئنده یاشاییردیلار. بو
قارداشلارین تکجه باز آغلی ۱ زمیلرینی سوورانده سۆزلری
چیخیردی، یوخسا آیری ایختیلافلاری یوخ ایدی.
بالا قارداش زولفعلی، قبری اوستونون قورخمالی اولیلارینی
هر گون کندلیردن ائشیدیردی. مثلا دئییردی: "گنجه
لرین بیرینده، یوسفعلی چؤلدن کئنده گلنده قبری لرین
بیریندن اود-آلوون قالماسینی گۆرر! گنچر قبری
نیشانلماق اوچون اؤز ده ینگینی آلوولان قبری رین قیراغینا
آتار! آنجاج سحر چاغی قبری اوستونه گئندنه، گنجه

آلدیغی اطلاعات گونده لیگینی گۆتوروب آچدی و اونون ایری-نارین یازیلارینی باشدان بیر-بیر اوخوماغا باشلادی. او حینده، گونده لیک اوخویانین ایشینه هئچ زامان باش قوشمایان سوادسیز آتاسی، بوگون ناراحت گۆرسنن اوغلونون ایشینه ماراقلی گۆرؤندو. آتا سۆز آچماق ایسته ییب، گونده لیگه ایشاره اندرک سوروشدو: "اوغولوم، منه دئه گۆرؤم او یئکه لیکده صفحه نی دولدوران نارین یازیلار بوتؤوو سۆزدؤ؟!" محمد باشینی قوزاییب فرحله نرک، "ائله دی ده ده!!" دئدی و یئنه ده گونده لیگه باخاراق درین-درین فیکیرلره گئتدی. او اؤز-اؤزونه دئدی: "هئچ اولماسا اؤز ده ده م قدریمی بیله جکدی!! او ایندی اوره گینده منیده، گونده لیک یازانلاریندا اَلقیشلاییرا! آزا سونرا، آزا دانیشان آتا سوروشدو: "اوغولوم، یازیلارین هامیسی دوز سۆزدؤ؟!" محمد گولومسه یه رک، "بلی ده ده!!" سۆیله دی. آتا یوبانمادان محمده دئدی: "اوغولوم، دوز سۆز ایکی کلمه اولار، ایئله اولماز!!" اوغلان ایسه، بیر موددت چاش-باش قالدی! سونرا الله شیطانا لعنت ائله سین دئییب، تازادان گونده لیکله مشغول اولدو. بو دۆنه، آناسی اوغلانی خیطاب اندیب دلیل-نصیحت ائله دی: "آی محمد، آخی بیر بئله ده کیتاب اوخویارلار!؟ دور گۆتور کار-کاغاذی بیغیشدیر، گۆزلوو کور اولار، بئینوو پوک اولار!! شهردن ایندی گلیمسن، گئچ اوزان بیر آزا جانین دینجلیسن!!" اوغلاندان جواب گلمه یینجه ده آرتیردی: "اوغل، او بیریزی اتاقدان کاللاقدیغی بو جور کار-کاغاذلارین هامیسی اوخویوب قورتولوبسان؟! ایستیرم اولاری تندیره باسیب یاندیرام!"

محمد، گونده لیک اوخوماقدان واز گئچیب، ایشلندیگی شیوه لرله کندیلرله چالایلمیه جگینی دوشوندو! هئچ اولماسا بوگون، کندیلره بیر شئی اؤیره دنمه میش، عوضینده اولاردان ایکی جمله اؤیره نمیشدیر: بیر، آدامین قولقلارینی دولدورارلار! ایکی، دوز سۆز ایکی کلمه اولار! محمد، کندی ایله کندیلرینه یاردیم یئتیرمک اوچون باشقا یازیلاری اوخومالی و اویغون یول-یؤندملری آختارمالی ایدی.

. بیر چوخ ساییلی-چوخ صفحه لی گونده لیگین آدی

مطلبینی سئچیب یازیلارینی اوخودو. اوخویا-اوخویا، کند جماعتینین جهالتینه ده فیکیرلشدی! گونده لیک اوخویان، کندیلرینه بیلگی و ئرمگی و اونلاری آییلمی اؤزونه آغیر وظیفه ساییب، اؤز بیلدیکلرینی اؤزگه لره ده اؤیره تمک ایسته دی!

محمد، یاریم ساعتتا یاخین ماشیندا اوتوروب اونون دولماسینی گۆزله دی. اوغلان، آرابا شهردن چیخار-چیخماز آرخاسینا دۆنوب موسافیرلره بیر-بیر گۆز دولاندیریپ کف-احوال ائندی. آردیندان، همیشه کی کیمی حرارتله دانیشماغا باشلادی. قاباق سندلده کی، تیلوپوزیونون خبر دئییلرینه تایی، اولده مملکتده و دنیادا اولوب-بیتنلرین باشلیقلارینی سۆیله دی. سونرا، ایرمی دقیقه موددتینده اؤز دندیکلرینی اؤزده یوروملادی. آخیردادا، درین اینملا کیمین حاقق اولدوغونو و کیمسه نین باطیل اولدوغونو موسافیره وورغولادی و دیکتاتور سایاگی اولارین دستک وئرمه لرینی گوددو! آما چالیشمالارینا باخمایاراق، بیر-ایکی مدرسه اوشاغیندان باشقا، اونا آیری بیر دستک وئره نین اولمادیغینیدا گۆردو. قاباق سندلده کی ماشینین کنده یئتیشدیگینی گۆرونجه، قالان سۆز لرینی صاباحلارا بوراخدی.

محمد آرابادان یئننده، مینی بوس شوفرانی اونو بیر قیراغا چاغیردی و دئیینه-دئیینه شهردن کنده کیمی سۆیله دیکلرینین جوابینی دئدی: "اولان، سنین قولقلاروو بوش-بوش سۆزلرله دولدورولارها!! نییه گئنه شهردن کنده کیمی باش-بئینیمیزی یئدین؟! کند مینی بوسو هامینینکی دی، یوخسا فقط سنین کی دی؟! هله دیپلوم آلمامیسان، ائله یئکه-یئکه سۆزلر دانیشیرسان!! بیلیمیرم نه قویموسان، نه آختاریرسان!!؟ گۆرورسندا بیزیم کندین مدرسه سی یوخدور! او بیزیم کندیمیزین آسفالت اولمامیش یولو، بودا اییلمیش چاپیدی! سن منه دئه گۆرؤم سنین دؤولتوو بیزیم کنده، اونون جماعتینه نه ایشلر گۆرؤبدو!؟" محمد، اوره گی دولو شوفرین دانالقلارینا آرام-آرام قولاق آسدی و اؤز لرینینده تقصیرکار اولدوقلارینی بیلدیرمگه چالیشدی. نه پایدانه آنجاق، کدرلی-کدرلی شوفرین آیریلیب اولرینه دوغرو گئتدی.

درس اوخویان اوغلان گلیب حیطلرینه چاتدی و ال-اوزونو یویوب ائوه گیردی. او، آتا-آناسیلا بیرلیکده ساکیت-ساکیت ناهاارینی یئدی. آردیندان، دووار دیبینه چکیلیب

میللی – دئموکراتیک ادبیاتیمیز (۲) MİLLİ –DEOKRATİK ƏDƏBİYYATIMIZ (2)

یازان : ائل اوغلو

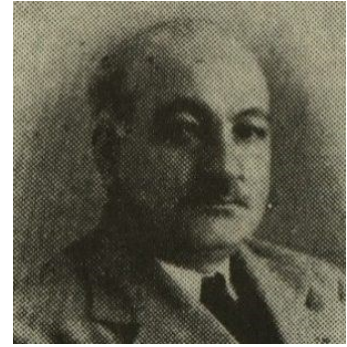
اولور و سونرا تبریز ده دانشرای مقدماتی معلمین مرکزی نین صدری اولور. «فرهنگ آذربایجان» و «داستان- ی دوستان» آدلی ایکی کیتاب یازمیش و چاپ ائتدیرمیش دیر. او آذربایجان دا میللی حؤکومت یاراناندا زامانی دا او حکومته یاردیمچی اولور. همین ایللرده تبریزده «ادبیات صحیفه سی» آدلی بیر درگینی نشر ائدرک، ارتيجا قوه لريله موباریزه آپاریر. ۱۳۲۴-جی ایله تبریز فهله حرکاتینین رهبرلیینه سئچیلیر، بیر فهله تشکیلاتچیسسی کیمی چالیشیر.

۱۳۲۴-جی ایله پاریس عموم دونیا همکارلار ایتفاقلاری کومیته سینه تبریزدن بیر نواینده اولاراق چاغریلمیش دیر. او، میللی حؤکومت زامانی «شاعرلر مجلیسی» نین فعال عضولریندن بیری اولور و میللی حؤکومت دئوریلدیکن سونرا، محمدعلی خان صفوت ده مینرله اجتماعی-سیاسی فعال کیمی حبس ائدیلیلر و بیر مدت تبعید اولونور. او آزاد اولدوقدان سونرا قم شهرینده یاشاییر. ۱۳۳۷-جی ایله قم شهرینده وفات ائدیر و اورادا دفن ائدیلیلر.

جلیل نامه

محیط-ی جهل دن اینسانلاری عرفانه سؤوق ائتمک، اولور مومکون، ذکا دن الده اولسا مشعل-ی فیطرت. سعادت خیدمت-ی میللت دیر، آنجاق کیمسه ایسترسه،

میرزا محمدعلی خان صفوت (۱۲۵۹-۱۳۳۶)

شیخ محمدحسن واعظ اوغلو میرزا محمدعلی خان صفوت ۱۲۵۹-جی ایله آتا-بابا یوردو تبریز

شهرینده ایشیقلی دونیا یا گؤز آچمیش دیر. دینی مکتبلرده تحصیل آلیب، گنج یاشلاریندا روحانی لیباسی گئینمیش دیر. او، خالق اوچون سؤیله دیگی نیطقلربله شیخ محمد خیابانی حرکاتینا قاتیلیمیش، اونو حمایه ائتمیش و بونا گؤره ده، شیخ محمد خیابانی حرکاتی دئوریلدیکن بیر گون سونرا، حاکمیت قوه لری طرفیندن یاخالانمیش و ائوی قارات ائدیلیلر، یاندریلیمیش دیر.

او، آذربایجان ادبی جمعیتینین فعال عضولریندن اولدوغونا گؤره، همین جمعیت طرفیندن آذربایجان معاریف ایداره سینین مسئولو تعین

هونریم مئهر و وفادیر، امگیم جوور و جفا
 ائيله، اینصاف بو سئودا ده منی شاد ائيله.
 باور ائيله کی، کؤنول خانهسی دیر کعبه-ی حق
 ائتمه تخریب، چالیش کعبه نی آباد ائيله.
 نه ثمر ناز ائده سهن اهل-ی نیازه گؤزلیم،
 مومکون اولدوقجا نیاز اهلینه ایمداد ائيله.
 توتالیم وئردی طبیعت سن ایچون قدرت و جاه،
 اؤزونو خلقیمیزه کیم دئدی جلالد ائيله.
 توده نین ناله و اشکی سنه گر زحمت اولور،
 چاره یالینیز بودو، لاغئیر، اونا داد ائيله.
 هر نه عکسه ن بو یقیندیر بیچه جکسه ن ده اونو
 ایندی کؤنلون نه ده ایسترسه پریزاد، ائيله.

میرزه جواد واقفی «سارابلی واقف»

(هیجری قمری ۱۲۶۳ - ۱۳۲۶)

مشروطه دؤورونون شاعرلریندن سارابلی میرزه
 جواد واقفی ۱۲۶۳- هیجری قمری ایله ساراب
 شهرینده آنادان اولموش و اوشاق ایکن آتاسینی
 الدهن وئرمیشدیر. واقف مشروطه حرکاتینین
 ایشتراکچیلاریندان اولاراق، حرکتین وصفینده
 شعرلر یازمیشدیر. یازدیغی شعرلر داها آرتیق
 نؤوحه و مرثیه اولسادا، او زامانین موقاویمت
 ادبیاتینا مخصوص اولان مؤوضوعلاردا دا شعرلری
 واردیر.

میرزه جواد واقفی «سارابلی واقف» ۱۳۲۶ -
 هیجری قمری ایله دونیاسین ده گیشیب، ساراب
 شهری نین ایمامزاده سینده تورپاغا
 تاپشیریلیمیشدیر. شعرلریندن اؤرنکلر اوخویاق :

بیرده چتیندی شاهسوهندن گه ون گله
 ایرانی قارت ائتمه یه هر بیر گلن، گله
 مشروطه شرط بالتاسین ترسه ساپلادی
 آی خان! داغیت تیفاغینی، آی... چنگه له...

ظفریاب اولماغا لازیم دیر، اولسون هیمت و غئیرت.
 نئجه باور اولور بینایه نابینا اولار رهبر،
 گرک ارشاد اوچون آیینه اولسون صورت او سیرت.
 مگر هر طفل-ی ابجدخوان اولارمی موللا نصرالدین،
 قلمی، پرچمی حورریت اولموش، دفتری فیکرت.
 وطنه عاشق شیدا، جلیل اولقدر اولان موللا،
 یاشاسین حؤرمتمی دنیا دورونجا، من آلیم عیبرت.

اولا

خوشدور ائی دیل مؤوسوم-ی گول یار اولا، گولزار اولا،
 باده نوشا- نوش اولا، آواز اولورسا تار اولا.
 صبح اولا، نرمک نسیم-ی صبح موشک افشان اولا،
 نم-نم-ی باران گلستان ایچره گؤهر بار اولا.
 دیلگشا اولماز گول-ی دل اهلی عرفانه مگر،
 قطره-ی اشک آشنای صفحه-ی روخسار اولا.
 سینده خوشدور یانا دل شمع تک شؤعله چکه،
 یاندیرا اطرافدا هر گونه خس یا خار اولا.
 حوضه-ی اصحاب-ی معنی، محفل-ی ارباب دل،
 بزم-ی عیشرت اولماز، ایلا غم اولا، غمخوار اولا.
 هر نه ده خوشدور محبت اهلینه صحبت ولی،
 اهل-ی دل بزمینده، درد-ی دل گرک رفتار اولا.
 دل آدی بؤهتاندیر عشقین، دردی اوندا اولماسا،
 کارگر آدی دئیلمز بیر کسه، تا، کار اولا.
 درد دل عشق اینسانا مخصوص، چکینمه عشقندن،
 دیده-ی دیلبر اولور دیلکشش، اگر، بیمار اولا.
 کیمسه ناموس و شرف ایستر وطندیر عهده دار
 اولمارام لاقئید فطرت، منزلیم گر دار اولا.

داد ائيله

یا منی گوشه-ی چئشمینله گؤزوم، یاد ائيله،
 یا اسیره م، منی بو قئیددن آزاد ائيله.

میرزه جعفر نقوی خامنه (۱۳۶۲-۱۲۶۵)

میرزه جعفر نقوی خامنه حاج شیخ علی اکبر اهرابی اوغلو ۱۲۶۵- جی ایلده تبریز شهرینده آنادان اولموشدور. گنج چاغلاریندا آنا دیلیندن ساوای فارسجا، فیرانسیزجا، روسجا و عربجه‌نی یاخشی بیلیردی و او دیلدرده یازیلاریدا اولموشدور. ائله جه ده همین دیلردن تورکجه‌میزه ده چئویرمه لری اولموشدور. او، گنج چاغلاریندا مشروطه اینقلابینا قاتیشمیش و بیر اینقلابچی کیمی یئتگینلشمیشدیر.

میرزه جعفر نقوی خامنه، سعید سلماسی و میرزا تقی خان رفعت کیمی قاباقجیل شاعرلرله بیرجه ایراندا یئنی اوصولودا اولان سربست شعرین ایلکین بینوره‌سینی یاپانلاردان اولموشدور. اونون فارسجا و تورکجه شعرلری یاشادیغی ایللرین قازئت و ژورناللاریندا بیر موباریز شاعر کیمی درج اولونوردو.

او، یئنیلیکچی بیر شاعیر کیمی «جعفر خامنه ای ادیله ده قئیده آلینمیشدیر. په‌لوی رژی‌می حاکمیت‌ه کئچنده ن سونرا، ادبی، ایجتامعی و سیاسی جریانلاردان کانارا چکیلیب، عاددی بیر وطنداش کیمی یاشامیش و هئج بیر ایجتامعی

آز قالدی، داغدا، یایلاغینا، شاهسوهن گله
گیزلنمگه، سیچان یوواسی، خلقه گئن گله
آز قالدی، عالمین، عملی هرج- مرج اول
ایرانه قتل و غارت اوچون هر گلن گله
یورتچو قورتاردی مالی، داراشدی آت- ائششگه
شهره اینانمایین گلن ایلدهن گه ون گله
مشروطه شرط بالتاسنی ترسه باشلادی
شهری کسیر توسعه یامان قالدیق انگه‌له
توتدو آیاق جریمه ایله روشوه تازه‌دن
آی خان! داغت یواسنی، آی موللا چنگه‌له

هجو شیخ الاسلام

شیخ‌الاسلام خدادان نقدهر غافیلیمیش
نئجه بی رحم، مروت نئجه آهن دیلیمیش
گئجه شامان سورا بیلیدیک قلعه جون منزلیمیش
نئجه منزل در و دیوار گنه ایلن زلی‌میش
گلدی چرخ چرخ سسی، صبح اولدی، هامو دوشدی یولا
بیر نفر جاهیلیمیش، بیر نفر آهیلیمیش
میر عزیزده چاروقون گئیدی قوشولدی بولارا
پا پیاده یولا دوشدی ایله بیل کی فیلیمیش
گون چیخاندا یئتوشوب اوج دانا سوت قارداشینا
بیری شنگول بیری منگول بیرکوفلنگولیمیش
عصر وقتی یئتوشوب واسمشا چوخ سرعتیلن
گون چیخوب قار اریوب کپرونون آتلی سلیمیش
یئتوشوب تبریزه میره‌اشم ائوین آلدی خبر
دئمه میره‌اشیم‌نن زال طرفیندن الیمیش

قورخورام ليک بو سئوداده باتا قانه گۆزون
بیر باخیشندا چیخاریر خلقی جهانی یولدان
نه بؤیوک آفت ایمیش مذهب و ایمانه گۆزون
شوبهه یوخدور کی وئریر دین متاعین الدن
گۆرسه بیر عشوه‌سینی عالیم-ی فرزانه گۆزون
بیر گلستان-ی ملاحظتدور او روخسار-ی قشنگ
نرگیس آسا سالیب آشوب او گلستانه گۆزون
گۆزلرین مووچی منی قرق ائله‌ییب دریاوش
غم یئمز اولسا جاهان قرقنه دریانه گۆزون
بو دیل-ی زار و پریشی گۆره‌جک سیلسیله بند
بیر نیگانه ائتسه او گیسوی پریشانه گۆزون
«صایب» ین نظر-ی لوظفونده ازلدن گۆزو وار
سالما گۆزدن اونو، قوربانی او مستانه گۆزون.

وطن یولوندا

وطن یولوندا شهادت بؤیوک سعادتیر
سعادت-ی ابدی ایسته‌سن شهادت‌دیر
باخین یئگانه پرستانه اخذ-ی عیبرت ائدون
شهادت اونلارا عالمده ارث او عادتیر
باخین وطن نسل-ی احراره یالواریر سؤیلور
ندنمی یوخلامیسیز؟ وقت عرض-ی هیمتدیر
نسا-ی جانان احرار ائله مز ایمساک
کی، بذل جان و سر اونلار جا بس شرافتدیر
ره-ی وطنده او تن کیم قیزیل قانه بویانمایا
بسان-ی لاله گلستان-ی عشقه زینت دیر
او باش کی گنتمه‌یه میللت یولوندا، حمل ی اونون،
حمییت اهلی یانیندا بؤیوک مشقتدیر
اول ال کی عرسه-ی هئیجاده اولمایا مقتول
شیل اولسا ساحبینه آرتیق ایستراحت دیر
او دیل کی قیمایا مئیداندا دوشمن ته‌دید
کسیلمه‌یه اونا شایسته بوکوم و لوکنتدیر
او یوز کی قان ایله توپراغیله اولدو آغوشته

فعالیت ائتمه میشدیر. بئله نظره گلیر کی، انزوا
ایختیار ائتمیشدیر.

او، دؤورونون مطبوعاتیندان و هیندوستان‌دا
ایشیق اوزو گۆره‌ن مشهور « حبل المتین »
قازئتینین اونوچونجو ایلینین ایگیرمی یئدینجی
سایئندان عربلرین آدلیم یازیچیسی جورجی
زئیدانین « هارون الرشیدین باجیسی عباسه »
اثرینی فارسجا چاپ ائتدیریمیش و اورادا آردیجیل
اولراق چاپ ائتدیریمیش‌دیر. ساین تدقیقاتچی
رضا همرازین قئیدلرینه گۆره، همین اثرین اؤن
سؤزونون سونوندا رحمت‌لیک میرزه جعفر نقوی
خامنه بئله قئیده آلمیشدیر:

(تبریز) شوال ۱۳۲۳ هجری - مترجم . بو
قئیددن بللی اولور کی، همین اثر هله شانلی
مشروطه اینقلابیندان بیر ایل اؤنجه
تاماملانمیشدیر. تبریزی تدقیقاتچی «رضا
همرازین یازدیقلارینا گۆره میرزه جعفرین
ائولادلاریندان اله ائدیله‌ن شعر مجموعه‌سینین
آراسیندا « صایب » تخللوصو ایله بیرسیرا تورکجه
شعیرلر همن دستختله قلمه آلینمیشدیر.
تدقیقاتچی آیدینلاتمیش کی، او، گنج‌لیک
ایللرینده تورکجه شعیرلرینی « صایب » ایضاسی
ایله یازیب و چاپ ائتدیریمیشدیر.

میرزه جعفر نقوی خامنه ۱۹۸۳ -جو ایله ائله
دوغولدوغو تبریز شهرینده دونیاسینی دگیشمیش
و اورادا دا تورپاغا تاپشیریلیمیش‌دیر. اؤرنک اولراق
گنجلیک عمرنو موباریز ادبیاتا و اونون
یئنی‌لیکچیلیگینه حصر ائدن میرزه جعفر نقوی
خامنه نین شعیرلریندن اوخویاق:

ای گۆزل سالدی بلایه منی مستانه گۆزون
راه-ی بیداد توتوب قصد ائله‌دی جانه گۆزون
جانه میننت سانیرام عشق بلاسین جانا!

اڻديجي شعيرلر يازاراق ياشاديغي ايللرده ايشيق اوزو گوڙهن مطبوعاتدا نشر ائتديرميشدير. صافي، ياخيندان مشروطه اينقلابينين شاهيدي و اونون طرفدارلاريندان اولموشدور. تبريزده تئزار سالداتلارينين الي ايله دارا چكيله مشروطه چيلري ياخيندان گوڙموش و اونلارا شعيرلر حصر ائتميشدير.

صافي شئيخ محمد خياباني حرکاتينا قوشولموش و قلمي ايله اينقلابين اون جبهه سينده دايرانلاردان اولموش دور. شعيرلري او ايللرين شعير پرستيشكارلارينين ديل ازبيري اولموشدور. بيز اونون شعيرلرينده عيرفاني لوغتلره و عيرفاني ايستلاخلارا دا تئز-تئز راست گليريك.

کريم آغا صافي تبريزي نين نووحه لري و شعيرلري دفعه لرله تبريزده چاپ اولوبدور. او، ۱۳۲۵ - جي ايلده تهراندا وفات ائتميش و مزارى شاه عبدالعظيم زيارتگاهينين جيواريندادير. شعيرلريندن اورنكلر اوخويوروق.

وطنه

اي وطنه بذل ائله ين نقد-ي جان
ملته دار اوسته وئرن امتحان
ياده سالاندا وطن آغلار سيزه
صافي شيرين سخن آغلار سيزه
****

چکه ديله داره سني منصور وار
تاپدي شرافت سن ايله چوب-ي دار
ياده سالاندا وطن آغلار سيزه
صافي شيرين سخن آغلار سيزه
****

خيدمت ائديسن وطنه، دينه، سن
بيزه دن او آثاري، يئنه دئينه سن

طريق-ي حقدده شمس-ي سما رفعتدير
او گوڙ كي دوشمه نه ياغديرمايا شرار-ي مرگ
وورولماغا اوخ ايلن نورو وارسا ظولمت دير
قدهم اگر اولمايا مئيدان-ي رزمه ره سپار
شاقاقلوسلا شايسته هلاکت دير
كؤنول اگر غم-ي مللت ده قان ايلن دولسا
غم ائتمه كاسه-ي سرشار فئيض و رحمت دير
تخللوف ائتمه يه اعضا گرگ حقيقيندن
قيلاس هانسي تخلف جدير-ي لعنت دير
بو گونده طرز سخن « صايب » آ بو گونه گرگ
كي خط و زولفله اوغراتماغين خسارت دير .

کريم آغا صافي تبريزي (۱۲۶۵-۱۳۲۵)

شعيرده صافي تخللوصولو ايله تانينان کريم آغا صافي تبريزي مشهدي حاجي اوغلو ۱۲۶۵-جي ايلده تبريزين سورخاب محله سينده اورتا دوروملو بير عائلده آنادان اولموش دور. او، گنج ليک ايللرينده نووحه شعيري يازماغا باشلاميش دير. کريم آغا صافي تبريزي، گئت - گئده شعيريميزين باشقا نووعلرينده ده قلميني سيناقدان کئچيرميش و ادبيات تاريخيميزده قالا بيله ن شعيرلر يازميدى. اونون ايجيتماعي گوڙوشو خالقين ايسته ديكلريله عيني دورومدادى. او، فارس و تورک ديللرينده دولغون، مؤحتوالي و تأثير

افتخار
 قانلا صفا تاپدی باهار-ی
 وطن
 آهیمیزین گور کیله
 آثارینی
 پوزدو قوی پنجه لر افکارینی
 کشف ائله دی خائنین
 اسرارینی
 قانلا صفا تاپدی باهار-ی وطن
 خدمتیزین حوسنو نمایان
 اولوب
 اهل وطن خرم و خندان اولوب
 قبرلریز رشک گلستان
 اولوب
 قانلا صفا تاپدی باهار-ی وطن

۱۱- میرزه محمد هجره
 (۱۳۳۴-۱۲۶۱)

میرزا محمد هجره کربلائی عباس اوغلو ۱۲۶۱-جی ایلهده «هتریز» قصبه سینده دیندار بیر عائله ده آنادان اولموشدور. ایلك تحصیلینی دوغما یوروندا موللا مکتبینه و قوران درسینی ایسه، موللا سیفی آدلی بیر دین عالیمیندن آلمیشدیر. او، میرزه علی تفلیسی آدلی بیر شخصدن ده سعدی نین «گلستان» کیتابینی اؤیرنیر. دئیله نلره گؤره، او، ۱۵-۱۶ یاشلاریندان شعر یازماغا باشلامیشدیر. ۳۰ یاشیندا ائوله نیر. لاکین ائولی لیگی داوام ائتمه ییر. نیسا آدلی حیات یولداشیندان آپریلیر و شیراز شهرینه کۆچور. میرزه محمد هجره ۱۰ ایل شیراز شهرینده قوربت حیات

اولدو وطن کفرین الینده اسیر
 سن بیلرسن ملتیمیز نه چکیر
 یاده سالاندا وطن آغلار سیزه
 « صافی » شیرین سخن آغلار سیزه

***

شکر اولا اللهه وطن شاد
 اولوب
 قئید سیتمدن هامی آزاد اولوب
 ظلم گئدوب مملکت آزاد
 اولوب
 قانلا صفا تاپدی باهار-ی وطن
 گولشن وفا اولدو کنار-ی
 وطن
 جانیمیز اولا خوشدو نثار-ی وطن

***

ای وطنه بذل ائلیه ن نقد
 جان
 ملته دار اوسته وئره ن امتحان
 محو اولا مشکل دی بو نام و
 نشان
 قانلا صفا تاپدی باهار-ی

وطن

***

یاسه باتیب یاسمن آغلار
 سیزه
 بولبول شیرین سخن آغلار سیزه
 یاده سالاندا وطن آغلار
 سیزه
 قانلا صفا تاپدی باهار-ی وطن

چکدیله داره سیزی منصور
 وار

تاپدی شرافت هامی دار و دیار
 بسدی سیزه بو شرف و

فرهاد-ی کوهکن گر اولایدی معاصریم،
اولفت توتاردی «هجری»-ی شیرین کلام ایله.

***

آی بوغلارین جهالت ایله بوران کیشی،
نفسین سۆزو ایله خانه-ی عقلی یئخان کیشی.
رحمان-ی عقل دن نه ضرر گۆرموسه ن؟ بویور،
شیطان-ی نفسه سیندیر یسان گیردکان کیشی.
قلبین دۆنوبدور داشه کی، یوخدور حیمایتین،
توپراقلی آرپانی باری وئرمه گیران، کیشی.
دؤورنده آج یاتانلارین آهی توتار سنی
دؤرت مین ریاله خرواری بوغدا ساتان کیشی.
چوخلار سنین کیمی فقرانین قانین سوروب،
آخیره قان قوسار، بیلیرسن، قان سوران کیشی.
میسکینلرین قانیله دولان شیشه لر سینار،
اولماز دوروست عدالت ایله ن سینان، کیشی.
اظهار علم و-فضل ائيله میرم نظم و نثر ایلن،
«هجری» آزانلارا وئیر یول نیشان، کیشی.

****

سیار ائله ییب هوشومو جانانه لر، ائی دیل،
دیوانه دئییرلر منه فرزانه لر، ائی دیل.
قم چکمگیله ن، قوی منه دیوانه دئیسینلر،
حئیران قویار آغیللری فرزانه لر، ائی دیل.
سن ایسته مه کی، سیرر ضمیریم اولا ظاهر،
با پرده اولار نغه -ی ریندانه لر، ائی دیل.
قان اولماگیله ن گۆز یاشیمی ائيله مه گولگون،
تؤکمه یوزومه تا گۆره بیگانه لر، ائی دیل.
گر شوعله -ی-شمع اولماسا، اولماز کی مویسسر،
اؤز باشینه یانسین پر-ی پروانه لر، ائی دیل.
بو گوشه -ی غمده دوزره م ریشه -ی نظمی،
من دن سورا منشور اولا دوردانه لر، ائی دیل.
«هجری» قاپیسین باغلا دی اغیار یوزونه،
«کاشانه» ن اولار مفخر کاشانه لر ائی دیل.

یاشایاندان سونرا، ۴۱ یاشیندا تبریزده مسکونلاشیر. او،
تبریزه گلرکن کؤمور ساتانلار کاروانساراسیندا حاجی
میرحسن علاف آدی بیر تاجیرین کاتبی اولور. سونرا او
کاروانسارادان بیر دوکان آلیر و کؤمور ساتماقلا پول قازانیر.
ایجتماعی مضمونلو شعیرلر یازیر. زامانه دن ائندیی
شیکایتلری کاغزا یازیب گنجهلر دووارلارا و قاپیلارا
یاپیشدیر اراق خالق اؤز اعتراضلاری ایله تانیش
ائدیرمیش. او، تبریزده یاشایان زامانلاردا بیر سیرا شاعرلره
ادبی گؤروشلر گنجیریمیش. اونون «کاشانه» («یووا»)
آدی ماغازاسی شاعر دوستلارینین ییغینجاق یئرینه
چئوریلیمیشدیر. ۱۳۱۱- جی ایله تبریزه گوجلوسئل
گلیر، بیر چوخ آوادانلیغی داغی دیر و اؤزو ایله آپاریر. میرزه
محمد هجری نین ماغازاسینی دا سئل آپاریر. او، یئنه
یوخسول اولور و ۱۳۱۱- جی ایله شاهرود شهرینده
کیبیرت کارخاناسیندا کاتب ایشله ییر.

۱۷ ایل اورادا یاشایاندان سونرا یئنه دوغما قصبه سی
«هئریزه» دؤنور. ۱۳۳۴- جی ایله همین قصبه ده
خسته له نیر و وفات ائدیر. مزاری «هئریز» شهرینده دیر.
اونون شعیرلری وفاتیندان ۷۳ ایل سونرا هم یئرلیسی
اولان دیرلی تدقیقاتچی و ساتیریست شاعر محرم
فرزانه نین کؤمگی و سعیی ایله ۱۳۹۷- جی ایله تبریزده
«آیتکین» نشریاتی طرفیندن چاپ اولموشدور. فارس و
تورک دیلینده اولان ایجتماعی و لیریک دیوانی گؤستیریر
کی، داها چوخ تنقیدی شعیرلر یازمیشدیر. اثرلری آرا-
سیرا قدیم ال یازما مجموعه لرینده، «هئریز» قصبه سینین
تاریخ و ادبیاتینا ایشاره اولونان یئرلرده اؤرنک اولاراق
وئرلمکده دیر.

وئردیم سلام دیلبریمه احترام ایله،
آشوفته خاطر اولدو اولموش سلام ایله.
من بیلمه دیم جواب-ی سلامیم ایتاب اولور،
بیقدر ائيله دیم اؤزومو فیکر-ی خام ایله.
ساقی، پیاله میننتی چکمک خیلاف دیر،
ایچدیکجه من شراب، سن گتیر جام ایله.
مشهور بیر مثل دی کئچه نلر دئییدیلر،
گئتمز بیر آرخا عالیمین آبی عوام ایله.
مرغی کی، زیرک اولدو، یئمز دانه -ی-فریب،
صیاد صئید ائندمز اونو هیچ دام ایله.

اولونماسی و ادبی-نظری فیکیر طرفیندن تصدیق ائدیلمه سیدیر.

۳. بختیار واهبزاده یارادیجیلیغی نین، اونون عؤمور یولونون و خاراكتئری نین فورمالاشدیردیغی اوبراز وار: خالقین بختیار واهبزاده اوبرازی. زمان کئچدیگجه بو اوبراز میفلشیر. بو میفی رئاللاشدیران ادبی تاریخی حقیقتلر و اونون ایرثی نین یئنی اوخونان قاتلاریندان دوغان صنعتکارلیق سیرلریدیر.

۴. بختیار واهبزاده پونزییاسی سئویلدیگی قدر ده مباحثه و مذاکره لر پرئدمتتی اولموشدور. شاعیرین بیزه یادگار قویدوغو ۱۲ جیلدلیک ایرثینی دیرلندیرمکده تاریخی و موعاصیر رئاللیقلاری نظره آماقلا شاعیرین صنعت دونیاسینا کونگئنیال اولماق جهدی ایله اونو یئنین مطالعه ائتدیگ.

بو گون بختیار واهبزاده صنعتی نین یاشارلیغی شخصیتین، میلتن آزاد دوشونمک و یاشاماق، میلتلر ایچینده وار اولماق احتیصاصی نین، ایدئالی نین اونون صنعت کونستپسییاسی نین عؤمور یولونا پارالل "دوز خطله" داوامی و بدیعی تصدیقی ایله رئاللاشیر. او، اینسانین آزاد دوشونجه لی، معن بوتؤو شخصیت کیمی سعجییه سینی، ماهیتینی اونون میلی ایدئاللارا صادیقلیگینده و داواملیلیغیندا گؤرموشدور. بختیار واهبزاده صنعتینده عکسینی تاپمیش میلی ایستقلال ایدئالاری بو گون اجتماعی رئاللیغا چئوریلیب، "بلکه ده اؤز تاریخی میسسییاسینی باشا ووروب"

. خیر! بؤیوک صنعت زیروه سیندن تجسسومونو تاپمیش اجتماعی-اخلاقی ایدئاللار دایم یاشاییر، یئنی نسیللرین میلی یادداشی نین، بدیعی دونیاگؤروشونون کورشالماسینا آمان وئرمیر. بختیار واهبزاده نین لیریکاسی، پوئمالاری،

زامانین سیناغیندا

ZAMANIN SINAĞINDA

Pro. Dr. Şirindil Alışanlı

Çevirdi : Dr.Hüseyin Şarqidərəcək (SOYTÜRK)

شیریندیل آلیشانلی فیلولوژی اوزره علملر پروفیسور. دوکتور،

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

بختیار واهبزاده نی ۲۰-جی عصر آذربایجان مدنیتی نین و اجتماعی-سیاسی فیکری نین فننومئنی کیمی شرطلندیرن رئاللیقلاری دیرلندیرکن آشاغیداکیلاری نظره آماق گرکدیر:

۱. ساغلیغیندا ۱۲ جیلدلیک "اثرلری" نی نشر ائتدیرمیش شاعیرین تدقیقاتچیلارینا وصیتی: "گله جک تدقیقاتچیلاریمدان بؤیوک بیر خواهیشیم وار: یوخاریدا آدلارینی چکدیگیم کیتابلاریمدان چیخاردیغیم شعر و پوئمالاریمدان مؤلیف اولاراق من ایمتیناع ائتدیگیم کیمی، اولار دا ایمتیناع ائتسین و اولاری تدقیقاتلارینا جلب ائتمه سینلر. عکس تقدیرده اولار منیم روحومو اینجیتیمیش اولارلار. چونکی وصیت هر کس اوچون موقدس اولمالیدیر."

۲. بختیار واهبزاده یاریم عصردن آرتیق دیر کی، آذربایجان بدیعی فیکرینده میلی شاعیر، میلتن دانیشان دیلی، میلتن وکیلی ستاتوسو قازانیب، بونو اونون یارادیجیلیغی، بو ایرثین یاریم عصردن آرتیق خالق ایچریسینده سئویلیب قبول

جللاد! منیم دیلیمده دیر بایاتیلار، قوشمالار،
دئه اونلاری هئچ دویدومو سنین او داش اورگین؟
هر گرایلی پرده سینده مین آنانین قلبی وار...
هر شیکستم اؤولادیدیر بیر موقدس دیلگین؛
دئه اونلاری هئچ دویدومو سنین او داش اورگین؟

سؤیله، سنمی خور باخیرسان منیم شعر دیلیمه؟
قوجا شرقین شؤهرتیدیر فوضولی نین غزه لی!
سنمی " تورکخر " دئییرسن اولوسوما، ائلیمه؟
داهیلره سود وئرمیشدیر آذربایجان گؤزه لی...
قوجا شرقین شؤهرتیدیر فوضولی نین غزه لی!

بختیار واهابزاده تمثیل ائتدیگی و آپاریجی
سیمالاریندان اولدوغو ادبی نسلین پوئتیکی نین
عمومی جهتلری نین فورمالاشماسیندا موهوم
رول اوینادیگی کیمی پوئتیک فیکیر تاریخیمیزده
اؤز ایمضاسینی اجتماعی-ادبی و میلی سیاسی
فیکرین فنومئنی کیمی تصدیق ائتمیشدیر. اونون
ایمضاسی قارشیسیندا بوتون تیتولار و آدلاری
بوتون تورک خالقاری نین تصویرونده
فورمالاشمیش " بختیار واهابزاده " اوبرازی نین
ظاهیری، هم ده تاریخی سند، فاکت باخیمیندان
گؤستریجیسیدیر. میلی سرحدلری اؤتوب کئچن
صنعت شؤهرتی اونون " شعریم - ایمانیم منیم
" ده عکسینی تاپمیش صنعت کرئدوسودور.
شاعیر اؤزو بو حاقدایازیر: " اوخوجولارلا
گؤروشلریمین بیرینده منه بئله بیر سوال وئردیلر:
" سیزی بدیعی یارادیجیلیغا سؤوق ائدن سبب
ندیر؟ " دوغروسو، من بو باره ده هئچ دوشونمه
میشدیم. لاکین ائله اوراداجا " شعریم - ایمانیم
منیم " ادلی شعریم یادیمادوشدو. من همین
شعیری اوخوماقلا سوالا جاواب وئردیم. حقیقتا، بو
شعیر منیم یارادیجیلیق مرامناممدیر. چونکی،

دراماتورگییاسی، پوبلیسیستیکاسی آذربایجان
بدیعی-اجتماعی فیکری نین پارلاق صحیفه
لریندندیر. او، ادبیاتا ایی دنیا موحاریبه سیندن
سونرا گلیمیشدیر. عادتین بؤیوک موحاریبه لر،
اجتماعی تالطوملر تاریخ بویو ادبی-فلسفی فیکره
یئنی ایدئیلار، یئنی دوشونجه فورمالاری
گتیرمیش، حیات و وارلیق حاقیندا تصورلر بو
حادیته لرین معنوی یاشانتیلاری زمینینده صاف-
چوروک ائدلمیش، دوشونولوب-داشینیلیمیش،
یئنی اجتماعی و اخلاقی معیارلارلا
دیرلندیریلیمیشدیر.

ب. واهابزاده نین پوئتیک نسلی - ن. خزری،
ح. عاریف، ای. سفرلی، قابیل، ق. قاسیمزاده،
ح. کورچایلی، ع. بابائو و دیگرلری موحاریبه نین
آغریلاری نین شاهیدی و داشیییجیسی اولماقلا
یاناشی، اؤز ادبیات، صنعت اوستادلاری نین -
و. حاجیبووون، م. ماقامائوین، ص. وورغونون،
س. روستمین، او. ساریوللی نین، م. س. اوردوبادی
نین، م. جلالین، ر. رضانین آدلاری ایله باغلی میلی
اؤزونو تصدیق آمالی نین مدنیتین بوتون قوللاریندا
برقرار اولدوغو تاریخی مقامدا ادبی هرکاتا
قوشولدولار. ایندی چوخلاری نین اینکار و تفتیش
ائتدیگی ۲۰-جی عصرین ۲۰-۳۰، ۴۰-۵۰-جی
ایللر ادبیاتی و صنعتی نین باشی اوزرینده
"دوموکل قیلینجی" دایانسا دا، ادبیات اینزبباتی
جهتدن آزاد اولماسا دا صنعتکار روحوندا آزاد
روح، میلی یادداش احتراصی وار ایدی و بونون
تجسسومو تاریخی ادبی پروسسین آلت قاتیندا
دایم موجود ایدی. صمد وورغونون آشاغیداکی
میصراعلاری بونون پارلاق، بؤیوک تاریخی رولو و
معناسی اولان، بوگونکو ایستیقلاالی رئاللاشدیران
اجتماعی-سوسیال دوشونجه نین یوکسک
صنعتکارلیقلا ایستیفاده اولونموش نومونه سیدیر:

بدیعی مانورلر ائتمک، حادثه و احوالاتلارین زامان-مکان حدودلارینی دییشمک، یوزماق زوروندا قالمیش، لاکین پوئتیک اینتوناسیاداکی روح، اینام، میلی عزمکارلیق دییشمه میشدیر.

ب. واهابزاده منسوب اولدوغو پوئتیک نسلین دیگر نوماینده لری کیمی یارادیجیلیغی نین ایلک دؤورونده سوژنتلی لیریکیا مئیل ائدیر، حیات حادثه لری نین، دؤیوش صحنه سی نین تصویرینی بدیعی-دیداکتیک سونلوقلا یئکونلاشدیریر.

" منیم دوستلاریم " ، " باهار، " دوستلوق نغمه سی " کیتابلاریندا توپلانمیش شعرلرین بیر چوخوندا مکتب و ایلک گنجلیک ایللری نین خاطیره یه دؤنموش آنلاری پوئتیک تحکیه یه کؤورکلیک، صمیمی بیر لیریزم آشیلاییب. " یاشیل چمن، آغاج آلتی، بیر ده کی، توند چای " شعیری ۱۹۴۴-جو ایله یازیلیب و شاعیر قید ائدیر کی،... " ایلک اوغوروم " یاشیل چمن، آغاج آلتی، بیر ده کی، توند چای " شعیری اولدو و بو شعیره گؤره ده همین ایله س. وورغونون ضمانتی ایله یازیلار ایتیفاقینا عضو قبول ائدیلمیش " .

بو شعر دوغوردان دا پوئتیک اوغوردور. ایلک قلم تجروبه لریندن اولسا دا بؤیوک شاعیر ایستعدادیندان خبر وئیر. موحاریبه نین تورتدیگی فلاکتلر، وطن حسرتی ساده، صمیمی بیر اینتوناسییا ایله تصویر اولونور. شعر ص. وورغونون، س. روستمین، ح. جمیلین پوئتیک تحکیه اوستالیغینی، یارادیجیلیق تئخنولوگییاسینی خاطرلادیر.

کولک اسیر خفیف-خفیف یئرده سورونور.

قلبیمیزده حاکیم اولار درین بیر ملال.

سویوباراق قارشیمیزدا چای بوزا دؤنور.

نه ایچن وار، نه دانیشان... آت چاپیر خیال -

یارانان یارادانین حقیقتا ایمانیدیر، دینیدیر، عقیده سیدیر. بورادان چیخیب دئییه بیلرم کی، یاراتدیغیم شعرلر حیسیسیمین، فیکریمین، عقیده مین ایفاده سی اولماقلا منیم ایمانیدیر، دینیدیر، حیات غایمدیر. بئله لیکله ده شاعیرین بیوقرافیاسینی جانسیز رقمملره دئییل، اونون یاراتدیقلاریندا آختارماق لازیمدیر. هر اینسانین بیوقرافیاسی اولدوغو کیمی، یارانان هر شعرین ده یارانما سببی و اؤز بیوقرافیاسی وار " .

" عمرون آنلاری " باشلیقلى آتوبیوقرافیاسی ب. واهابزاده نین پوئتیک دونیاگؤروشونون، اثرلری نین بدیعی ستروکتورونون، یارادیجیلیغی نین پسیخولوژی قاتلاری نین درکی و تحلیلی اوچون زنگین ماتریال وئیر. اونون " شعریم - ایمانیم منیم " اثری ایله یاناشی " شعریم " ، " شهریارا " ، " آنامین کیتابی " ، " شاعیرلر " ، " ای شاعیر، سن حاقلیسان " کیمی پوئتیک نومونه لر صنعتکار و زامان، شاعیر و خالق، تاریخ و ایندی حاقیندا بدیعی فلسفی دوشونجه لردیر.

...ظالمیم ظولمونده ده ناشیدیر، ناشی،

آخی، عذابدان دا دؤوق آلدینیز سیز.

ظالمیلر، جاهیللر هر آددیمباشی،

سیزی آچالتدیقجا او جالدینیز سیز.

...شاعیر - فیکرلرین چیرپینان سئلی،

شاعیر - حقیقتین مغنیسیدیر.

شاعیر - طبیعتین دانیشان دیلی،

شاعیر - جمعیتین عصیان سسیدیر.

شاعیر اؤز مرامیندا صمیمیدیر، بونو یاریم عصردن آرتیق یازیب-یارتادیغی موختلیف ژانلاردا ثبوت ائتمیشدیر. اؤز اینام و عقیده سینی بیرباشا پوئتیک دئییمملره یاناشی موختلیف

زaman، صنعتکار و خالق، تاریخ و ایندی حاقیندا بدیعی-فلسفی ائسسئه سعجییه سی داشییردی. فیلولوژی فیکرین میلی یادداشا، میلی زمینه کؤکلنمه سینده بختیار معلمین میسلسیز خیدمتی اولموشدور. بختیار معلم اجتماعی فیکره، هم ده اونسیتده اولدوغو، خالقین موختلیف طبقه لرینه منسوب اینسانلارا درین ائموسیونال تاثیر ایله یؤن وئریردی. دوغما دیلینی یاخشی بیلمه ین دؤولت قوللوچوسو، حکیم، بسطکار اونون معنوی جاذیبه سینده میلیلیشیر، اؤز معنوی یادداشینا قایدیردیلار.

ایکینجی جهان موحاریبه سیندن ۱۹-جو عصرین ایلک اونیللیگی ده داخل اولماقلا آذربایجان بدیعی فیکری نین پوئتیک تکاملو، اونون ایدئیا ایستیقاملتری ب.واهابزاده صنعتی نین ایشتیراکی و رولو ایله مؤوجوددور. دبده اولان ترنومدن کونکرئتییه، حیاتی دئتاللارا، اینسانین قایغی و ایضطیرابلارینا یؤنه لیش پوئزیادا آپاریجی مؤوقع قازانیردی و ب.واهابزاده نین شعرلرینده پوئتیک محاکیمه یه مئیل درحال حیس اولونوردو. بو نسلین شعرلرینده لیریک قهرمان حیات حادیشه سی نین مهم دئتاللارینا داها چوخ نظر یئتیریر. عومومی موهاکیمه، پسیخولوژی تحلیلله یاناشی موعین احوالاتین تصویری و تصویرین منطیقیندن دوغان فیکر بو شعرلرده اساس پوئتیک اوسلوب ترکیبینه چئوریلیر. ۵۰-جی ایلرده یازدیغی پوئتیک نومونه لرده ب.واهابزاده شعیری نین تحکییه فردیلیگی، خصوصاً ائموسیونال اووقات دییشیملری اونو اؤز موعاصیرلریندن فرقلندیریردی. اونون شعرلرینده کلاسیک پوئزییا عنعنه لریندن گلن فلسفی-اخلاقی فیکر توتومو دیداکتیکادان بدیعی-فلسفی عومومیشدیرمه یه دوغرو یول کئچیر .

همن عسگر، هم ناکام آلنیندا غورور، گلیر منیم گؤز اؤنومه جانلانیب دورور. بختیار واهابزاده ۲۰-جی عصرین ایکینجی یاریسیندان اعتبارن آذربایجان پوئتیک فیکری ایله یاناشی، اونون میلی-معنوی دوشونجه سی نین، بیر میلت کیمی اؤزونو تصدیقین تکاملونده ده استتیناسیز اولاراق بؤیوک رول اوینامیشدیر. اونون ادبی عالنده تصدیقی مکتب-معلم حدودلارینداکی صمیمی شعرلری ایله باش توتور، یاریم عصردن آرتیق اونوئرسیئتت اؤدیتورویاسینداکی محاضره لری ایله معلملرین معلمی، خالقین معلمی زیروه سینه یوکسه لیر. ب.واهابزاده محاضیره لرینده میلت، آنا دیلی، آزادلیق، مساوات، م.ا.رسولزاده کلمه لری نین اعجازکار سحرینه دوشن یوزلرله طلبه سی ب.واهابزاده احتراصی، یانغیسی، وطنداشلیق دوغوسونو آذربایجانین هر گوشه سینه آپارمیش، اؤز لری ده حیس ائتمه دن میلی اووقاتا کؤکلنمیش نسیلر یئتیرمیشلر. " من معلملیگیمی شاعیرلیگیمین دایاق نؤقظه سی، زمینی حساب ائدیرم " .

ب.واهابزاده عمرو بویو باکی دؤولت اونوئرسیئتتی نین فیلولوگیا فاکولته سینده درس دئمیشدیر. موبالیغه سیز دئمک اولار کی، بختیار واهابزاده نین بؤیوک پوئزییاسی ایله یاناشی اونون بؤیوک معلملیگی پارالل اولاراق بیر چوخ نسیلرین میلی دوشونجه سی نین اوینایشیندا موستثنا رول اوینامیشدیر. اونون هر محاضره سی خالقین تاریخی طالعی، دیلی، میلی معنویاتی نین بوتون طرفلری حاقیندا طلبه-معلم آراسیندا جانلی دیالوقا چئوریلیردی. او، پروقرام، درسلیک چرچیوه لرینه سیغمیردی، اونون محاضره لری پوئزییا و حیات، شاعیر و

علامتار قاباریقدیر. شاعیرین ناراحتات فیکیر و اوقات عالمی نین گوسترچیجیلری اولان بو شعیرلری اونون " زمان و اوزو باره ده " لیریک- ائموسیونال تحکیه سی ده آدلاندیرماق اولار. بو شعیرلرده بدیعی-فلسفی تحلیل، بزن ده اوزونوتحلیل اؤنه کئچیر. شاعیر لیریکاسینداکی داخلی تلامومون رنگارنگ ائموسیونال قاینقلارینی داها سراسا، اؤز یارادیجیلیق تجروبه سیندن چیخیش ائده رک بئله ایضاح ائدیر:

"...من بیر اینسان کیمی اؤزومو درک ائندن، داخلی چکیشمه لر ایچریسینده بؤیوموشم... بو داخلی چکیشمه ده اینسان اؤزونو درک ائدیر، بو درک ائتمه یوللاریندا یئتکینلشیر "

بوتون بو داخلی چکیشملر زامان پوستویسینده " پوئتیک تکامل " ددیر. زامان حرفی معنادان چیخیب فلسفی-پوئتیک توتوم، اجتماعی- سوسیال ووسعت کسب ائدیر. شاعیر اؤزو دئمیشکن: " اؤلچویه گلن واخت مادیدیر. واخت اؤلچودن چیخاندا او، معنویاتا، روحا، گؤزللییه چئوریلیر. چونکی بورادا واخت دا اینسان کیمی دونور، هئیکلشیر "

ب. واهابزاده نین " ۲۰-جی عصر " ، " واخت " ، " منیم شعیریم " ، " تقویمین وراقلاری " ، " هارا گئدیر صاباحیمیز " ، " الله و شاعیر " ، " ناغیل-حیات " ، " سونا چاتیر عصریمیز " کیمی اثرلری اونون زامان و اینسان پروبلئمینه وئردیگی پوئتیک تحلیلین وسعتینی، شاعیرین اؤزو و زامان، خالق قارشیسینداکی جاوابده لیگینی عکس ائدیریر.

" لاکین فلسفی " زامان " اوبرازی بو پوئزیادا هئج ده هر جور کونکرئتلیک فؤوقونده دورمور، سرحدسیز، سیموول تاثیریه ده باغیشلامیر؛

ب. واهابزاده شعیرینی زامانلا شخصیت آراسیندا پوئتیک دیالوق دا آدلاندیرماق اولار. بو پوئزیانین فونوندا ۲۰-جی عصرین اخلاقی-معنوی اووقاتینی، دؤولت و خالق، شخصیت و جمعیت، اینسان و آزادلیق پروبلئملرینی کونکرئت زامان کسیگینده ایزله مک، حیس ائتمک مومکوندور.

بیزدن اوجادادیر اونلار... یاخشی باخ بو گون هر بیریمیز اوجالساق دا بیز. دایم اؤزوموزو بیر شاگیرد سایاق صاباح اونلار کیمی قوجالساق دا بیز.

(۱۹۴۹)

بو دونیانین نه غریبه اویونو وار او یازدیقجا اینده کی تباشیردن قوپان توزلار آغارتمیشدیر ساچلارینی... من باهارام، اوسا قیشدیر یقین منیم آغ گونومچون اونون ساچی آغارمیشدیر.

(۱۹۴۸)

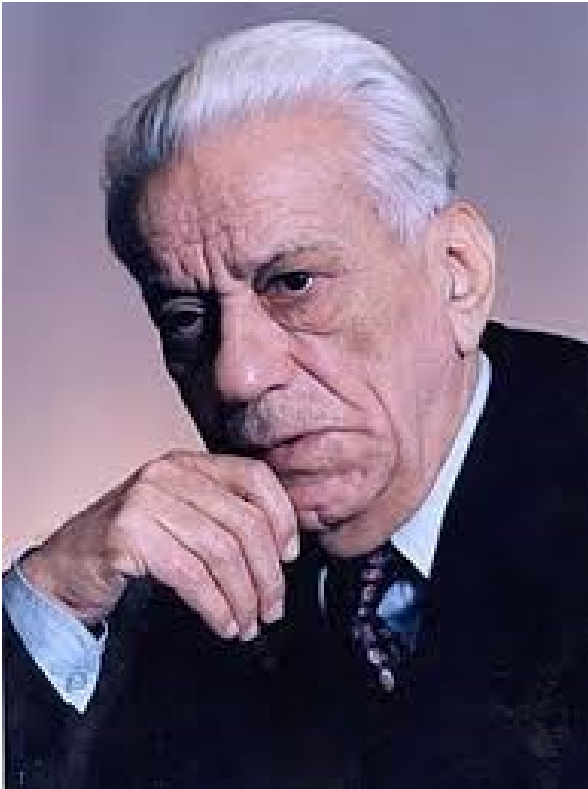
ساعاتلارلا گؤزلرینی دیکیب شامین آلوونا او اؤزو بیر اوو اولاردی طیلسیملرین تیلووونا.

(۱۹۴۹)

گونده یوز یول من سجدنه گه لرم محبته سجده عوض دئیلمیش عزیز انام، آیری بئلین بیلیرم بئشیکیمه آیلیمکن آیلیمیش.

ساغلیغیم بیر یانا، آ دوستلار منیم؛ سویوق مزاریم دا هئج تک اولماسین.

۴۰-۵۰-جی ایللرده یازیلیمیش شعیرلریندن گتیردیگیمیز بو نومونه لرده ب. واهابزاده اوسلوبونو موعین ائدن ائلئمئنترلی، خصوصاً بدیعی-پوبلیسیستیک ایفاده طرزیه، آنالیتیک تفککور

قازانماسیندا خیرخواهلیق، صمیمی قایغیکشلیک مۇوقعییندن چیخیش ائتمیش، شاعیرین یارادیجیلیق قوصورلارینی دا بیلدیرمیشلر. تنقیدچی عنبر آغایئوپن تحلیللری ایسه اؤز پروفئسیونالیزمی ایله فرقله نیر، ب.واهابزاده شاعیری نین یارانما پروسئسین بدیعی دیالکتیکاسینی سراسست موعین ائتمکده اؤز موعاصیر علمی دیرینی ساخلاپیر: " ... شاعیر اؤز شاعرلرینده ترنوم یولونو اساس گۆتورمور، او، چالیشیر کی، اؤز اوخوجولاری ایله قارشى-قارشىیا دایانپ صحبت ائتسین و بو صحبتده معین بیر مطلب، شاعیرین اؤزونو، اونون اوخوجولارینی دا دوشوندورن، مشغول ائدن مسله لر، سواللار اولسون... بئله لیکله ب.واهابزاده شاعرلرینده موحاکیمه اوچون یئر آچیلیر " .

اؤتن عصرین ۶۰-جی ایللرینده بشریت خخ عصرین " زامان " زیروه سینه یاخینلاشدیقجا بو زیروه نین اخلاقی-معنوی اوجالیغیندان میللی

عکسینه، شاعیرین میللی، اجتماعی و ائستتیک ایدئالی ایله بیلاواسیطه علاقه لنیر. (ی.قارایئو) " ناغیل-حیات " شاعیری ب.واهابزاده نین پوئتیک شخصیت کیمی مرامینی، وطنداشلیق مۇوقعی نین بدیعی تصدیقیدیر. اونون بوتون یارادیجیلیغینا تون وئرن فردی-پسیخولوژی زمینی بورادا گۆروروک. شاعیرین آنايا موراجیعتله یازیلماسی دا پوئتیک توتوم قازانیر، مۇلیفین صمیمیتینه اینام یارادیر، خاراكتئرین بوتؤولوگونه دلالت ائدیر.

دیلىنى بیر ایله اؤیرندیم... ناحاق!..

اؤز دىلىم اؤزومه كسىلىب یاغى.

بوتون عمروم بویو چالىشديم، آنجاق

اؤیرنه بىلمه ديم دانىشماماغى...

باشىما بلادیر منیم اؤز دىلىم،

دنیزم اوزومه دوروب ساحىلىم.

بختیار واهابزاده صنعتی جسارت و اینام، میللی عقیده پوئزیاسیدیر، عئینی زاماندا گنیش اوفوقلری فتح ائدن، سرحد، زامان چرچیوه سی تانیمايان، بزن ده معلوم حقیقتلرله باریشمايان، مهدی حسین سؤزلری ایله دئسک " ناراحات شاعیر " این اونانیدیر. بونون کؤکلری میثال چکدیگیمیز شاعیرده حک اولونموش حیات فلسفه سیندن، خاراكتئر بنزرسیزلیگیندن گلیر.

بختیار واهابزاده ادبیاتا گلدیگی گوندن ادبی اجتماعیتین دیقت مرکزینده اولموش، ص.وورغون، م.حسین، م.ابراهیموو، س.رحیموو، م.عاریف، ای.فندیئو، ر.رضا، ی.قارایئو کیمی ادبی پروسئسده نوفوذ صاحیبی اولان شخصیتلر ب.واهابزاده صنعتی نین ایدئیا-پوئتیک تکاملونون مرحله لرینی یوکسک قییمتلندیرمیش، اونون ادبی-اجتماعی نوفوذ

دئیل کی، ۷۰ ایلدن آرتیق بیر دؤورده، ینی ب.واهابزاده نین ادبی حیاتا آتیلدیغی واخندان عمرونون سون گونلرینه قدر اونون شاعیر قلبی و دوشونجه سی خالقین طالعی ایله بیرگه اولموشدور. آنا دیلی، میلی موسیقیلیک، سووئرئلیک، اؤز خالق نین دنیا خالقاری ایچریسینده یاشاماق و وار اولماق حاقینی بختیار واهابزاده قدر آردیجیل، دؤنمه دن میلی پوئتیک یادداشا چئویرن صنعت اهلی آزدیر. او، بو ایدیالاری باشقا خالقارین طالعی، ائلجه ده تاریخی حادیه و مطلبلرین فونوندا وئرمک مجبوریتینده دیر. اونون میلی وطنداشلیق مؤوقعی دوغما تاریخی و موعاصیری اولدوغو بشری سیاسی حادیه لر چرچیوه سینده فورمالاشیر. شاعیر اؤزو دئییر کی، " ...یکینجی دنیا موحاریبه سیندن سونرا موسملکه خالقاری نین میلی آزادلیق حرکاتی، اونلارین آزادلیق الده ائتمه سی منده اینام یاراتدی. خاریجی اؤلکه لره، خصوصاً آفریکایا سفریم ایسه بو اینامی آرتیردی. بوتون بونلار " الددینن چیراغی " ، " آچیق شهر " ، " ایستیقلال " ، " نئو " و الجزایر خالق نین میلی آزادلیق حرکاتینی ترنوم ائدن " یوللار-اوغوللار " پوئماسی نین یارانماسینا سبب اولدو. بئله لیکله، ازیلن خالقارین موباریزه سی و قلبه سی منیم یارادیجیلیق بیوقرافییاما تاثیر ائدن، منی بیر شاعیر کیمی سیلکه ین اجتماعی حادیه نی، اساس عامیللردن بیر و بلکه ده بیرنجیسی ساییرام " .

شوبهه سیز بو حقیقتدیر، پوئزیا تاریخیمیزده او دا حقیقتدیر کی، صمد وورغونون " آوروپا سیاحتی " سیلسیله سیندن سونرا بو مؤوضو عنعنه شکلی آلدی، هر شاعیرین یاشادیغی دؤورون سیاسی گوندمیندن، اونون گؤرون و آلت

کئچمیشه، تاریخه قایدیش ائدیلیر. " ۲۰-جی عصر " ، " تقویمین سون یارباغی " ، " سرحد آغاجلاری " ، " آنا دیلی " ، " عمر " ، " سونا چاتیر عصریمیز " کیمی باشلیقلاردان عومومی ایله فردی پوئتیک بیر آخاردا مهارتله بیرلشیر. دوغما مکتب ایللی، مکتب یوللاری، آنا نوازیشی، کؤورک خاطیره لر دوزومو بیردن-بیره بشریتین و پلانئتین گله جگی اوچون ناراحات دوغولارین پوئتیک تجسسومونه چئوریلیر. خاریجده اولارکن اجنبی دوستونون باغیشلادیغی هدیییه - شام شاعیر ب.واهابزاده اوچون معاصیر سیاسی گؤروملره موناسیبت بیلدیرمگین فورماسینا دؤنور. شام اوبرازی ب.واهابزاده یارادیجیلیغیندا دنیایا فلسفی اخلاقی باخیشی عومومیلشدیرمه واسیطه لریندن بیریدیر. کلاسسیک پوئتیک ایفاده سیستمی نین موعاصیر بدیعی فیکیرده تکاملو پروسسینی بو اوبرازین کسب ائتدیگی یئنی معنا چالارلاریندا دا گؤرمک اولار:

دئدیم یاناق شام کیمی،
 اودوموز ایشیق اولسون، تکجه باریت اولماسین.
 بو اودون توستوسونده اوفوقلر دارالماسین.
 اورگیمیز شام کیمی ایشیق نامینه یانسن،
 قوی بو شامدان اوتانسن
 ایشیغین قارشیسیندا سدد کیمی دایانانلار،
 ایشیق اوچون یانمایب کؤلگه اوچون یانانلار.
 پوئزیانین وطنداشلیق تاریخی، میلی و قلوبال معنا توتومو ایلك نؤوبه ده اونون حیاتلا علاقه سی نین ماهیتیندن آسیلی اولموشدور. خالق، وطنی دوشوندورن بؤیوک اجتماعی مطلبلری، هامیدان اؤنجه بدیعی فیکیر صاحبیلری دویموشلار. جمعیتده باش وئرن اوپانیش و زیدیتلر، قابارما و چکیلمه لر حاقینداکی ایلك پروقنوزلار دا اینتویتوو دوشونجه یه مخصوصدور. تصادوفی

بختیار واهابزاده پوئریاسینی خخ عصرین میلیلی
 حادثه سینہ چئورین باشلیجا عامیل اونون
 موباریز سیاسی روحو، میلیلی-سوسیال موندریجه
 سیدیر. او، " لاتین دیلی " نده تلقین ائتدیگی
 ایدئیاینین، دوغما دیلی نین گونوموزده کی
 دورومو اوچون ده ناراحتدیر. خالقین طالعی ایلہ
 باغلی ائله حادثه، مقام یوخدور کی، شاعیر اونا
 بیگانه قالسین. آشاغیداکی میصراعلارا
 مستقیلیک ایلرینده یازیلیب:

بیر زامان روسجایدی بوتون رثکلاملار،
 ایندی اینگیلیسجه دورتولور گۆزه.
 ایتین ده دیلینه حؤرمتمیز وار
 تکجه اؤز دیلیمیز یارامیر بیزه.
 هله ۱۹۶۷-جی ایلده قلمه آلینمیش، ادبی-
 سیاسی جمعیتده بؤیولک عکس-صدا دوغورموش
 " لاتین دیلی " شعیری ایسه اونون ایستیقلال
 ایدئیاسی نین مرکزینده دایانیر. شاعیرین
 چاغداش گونلریمیزده کی هایقیرتسی عئینی
 توندا، عینی روحدا و عظمتده دیر:
 سؤیله، نئجه آزادسان کی،
 کومالاردا دوستاق اولوب آنا دیلین
 بؤیوک-بؤیوک مجلسلردن
 ایتیریلیب ایلیم-ایلیم؟..
 ایجلاساردا بیر کلمه سی، سؤزون یوخدور.
 بلکه... اونون بؤیوک، رسمی مجلسلره
 چیخماق اوچون اوزو یوخدور؟
 سؤیله، بلکه بیج دوغولوب،
 آتاسیندان یوخ خبری؟
 بلکه بو دیل چوخ کاسیدیر،
 قوجاغینا سیغیشماییر
 عصرین بؤیوک فیکیرلری.

بیر چوخ معاصیرلری کیمی ب. واهابزاده نین " سیاحتنامه " سیلسیله سیندن شعیرلرینده کی

قاتلاریندا دوغان میلیلی اووقاتی عکس ائتدیردی.
 بو سیلسیله لرده هم سیاسی ریتوریکا مؤوجوددور،
 هم ده حادثه لرین اجتماعی-سیاسی معناسینی
 اوزه چیخاردان، اونلارین دوغما خالقین طالعی
 ایلہ کسیشن مقاملارینی اورتایا قویان بدیعی-
 آنالیتیک تحلیل. بیرینجیسی شعیرین کئچمیش
 یولودور. داها دوغروسو، ادبی پروسئسین مختلیف
 مرحله لرینده اورتایا چیخان، گئتدیکجه نوفوذدان
 دوشن، حیاتلا ادبیاتین علاقه سینی زیفله دن
 هلقه لردن بیری کیمی شعیری اوز چئویردیگی
 عامیلردندیر. ایکینجی اوسلوبی تمایولده ایسه
 سرت پوئتیک اینتوناسییا غضب دولو بیر
 چاغیریشلا موشاییت ائدیلمیر.

یامان درددر،
 اؤزگه سینہ یاماق اولماق!
 یامان درددر،
 آزادلیغین حسرتینه
 داماق اولماق.
 یامان درددر،
 گؤزون اولا،
 آما گۆره بیلمه یسن،
 یامان درددر،
 الین اولا
 ائوینده کی زیر-زیبیلی
 سن سوپوره بیلمه یسن.
 یامان درددر
 دیلین اولا،
 نه دانیشیب، نه دینه سن
 یامان درددر
 عاغلین اولا
 اؤزگه سی نین عاغلی ایلہ
 دوشونه سن.

بدگومانلیق، پئشمانچیلیق اووقاتی ایله راستلاشیریق. شاعیر چیخیش یولونو میللی بیرلیک ایدئاسیندا گۆرور.

قالدی یاد الینده ناموس، آریمیز
میلت اونودولموش، خالق اونودولموش.
بیر لوخما چؤرکچون اوولادلاریمیز
اؤزگه قاپیلاردا دیدرگین اولموش
گل، بو ایمتاحاندان سن قورتار بیزی
یا، رببیم، عاغیل وئر، کمال وئر بیزه.
چوخدان اونوتموشوق دوشمنیمیزی،
دوشمن کسيلمیشیک بیر-بیریمیزه
یول بیر اولمالیدیر، عقیده بیرسه،
نئچه طریفته بؤلونموشوک بیز
عایيله ده تیره لیک - دیدیشمه دیرسه
میلتهده تیره لیک - فلاکتیمیز.

بو گون هامییا معلوم نئقاتیو حاللارین شاعیرین کسکین اعتیراضینا سبب اولماسی طبیعیدیر. چونکی بو تاریخی گونلری زامان-زامان گؤزله یین وطنداش شاعیر بدبینلشمیر، عکسینه اونون غضبی نین، نیفرتی نین کؤکونده گله جگه اینام، خالقا اعتبار ایفاده اولونور.

اؤلکه م موستملکه، یادا قول ایکن،
میلت گلمه لره قول کی، دئییلدی.
ایندی بو مملکت موستقیل ایکن
میلت قولا دؤنوب سیندی، آییلدی.
اونوان لکه ندی، آد لکه ندی.
تاپداندی مینیللیک شرف ده، شان دا.
آماندیر، قویمایین، ساتیلیر ایندی.
میلتن منلیگی قول بازاریندا.

۹۰-جی ایللرین گئرچکلیگی نین بئله آغری ایله دئییلیشی شاعیرین تاریخ، خالق قارشیسیندا معنوی عهدده لیگی نین دؤنمزلیگی، ابدیلیگی و صمیمیلیگیندن گلیر. آغریدان خیلاص اولماغین

آمریکا، آفریکا قاره لرینده باش وئرلر، بو اؤلکه وطنداشلاری نین طالعیی فونوندا اؤز خالق نین سوسیال-معنوی پروبلملرینی اوخوجویا آشیلایر. ۱۹۵۱-جی ایله هیندیستان مؤوضوسوندا یازدیگی " آننی دوی " شعیری ایله " قول بازار " آراسیندا آز قالا یاریم عصرلیک زامان مسافه سی وار.

سنین کیچیک اورگینده

دردلرین وار بیغین-بیغین.

آننی، نه تئز اوغورلاندى

سنین شیلتاقتا اوشاقلیغین.

سؤیله منیم کیچیک دوستوم،

سن جانلیمی، خیالمیسان؟

قوجا ایکن مؤوجود اولدون

کؤرپه ایکن قوجالمیسان.

چونکی سنین وطنینی

تالان ائدیر غضبکارلار

سیقار ائدیب عمرونوزو

توستوله دیر غضبکارلار.

دوغما اؤلکه سی نین ایستیقلالینا آپاران آزادلیق حرکاتی نین اؤنونده گئدن ب.واهابزاده شعیری مستقیللیک یولوندا وئرلن قوربانلارین خاطریره سینی " شهیدلر " پوئماسیندا ابدیلشدیردی. بو پوئمادا شهیدلیک زیروه سی ایستیقلال زیروه سی کیمی پوئتیک یادداشا چئوریلدی. لاکین موستقیللییه آپاران یولدا بو قلمونلارین، کمفورستلرین میدان سولاماسی شاعیره ده کسکین غضب اوپاتدی. خالقین قانی باهاسینا قازانیلمیش موستقیللیگی زهره دؤنדרن سوسیال بلالار قارشیسیندا " مات-معطل " قالمیش شاعیرین بوتون یارادیجیلیگی بویو مواهیده ائدیگیمیز آغری نین یئنی چالاری ایله، حتی

موشاهیده، تصورات حیس اولونمادان معنالی پوئتیک سونلوقلا تاماملانیر.

ب. واهابزاده حادیته نین، فاکتین ماهیتینده بؤیوک مطلبلری دویماق و اونا درین اجتماعی-سیاسی معنا آشیلاماق باخیمیندان بنزرسیز پوئتیک ذکایا مخصوص نادیر ایستعداد فاتیحلریندندير. " قیفیلار " شعیری خالقین معنوی آشینتیلارینا باعث اولان تاریخی فاکتدا پوئتیک شرح وئرمگین پارلاق نمونه لریندندير.

" کافکازسکی کالئندار " داکی تاریخی فاکت شاعیره درین اجتماعی-فلسفی توتومو اولان شعرلریندن بیری نین یارانماسینا رواج وئیر. " یئرلی جاماعات حتی گئجه لر بئله قاپیسینی باغلاماز. مال-مولکونه گؤزتچی ده قویماز. سونرالار روسییدان آذربایجانا ۱۷،۷۱۰ عدد قیفیل گتیریلدی ". بو فاکت زمینینده شاعیر خالقین معنویات-عقیده تاریخینی صحیفه لیر.

... میوه لر دیمه میش تۆکولدو کال-کال،

بیزه اؤزوموزو اونوتدوروبلار.

بیر وخت آیلدیق کی، قوللارا قاندا،

فیکره، دوشونجه یه قیفیل ووروبلار.

قیفیل خالقین آزاد دوشونجه سینه، منلیگینه سیپر اولان سیموول کیمی، هم ده، تاریخی گئدیشتاتی گؤز اؤنونه گتیریر. بورادا دئتال، سیموول زامان حدودلاری تانیمیر، شاعیرین وطنداشلیق مؤوقعی نین ثابتلیگینه، دؤنمزلیگینه دلالت ائدیر:

قیفیل آلتیندادیر اورکلریمیز

آخی، قیفیل هارا، آزادلیق هارا؟

ندیر علاجیمیز، بس نئيله یک بیز

هاردان آچار تاپاق بو قیفیللارا؟

پوئتیک فیکیرده پوبلیسیست مقامی او زامان ائستتیک توتوم قازانیر کی، پوئتیانین ابدی و

یولو اونون کؤکونو، منبعینی دوز نیشان آلماقدیر. ویجدان آزادلیغی اوغروندا موباریزه نین " ویجدان خسته لیگی " ایله عوضلنمه سینه شاعیر دؤزمور. بئله اولسایدی بختیار پوئتیاسی دا اولمازدی. عکسینه، او خالقین دار گونونده داها سرت و موباریز بیر اووقاتلا، کسکین پوبلیسیست دیلده دانیشیر. صاباحیمیز اوچون یانیر، قوورولور، لاکین سینمیر. " ماراقلیدیر کی، هایقیرتی، سس، هارای، فریاد... اؤزو بختیار شعرینده آیریجا اوبرازدیر ". (ی.قارایئو)

دینیمیزی پولا ساتیب

اؤزگه دینه سیغیندیقسا،

روحانیمیز دللال ایسه، تاجیر ایسه،

آناسی نین امجگینی

کسن ایله البیر ایسه،

روشوت " حاجی " روتبه سینی

قازانماغا تدبیر ایسه،

دئمک یوخدور آلاهییمیز،

هارا گئدیر صاباحیمیز.

ب. واهابزاده پوئتیاسیندا دئییم بیرباشادیر، آپاریجی بدیعی واسیطه شاعیر ائموسیاسینی بوتون شیلیقلیغی ایله تجسسوم ائدیرن اینتوناسییا چالارلاریدیر. ب. واهابزاده پرئدمتین فلسفی-اجتماعی ماهیتینه ائنگی، حادیته آرخاسیندا گیزلنن مضمونو گؤستمگی اوستون توتور. فلسفی عومومیلشدیرمه لره مثیل اونون شعرلرینده، عومومن پوئتیادا او زامان بدیعی اوغورا چئوریلیر کی، بو عومومیلشدیرمه لر تحلیل پرئدمتتی نین اؤزونه، کونکرتت حیات ماتئریالینا اساسلانیر. عادتاً، اوریژینال پوئتیک موشاهیده لر ب. واهابزاده شعرینده فلسفی بیر عومومیلشدیرمه نین واحیدلری کیمی چیخیش ائدیر. دئتال،

او شاعیرین پوئیک میصراعلاری خالق
 ایچریسینده آفوریزمه چئوریلیر، دیلرلر ازبری اولور
 کی، خالقین مینیللیک حیات حاقیندا، وارلیق و
 گله جک باره ده دوشونجه لرینی
 عومومیلشدیرمیش بدیعی فلسفی یئکونو اولسون.
 بو معنادا ب.واهابزاده اعتیراف اولونموش
 صنعتکاردیر. تصادوفی دئییل کی، " اوسلوبوموزو
 هانسی ائپیتتئرلر داها دقیق خاراکتئریزه ائدیر:
 ائپیک، لیریک، فلسفی اینتئلئکتواللیق " سوالینا
 شاعیر بئله جاواب وئرمیشدیر: " منجه فلسفی
 لیریکا داها موناسیب اولار ". عادتین بیر چوخ
 شاعیرلر اؤز پوئریاسینا فلسفی ائپیتتئینی آز قالا
 دب سوییه سینده علاوه ائدیرلر. اصل پوئریا
 حیات و اؤلوم، کدر و سئوینج، سئوگی، اونون نشه
 و ایضطیرابلاری ایله یوغرولورسا اوندان " فلسفی "
 ائپیتتئنی آرتیق گؤرونور. آنجاق پوئریا
 تاریخیمیزده محاکیمه لرین اوزرینده قورولان
 ایستقامت ده مؤوجوددور. ب.واهابزاده نین ده
 شعرلرینده دیداکتیک موهاکیمه لر، پوئیک
 نصیحتلر کونکرئت احوالات، فاکت، منطیقینه
 اساسلاناندا آفوریزمه چئوریلیر و دیداکتیک پوئریا
 عنعنه لرینی سئون اوخوجو اوچون پوئیک اؤرنک
 کیمی قاورانیلیر. تصادوفی دئییل کی، اونون
 آفوریزمه چئوریلیمیش میصراعلاری آز قالا بیر
 کیتاب حجمینده دیر.

یاشاماق - یانماقدیر، یانسان گرک،
 حیاتین معناسی یالنیز اوندادیر.
 شام اگر یانمیرسا، یاشامیر دئمک
 اونون دا حیاتی یانماسیندادیر.
 ***

بیزیم صنعت دونیاسی نین قیریق تئلی سازیام،
 بیرجه اوندان راضیام کی، اؤزومدن ناراضیام.
 ***

ازلی ماهیتینی، اوبرازللیغینی سیخیشدیرمیر،
 عکسینه اوبرازلی دوشونجه نین ایفاده چالارلارینی
 آرتیریر، اونون اینتوناسییا زنگینلیگینی تامین
 ائدیر. پوئریا پوبلیسیستیکا یا یوخ، پوبلیسیستیکا
 پوئریا یا تابعدیر، کونکرئت دؤورون اجتماعی روحو
 ایله باغلی اوبرازلی تفکرده یئرینی دیشیر، آنجاق
 اونون محوریندن چیخمیر.

ب.واهابزاده ۵۰-جی ایللرین ایکینجی
 یاریسیندان باشلایاراق پوئریادا فلسفی
 باشلانغیچین گوجلندیگی بیر دؤورده بو مئیلی اؤز
 پوئیک دونیادویومونون حدودلاری و ایمکانلاری
 مقابیلینده ایفاده ائدیر. حیات-اؤلوم، ایشیق-
 قارانلیق، گئجه-گوندوز، آخشام-سحر، کئچمیش-
 گله جک، وارلیق-یوخلوق، آغ-قارا، گؤروش-
 حسرت، هیجران-وصال کیمی دیلین ایمکان
 وئردیگی پوئیک تضادلار اونون پوئیک محاکیمه،
 بدیعی تحلیل واسیطه لریدیر.

منی بویا-باشا یئتیردین، آنا،
 بیزه بورجلو بیلدیک هر زامان سنی.
 سن منی دونیا یا گتیردین آنا،
 منسه یولا سالدیم دونیادان سنی.

***

یاخشی کی، دونیادا اؤلن وار ایمیش،
 یوخسا، یاشاماق دا یؤنسوز اولاردی.
 یاخشی کی، دونیادا اؤلوم وار ایمیش،
 یوخسا، عذابلار دا سونسوز اولارمیش.

***

بو گون یئیلیرسه بیرینین حاقی
 صاباح دا سینکی یئنیه جکدیر.

***

...بؤیوک بیر درد دئییل یاشجا قوجالماق،
 فیکیر قوجالماسین، قلب قوجالماسین.

یوخدور. بو شعرلر هامیسی دوغولاریمدان سوزولموشدور. شاعیر اینسان کیمی دویمای، شاعیر کیمی یازمالیدیر... من بو شعرلرده داها چوخ اؤزومم. چونکی بورادا داها چوخ صمیمیم. صمیمیت ایسه ادبیاتین و صنعتین چارپان اورگیدیر "

ب.واهابزاده نین صنعتکارلیغی گئیش بیر صحبتین مؤوضوسودور. ۲۰-جی عصر پوئزیاسیندا درهال نظره چارپان اوسلوب فردیلیگی ادبی گئیشاتین عمومی سجییه سیندن ده تجریده دئیل. اونون پوئزیاسی میلی ادبی یادداش، ۲-جی عصر شعیری نین، عوموما ۵۰-۶۰-جی ایللر سووت ادبیاتی نین آختاریشلاری زمیننده تکامل پروسئسی کئچیرمیشدیر. ۶۰-جی ایللرده آ.ووستئسنسکی نین، ی.یئوتوشنکونون، ب.اخماداللانین، آ.سوکولووون، ی.کوزنتسووون و دیگرلری نین ادبی فیکره گتیردیکلری صنعتکار جساتی، مؤوجود رژیم قارشیسیندا ایلمزلیک میلی ادبیاتلاردا اؤز سؤزونو دئمه یه تکان اولدو. محض بو عرفه ده " گلستان " پوئماسی یازیلدی، پوئزیامیزین " جنوب " مؤوضوسو کونکرت تاریخی یادداشا اساسلاندی و ب.واهابزاده شعیری نین میلی مضمونونو موه ین ائتدی.

ب.واهابزاده نین " آنا دلی " شعریندن باشلایان و بوتون یارادیجیلیق مرانامه سی نین مرکزینده دایانان وطن، میلت، میلی دیل، تورکچولوک ایدئیلاری اونون جنوب مؤوضوسوندا یازدیغی اثرلریله هماهنگدیر.

۱۹۵۹-جو ایلده قلمه آلدیغی " گلستان " پوئماسی حاکیم رژیمی سیلکله دی. چونکی بیر میلتین تاریخی فاجیعه نین بانیلری شاعیر غضبینه توش گلمیشدی. بو تکجه جنوب دردی

یاخشی کی، دونیادا الم وار ایمیش، یوخسا، یاشاماق دا یونسوز اولاردی. یاخشی کی، دونیادا اؤلوم وار ایمیش، یوخسا، عذابلار دا سونسوز اولاردی.

***

اونودا بیلیمکچون سنی، سئوگیلیم، تزه دن دوغولام، تزه دن گرک!

بختیار واهابزاده نین آفوریزملری کیمی سئوگی شعرلری ده دیلر ازبیریدیر. شاعیر لیریکاسی نین بو قولوندا پوئتیک عوصیانی، غضبی، کینی، اعتراضی، نیفرتی کؤورک، حزین بیر اووقاتلا عوضله ییر. بختیار واهابزاده نین و اونون پوئتیک نثرینی تمثیل ائدن ح.عاریف، ن.خزری، ق.قاسیمزاده، قابیل، ای.سفرلی کیمی شاعیرلرین محبت مؤوضوسوندا یازدیقلاری بیر چوخ شعرلر پوئزییا تاریخیمیزه لیریکانین اینسان قلبی نین زنگینلیگینی ایفاده باخیمیندان بیتیب-توکنمین ایمکانلارینی تجسوم ائتدیریر. ب.واهابزاده نین " گلیر " (۱۹۵۰)، " یاغما یاغیش " (۱۹۵۳)، " اونوتدوردون سن منی " (۱۹۶۵)، " کینک " (۱۹۷۲)، " بختیارام من " (۱۹۶۲)، " سن گئندین " (۱۹۶۷)، " کؤلگن قدر یاخینام " کیمی لیریکا اینجیلری نین اوخوجویا بو قدر دوغما ائدن تکجه بو شعرلرین منطیقیندن دوغان نغمه لرله باغلی دئیل. بونون یارادیجیلیق سیرلرینی شاعیر اؤزو چوخ صمیمی ایضاح ائدیر: " گنجلیک دؤورومدن بو گونه قدر یازدیغیم سئوگی شعرلری نین هدفی عئینیدیر. شعرلرده کی کونکرت وضعیتلرین و حاللارین تصویریندن آیدین اولور کی، بونلارین هر بیر سارسینتی نین، بیر اعتراضین، بیر تلاطمون، یاخود بیر عصیانین ایفاده سیدیر. اونلاردا هئچ بیر اویدورما

بو غمىم، بو دردېم داغلاردان آغېردى ...
 آرازين سويونا قارىشيب آخيرام.
 يازدين، عيني دردى ياشايق باهم، ...
 قارداش قارداشييلا همفېكېر اولار.
 سنين دوشونجندى منيم دوشونجم،
 دردلر بير اولاندا فيكېر بير اولار.

" سهنده مکتوب " ، " نه اوندانسان، نه بوندان " ، " وطندن وطنه " ، " جنوبلو باجیما " ، " شهریارا " ، " بیچاق قلم " کیمی شعرلری، ائله ده " گلستان " پوئماسی بختیار واهابزاده نین بوتؤو وطن، بوتؤو میلت، واحدیل دیل ایدئاللاری نین پارلاق بدیعی داشیییجیلاریدیر. او، یاخین دوستو " وارلیق " درگیسی نین ناشیری، آذربایجان خالقى نین وطنپرور، بؤیوک اوغلو جاواد هئیتته مراجیعت ائدرک بو درگی نین صحیفه لرینده نه لری گؤرمک ایستردی:

یاز کی، بوتؤو ایدیک، پارالانمیشیق،
 او تایدان دونیایا سسین اوجالسین.
 یاز کی، قلمیندن سوزولن ایشیق،
 وطندن-وطنه بیر کؤرپو اولسون.
 ب. واهابزاده نین مراجیعت ائندیگی مختلیف ژانرلارین - شعر، پوئما، درام، مونوقرافییا، ادبی- فلسفی ائسسئته، چوخسایلی پوبلیسیست یازیلاری نین هامیسی نین مرکزینده خالقین محض بوگونو دایانیر، اونون گلجگی نامینه وطنداش ناراحتلیغی ایفاده اولونور.

بختیار واهابزاده ۲۰-جی عصرین ۵۰-جی ایللریندن باشلایاراق پوئما ژانریندا اونلارجا اثر یازمیشدیر. بو اثرلر ژانرین پوئتیكاسی نین تاریخی تکاملونو گؤستمکله یاناشی، شاعیرین گئرچکلیگی ائپیک بیر وسعتله ایفاده امکانلارینی دا تصدیق ائندی. " ابدی هئیکل " ، " شب هجران

دئییلدی، هم ده شیمال دردی ایدی. " گلستان " پوئماسینا رسمی قاداغا قویولسا دا دیلر ازبری اولدو، میلی شعورون یوکسه لیشینه یئنی تکان اولدو.

آرازین سولاری غضبلی، داشقین،
 شیرین نغمه لری آهدیر، هارایدیر.
 وطن قوشا بنزر، قانادلاری نین
 بیری بو تایدیرسا، بیری او تایدی.

جنوب مؤوضوسوندا بو پوئمایا قدر چوخسایلی ادبی نومونه لر مؤوجود ایدی، معین عنعنه ده یارانمیشدی. ائله ایسه حاکیم رژیمی غضبلندیرن نه ایدی؟ بو عدالتسیز تاریخی حادیتته یه توشلاندان وطنداش نیفرتی. اونون تاریخی ایجراچیلاری نین واریلری بئله پوئتیک نومونه لرین سونوندا بؤیوک میلی اویانیشی، حرکاتی گؤروردولر. بو پوئما جنوب مؤوضوسونون تاریخینده یئنی بدیعی مرحله نین اساسینی قویدو.

جنوبدان بحث اولونان ادبی نومونه لرده شاه رژیمی اساس هدف ائدیلمدیه بورادا هر ایکی ایستیدادین ماهیتی اورتایا گلیر، بؤیوک بیر خالقین طالعیینده دؤزولمز فاجیعه یه چئوریلیمیش " صلح موقاویله سی " نین ایشتیراکچیلاری بوتؤو بیر خالقین اعتراض سسی، نیفرت و غضبی ایله لعنتلنیر. بو پوئمادا آراز نیسگیلی نین، آراز دردی نین تاریخی- اجتماعی کونتئکستی دقیق عنوانی ایله اورتایا گلدی.

ب. واهابزاده بوتون ایظیباتی تضييقلره باخمایاراق جنوب مؤوضوسوندا بیر-بیریندن سانباللی، هم کؤورک، هم غضبلی، هم نیسگیلی اووقاتا کؤکلنمیش شعرلر یازدی.

٢٠-جی عصر آذربایجان مدنیتی نین بوتون ساحه لرینده ب.واهابزاده نین میلی منلیکن یوغرولموش نفسی دوپولماقادیر. او، اجتماعی خادیم کیمی خالقین ان آغیر گونلرینده اونون اؤنونده اولموشدور. ٢٠-جی عصرین ایلک اونیللیگینده فورمالاشان، آذربایجان خالق جمهوریتی ایله رئاللاشان آزادلیق ایدئالاری نین ان سرت رژیملرده یاشادانی اولموش، بو مقدس آمالین سؤنمه سی اوچون حیاتی نی بئله تهلوکه ده قویموشدور. ب.واهابزاده بوتون بؤیوک شاعرلر کیمی اؤز صنعتی نین ابدیلیگینه امین ایدی، بونا حاقی دا وار ایدی. بیزجه اؤزو داها سراسست دئمیشدیر:

**بختیار، دوشونک بیز درین-درین
خیاللار مؤحتشم، آرزولار شیرین
اصل صنعتکارین، اصل شاعرین
اؤزو قوجالسا دا، سؤزو قوجالمیر.**

بختیار واهابزاده اؤز خالقی نین، دؤولتی نین ان بؤیوک مکافاتلارینا، تیتوللارینا لاییق گؤرولموش، اوزون ایللر حسرتینده اولدوغو مستقیللیگین اونا بخش ائتدیگی معنوی توختالیقلا دونیاسینی دیشیمیشدیر. اونون آذربایجان خالق نین تاریخی طالعینده کی رولونو عوموم میلی لیدر حیدر علی اف بؤیوک اورک گئیشلیگی ایله دیرلندیرمیشدیر. " سیزین شخصیتینیز و یارادیجیلیغینیز خالقین میلی تفککورونون فورمالاشماسینا خیدمت ائتمیش، اونو میلی دیرچه لیشه سسله میش، استیقلایت اوغروندا مباریزه ده عوضسیر رول اوینامیشدیر. سیز هر زامان آزادلیق جارچیسی اولموش، ان چتین آنلاردا بئله گوج و سیلاح قارشیسیندا باش ایمه میش، عقیده سیندن دؤنمه ین شاعر، مبارز میل و کیلی، یورولماز اجتماعی خادیم کیمی خالقین مدافیه سینه قالمیسینیز "

" ، " موغام " ، " ایضطیرابین سونو " ، " آتیلیمیشلار " ، " آغلار-گوله ین " کی تاریخی و معاصر مؤوضولاردا قلمه آلمیش پوئملار پوئزیا تاریخیمیزده شرفلی یئر توتور. ایستر محاریبه ، ایستر امک مؤوضوسو اولسون، ایسترسه ده تاریخی حادیته لری قلمه آلاکن شاعیری شخصیتین ایچ دونیاسی، اونون سئوینج و ایضطیرابلاری دوشوندورور. ب.واهابزاده نین پوئملارینی خرونولوژی سپکیده ایزله ینده جمعیتده باش وئرن اجتماعی-معنوی موناسیبتلرین گندیشاتینی ایزله یر، شاعرین اونا جسارتلی پوئتیک مداخیه سینی و تحلیلینی گؤروروک.

چونکی ب.واهابزاده بوتون یارادیجیلیغی بویو حیاتین " قاینار نؤقطه لرینده " اولوب، شخصیتین داخلی زنگینلیگی، بوتؤولوگو، میلی غورورو اونون لیریکاسیندا اولدوغو کیمی پوئملاری نین دا تلقین ائتدیگی ایدئالارین مرکزینده اولموشدور.

ب.واهابزاده دراماتورگییاسی حاقیندا دانیشاندا یازیردی:

" شعیره چوخ موفق اولورام. آما عمروم بویو یاخشی دراماتورق آرزوسو ایله یاشامیشام. بو آرزویا پوئملاریمدا نایل اولای بیلسم ده، پیئسلیریمده ایسته دیگیم قدر نایل اولای بیلمه دیم "

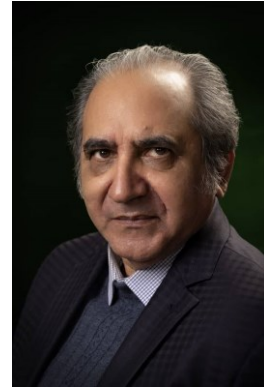
بؤیوک تواؤکارلیقلا دئیلمیش نادیر یارادیجیلیق اعتیرافلارینداندیر. بونولا یاناشی بو اعتیرافا اونو علاوه ائتمک لازیمدیر کی، بختیار دراماتورگییاسیندا دا شاعر اولاراق قالیق و پوئزیادا قالدیردیگی معنوی پروبلملری بو ژانرین حدودلاریندا ایفاده ائدیر.

" ایکینجی سس " ، " یاغیشدان سونرا " ، " فریاد " کیمی پیئسلری اونو دایم دوشوندورن اینسان و جمعیت، تاریخ و معاصرلیک آنلامینا یئنی بدیعی بیچیمده موراجیعتی ایدی.

يارپاق تۆكومي يازان: علي رضا ذيق

گاهدان دا هوندور بير داغ و يا چوخ صفالی ياشيل جا بير تپه .

"خوی" ون تورکجه سؤيله ر ائل شاعیری "عبدالعلی آیرملو" کی شعرده " وفا " تخلص ائدیردی ایسه اؤز واخت سیز ایتگی سی له ،بیزی بیر ادبی میراث لا اوز اوزه قویور کی اونون دیرلری هله تنقید باخیمیندان آراشدیریلمایب دی . آنجاق شاعیرین آنا د یل ده یازدیقی شعرلر ، آذربایجان دیل وادبیاتی نین کئچمیشی له سیخ باغلیلیقی وار. اونون شعر دیلی نین آخجی لیقی ، " علی آغا واحید " ین پوئزیا میراثی نی یادا سالاراق آذربایجان عاشیق شعرى نین اؤزه ل لیک لرینی ده اؤزونده داشی بیر. او شعرلرینده ، چاغداش لیق و کلاسیک فورمالار آراسیندا بیر کؤرپو قوروب ،ادبیات سئوه ر لرین کؤنول آلقیشی ایله اوغرانییر. دئمیره ائلین کؤنلونو فتح ائدیر کی بیلیره م هر ایجتیماع دا ، اوزامانا جان کی آنا دیلی مدرسه لرده اوخونموری و اوخونورسادا ،موعا صیر ادبیات لا گونلوک حالدا آياقلاشمیری و جانلی یارادیجیلیقین ایزینی کیتاب لارصحیفه سینده گؤرمک اولمور، هئچ بیر ادبی ایش ، شعر سه یا حتکایه - نشر آخساق لیقی هله قالسین بیر یاندا - ائده بیلمه یه جک کی گرچک قییمه تینی تاپمیش اولار . اودا بیر توپلوم دا کی ادبیات و ایجه صنعت حاققیندا

خوی لو شاعیر " عبدالعلی آیرملو " نون ایتگی سی

باشی دومان داغلار کیمی گوزو یاشلی باغلار کیمی منیم قیشیم بنله کئچدی منیم کئچدی ائله یازیم

عبدالعلی آیرملو (وفا)

بیر شاعیر ایتگی سی یارپاق تۆكومي دئیل کی خزل اولوب آياق لار آلتیندا تاپدانا . اونون وارلیق کؤکؤ قوروسادا ، دوشونجه سی و دویغوسو گور بیر شلاله تک زامان دان زامانا آخیشان کلمه لر له ، اؤز یاشامینی قورو ماق دا دیر. آنجا ق طبیعتین داغی داشی تپه سی اولاراق ، صنعتکارلارین دا یارا دیجیلیقی ، حجم دن آسیلی اولمایاراق ، محتوا ، مضمون و هو نر با خیمین دان گاهدان قوملارا قاریشان پارلاق اینجه بیر داش دی

ده تتر شاختایا گلیر. هر کسین حیاتیندا بیر باشقا شکل ده آسن سازاخلار ، اگر بیری شاعیر اولورسا و یا قانیندا هونر جوهری آخیرسا اونون جیسمی زوالی داها دا شید دت لی اولور. آما صابا حا یول آچان دویغولو کلمه لره ، هئچ زوال یوخ دور. " آیرملو " نون شعرلینده ایسه قالیجی لبق عطری وار و اگر اونون سئچیلیمیش شعرلی بیر بیلک لی شعر ناقدی طرفیندن ییغلیب چاپ اولورسا ، اوندایا بو خصوصدا داها اطرافلی دانیشماق اولار .

" آیرملو " اوجا بویی و غورورلو کسکین باخیشی لا ، ایندی آرامیزدا دولا شیب گؤزه گؤرونمه سه ده ، آنا دیلیمیزین شعر دفتیرینده ، همیشه گؤرسه نه جک دیر.

٨٧/٢/٧

کیتاب تنقیدی

کوسن سئوگیلی بیرگون باریشار

بر بال اندیشه

غلامرضا انزابی پور (١٣١٤ هـ. ش - خوی)
 ناشر: انتشارات پیری - تهران
 چاپ اول، ١٣٨٤

چیخان درگی لر ، حتتا آز بیرعؤمور سورمه دن چئشید لی بهانه لرله باغلا نیرلار.

گؤرکملی شاعیر "عبدالعلی آیرملو" (١٣٨٧- ١٣٣١هـ. ش) نون اثر لرینه تنقیدی حالدا یاناشما دان ، دئمه لی یه م آدی وشعرلری بیر خوی لو اولاراق قولاغیما دسه ده ، ایلك گؤروشوموز " ١٣٨٥ " نجی ایل ده ایدی اودا " اورین خوی " درگی سی نین دفتیرینده ایدی . آرسونرا دا " اوستاد شهریار " حاققیندا قورولان بیر شعر آخشامیندا کی بانی سی خویون " دانش " آدلی ادبی انجومنی ایدی.

سونرالار دا شعرلرینی آرا سیرا " اورین خوی " هفته لی گی نین صحیفه لرینده ایزله ر کن اوشعرلرین بیر نئچه سینی ده ١٣٨٥ نجی ایل ده حؤرمتلی یازیچی و ژورنالیست " مرتضی مجدفر " ، تهران دا چیخان " همشهری " گونده لی گنین تورکجه صحیفه لرینده درج ائتدی.

شعرلری نین مضمونو دا ، سئوگی ، وطن ، آنا دیله محبت ، باریش و عدالت چاغریشی ایدی:

من ائلیمین سؤزلرینی نئجه اؤزگه دیله یازیم
 بیر سیز دئیین من گوی گؤزه ، نئجه قارا گیله یازیم
 آی خان چوبان آراز موغان من سارامی تاپنامدیم
 دئییره م نه دئییرسبز بیر کاغیز دا سئله یازیم
 دلی لردن ایوازخانی موغان دا دا خان چوبانی
 ستارخانی تبریزینه سونانی دا گؤله یازیم

" آیرملو " نون شاعیر قلبی ، سیخینتی لارا و آجی لارا دؤزمه یه رک دایانیرسا دا، بیر تهر دئمک اولار کی چوخلو ایجتیماع لار دا اولدوغو کیمی اودا هنجارسیز دوروم لارین قوربا نی اولدی. بیر ووجود دا داشی نان روح ، نه قدر لطیف و اینجه اولورسا دا ، بیر یاریق تک او قدر

حیس لری آخچی وزن و قافیه لر ایله آلیش دیرسادا، یوردونون دوغال ووقارینی، بولاغ لارین سرین لی یینی و چاپلارین دنیزه آخان ترنم لرینی عشق نامینه عکس ائتدیرمه یی ده اونوتمایر... او وارلیقین سیرلارینا مبهوت قالاراق ایلاهی و غیرفانی دویغولار، شاعیرین عاطیفه، دوشونجه و احساسینا صاف و معنوی بیر جلا وئریر..."

انزاب خوئی نی ۱۳۵۷- نجی ایل بیر آذربایجانلی گنج شاعیر اولدوغومدا، ایلک دفعه اوستاد کریمی مراغه ای نین اونا ایتحاف ائتدی یی شعر ایله کی کیتابلاری نین بیرینده چاپ اولموشدو تانیدیم و سونرالار بیر تورکجه غزل ایله کی چوخ کئچمیش ایللرده "وارلیق" درگی سینده گؤرموشدوم، اونون دولغون و بدیعی بیر یارادیجیلیقا صاحب اولدوغونا اینام تاپدیم. آنجاق ۱۳۸۰ - نجی ایل دن بوینا "اورین" درگی سی نین شعر و ادبیات صحیفه لرینده چالیشدیغیم دا و سونرالار باش کاتب اولدوغومدا، شاعیرین نشریه یه هدیه ائتدی یی شعرلری گؤردوک ده، اونلاری گؤزل و دیرلی بیلرکن، گئنیش شکیلده یایماقا چالیشدیم.

"اورین" درگی سی، همشهری لر ایچینده بؤیوک ایستقبال لا اوغراماق ایله "اوستاد انزاب" ین شعرلری بئله لیک له خلق ایچره یاییلاراق کؤنول لرده اؤزونه بؤیوک یئر آچدی. حتتا یادیمدادیرکی سونرالار رحمتلی شاعیر "سیدمنصور دیبا" نین یاس مراسیمینده من ایله سئویملی و یارادیجی شاعیر "هاشم عابدی" مسجدین ایچری قاپیسیندا آغیزدا دوروب فاتحه یه گلن لری قارشیلاراق، تانیمادیغیم بیر نجه نفر گلیب "اوستاد انزاب" ین بو مجلس ده اولوب اولمادیغینی سوروشدولار. اونلار شاعیرین

گؤزل سؤز بوخچاسین "انزاب" آچاندا دوشور یاده خویون کئچمیش زمانی بهرام صاحبدل"

"انزاب خوئی" نین یارادیجیلیق خزینه سینه دالدیقدا دویغوو دوشونجه دالغالاری اینسان حیسی نی شعرین جوشغون دنیزینه آپارسادا بیر بالیقچی تک آتیلان توری دیشاری چکدیک ده، اونو اینجی لر و مرجان لارلا دولو گؤردوک ده، بو سیاحت دن دویماق اولماییر. او اؤز شعرلری نین بیزی حیاتین ائنیش و یوققوشلاری له قارشى - قارشى یا قویدوقدا، اوکی اینسان اوره یینده ایشیل - ایشیل پارلاییر سئویملی بیر صاباحین پارلاق گونشی دیرکی کوسن سئوگیلی لرین بیر - بیرلرله باریشماسی و اومود قیغیلجیم لاری نان قارانلیق طالع لره ظفرچالما موژده لری دیر.

"انزاب" ین شعر دونیاسی، بیر سئحیرلی قارتال قانادی دیرکی آدمی سمالین ایلاهی نوری له قاووشدورسادا، یئنه بیرداها تورپاقا باغلایر.

یئر اوزونده کی فلاکت لره، آجی لیق لارا و عدالت سیزلیک لره گؤزیوممادان، بوتون قلب لری گوئی اوزه رینده سئیر ائتدیرسه ده بیر اعتراض بایراقی کیمی جوشدورماقا چالیشیر. او اینسان سعادتینی باریش دا و نغمه دولو دوداقلاردا گؤروب بیر آن اولورسادا کدر و گؤزیاشی یاغدییران قابیل و نمرودلارین ظولمونو اونودماییر.

گؤرکملی ادبیات اوستادی "دکتر شهریار حسن زاده"، "انزاب خوئی" نین "بر بال اندیشه / دوشونجه لر قانادیندا" ادلی کیتابینا یازدیقی اؤن سؤزده اونون غزل لرینده اولان اینجه و الوان خیال لارین درین لی یینه ایشاره ائده رک بئله بیر فیکری ایره لی سورورکی: "بو باجاریلی شاعیرین غزل عالمی، بوتون عصرلرین شعر اؤزل لیک لریندن قاینقلاناراق، اؤز یاشادیقی لیریک

اثرلرینده تأثیرلی ایز بوراخیب اونلارین یاشارلیقینا یول آچیر.

دوغما یوردا و ائله باغلی لیق شاعیرین دوغولو کؤنلانو چولقلارکن اجتماعی حیاتیمیزین ائنیس و یوققوشلارینی بدیعی یارادیجیلیقیندا عکس ائتدیریر و دؤروموزون دورو و پارلاق، آیناسی اولور. او حاقسیز لیق لارا، قارشى دورارق چیرکین مناسبتلری قارقى ییر و حاقلی اولاراق بئله دئییر:

قارا گونون عؤمری آزدی دئییلر
سویوق قیشین دالی یازدی دئییلر

شاعیرین محبت أجاجلی و وطن سئوگیسی له آلیشیب توتوشان بیر قلبی وار. اونون محبتی بیر قارتال تک قاناد گریب اؤلکه‌نی، توپراقی، داغی و داشی بورویوز و «سؤیله‌یین سهنده هارای آی هارای» دئییب شهریار ایتگی‌سینی بئله ده یرلندیریر:

ای گؤزل وطنیم آذربایجانیم
اولدوز تک سینهنده باتدی شهریار
ای شرف اؤلکه‌سی‌ای شیرین جانیم
قوینوندا جان کیمی یاندى شهریار

آنالاردا وطن توپراقیندا بوی آتیب دیرچه لدیک لری ایچون، آنا وطن اونون شعرینده بیرآنادان اوستون توتولور و وطن سئوگیسی بیر دنیزتک شعرینده دالغا ووروب داشیری:

شعرلرینی "اورین" ده اوخودوقلاری ایچون اونو گؤرمک آرزوسوندایدیلار.

"انزاب خوئی" نین "دوشونجه لر قانادیندا" ادلی کیتابین دان اؤنجه اونون "حج نامه" کیتابینی دا اوخویارکن، شاعیرین طنز باخیشی ایسه منی حیرت لره دوشورموشدو.

انزاب خوئی اینجه دوغولو و معنوی گؤزل لیک لره و ورغون اولان بیر اینسان دیر کی آزاد بیر اوره ک له، همیشه محبت و دوزلویون نغمه کاری اولوبدور. او خوبون ادب سماسی نین قالیجی بیر اولدوزو اولارکن، گؤرکملی تاریخ عالیمی و تدقیقاتچی "علی آقاسی" نین اونودولماز آتاسی و آذربایجانین ادلیم شاعیری "دانش" تخلص لی رحمتلی "اوستاد محمدآقاسی" یا اتحاف ائندی یی بیر شعرده سؤیله دی یی کیمی بیزده اونو انزاب خوئی یه قایتاراراق اورهک دن سسله نیریک:

تا کی وار یا اولاجاق درس و کلاس
سنه تعظیم، سنه آلفیش، سنه پاس

اورهک چیرپنتی لاری «خوی» لی شاعیر بهرام صاحبدلین یارادیجیلیقی حاقیندا

درین مضمونلو گؤزل شعرلری ایله باشارلی یارادیجیلقا امضا آتان، «هایم» تخلص لی «بهرام صاحبدل» چاغداش «خوی» ادبیات سماسی نین پارلاق اولدوزلاریندان بیری دیر.

خلقین باشادوشه جه‌یی بیر دیلده یازیب یاراتماق و ازیلمیش کوتله‌ین آجی حیاتیندان الهام آلاق تمثیل فورماسیندان بهره‌لن مک شاعیرین

اؤز اثرلرینده استفاده ائتمک له برابر، یاشادیقی دوغما دیاری و اؤز عصرینین قالیجی بیر ایزی اولاراق و بوتون وارلیقی ایله سئودیقی کندلی و شهرلی کوتله‌لری نین دانشیدیقلاری دیل اسلوبونا صادق قالمق نیتیله و یارا دیجیلیقی تکجه ضیالی لر ایچون یوخ بلکه بوتون خلق ایچون لذت وئریجی اولماقاخاطر، اثرلری بعضاً لهجه ایله قاریشیر کی بو دا شاعیرین یارادیجیلیق اؤزل لیک لریندن بیر دیر:

بیلیرسن دئیبلر آتا بابالار
ناموسی آتیلار ایته یئمیوب
ائشیدین سؤزومی جوان بالالار
بابالار موفته سوز هئج دئمیوب

حرمتلی ادیب شاعیریمیز «بهرام صاحب‌دل» نین آن ساییقی دهیر ادبی اؤزل لیک لریندن بیر ایسه، تانری یا درین اینامی و عرفان بولاغیندان یارارلاندیغی دیر کی اونون چوخ جهتلی یارادیجیلیقندا بؤیوک تأثیرلر قویور و دینی مناسب لر ایچون یازدیغی خصوصاً مولا علی نین وصفینده کی شعرلری هله چاپ اولمادان شفاهی شکله یاییلار کن مؤمن اینسانلارین سئوگیسی نی قازانیر:

سالیبسان دونیانی مولا حیرته
وئرمیسن عالمده جان حرите
اولموسان حامی نبی اکرمه
دؤزموسن چوخ دین یولوندا زحمته
کعبه یه مولا وئریب سنسن شرف
کعبه نین ایجادینه سن سن هدف
جان وئریب سن آلاهیین پاک دینینه
جان سنه قربان اولاشاه نجف

صاحب‌دلین تورکجه دیوانی کیمی فارسجا دیوانی دا چوخ زنگین ادبی- بدیعی اؤزل لی یه صاحب دیرکی بونلارین بیرلیکده چاپ اولوب

ای وطن دونیاده سن شأنییم ووقاریمسان منیم
مسکنیم، یوردوم، یووام دوغما دیاریمسان منیم
سنده بوی آتدیم اوجالدیم ای آنامدان مهربان
شادلیقیم، ذوقوم سئوینجیم غمگساریمسان منیم
دوز چؤره یی ایتیرمه یین و دوغما یوردو «خوی»
شهرینه دونیلار قدر محبت بسله یین شاعیر،
«خوی» ون آدلیم شاعیری رحمتلی «استاد
آقاسی» نی دئبله یادا سالیر:

سن شهریمیزین افتخاری شانيسان اوستاد
بیز خوبولورین گؤز بیه یی جانيسان اوستاد
هابئله خوی مولکونون ادب صحیفه سینده یاشار
بیر آدامالک اولان بارلی وو قارلی ائل شاعیری
«هاشم عابدی» یه خطاب بئله سؤیله ییر:

یازی گلیب طبیعتین گلمه ییبدی هله یازیم
گؤزوم یولدا قولاق سسده منتظرم گله یازیم
عابد اورهک چیرپینتی سین شاققیدایان
سئله یازیب

منده کؤنول سؤزون قویون آچیلمايان گوله یازیم
شاعیرین جانلی و رنگلی لیریکاسی واردیر. اونون
غزل لرین اوخودوقدا فضولی لردن آخیب گلن
«آیدین و دورو» لیریک چشمه لرین سرین
شلاله سیننی دویوروق. گؤزل لیک لر گؤزه چارپیر و
دویغولار دالغالانیر. کؤنول عشقه دالیر و حیات،
محبت جالاییر:

عشقینده روسوی اولماقیم دونیاده عزتدیر منه
کویینده مسکن ائتمه قیم شأن و شرافت دیر منه
عاشق لرین باش آرزوسو چاتماقدی یار وصالینه
گؤرمک گؤزل رخسارینی بیر عمر حسرتدیر منه
قاشین لالین ائت کمان کبیریک اوخون وورسینه مه
یار باغریمی سؤک سئوگیلیم عین سعادت دیر منه
اسکی و چاغداش آذربایجان ادبیاتی نی آن یاخشی
اوخویوب بیلن گؤرکمی شاعیریمیز، آذربایجان
دیلی نین بوتون ادبی- بدیعی اینجه لیک لریندن

اوه شعرلرينده تاريخي آجي گرچكلره دايناراق انقلابين آله ائتديكي باشاريلاردان دانيشير و «آذري ائلي يم اولمه ين ائلم، ايرانيين باشي يام من قيزيل تئلم» ديئهر ك «آناديلي» بير نيشگيل اولوب اوره ك دونياسيني قارا بولودلار چولقاركن منحوس پهلو ي رژيمي نين بو حصوصدا ائتديكي ظولملري يئني نسللره آيدين بير سايقدا گؤستمك ايچون چوخلي گؤزل شعرلرين ياراديجي سي اولور:

يازا بيلمزديم آناديليمي

پهلو ي كسردى منيم آليمي

ائيله مه ددى تاريخ قبول طولومي

توركي ديلي منيم آنا ديليمدى

تورك ائللري منيم قديم ائليمدى

۱۳۵۹- نجى ايللرده «ده ده قورقود» ادبي درگى سينده «دكتر حسين فيض الهى وحيد» له بيرگه باش يازار عنواني له گوره و داشيديقيم ايللر «ده ده قور قود» ژورنالي ني شاعيره چاتديرديق. اودا رحمتلى شاعيرين اوغلو «چنگيز سربلند» ين آلى ايله كي آذربايجانين ضيالى يازيچي و شاعيرلريندن دير. مير حسن سربلند «ده ده قورقودى» گورجك اونا كؤنول وئير و درگى ده چاپ اولماق ايچون بير پارا سئويملى شعرلر يازيب يوللايير. آنجاق شهرت دن قاجديقى ايچون، اوزونه مستعار آدلار سئچيركي «م. س. پولاد» و «مسد» ياديمدا قالان آدلار ديلار. اونون شعرلري درگى ده چاپ اولاراق آذربايجان چاغداش ادبيات اولدوز لاري نين بيرينه آرتير و شعرلري ديللر ازبري اولور. اوراجان كي ۶۰-نجى ايلده تبريزلى شاعير «سليمان ثالث» اوستاد شاعيري گؤرمك ايچون اورمويلا گئتمه يه جان آتير و اورمودا اونون قوناغي اولور. شاعيرين ده ده قورقود درگى سينه

آله ائديلمه سي، ادبيات سئوه رلرين نچه ايل ليك آرزو لاري دير. او اومودلاكي سئويملى شاعيرين بو ايكي جيلدليك ديوانى، دوز گون تنقيدلره اوغراييب معاصر آذربايجان ادبياتي نين انكشافيندا ده يرلى رول اوينايا.

آنجاق دئمك كي شاعير اوزو دئسه ده «بير چيلاق آغاجام خزان چاغيندا» بيز بونا اينانميريق و اينامى ميز بودوركي «شاعير عؤمرونون گؤزل يازلاري» هله اؤتمه ييب دير و گله جك ده ديوانى نين باشقا جيلدلريني ده گؤزله ييب يئني اثرلرينه شاهد اولاجاييق.

خوى ۸۰/۸۲۶

من ديري يم اولمه مي شم بير بويوك

تاريخيم وار

آذربايجان شاعيري، «مير حسن سربلند»

ين ايتكى سي اوچون

فوجامان آذربايجان شاعيري «مير حسن سربلند» ين اوره ك سارسيدان اولوم خبريني ۸۳ نجى ايلين ايلك گونلرينده ائشيدهركن، كئچميش ايللرين يادينا دوشدوم. او ايل لر كي ايران اسلام انقلابي ظفر چالميشدى و قيفيللى ديللر آچيلار كن گؤركملى شاعيريميز اوزون ايللر يازيب گيزله تدي يي آنا ديلده كي شعرلريني ايشيق اوزونه چيخايردى. اوها بئله يئني دوغولارينى قلمه آليب انقلاب گونلريندن بئله سؤز آچيردى:

وطن بهار اولدى قيزيل گول آچدى

ملت غالب اولدى پهلو ي قاجدى

جوان قيزلار تئله غنچه گول ساچدى

«ده ده قورقود» اولادلارن ياشاسين

شعرلری ایله «سون پاریلتی» آدلی ادبیات صحیفه لریمیزه بزه ک وئریب اوستاد شاعیریمیزدن تجلیل اولونا.

اونون ووقارلی سیماسینی بو شعرى اوخویارکن هله خاطرلاییرام و اینامیم وارکی اواگر دوزگون تانینا و شعرلری بوتون لوکله چاپ اولوب یاییلا، آذربایجان ادبیاتی نین قالیجی سیمالریندن دیر و اؤز دئدیگی کیمی:

آیلار کئچدی ایبلر کئچدی من کئچمه دیم ائلیمدن
دوران گلدی دوران کئچدی من دؤنمه دیم دیلیمدن
یوردیولوندا ائل یولوندا من قورخما دیم اولومدن
بو دؤزومه بوسؤزومه بیر عالم شاهیدیم وار
اولمه میشم من دیرییم بیر بؤیوک تاریخیم وار

۸۳/۱/۴ - خوی

بسله دی بی سئوگی سی نین نه قدر یوکسک اولدوغو بو شعرلریندن داها آرتیق آیدین لاشیر:

پهلوی گر کسدى منیم دیلیمی
منه یاد ائيله دی طایفام ائلیمی
انقلاب بئجردی باغدا گولومی
ده ده قورقود اولادلارین یاشاسین
یاشایاجاق هر وقت آدین یاشاسین

شاعیری اوایل لرده اورمودانشگاهیندا ترتیب وئرلین بیر عاشیق لار کنسرتینده ده خاطرلاییرام کی باشی آغ ساچ لارلا دولو اولسایدی دا گنج لردن داها آرتیق کنسرتیه مفتون ایدی و مجلس سونا یئتدیک ده اوره ک جوشقولارینی فی البداهه بو شعرلری نین بیزه چاتدیردی:

ای عاشیق سازیوی باس دؤشووه
قهرمان تاریخلی ائلیندن دانیش
جه جه ووربولبول تک اؤز گلشنینده
چیچکلی باغلارین گولوندن دانیش
ووقارلی صمدنی وفاسیندان دئه
آرازین سویوندان سئلیندن دانیش ...

تأسفلرکی شاعیریمیز اؤز حیاتی دؤرونده شعرلرینی بیر کتابا ییغیب یایماقا هوس گؤسترمه دی و شایدده معیشت دورومو بونا ایزین وئرمه دی کی اومود وار گله جکده اونون شعرلری ادیب اوغلو چنگیز سربلندین همتیله چاپ اوزو گؤرموش اولما. آنجاق ۸۲- نجی ایله «اورین» درگی سینده باش یازار عنوانیله چالیشدیقیم گونلر شاعیرله یئنه باغلانتیم اولوب «اورین» درگی سی ائده بیلدی شاعیرین رسیم لرینی شعرلری ایله بیرلیکده چاپ ائده رک ادبیات سئوه لریمیزه ویئنی بویاباشا چاتمیش آذربایجان ادبیات اوخوجولارینا اونون یارادیجیلقی نی تانیتدیرا و بو آن ده یرلی باشاریلاردان دیر کی ائده بیلدیک دیری لیگینده چوخلی هفته لر اونون

داشلارین اوستونه قویوب، صبح آچیلاندا اونلارین اوستونه بیغلمیش شئه دامجیلارینی یالایردیق، سوسوزلوغوموزو یاتیرماغا چالیشیردیق.

دؤبوشچو دوستلاریمیزدان ایکسی سوسوزلوق اوجباتیندان حالسیزلاشاندا موروداغ سلسله سیندن ترتره (شهر) ساری یئیندن حرکت کئچمه یی قارار آلدیق. ایک دؤبوشچو سو گؤتورمک اوچون آشاغی ائندی، چوخ چتینلیکله ده اولسا بیر قاب سویو گتیریب آرامیزدا بؤلوشدوک...

گئجه لرین سویوغو ایلیمیمزه ایشلیردی. مورووون سویوغو، شاختاسی قیلینچ کیمی کسیردی. دؤردبیر-اوجبیر قوجاقلایب بیر-بیریمیزی ایستیمکله، هامیمیز سویوق داش قایالارین اوستونده یاریوزانیقلى حالدا بیر-بیریمیزه سیغیناراق سحری آچیردیق. سیلدییریم داغلارلا احاطه اولونموش اطرافا باخدیقجا، گوندوزلر اسرارنگیز آنا وطنین طبیعتینی، سیلدییریم داغلارینی، سرت قایالیقلارینی سئیر ائتدیکجه، داغلاردان اسن سرت روزگاری دویدوقجا سانکی بیز ده سرتلشیردیک، بیز ده محکم لنینردیک. دشمنین یئرلشدیی ان هوندور داغ سیلسیله سینده ارمنیلرین حربی حصه لرینین آراسیندان محاصرنی یاریب اونلاری دارماداغین ائندیک. گؤزلمک امرینه اطاعت ائدرک دؤرد گون او داغلاردا آج-سوسوز قالساق دا غلبه عزمیندن قورور دویوردوق. آجلیق اونودولموشدو، سوسوزلوق آغیر اولسا دا اونا دؤزوردوک؛ بیز قالب ایدیک. اوتوز ایل ارمنی فاشیستلرینین اشغال ائندی داشلی، قایالی، قصرلی-قالالی داغلارین عزمیندن ایچیمیزده بؤیوک بیر دؤزوم یارانمیشدی.

***

BİR ƏSGƏRİN XATİRƏSİ

بیر عسگرین خاطرەسی

Salatın Əhmədli

سالاطین احمدلی

برگردان: حسین شرقی دره جک

خدافرین

بیز محاربه نین ایلک گونو صبح تئزدن آرتیق وئرین امره اساساً کلبجرین موروداغ یوکسکلیکلی اوغروندا عملیاتا باشلامیشدیق. ایک پستو دشمندن آزاد ائتمیشدیک، اوچونجو پست اوغروندا مبارزه آپاریردیق. اوستوموزده آنجاق سلاح-مهمات واردی. ارزاق قورتارمیشدی. موروداغ سلسله سینین اینه دؤرد گون ساخلایان دوستلاریمیز آجلیقدان چوخ سوسوزلوقدان، سویوقدان عذاب چکیردی. بیز اشیالاریمیزی

سوقووشان اوغروندا گئدن قانلی محاربه ده دوشمین خیلی قوه سینی محو ائدیك، خیلی شهیدیمیز اولدو. ارمنیلر بؤیوک تئخنیکیلا عینی زاماندا هانسی یوللاسا اله کئچیردیكلری حربی سیرلیمیزدن معین قدر خبردار اولدوغوندان وئردیمیز آغیر ایتکیلرین سارسینتسی ایچریسینده ایدیک. آنجاق روحدان دوشمه یرک سوقووشانی دشمندن آزاد ائتمه یه چالیشیردیق. بیلیردیک کی، سوقووشانین آزاد ائدلمه سی حربی ایستراتژی جهتدن بؤیوک اهمیت کسب ائدیر. بیز یانیلما میشدیق.

سوقووشانین آزاد ائدلمه سی یوللاریمیزین آچیلما سیندا مهم رول اوینادی. بو دؤیوشده ارمنستانین ایتیردی جانلی قوه، حربی تئکنیکا اونون بئلینی قیردی. سوقووشانداکی، تالیشداکی یوکسکلیکلرین الیمیزه کئچمه سی نتیجه سینده آذربایجان اوردوسو اطراف اراضیلری ده اؤز نظارتینده ساخلایا بیلدی. بیز سوقووشان اوغروندا کئچدیمیز بو دؤیوش یولوندا اؤز دستمیزدن عباس اف حسین، وقاری، اختیاری و باشقالارینی ایتیردیک. دشمنین بو اراضیلرده قوردوغو گوجلو استحکاملاری، قصبه یه گئدن یوکسکلیکلرده کی پستلاری، دیگر قوردوغو گوجلو مدافعه سیستمی اوردوموز طرفیندن محو ائدیلمک اکتبرین ۳-ده گئری آلیندی. ایتکیلریمیزدن دوغان سارسینتی آزاد ائدیلن وطن تورپاغینین هر قاریشی اوزرینده یئریدیكجه ایچیمیزدن بو یولدا شهادته یوکسلمک، شهید اولماق آرزولاریمیزلا ائله چوغلاشمیشدی کی، بیز سئوونجله کدریمیزی آیرد ائده بیلیمیردیک. بیرجه آیرد ائتدیمیز شئی واریدی کی، هر شهیدیمیزین انتقامینی بیره-مین آلیردیق،

آغیر دؤیوشلرله دشمندن گئری آلدیغیمیز، دشمن قوه لرینی دارماداغین ائدیله کئچیرد- ییمیز پستلاری بورا گلن یئرلی اوردو قوه لره وئریب اورادان آشاغی دوشرکن کئچیردییمیز او غلبه، ظفر قورورونون دویغوسونو سؤزله افاده ائده بیلیمیرک. بیز یئرلی احتیاط قووولرینه بورایلا باغلی گؤروله جک تدبیرلر، احتیاطلی اولماق اوچون عمل ائدیله جک وظیفه لری ده اونلارا معین قدر باشا سالیردیق. یولوموز سوقووشانا دوغرو ایدی. آلدیغیمیز امره اساساً سوقووشاندا بؤیوک کشفیات ایشلرینه احتیاج واردی. اورادا ارمنیلرین دؤرد-بئش پستو واردی. بو پستلاردا چوخلو جانلی قوه، دؤیوش تئکنیکاسی، حربی آوادانلیقلار اولدوغوندان بورادا دؤیوشلر چوخ آغیر گئدیردی. بیر طرفی داغلیق، او بیر طرفی مئشه لیکله، کولوقلارلا احاطه اولونموش یولدا فرماندهیمیزین زکی تاکتیکاسیلا بیز سول جناح دان دئیل - دشمن او طرفدن هجوما کئچجیمیزی دوشوندویوندن او استقامتده حربی مدافعی خیلی آرتیرمیشدی - بیز ساغ جناحدان یولا دوشدوک. کئچیلمز سیخ مئشه لیک، هر آددیمدا قارشیمیزا چیخان کولوق-کولوق یولوموزو آغیرلاشدیرمیشدی. او کولوق-کولوق تمیزلرکن یارانان سس-کوی ده دیگر طرفدن تهلوکه لری آرتیریردی... پوسقویا دوشمک بو اراضیده محو اولماق دئمک ایدی، بیز بیر طرفدن آغیر یوکلریمیزله، دیگر طرفدن قارشیا چیخان مانعه لردن یولوموزو تمیزلمک اوچون چوخ احتیاطلا، تمکینله حرکت ائتمه لی اولدوغوموزو درک ائدیردیک... بیز آرتیق ساغ جناحدان دشمنی احاطه یه آلماقدا ایکن او بیر طرفی کشفیات بؤلمه سی ده دیگر طرفدن حرکت ائدیردی.

دۇيوشه گيرديك. بيز بورادا دشمنه خيلى تلفات وئرديك. نبي، محمد، نورالدين كيمي اوغوللاريميز شهيد اولدو. قيرخ بير ارمنى اولدوردوك... اونلارين خصوصى سنگرلىرى اولدوغونو بيلميرديك. بيز اونلارى سون نفره قدر محو ائتدويميزى ظن ائديرديك. ارمنيلر غفلتا تانكلارلا هجوم ائچديلر... دۇيوش يئنيدين قيزيشدى، بيزيم اوشاقلاردان يئنه شهيد اولانلار اولدو. منه گلولة ديميشدى، سنايپئره(تك تير انداز تفنگى) ديرسكلنپ مئشه يه سارى قاجماغا باشلاساق دا گوجوم قالماميشدى. شاهين ياخينلاشدى، يارديم ائلدى، ياخامى آچدى، قانيم آخيردى. دشمن منيم اوريمي توش آلسا دا بير آز آرايدان ضد گلولة نى دئشيب كئچميشدى. شاهين يارامين اوستونو سيلندن سونرا بوزارميش رنگينين آچيلديغيني گوردوم:

—آنان نماز اوستوندويمش، بهروز مراد اف، گلولة اوريندن آرالى كئچيب...

من آرتيق هوشومو ايتيريرديم، آعاجلارا باخيرديم، هر شئى مندن اوزاقلاشيردى... من شهيد اولدوغومو دوشونوردوم، طاقتسيز حالدا گوزومو گويه ديكميشديم. گوزومون اونونده شهيد اولان قارداشلاريمي خاطرلاديم...

ارمنيلرين تانك سسينه آييلديم، گوزومو آچديم، هر ياندا دۇيوش گئديردى، يولداشلاريم او طرفه-بو طرفه قاجيردى، آتش آچيردى، هر شئى ائله قارشميشدى كى، من ائله بيليرديم گوردوكلريم يوخودور.

سونرا يانيمدا دورد آدام گوردوم، اونلار منى دئيه-سن دۇيوش ميدانيندان سورويوب چيخارماق ايستيرديلر. من اونلاردان بيرينه دئديم:

— سيزين ايکينيز منه يارديم ائدين. بوردا ياراليلار وار، ايکينيز ده اونلارا يارديم ائدين.

ايچيميزده كى انتقام حسيني سوپوتماغا چاليشيرديق...

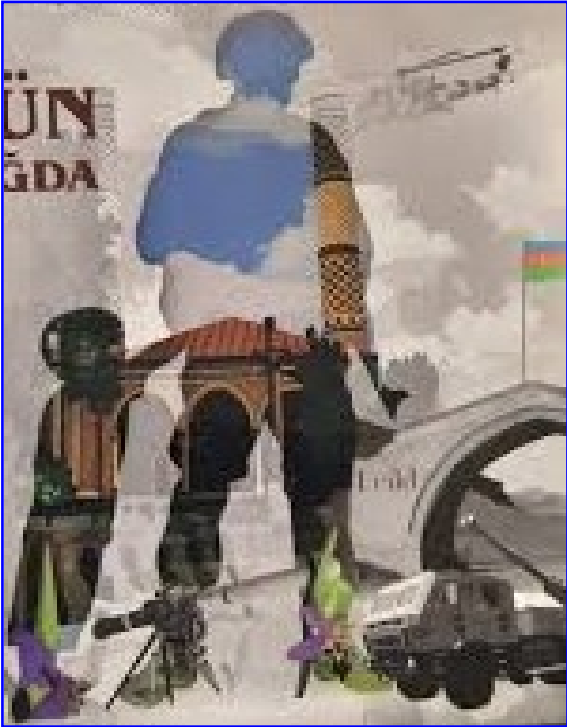
***

سوقووشاندا آرتيق گئنيش حربى عملياتلارين قيزغين چاغيندا بيزه توناشئنه — تپه كنده دوغرو ايرللمك امرى گلميشدى.

ياغان ياغيشدان، قانلى دۇيوشلردن يورولموش گروهوموز گئجنى دينجليب صبح تئزدن حركت ائتمهلى ايدى. صبح تئزدن كوللو-كوسلو، قايلى، داشلى، سيخ مئشه ليكله چوتينليكله گئديرديك، مجبور اولوب مئشيله يارغانين آراسينا گيرديك، دشمنله اوز-اوزه دوردوق، اوردا خيلى ارمنى واريدى. فرمانده بيزه استقامتى ديشيب پوسقويا دوشمىمى امر وئردى. يولو ديشيدىك، نهايت، وئريلن امرله گئنديك و دوشمىن آرخاسينا كئچميش اولدوق. وقار، اسگندر، من يا-ماجداكى سلاحلى، اوزو قارشىيا اولان دشمن عسگرلرينى گوردوك. كشفياتچيلارين گلجيني بيلن، اوزو اولكى يولا اولان ارمنيلر اونلارين ايرلدين گليشيني گوزلدىي حالدا بيز آرخادان اونلارا ياخينلاشديق.

دۇيوش باشلادى، قانلى دۇيوشلر گئديردى. اوشاقلاريميز جاناوار كيمي ووروشوردو. بيزيم گوزوموز ائله قيزيشميشدى كى، بير-بيريميزدن خبرسيز كيمي، اما بير-بيريميزى قورويا-قورويا دشمنله دۇيوشه گيرميشديك. آتديغيم سنايپئره(تك تير) گلولة سيندن ارمنينين بيرى اولدو، او بيريسى ايسه يارالى اولدوغو حالدا گوزدن ايتدى. بيز اونلارين گوراشن كيمي يئرين آلتيندا چالالار قوردوقلاريني بيليرديك و قاجان يارالى ارمنى اوزونو اورا سالميشدى. سسه ياماجدا، چاديردا دينجهلن ارمنيلر چيخدى، بيزيم گلجيميزدن خبردار اولان دشمن قوهلريله ده

بیر عائله ایدیک، بیر-بیریمیزه باغلیدیدیک، بیر-بیریمیزین سلاحداشیدیدیک... بیر-بیریمیزی نینکی آدیندان، اوزوندن، حتی نفسینین قوخوسوندان سئچیردیک... بیز دؤیوش میدانینا آتیلاندا، گروهلارا بؤلونوب دشمنین اشغالی آلتیندا اولان یوردلاریمیزا سیزدیکدا دا بوتؤولوک، بیرلیک، دشمنه قارشى بیرگه مبارزه آمالیمیز اولموشدو و دیگر یارالیلارلا بیرلیکده او مئشه‌لیکلره، داغلارین یاماجیيلا، دشمن توپلارینین آتشی آلتیندا اورادان چیخاریلیدیک. سحر ۹-۱۲-۱۴-۱۴ یارالانمیش اولسام دا هله ساغ ایدیم، منی دؤیوش میدانیندان چیخاریب خسته خانایا چاتدیرمیشدیلار، گئجه ساعت ۱۲-۵۰ جراحی عملیاتدا ایدییم... آغیر یارالانمیش اولسام دا، ساغ قالماغیما اومید آز اولسا دا، یارالاریمی سارییان حکیم محب علیوین ده بؤیوک امیی سایه‌سینده ساغ قالدیم. بوتون یولداشلاریم منیم شهید اولدوغومو دوشونوردولر. اما بو بؤیوک تاریخی غلبه نی گؤرمک منه نصیب اولدو. حمد اولسون الله!!

من گؤزومو آچاندا بیرینین یاخاسینی توتوب گئدن گؤردوم.

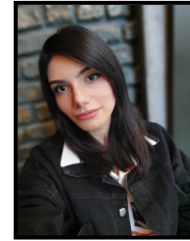
دشمنلر آتیردی، اونلار - او ایکی دؤیوشچوموز مئشنین ایچيله آتیلان مرمیلرین گورولتوسو آلتیندا منی سورویوردولر، آتش نقطه‌سیندن چیخارماغا چالیشیردیلار. غافل آتیلان خمپاره اورتالیغا دوشدو. بو زمان منه یاردیم ائندلردن بیرینین آیاقلارینی مرمی گؤتوردویونو گؤردوم. یاردیم ایستیردی. قفیل اوستومه دوشن جسد پارچاسینی گؤردوم... منه یاردیم ائندلردن بیرینی آتیلان خمپاره ایکی یئره پارچالامیشدی... «یاردیم ائدین!» دئین انسانا گوجومو توپلایب یاردیم اوچون قالخماق ایسته‌ینده آشیریلدیم. گؤزومو آچاندا گؤردوم شاهبازاف شاهباز منی سورویه-سورویه اورادان اوزاقلاشدریر. او دهشتلی، قانلی دؤیوشده ۷ شهیدیمیز، ۱۴ یارالیمیز اولدو. دشمنین ۵۰-دن چوخ جانلی قوه‌سینی، تئکنیکاسینی محو ائلمیشدیک. دؤیوش میدانیندان یارالی، شهید اولموش دوستلاریمیزی ییغارکن آتیلان مرمیلردن دشمنین پارچا-پارچا اولموش خیلی جسدلرینی گؤروردوک. هر یان ائله بیل قانلی ات میدانى ایدی، آیاغیمیزی باسدیغیمیز یئر قان گۆلمچسیدی. شکرلر اولسون کی، بیزیم شهیدلرین جسدلری سالامات ایدی، سانکی اوتوردوغو، یا دا اوزاندیغی یئرده ابدی یوخویا گئتمیشدی، ساغ قالان یولداشلاریمیزلا بیرگه ۷ شهید و ۱۴ یارالینی دؤیوش میدانیندان، او اودون-آلووون ایچیندن نجه چتینلیکله، بؤیوک زحمتله چیخاریلدیغنین شاهدی ایدییم.

بیز نه یارالیلاریمیزی، نه ده شهیدلریمیزی دشمن لئشترینین آراسیندا قویموردوق، طبیعی کی، یارالانماسایدیم، من ده دوستلاریمی جانیم باهاسینا بئله اورادا قویمازدیم. بیز ایلر ایدی کی،

ژان پل سارترین «دیوار» حکایه سین ده فلسفی جریانلار

زهرا هاشم اووا Zəhra Haşımova

برگردان: تانای شرقی دره جک

ایسترسه ده حکایه لرین ده اوستالیقلا معنالاندریمیش دیر .

فیلسوفون فلسفی فیکیرلرینی یانسیتدیغی اثرلر ایچری سین ده تکجه بؤیوک حجم لی رومانلار دئیل، هم ده جمعی بیر نئچه صحیفه دن عبارت اولان حکایه لر یئر آلیر. ایچری سین ده «اوتاق»، «هئروسترات»، «اینتم»، «مادرید مارکاسی» کیمی حکایه لرین ده یئر آلدیغی سیلسیله نین ایلك حکایه سی اولان «دیوار» اثری یازچی نین آز سؤز ایله یاشامین تراگی کومیک صحنه لرینین گئیش تصویرینی اؤزون ده عکس ائتدیریر. ائکزیستنسالیزم-آبسوردیزم-نیهیلیزم یولونون جمعی ۱۲ ساعت چرچیوه سین ده تاماملاندیغی حکایه ده اوبرازین کئچیردی بؤیوک دییشیم، اینسانین قورخو و قایغی وضعیتین ده خیال، پلان، اومید و ان اساسی دا کئچهن زامانین سانکی دایاناراق اصلین ده هئچ یاشانا بیلمه مه سی کیمی آنلار اوستالیقلا قلمه آیینمیش دیر .

«دیوار» حکایه سی

ژان پل سارترین "دیوار" اثرین ده ائکزیستنسالیزم و بو جریانین تمیلین ده دوران آبسوردیزم ایدئالارینی پابلو، توم، خوان، بئلچیکالی و باشقا اوبرازلارلا ایفاده ائتدیینی گؤرمک مومکون دور. حکایه ده حادثه لره فرق لی ایستاتوسلاردان باخیش مارق لی اولسا دا، بونون عینی اوبراز طرفین دن ایجرا اولونماسی داها دا دقتی جلب ائدیر. بو زمان ایسه بئله بیر فیکره صاحب اولوروق: اثرین اولین ده محکوم اولونموش اوبراز ایله سون دا اؤلومه دوغرو ایرلیله یهن اوبراز آراسین دا قالین بیر دیوار واردیر. اعداما محکوم

گیریش

ائکزیستنسالیزم فلسفی ادبی جریانین مارتین هایدیگگئردن سونرا ان بؤیوک قلمه صاحبی اولموش نماینده سی اولان ژان پل سارتر اؤز اثرلرین ده نیتشی فلسفه سینین یاریم قالمیش نیهیلیزمینی وارولوشجولوک ایله تاماملایاراق، آبسوردیزمین «یابانجیلاشما» فیکری ایله موکمل بیر حده چاتدیرمیش دیر.

بو مؤوضودا «وارلیق و هئچ لیک»، «وارولوشجولوک»، «بولانتی» کیمی رومانلاری، «آزادلیغین یوللاری» باش لیغی ایله یازیلیمیش اوچ اثرلیک («یاشانمایان زمان»، «عقل چاغی»، «توکنیش») تریلوگیا یازان سارتر اثرلرینی، اینسان، اونون تالئی، داخلی حیسس، دوغو و دوشونجه لرینی، یانلیغینی قرب فلسفه سینین اوچ تمل داشی ایله (ائکزیستنسالیزم-نیهیلیزم-آبسوردیزم) تاجلاندرماغی اوزولونماز قلمه ایله اوغورلو شکیل ده باجاریمیش دیر. یازی چی، اؤزونون ده یارادیجیلارین دان اولدوغو وارولوشجولوغون «آزادلیق»، «ایضطیراب»، «وارلیق»، «کؤهنه اینانج»؛ نیهیلیزمین «هئچ لیک»، «بوشلوق» و آبسوردیزمین «یادلاشماق»، «حیسیسلسلمک»، «روبوتلاشماق» کیمی تئزسیرینی ایستر رومان،

اولونموش پابلو داها بير مدت اول آغلينا بئله گتيرمديي اؤلومو آرتيق تصور اندير، گؤزونده جانلانديرير. اثرده پابلونون اؤلوم حاقيندا فيكييرلري، اصلينده اينسان وارليغينين ماهيت اعتباريله بير "هئچليک" دن عبارت اولدوغونو گؤسترير. ائکزيستئسياليزمين اوچون سعجيوى اولان "انلاشيلماليق" ايدئياسى محکوملارى اؤلومه آپاران سون اون ايکى ساعتدا

ويدا ائتدييني گؤروروک. اثرين تام دا بو نقطه سينده نيتشئين "هله سن آزادليق آختاران محبوس سان" (١. ص. ٤٨) و «اؤزگور مو ديورسون کئندينه؟ سانا حوکم ائدن دوشونجئنى دويماک ايستئريم» (١. ص. ٧٣) جمله لرينين روحو دويولور. پابلونو دا اؤز فيكييرلرينين محبوسو کيمي قيمتلنديرمک اولار. اثرده کي "من" ايدئاسيني آبسورديزم ايله باغلاشديرماق طبعي سعجييه داشيبيير، چونکي پابلو "اعدام اولونان دا، باخان دا منم" دئييردى. او اؤزونون گؤزونده جانلانديرديغي اعدامينا باخير، لاکين گؤردويو منه ياددير. فيکريميزجه، اثرين اولينده آدلانديرا بيلمديي حيسس "لياقت سيزجه اؤلکم" قورخوسودور. چونکي R.Qrisi قورودوغو زامان اؤزو ده آنلاماسا دا ساتقين کيمي اؤلکم ايستيمير. بو زامان اؤلومدن قورخان بير اوبرازين کوميسسارى سهو يۇنلنديريب سوندا اؤلومو گؤزه آلماياجاغيني دا دوشونمه دن کئچمک اولماز. «کؤهنه اينانج» مسئله سينه ايريجم لي اثرلرينده اولدوغو کيمي، حکايه لرینده ده يئر وئره ن

گيزلىدير. بو فيکره، پابلونون اؤزونو ايفاده ائدرکه ن حيسس لرینين قورخو اولماديغيني و بونون آدسي ز اولدوغونو دئمه سي ايله گلکم مومکون دور.

اينسانليغين تملينى تشکيل ائدن اخلاقي ديرلرين «اؤلوم» و «وارولوش سانجى سي» چيزگي سينده سرگيلنديي حکايه ده پابلو طرفين دن آنلاشيلمايان بو حسسین ده وارولوش سانجى سي اولدوغونو سؤيله يه بيليرک .

اوبرازين کئچميشيني سوزگج دن کئچيرديک دن سونرا حياتينين اولجه دن محکوم اولدوغونو سؤيله مه سي ايله ائکزيستئسياليزمين ديگر بير ايدئياسى اولان "آزادليق" مسئله سينه توخونولدوغو حکايه آبسورديزمين نتيجلنديري دي حيس ليک و روبوتلاشمانين وئردى اؤزگورلوک مسئله سي اؤز عکسینی تاپير. نيتشه ياراديجي ليغين دا دفعه لرله شاهد اولدوغوموز «دوشونجه محبوسلوغو» محض بو دويغولارلا يوخا چيخديق دان سونرا اوبرازين دوشونجه لردن، قايعى و هيسس لردن آريناراق مهبوسلوقا بير نؤو

اىتدى قىناعتىنە گىلمىك مومكۇن دور. پابلو و دىگرلىرىنى احاطە ائىن حىسسىن دۇرد دىوارىنى اصلىن دە جمعىتىن اۋز دوشونجەسىنە اويغونلاش دىرماقلا بىر نۇو محبوسا چئوردى احاطە كىمى دە قىمتلندىرە بىلرىك. بو اثر اۋلوم، تصادف، حىياتىن اېسوردلۇغو دوشونجەلىرىنە و "سئچىملىرىمىزىن نىتىجەلىرى ندىر؟ كىمى سوالاتا يۇنلمىش دىر. حكاىە دە دىوار بىرىنىن اۋلومونون قاقچىلمازلىغىنى سىمووللاش دىرير و محكوملارى اعدام ائىدجك آتش قروپونون "دىوارىنا" دا اىشارە ائىدیر . اوخودوغوموز زامان آدىنىن اىنسانىن داخىلى دونىاسى اىلە جمعىت آراسىنداكى قالىن دىوارلاردان آلىندىغىنى دوشونولدىو اثر دە دقت چكن اساس مسەلردن بىرى دە "حىات" و "اۋلوم" مسەلسى دىر. سارتر فىلسفەسىن دە بو «هئچلىك اىچىن دە وارولوش» آدلاندىرىلىر. حكاىە دە پابلو و دىگرلر اوبرازلارنىن حىس اوتاغى كىمى بد بىر مكان دا اۋز «من» لىرىنىن آرايىجىسىنا چئورلىمەلىرىنى دە بو هئچلىكىن سىمووللىكاسى اولاراق دىرلن دىرە بىلرىك. اثرىن اولىن دە گوللەلرىن بدەنىنە گىردىنى ، اۋلومون آغرىسىنى تصور ائىن پابلونون سوندا بوتون بونلارا قارشى روبروتلاشماسى و سوندا بو حىسسىن مزخرەىە چئورلىرەك بىر اىنسان حىياتىنى يوخ ائتمەسى اصلىن دە بو اىكى مفهوم (حىات و اۋلوم) آراسىنداكى چىزگىنىن اىنجىلىنى بىر داها گۇستىرير. آلدىغىمىز قرارلار، ائىدىمىز بوتون هر شئى و ائىدە بىلەجكلىرىمىز دۇنگوسون دە اولان وارولوش سانجىلارى اوبرازىن حىسسىن ائىدى «بوشلوق» دويغولارىنى دول دوراراق آدلاندىرىلماياچاق بىر حالا چئورير. "اىنسان نە دئىل سە اودور، ندىرسە او دئىل " دئىن سارتر خاصىتجە بىر-بىرىنە ياد اولان توم و

يازىچى آزادلىق پروبلئمى اىلە اونو تاماملماغى باجارمىش دىر. بئە كى، اثرىن بىر نئچە نقتەسىن دە كئچمىشىنى خاطرلادىغىنى گۇردويوموز پابلونون بو اىكى زامان چرچىوەسىن دە محبوس اولانا قدركى ثابت و دوگماتىك اىنانجىلارنىن دان دا آرىندىغىنى سۇىلەىە بىلرىك. سارتر كۇهنە اىنانجىلارا «ماووايسە فوى» آدلان دىراراتق بو كئچمىشىن قفلت اىچىن دە ياشاماق دان باشقا بىر شئى اولمادىغىنى فىلسفى آغىرلىقلارلا ثبوت ائتمەىە چالىشمىش دىر. دئىرمىنىزمىن «شعوورسوزلوق» آنلايشىنا اۋزونون «آزادلىق» آنلايشى اىلە قارشى چىخان فىلوسوف وارولوشو اوچ اىستىقامت دە دىرلندىرير: اۋزون دە وارلىق ؛ اۋزو اوچون وارلىق و باشقاسى (جمعىت) اوچون وارلىق. سارتر دا پابلونون سىماسىن دا جمعىت اىچرىسىن دە بىر مۇقع توتان اوبرازىن حىياتىن دا باش وئرنە اېسوردلوقلار نىتىجەسىن دە اۋز سئچىمى اولان، يعنى اۋزو اوچون اولان بىر وارلىغا چئورلىمەسىنى تصوير ائىدیر .

سىموولىزمىن موختلىف چالارلارنىن حاكم اولدوغو حكاىەىە دقت يئىردىك دە «حىس» آنلايشىنىن فىكىزى و ذهنى جمعىتى تمثىل

تصویری دیر. بوتون دویغولاری اؤزونمخصوص یوللارلا ایفاده ائتمیش سارتر، همچنین اثرده وارلیق و هنجلیک آراسینداکی دیوارین دا مؤوجودلوغونو گؤسترمه یه نایل اولموش دور. حکایه نین سون صحنه سینی ایسه آبسوردیزمین ان پیک حدی ده آدلان دیرماق اولار. ساتقین کیمی اؤلمک ایستهمه یه ن پابلونون حیاتلا ظارافات ائتدی آندا، حیاتین "تصادف" ایله اصلینده اونولا مسخره سینی تصویر ائدن سارتر، دوشونجه و حیات طرزینه گۆره بیر-بیرینه بنزه یین، روحلاری آدیلمیش اینسانلارلا قارشى، اؤزونون آبسوردلوق یولوندا اؤز «من» ینی، داها دقیق دئسک، اؤز وارلیغینا دؤن اوبرازینی قویور .

نتیجه اعتباریله سارتر اثرینده ،اینسانین اؤز "من" اینده یاشادیقلا رینین جمعیت ایچریسینده یاناشماسینی ایستر اوبرازلارلا، ایسترسه ده اشیالارلا درین شکلده ایفاده ائتمیش دیر. حیات و اؤلوم مؤوضوعونداکی دوشونجه لری ایله اینسان، یاشام ، یاشام غایه سی کیمی دیرلری سورغولادان سارتر هم فرانسادا، هم ده اؤز اؤلکه سیندن کناردا گئنیش یایلمیش بیر نفوزا صاحب ایدی، یازیچی-اینترنتلکتوال شخصیتی نظری و حرکت اینسان کئیفیتلرینی اؤزوندی بیلش دیریر .

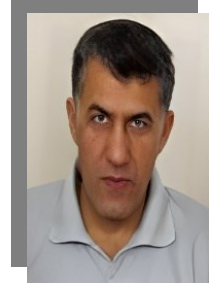
ادبیات

۱. فریئدریجه Wilhelm نیئتزسجه «بؤیلی بویوردو زردوشت» ایلگی کولتور سانات یایینلاری، ۲۰۱۵، پ. ۴۰۰ .
۲. ژان پول سارتر «سنچیلیمیش اثرلری» «شرق-قرب» نشریاتی، ۲۰۱۳، پ. ۶۰۰ .
۳. "ا-دالگا". شبکه درگی سی. سایه نو ۲، کولتورولوژی. "پستمدترنیزم" کولتورولوژی، ادبی-تنقیدی یازیلا توپلوسو
۴. گولینو، ک. (۱۹۹۸). بدیعی ادبیات دا وارولوشچولوک. "جاهان" درگی سی، ۴.

پابلونو عینی زیرزمیده اؤلومه محکوم ائدرک اونلارین بیر-بیرلرینده اؤزلرینی گؤرمه لرینه نایل اولور. پابلونون دیلی ایله دئسک سانکی اونلار آرتیق "اکیز" ایدیلر. سارترین "اینسان تنهالیغی" نی و اونون "اضطراب" ینی هانسی یوللارلا عکس ائتدیرمه سی ایسه اینسانی داها چوخ دوشوندورور. سارتر فلسفه سینین مرکزینده بیر-بیری ایله علاقه لی دؤرد حادثه دورور : شعور، آزادلیق، ضررلی نیت و حقیقت. زامان مهفومونون شعور نظریه سی اوچون اؤنمی واردیر. حکایه نین قهرمانی دویدوغو بوشلوق حیسی ایله کئچمیشینی مقایسه ائدرک اؤز حقیقتینی تاپیر . سارتر یارادیجیلیغیندا ساده جه معنوی عالمین دئییل، سطحی، گؤزله گؤردویوموز عادی اشیالار بئله بیر آنلام داشیییر. بیز بونو «بولانتی» اثرینده ده «دیوان» و بو حکایه ده اولدوغو کیمی، «اوتوراجاق» کیمی اشیالارلا تصویرده گؤروروک. اثرده قهرمانلارین حبس اولوندوغو تک آداملیق کامئرا، توخوندوغو اوتوراجاق، آلدیغی قوخو بئله بیر معنا ایفاده ائدیر. تک آداملیق کامئرانین سوپوقلوقوندان بحث ائدن پابلونو الدن سالانین تکلیک اولدوغونو گؤروروک. کومچانی سئومه سینه رغما اونولا گؤروشمک ایسته مه سینین سببینی قیزین، اونون قوخوسوندان ایرهنمه احتیمالیندا گؤسترن پابلو، فیکریمیزجه، کونچانین اونون گؤزلرینده یارانمیش حیسی سیزلشمه نی گؤرمه سینی ایسته مه مه سی دیر. "اورکبولانما" اثرینده "اشیالار آدلاریندان آزاد اولوبلار" دئین سارتر روکانتئنین "اوتوراجاق" اوزرینده کی تصورلرینی بو دفعه توم ایله داوام ائتدیریر. الینی اوتوراجاغا ووران توم تنز الینی چکیر. لاکین اونو قورخودان روکانتئنین گؤردویو "اؤلوشک" یوخ ، اؤز اؤلومونون

قارقالار

بازار: محمود بنی آدم

اسیردی. تولکونو بالالاری اؤزلىنى بىر داشىن دىيىنه باسىب، بوزوشوب قالمىشدىلار. تولكو بو حالدا بىر فيكىره قالدى: «بئله اولمازا! بللىدير، بو قارقالارىن بوردا اولماسى منىم اوشاقلارىمى ايجىدير. اونلارنى بىرلىكلرىنى گرک پوزام.» تولكو بالالارىن اوردا قويوب، سئيره چىخدى. آز گئتىدى، چوخ گئتىدى، اورمانىن گولزارلىق يئرینه چاتدى. اوردا او نارىن ياغىشدان و سرىن يئلدن خبر يوخدور. گونش بىر بالاجا قىزمىشدى، اؤزونون باخىشلارى ايله گولره طراوت وئرمىشدى. بو سببىن اويان - بو ياندان بىر سىرا بالاجا قوشلار گليب بو گولرىن اىچىنده اوخوماغا باشلامىشدىلار. تولكو اوزاقدان اونلارى گؤروردو. اونلارنى خوش - خوش اوخوماغى، گؤزلىكلرى تولكونون اىچىنده بىر قىسقانلىق فىرتىناسى ياراتمىشدى. بىر آز داشىن اوستونده اوتوردو آلىنى چنه سىنه دايىب فيكىره گئتىدى. اويوب، يوخولامىش حالدا بىردن يئردن قالخدى:

- آهان، تاپدىم!...

تولكو داشىن اوستوندىن ائندى، اوغورلوقا گئدن حالدا، يئره سارىلمىش دؤرد آل - آياقلى او قوشلارا ياخىنلاشدى. اونلارنى بىر نئچه سىنى بىردن آغزىنا آلدى. قالان قوشلار قورخوب اوردان

گونلرىن بىر گونو، بىر اورمان اىچىنده قارقالار ياشايدىلار. اونلارنى اؤزلى اوچون ياسالارى يوخدور. هر زامان اىسته يىردىلر ياتىب، دوروردولار. اؤزلى اوچون يئىم تاپىب، يئىردىلر. اونلارى كىمسه قىنمىردى. يانى اونلار اصلا بىلمىردىلر قىنماق ندىر؟

اورمانىن هر يانى اولموشدو قارقا سسى، بىرىسى باغىرجاق هامىسى اونا سس وئىردىلر. هر هانكىسى درده دوشجك هامىسى اونون دادىنا چاتىردىلار. اؤزلى بىلىب، بىلمز آل بىر اولموشدولار. اونلارا باتىشان تاپىلمىردى. يايىن اىستى سىنده بىر - بىرلىنه كؤلگه اولوردولار، قىشنى سويوغوندا قوجا قلاشيب اوركلرىنىن اىستىسىنى بىر - بىرلىنه باغىشلايدىلار.

بو اورمانىن اىچىنده بىردنه تولكوده ايكى بالاسى ايله ياشايدى. تولكونو بالالارى قارقالارى گؤروب، اونلارنى بىرلشمه سىنه، بىر اولماقلارىنا قىسقانىردىلار. قارقالارىن سسى اونلارى اىنجىدير. - آنا! ندىن بىز بو قارقالارى توتوب يئمىرىك؟ تولكو بالاسى دئدى.

- اونلارنى اتى آجىدير!

بىر آز سوسقونلوق اولدو، ياغىش نارىن - نارىن ياغماغا باشلامىشدى. هر دن ده بىر سرىن يئل

قارقالار آیین، شایین یئیب ایسته دیلر اوچوب گئتسینلر کی، تولکو دئدی:

- بیز چوخ زاماندير قونشوبوق! هئچ واخت اولماييدير کی، بیز - بیری میزه اذیت و آزاریمیز اولسون، من چوخداندير سیزلری گؤرورم کی، هر کس اؤز اوچون چالی شیر، بیز بئله یاشاییش منجه سبب اولوبدور کی، سیز چوخ زامانلار آج قالمیسیز، سیزین یاشاییشدا هئچ بیز توشقونلوق یوخدور...

بو حالدا قارقالارین بیرسی تولکونون سؤزلری نین آراسینا گیریپ دئدی:

- اوندان ه ایش گؤرمه لیک؟

- هن، دوغروسوندا بوردادیر! سیز برابر فیکیرلر شین، اؤز ایچینیزدن بیرسینی باشجیل سئچین، اوندان او هر نه دئسه سیزلرده اونون سؤزلرینه عمل ائدین.

قارقالار بیز - بیرلرین اؤزونه باخیب، تولکونون اوزاقلاشدیلار.

تولکونون بالالاری آجقارینا چوخ زامان ایدی یو اویونلوقلار باخیردیلار.

- بو نه اولدو، قوشلاری وئردین اونلار یئدیلر، سونرا اوچوب گئتدیلر. تولکونون بالاسی دئدی.

- چوخ تلمسه، من اونلارین ایچینه بیز داغیدیجی فیکیر سالدیم، چوخ زامان چکمز اؤزلری، اؤزلرینی ویران ائدرلر. آنا تولکو دئدی.

قارقالار آجقارلارین باشیندا اوتورموشدولار. داها اونلارین هئچ بیریندن سس چیخمیردی. هرهسی بیز بوداق اوستونده یانلیز باشلارینی قینینا سوخوب قالمیشدیلار. هاچاندان - هاچانا بیرسی سسه گلیب دئدی:

- بیز ندن هئچ واخت بیز بئله فیکیر ائلمه میشدیک کی، گرک اؤزموز اوچون باشچیمیز اولسون؟ ایندی ده چوخ بیواخت

اوچوب گئتدیلر. داها گولزارلیق یئرده بیرسی قوش گؤرمه دی.

تولکو آغزینداکی قوشلار ایله بالالارینا ساری گلدی. بالالاری بو حالدا چوخ سئویندیلر. تولکو اؤلموش قوشلاری بیز تمیز، هامار داشین اوستونه قویوب، بالالارینا دئدی:

- حق یوخوزدور اونلار آل ووراسینیز! بالالار تعجوبلنمیش، اؤلموش قوشلاردان اوزاقلاشدیلار.

ایندی بوردا دا یاغیش بیتمیشدی. قارقالار بیز - بیرلریندن آیریلیب هرهسی بیز آججین بوداغیندا اوتوروب، دانیشیردیلار.

تولکو بیز اوجا یئره یالخب، دئدی:

- آهای، منیم گؤزل فونشولاریم، بیلیرم بیز آج زاماندير یاغیش قویماييدير سیزلر اووا چیخاسیز، حتمن آجیخیبسیز، من سیزه گوره اوزاق یئرلره گئدیپ، سیزین اوچون چوخ یئمه لی یئمکلر حاضیرلامیشام. لوظفن گلین، بویورون.

قارقالار آجقارلارین باشیندان او اؤلموش بالاجا قوشلاری گؤردولر. برابر پیچیلداشدیلار:

- منجه، بیز ایله تولکونون هئچ قوهوملوق، قارداشلیغی توتماز.

- ندن؟

- زحمتسیز بیز یئمیر، گئدک.

- رحمتلیک آنام دئییردیلر: «تولکونون سالامی سبب سیز اولماز!»

- من کی، بتر آجام، گئدیرم. قارقا بونو دئییب، تولکونون قونالیغینا گئتدی. اونون دالیسیجاق هامیسی اوچوب گلدیلر. اونلار داشین اوستونده اوتوروب او اؤلموش بالاجا قوشلاری یئدیلر. بو حالدا تولکوده یان طرف ده دوروب اونلارا باخیردی، هر دن ده اؤز بالالارینا گؤزو ساتاشیردی، گؤروردو کی، آج بالالارینین آغزیندا سو آخیر!

- سنین دئدیگین بویوروش چوخ اؤنملی دیر. أما بیز نئجه گوندور بیر فیکیره چاتا بیلمه میشیک. لوظفن بیزه یاردیم اولون بلکه ائله یه بیلک باشچی سئچک.

تولکو چوخدان ایدی. بو زامانی گؤزله ییردی. ایچینده شنلیک، اؤزنو ووردو حیله کارلیغا. دئدی: - یوخ؛ اولماز. بو سیزلرین ایلیشیکلردیر. من اونلارا قاریشا بیلمه رم. قارقالار دئدیله:

- بس اوندا بیز باشیمیزا نه داش سلاق؟
تولکو باخیب، گؤردو قارقالار پئشمان - پئشمان باشلارینی آشاغا سالدیله. آز دینمه دی. سونرا دئدی:

- سیز چوخ گؤزل قونشوسوز، من ایسته میرم من دن اینجیه سیز. هر نه بویوروسوز منیم گؤزوم اوسته. دئدیله:

- یانلیز سندن رجا ائدیریک کی، بیزه یاردیم اول، بیزیم بیر دیرلی سئچیمیمیز اولسون.
تولکو بو حالدا هاپیلدی بیر اوجا داشین باشینا، قارقالارین هامیسینی نظره آلدی. دئدی:

- یانی سیز دئییرسینیز کی، من بو ایشی گوروم! دئدیله: «هن»

- یانی من هر کیمی سئچسم کیمسه نین اونا ائعتراضی اولمویاجاق؟ دئدیله: «یوخ»

- یاخشی، منجه او آلا قارقا سیزین باشچی نیز اولا بیلر.

قارقالار بو سؤزو ائشیتجک، هامیسی باشلارینی قالدیریب، آرخادا قالمیش، لاققال - لوققال آلا قارقانی گوردولر. دئدیله: «دوغرودان، ندن بیز اصلا اونا فیکیر ائله میشدیک؟»

تولکو دئدی:
- هامینیز اونون باشچیلیغی قبول ائدیرسینیز؟

دئدیله: «هن، لاپدا یاخشی»

دئیل، گلین برابر اوتوروب بیریمیزی باشچی سئچک. دئدیله: «اولسون»

قارقالار بیر یئر ییغیشیب قونوشماغا باشلادیله. اونلار اوولجه یواش - یواش دانیشیردیله. هره سی بیرینی سئچمیشدی. بونا گوره ده ایشلر دوز گلمیردی. زامان کئچدیکجه قارقالار عصبه شیب سسلرینی اوجالیدیردیله. تولکو بالالاری ایله داشین دییینده دوروب اونلارا باخیردیله، تولکو اؤز ایچینده توی توتمودو.

قارقالارین سئچم چالشمالاری هر گون داوام تاپیردی. أما اونلار بیر سونونجا چاتا بیلمیردیله. آخیردا اونلارین بیرسی دئدی:

- منه باخین، بو فیکیری کیم بیزیم بئینیمیزه سالدی، دئدیله:

- تولکو.

- یاخشی، ایندی گلین برابر گئدک اونون یانینا، بلکه او بیزیمیز اوچون بیر باشاریلی سئچم سئچدی!

قارقالار هامیسی اؤلرینی تمیزله ییب، گئتدیله تولکونون یانینا، دئدیله:

اٲتمهسه شيدتله دانلاقلاناچاق، بو دانلاقلار را دا باخماسا دوستاقلاناچاق.

آلاقارقا قاييديب سانكى قارقالارين يانينا گلدى.

اونلارى بير يٲره ييغيب دانيشيغا باشلادى:

- من گٲجه ياريسى بير سيرا يوخولار گٲرموشم، بو يوخولاريمدا آتالاريميز منه بير سيرا بويوروشلار وٲرديلر. بوندان داها او بويوروشلارا گرک هاميميز عمل اٲدک.

او دٲدى:

- هانسى قارقا بودان بٲله ايستهسه قار - قار اٲلهسين گرک بيزيم ايزن اولا. هامى قارقالار گرک واختيندا ياتسينلار، قارقالار اووا گٲديب، اوو گٲيرنده گرک بير آرجاسينيدا حٲرمتلى تولکونون يوواسى نين آغزينا قويسونلار...

آلاقارقا بونلارى بويورانندان سونرا بير نٲچه گوجلو قارقانى اٲز اوچون قوروجو سٲچدى. بويوردو اورمانين قميشلريندن دوستاق دوزتسينلر.

گونلر گلدى، گٲتدى. چوخ زامان چکمهدى اورمان سوسقون اولدو، قارقالارين سسى باتدى. اورمانين هر کونج - بوجاى دوستاق اولدو. ايزن سيز دانيشان قارقا دوستاغا ساليندى. بير سيرا قارقالار دا اورماندان گوچوب گٲتديلر...

ايندى تولکو بالالارى ايله آيين - شايين اورمان دا ياشاييب موتلولوق اٲديرلر.

بو سٲچيمدن سونرا قارقالارين ايچينده بير نٲچه گون وور - سيندير اولدو، اونلار آلا قارقانين دورهسينه ييغيشيب شنليک اٲديرديلر. زامان گليب، گٲديردى. آلاقارقا فيکيره قالميشدى. اٲز ايچينده دٲيردى: «من كى، باشچى اولموشام گرک نه ايشلر گٲروم؟ بيلميردى» گونلرين بير گونو دٲدى ياخشيسى بودور كى، دوروم، گٲديم تولکونون يانينا اوندا سوروشوم كى، من گرک نه ايشه آل قويوم.

گون اورتا چاغ ايدى گلدى. تولکو بالالارى ايله بير گونشليک يٲرده اويناقلاييرديلار. آلاقارقا تولکونو چاغيردى، دٲدى:

- ياخشى تولکو بى، سن كى، منى باشچى سٲچدين ايندى دٲ گٲروم منيم ايشيم، گوچوم ندى؟

تولکو بير آز گولومسلى اونا باخدى، دٲدى:

- من سنى چوخداندير گٲزله ييرم، دٲديم هٲچ اولماسا بير تشککور اوچون لاقل گلرسن. - هن، دوغرو دور، باغيشلايين بير آز گٲچ قوللوغوزا چاٲديم.

تولکو هر يانى، نظردن گٲچيتدى. گٲردو كى، آلاقارقا يانليز گليب، ياپيشدى اونون آليندن اونو بير داشين دالينا آپاردى. دٲدى:

- منه باخ! هر واخت ايستهدين منيم يانيدا گلسه، گٲزله کيمسه سنى گٲرمهسين، هٲچ کيم گرک بيلمهسين كى، بيز آراميز سٲزلر اولوبدور. ايندى قايت گٲت قارقالارين يانينا اونلار بويور كى، کيمسه نين حاقى يوخدور اٲز باشينا باغيرسين، هامى قارقالار گرک بو ساعاتدا يوخلويوب، دورسونلار. اولماز كى، هر کس هر نه جور اوره يى ايسته يير اوچور عمل اٲلهسين. بو گوندن اورمانين ياسالارى اولاجاق هر کس بو ياسالارا ديقت

بیلدییمه گۆره او بالاجا اولاندا آناسی اۆلموشدو و آتاسی سرخوشلوق اندیب، جمیله خالانی و باجیلارینی تئز-تئز دؤیویونه گۆره کئنده هامین اولار یازیغی گلیردی. کئندین قارشیسینداکی توپراق یولدا همیشه جمیله نین آتاسینی سایبی بیر گۆرهنده نهدنسه منیم ده جانیم قورخو دوشوردو. آما افغاندان داها چوخ قورخوردوم.

جمیله من بؤیوک قیزی ظریفه ایله بیز عئینی صنیفدا اوخویوردوق. رفیقهم دئییلدی، حتی بیر-بیریمیزدن اوزاق دورماغا چالیشاردیق. من تئز-تئز ظریفه نین آیینده آنامین «داها کۆهنه لیب» دئییب، اوتاغیمدان چیخاردیغی پالتارلاری گۆروردوم. کیمسه یه بوندان بحث ائتمزدیم. آنام بونو منه برک-برک تاپیشیرمیشدی. آما منجه هامی ظریفه نین آیینده کی پالتونون، آياغینداکی بوتون منیمکی اولدوغونو بیلیردی. چونکی اونون گئییدی ایلدن اولکی ایل همین پالتارلاری من گئییردیم. ظریفه بویجا مندن بالاجا بنیزی سولغون بیر قیز ایدی و همیشه ده آرخادا اوتوروب، سس سیزجه معلیمین دئدیکلرینی دینلیردی. کیمسه یه قاریشمازدی و منه ائله گلردی کی، او دا آتاسیندان، افغاندان قوخور. چونکی ایله بیر دفعه آتاسی گلنده ظریفه هنج سئویننه بنزه میردی. عکسینه آتاسی گئنددن سونرا سولغون اوزونه سانکی گۆزه گۆرونمز آما منیم سئزدییم خفیف بیر تبسوم قوناردی. سونرا بیر مدت کئچر جمیله خالانین قارنی یومورولانماغا باشلادی. داها سونرا ظریفه بیر هفته مکتبه گلمزدی و آنام «باشی باتمیش گئنه جمیله نی درده سالدی، بیرینی ده دوغدو». آریق جاوان اولماسینا باخمایاراق، آغزیندا دیشلری نین قارا کۆتوکلری گۆرونن، بیزه گلنده گۆزونه گۆرونمک ایسته مه دییم قونشو لاله یه گیلن لئردی.

سونرا مکتب بیتیر، یای تعطیلی باشلایاندا ظریفه اؤزوندن کچیچک، سایینی ایتیردییم باجی و قارداشلاری نین قایغیسینا قالدردی. جمیله خالا ایسه بوتون گونو ائوین قارشیسینداکی درین کانالدان سو داشییب، بوستانی سولایاردی.

بیز کئندین ان زنگین عایيله سی ایدیک. آتام دا کئندین باشقا کیشیلرینه بنزه میردی. اونلار کیمی گئیینمیردی. آما آنام باشقا قادینلار کیمی ایدی و هر دفعه آتام ائوه کئنده کی قادینلارین گئییدی اوزون ائک، بدنه یاپیشان دار کۆینکلردن فرقی پالتار الیب گتیره نده، آنامین فرقی

ایستی سودا سویوق گونش İSTİ SUDA SOYUQ GÜNƏŞ

Zümrüd Yğmur

یازار: زومرود یاغمور

کۆچورن: ویدا حشمتی

جمیله خانیمین اری افغان ایله بیر دفعه روسیه دن دؤنوردو. بیر آی کئنده قالیب یئنه ده روسیه یه دؤندوکدن سونرا قونشو قادینین قارنی بؤیومه یه باشلادی. آیلار کئچیردی و جمیله خانیمین یئنه بالاجا اوشاغی اولوردو. بیزیم ائوین ساغ طرفینده یولون او بیر یانیندا جمیله نین پالچیق کسیدی کریچلردن تیکدی بیی ائوین حیله طینده اوشاقلارین سایبی آرتدیقجا، من افغانا داها چوخ نفرت ائدیردیم. هم ده قورخوردوم. افغان کئنده کی بوتون کیشیلردن هوندورودو. آریق، قارا دریسی ایله هامیدان ایری، چپرایی دوداقلاری، دونقارلی بورونو واریدی. چوخ قاراقاباق آدام ایدی و بو یعنی کئندین بوتون کیشیلرینه بنزه میردی. آما جمیله خالا کئندین دیگر قادینلارینا هنج بنزه میردی.

جمیله خالا بالاجا، آریق، قاراشین قادین ایدی. عادتاً کئنده اره گئدن قادینلارین هامیسی بیر-بیرینه بنزه میردی. هامیسی ساچینی ایری، آدینا «زاژیم» دئییلن سانجاقلا بوینونون آرخاسیندا توپلاییردی. گئییندی بیی ائکلری نین فورماسی، اوزونلوغو، او اته گین آلتیندان یایدا گئییدیکلری رئزین آیاق قابی، قیشدا عئینی شکیلده قارا رئزیندن اولان پارلاق قالوش هامینی بیر-بیرینه بنزه میردی. اصلینده جمیله خالا دا قارا، قالین ساچلارینی عئینی شکیلده توپلاییردی. آنجاق جمیله خالانین هامیدان فرقی یانی واریدی. او کئنده گولمه یین، حتی بیر گولمه لی سۆز دئینده، الینی آغزینا آپاریب حیا ائدن قادینلاردان فرقی اولاراق همیشه قهقهه چکیب، برکدن گۆلوردو و بو منیم چوخ خوشوما گلیردی.

آنم آخشاما دوغرو منی سسله یه نه قدر اوردان ترپنمه دیم. آنم علی نین دیگرلری کیمی گوران بویا گئتمه دیینی، بیزه گله جه یینی دئییه نده، هیجان لاندیغیمی جیحون حسّ ائتمه سین دئییه، الیمده کی قاشیغی سیخیب، گۆزلریمی قارشیمداکی بوشقابدان آیرمادیم.

-نییه او گلیر؟ قالسایدی عایله سی ایله گوران بویدا. نه ائده جک بوردا تک؟

-تک نییه اولور؟ سن، گونش وار.

-گونش اوغلان دییل اونونلا واخت کئچیره بیلمز.

آنم گولومسه ییب، باشینی تولادی.

-گونش علی نین باجیسی دیر، سنین باجین اولدوغو کیمی. دللیک ائله مه. علی نین یانیندا دا بئله دانیشسان عاییب اولار.

آنم جیحونون اوزونه باخیب، اوندان راضی لیق آلمایانا قدر اوندان نظیرینی چکمه دی.

«من هاردان علی نین باجیسی اولورام؟ فیکریمدن کئچه نی دئییب، اعتراض ائتمک ایسته دیم، سوسدوم، اؤزومو علی نین باجیسی حساب ائتمه دیم و منجه علی ده منی باجیسی سایمیردی.

بوگون علی گله جکدی. من اثرکن او یانسام دا، یاتاقدان قالخمادیم. جیحون بو ایکی گونده منی لاپ بوغازا بیغمیشدی و دقت چکمه مک، علی نین گلمه یینه لاقئید اولدوغونو نمایش ائتمک اوچون دریدن-قاییقدان چیخدیم. علی گون اورتادان سونرا، دوز ساعات ۱۵:۲۸ ده گلدی. من پنجره دن اونون ماشیندان نئجه دوشدویونو، آناملایا گۆرۆشدویونو، جیحون لا قوجا قلاشماغینی گۆردوم. یئریمدن ترپه نه بیلیمیردیم. آما گۆزومو اوندان چکه ده بیلیمیردیم. علی کئچن یایدان بری چوخ بۆیوموشدو، چوخ اوزانمیشدی. اؤزو اولکی کیمی سولغون آما یاراشیقلی ایدی.

-گونش!... علی گلدی.

آنم منی سسله یه نه قدر اوتاقدان چیخمادیم. علی یه چاتاندا نئجه حرکت ائده جه ییمی بیلمه دیم. یاخشی کی علی منی گۆرن کیمی ساکیتجه یاخینلاشدی، منی جیحونو قوجا قلایان کیمی دییل، خفیفجه قوجا قلا دی.

اوندان شام آغاجی نین اییی گلیردی.

****

اولاجاغینا اومیدلنیردیم. آما هر دفعه اومیدیم بوشا چیخیردی و آتامین آلدیغی فرقلی پالتارلاری ائله جه اورادا قالیردی. اؤزومو هانسی سا مشهور مغّنی یه بنزه تمک اوچون همین پالتارلاری گئییب، آتامین تویا گنده نده آتامین تآکیددی ایله گئیدی هوندور دابان آیاق قابیلاری آیاغیما تاخیب، الیمه آلدیغیم تاختا قاشیغی آغزیم توتوب، گۆزلریمی یوماندا اؤزومو دونیانین خوشبختی ظنّ ائدردیم.

****

بو یای دئییه سن هئچ ماراقلی کئچمه یه جکدی. چونکی هر ایل گنجه دن گلن، یای تعطیلینی بیزه کئچیرن عمی مین اوشاقلاری (اصلینده عمی دئدییمیز آتامین عسگرلیک یولداشی اولموش فامیل ایدی) بو یای گلمه یه جکدی. هر ایل یایدا اولار بیزه گلیر، بوتون گون اویناییر، بیر ده آخشام آتامین دئیینه سی ایله ائوه بیغیشاردیق. بو ایل من گله جک اوچ یاشیدیملا تاماشا اوینایاجیغیمیزی پلان لامیشدیم. ان چوخ قارداشیم جیحون دان بیر یاش بۆیوک اولان، بیزه گلنده، کنده قیزلارین دقتینی چکدیینی کئچن یای حسّ ائدییم، علی ایله عئینی تاماشادا اویناماق منه هیجانلی گلیردی و من سون آیی بوتون خیالینی قورماق لا کئچیرتمیشدیم. لاکین بو خیاللاری قوراندا، اونو دا بیلیردیم کی، علی ایله تاماشادا اویناماق ممکن اولمایاجاق چونکی اولار آتامین دئدی کیمی علی، جیحون آرتیق یئکه کیشی دیر.

آنم اولارین بو ایل گلمه یه جه یینی، گوران بویا گنده جکلرینی سؤله یه نده، بوتون هوسیم قاچمیشدی و یای تعطیلی نین سیخیجی کئچه جه یینه امین اولوب اؤزومو کتابلارا وئرمیشدیم. ائوده الیمه کئچدییم کتاب «یندیانا» اولموشدو و من کتابی اوخودوقجا ایندییانانین «رافلی» سئومه دیینه نئجه عصب لشدیم سه بیرگون آغلاماقدان اؤزومو ساخلایا بیلمه دیکده، مکتبه ده گۆزونو اوستومدن چکمه یین، بونا گۆره ده زهله میمی تۆکن حتّی قارداشیم اولدوغونا گۆره لعنتلر یاغدیغیم جیحون منی اله سالیب، گۆرۆمشدوم.

-قیز اولدون، بئله دی. «نه دیر کتابا آغلا بیرسان سولوگۆز؟» دئییه نده غروروما توخونموشدو و من اونا قیشقیریب، انجیر آغاجی نین آلتیندا قورولموش کوله فرنگی یه گنده نده اصلینده آغلا بیردیم. بو دفعه تکجه ایندییا آجیقلی دئییلدیم، جیحونا نفرت ائدردیم.

کنچن یای من کندين کناریندان کنچن، آنجاق اوغلانلارین اوزدویو، قیزلارین گئتمهسی قاداغا اولموش کانالا چیممهیه گئندن اوغلانلارا قوشولاندا اولانلاری، آنامین منی دؤیمهسینی، آنامین اوستومه یئرمهسینی خاطرلاییب سوسدوم.

آما راحت دا تسلیم اولماق ایسته میردیم.

-سن هئچ بالیغا گندیسن؟ یعنی بالیق توتماغا؟

آنم اینده کی خمیری ساخلا ییب، باشینی قالدیردی.

-بو فیکرلر هاردان گلیر عاغیلینا؟ نه بالیغی؟ قادینلار بالیق توتماغا گئتمیر. کیشیلر توتور، بیز ده پیشیریریک. هرهنین اؤز ایشی وار. سن ده گئت جمیله خالاگیله، او باغلینی گؤتوره جکسن. - آنم باشی ایله بیر آز کنرادکی توربانی گؤستردی.

بونلار منیم کؤهنه پالتارلاریم ایدی.

داروازدان چیخیب، ظریفه گیلین طرفینه بویاندیم. هر دفعه منیم پالتارلاریمی بیغیب، ائله منیمله ده ظریفه یه گؤندرمک، منه گؤره پیس ایدی. چونکی ظریفه ده من ده اوتانیردیق. آما بونو آناما دئسه یدیم، ماھانا ائتدییمی سؤبله ییب، منی دانلایا جاقدی.

یولو کنچیب ظریفه گیلین بیزیم دمیر، بؤیوک داروازدان فرقلی اولان، بالاجا، تاختا حییه ط قاپیسینی ایتله دیدیم. حییه طده کیمسه گؤزه دیمه دی. ظریفه نی ده سسله مک ایسته مه دیدیم. آما توربانی بیر شکیلده، اونلار چاتدیرمالی ایدیم.

باغلینی حییه طده قویوب، گنده بیلمزیم، دوزدو عاغیلیمدا اولان فیکر بو ایدی.

ظریفه گیلین حییه طی ده، بیزیم حییه طه بنزه میردی. حییه طده چوخلو تویوق واریدی. آما اؤزلرینی شیشیردی، اوستومه جومان هیندوشقالار آرخا حییه طده باغلی یترده ایدی و من داھا اونلاردان قورخوردوم. ائو کانالا داھا یاخین ایدی، قارشى طرفده قاپالی سو حوضو واریدی. ائوین دیوارلاری کله-کؤتوردو، بیزیم ائوین دیوارلاریندان فرقلی اولاراق رنگلنمه میشدی. آما جمیله خالانین حییه طینده کی گوللردن گؤزل ایدی.

سای، قرنفیله بنزر قیرمیشی، کنده هامی نین «ساعات گولو» دندیی، قیرمیزی گوللرین اورتاسیندا چوخ گؤزل گورونوردو.

سحر تئزدن آنامین سسینه او یاندیم. جمیله خالانین آدینی چکیب، برکدن نه سه دئییردی. یای ائوی دئدییمیز اساس ائودن کناردا اوچ مرتبه لی ائوسه ان یوخاری قاتیندا قارداشیم، علی و من یاتمیشدیق. آنامین سسینه او یاناجاق دا علی دن باشقا کیمسه تپگی وئرمه دی.

-هئچ نه، آنامین بئله برک هیجان لناماسی او دئمک دیر کی، جمیله خالانین گئنه اوشاغی اولاجاق- قارداشیم لاقئیدلیکله دئیینیب، باشینی یاستیغین آلتینا سوخدو. علی اونون دئیییندن نه سه آنلامامیشدی.

-قونشودو جمیله خالا، اونون قورخولو اری وار، هم ده چوخ پیس آدمدی. روسیه ده یاشاییر، ایلده بیر دفعه گلیر، او گلیر، گئندن سونرا جمیله خالانین بالاجا اوشاغی اولور. ایندی یئنه ده...

علی نین گؤزلری گئنیشلندی اما هئچ نه دئمه ییب، باشینی آستاجا یاستیغا قویبدو.

بیز قالخیب ائندیکده آنم آرتیق ائوه دؤنوب، قویماق پیشیرمیشدی. جمیله خالانین اوشاغی نین اولماسیندا، تک سئویندییم شئی قویماق پیشمه سی ایدی. آنم همیشه چوخ پیشیریردی و من بول یاغلی، شیرین قویماغی یئهنده افغاندان قورخدوغومو اونودوردوم.

یای تعطیلی علی گلندن سونرا دیشیمیشدی. هرگون قالخیب، ساچلاریمی داراییب، آن سئویدییم پالتاریمی گئیهنده، جیحونون نجه فیسیلدا ییب، ناراضی قالدیغینی حسّ ائدیردیم. آما علی نین بوردا اولماسی منی ائله خوشبخت ائدیردی کی، جیحون دان قورخماق یادیمدان چیخمیشدی.

بو سحر قالخیب سحر یئمه یینی یئدیکن سونرا آنم منی چاغیراندا، دلخور اولدم. یقین یئنه ایش تاپیشیرا جاقدی. حال بو کی، بوگون منیم باشقا نقشه لریم وار ایدی.

-جیحون بوگون بالیغا گئتمک ایسته ییر. سن...

-من نه؟.. من ده بالیغا گنده بیلهرم.

دئدییمه اؤزوم بئله اینانمیردیم.

-سن قیزسان!! قیزلار بالیغا گئتمیر، سنین ایشین ائوده دیر.

-من گنده بیلهرم- آنامین منه بیر قاپاز ایلیشیدیره جه یینی گؤزه آلیب، دیره شدیم.

-گنده بیلمزسن. آرتیق اون بئش یاشین وار.- آنامین سسی جدی لشنده مغلوب اولدوغومو آنلادیم.

ياخينلاشديغىنى حسّ ائنديمده ده اوزومو داها مشغول گورستمك ايستهديم. آخشمكى حادثه دن سونرا اونون بوردا اولماسى اولكى كيمي منى هيچان لانديرميردى. اونونلا ائولنسه يديم جميله خالا كيمي چهرايى، چيركىن اوشاغين اولاييله جه يى احتمالى منى اوندان سويوتموشدو. على ديزلرينى فوجا قلاييب، اوتوردو.

-سن افغانى نيه سئوميرسن؟

-نيه سئويم؟ هر دفعه گلير، جميله خالانين اوشاغى اولور. اونلارى دا ظريفه كوره بينده داشير، جميله خالا ايسه بوتون گون ايشلەيير. اوشاقلارين سايبى او قدر چوخدو كى... گلە سين، اوردا اولسون. كئچن ايل ناظيم اوردا، روسيه ده اولدو، ياخشى دا اولدو. يازيق سولماز خالانى هر گلنده دؤيوردو، حتّى بير دفعه قولونو قيرميشدى. باخ او ائوده كى كيشى - اليمله ايره ليده كى ائوى گورستديم - او دا اولسون چونكو گلنده آلماس خالانى دؤيور. حتّى بير دفعه آتام ايشه قاريشدى.

على كنه باخاركن،

-سن اونلار كيمي اولماق ايسته ميرسن يانى؟

-يوخ! -من ائله قطعيتله دنديم كى او آندا اوزوم بئله اولماياجاغىما اينانديم - جميله خالا دونيانين آن ياخشى قادينى دى، گؤزل گولور. -بونو دئيب، غير اختياري گولدم.

-سن ده گؤزل گولورسن.

من بدنيمين ايستى لشديينى، آياقلاريمين آراسى نين گيزيلده دييينى حسّ ائنديم. سينهم ده هله تام چيخماميش، برک، يئرى آغرييان ممه لريم داها برک آغريدى سانكى.

-من گؤزل گؤزلورم بيليرم، اما جميله خالانين گولوشو داها گؤزلىدى. انام دا اونون كيمي گولور. كنده قادينلار گولور اونسوز دا. انام دئيب قادين بركدن گولمز. اما جميله خالا گولور. انام دئيب كى، اونون اناسى بالاجا اولاندا اولوب، اونا بئله بركدن گولمه يين ياخشى اولماديغىنى اؤيره تمه ييب. قيزلار بئله گولمز يعنى. اما من گولمك ايسته ييرم. ظريفه ده گولور. افغان گلنده جميله خالا دا گولور.

-سن گول. سنه ياراشير. كيمسه نى دينلمه... على نين گؤزلىرى گولوردو. من عئنى حرارتى حسّ ائنديم و آياقلاريمى بير-بيرينه سيخديم.

توربانى يئره قويوب، بير چوخ گؤزله ديم. نئچه دفعه ظريفه نى چاغيرماق ايسته سم ده، نه سه انگل اولدو. گئرى دؤندوم.

-انام دئيب ايچهرى گلە بيلر - ظريفه نين سسينى ائشيدنده، دؤندوم. بيليرديم كى، جميله خالا منى گورمه ييب، اما ظريفه اوزو هئچ واختر وئريب كيمسه يه نه سه دئمزدى و من اونون بو خصوصيتينه هميشه عصبلشرديم. حتّى «يالان دانيشما سن ايسته ييرسن قورخاق» دئيب، يوموروقلاماق ايسته ديم. اما انامين غضبلى اوزونو خاطرلاييب، داينانديم. چونكى «اوغلانا اوخشايرسان، بؤيودوكجه، بيزى بى آبرى ائده جكسن سن» دئيب، هر دفعه منيم اوستومه يئرينده باغريم ياريليردى.

-بالاجا قارداشيمي گورمك ايسته ييرسن؟

من باباجانى گورمك ايسته ميرديم، اما او آندا نه دئمك ايسته دييينى بيلمه ديم و ظريفه نين آرخاسيجا ائوه گيرديم.

بئشيكده بالاجا، چهرايى رنگده اوشاق ياتيردى. اصلينده منه هئچ سئويملى گلە دى، حتّى افغانين اوزونو خاطرلاييب، او چهرايى اوشاغين دا اونا بنزه يه جه يينى دوشونوب گئرى چكىلديم. ظريفه نين قارداشينا سئوگى ايله باخماسى دا منه او آندا ايرنج گورونوردو و «انامين چوخلو اوشاغى اولسا من اونلارى بئله سئوه بيلمه رم. نيه سئوير؟ اونلارين بوتون اذيتينى او چكمير سانكى؟» دوشونوب غير اختياري ظريفه نين اللرينه باخديم. كوبود و دريسى چات-چات ايدى و بونو گوردوكدن سونرا غضبم سويودو، اونا يازيغيم دا گلدى. حتّى زورلا گولومسونوب، كورپه نين آدينى سوروشدوم. ظريفه آدينى سؤيله ييب، اناسينا باخدى.

-قورخما ايسترسن الينله توخونا بيليرسن.

اينديجه بيرى اليمى زورلا توتوب، افغانا توخوندوراجاقميش كيمي حسّ ائنديم.

آخشم اناما اوشاغين افغان كيمي چيركىن اولدوغونو دنديم. انام اوستومه چيغيريب، اوتاقدان قوواندا بوتون بونلارين على نين يانيندا اولماغيندان باشقا هئچ نه جانيمى اينجيتمه دى.

سحرى گون اورتايا دوغرو انجير آغاجى نين آلتيندا اوتوروب بوش-بوش قوردالاناندا على نين منه

چکینیردیک. آنام بیزدن اونا شکایت ائدهنده، هر دفعه بیزی چاغیریب، «آنان شکایت ائدی، گئت بیر داها اولماسین!» دئیهدنه، گونلرجه اوزوموزه گله بیلمزدیک، بو ایکی کلمه بیزه ان آغیر سؤز گلردی. بونو ائشیتمه مک اوچون آنامین بوتون ناراضی لیکلارینا قارشى سوسوردوق. آتام کئنده هامی حورمت ائدردی. جیحون دا من ده بونون فرقینده ایدیک. کیمسه دارا دوشنده بیزیم حیله گلیب، «فاضیل بیزیم اوشاق بیر شئیدی ائدی» سؤزونو او قدر ائشیتمیشدیک کی، هر دفعه بیری بیزه گلنده بونو دییل باشقا سؤز ائشیدهنده تعجب له نزدیک. ان چوخدا «اوشاق» دئدیکلری یئکه کیشی لرین هاردا سا پولیسه دوشمه سین، آنامین دا هر دفعه هانسی سا قونشونون «اوشاغینی» پولیسدن قورتارماسینی گوره نده آتاملا داها غرور دویوردوق.

او سس سیز، لاکین قاراقاباق دییلدی و من امین ایدیم کی آنام دا جمیله خالا کیمی گولسه ییدی، آتام بو قدر ده سس سیز اولمازدی. ائوده کیمسه آنامین سون قراری اولمادان، هاراسا گنده بیلمز و یا بیر ایش گوره بیلمزدی، بو دئیلمه میس قایدا ایدی. آنام دا بو قایدانی هئچ واخت پوزموردو. اونون بیر نچه دفعه آغلادیغینی گورموشدوم، آما آنامین آغلاماق سببی نین آنامین هانسی عملی نین اولدوغونو آنالایا بیلمیردیم.

آتاملا آنامین آراسیندا سس سیز و بیزیم آنالایا بیلمه دییمیز نه سه واردی و هر ایکسی بونا گوره کدرلی ایدی.

بلکه آنام محض بو اوزدن گولموردو.

***

پالتارلاریمی ییغارکن آنامین سؤزوندن چیخدیم. سئودییم یئنی گوللو پالتاری چانتادا آلتا قویوب، گیزلتمدیم و قرارا گلدیم کی، تعطیله گنده جه بییمیز ایلك گون محض اونو گئییم.

آنامین او آنداکی اوزونو گؤزلریمده جانلانديرماغا چالیشدیم، علی نین گؤزلری داها جانلی و گؤزل ایدی.

یابین آن ایستی آبی ایدی. داها اول کی کیمی بوتون گونو چؤلده دولانیب، اوینایا بیلمیردیک. ایستی آدمی بوغوردو و من ایستینی هئچ سئومه دییمدن گونده ایکی-اوچ دفعه دوشا گیریردیم. آنام منیم بو قدر یویونماغیما دئییب بیر گون دوز کیمی ارییه جه ییمی دئییردی. من دوز کیمی

-سن افغان کیمی اولماق ایسته میرسن؟

علی اصرارلا باشینی ییرغالا ییب، بؤیوک ایشیلتیلی گؤزلرینی منه دیکمیشدی.

ایندی یئنه منه یاراشیقلى و چکیجی گلیردی.

یابین بیتمه سیننه آز قالیردی. علی و منی جیحون آلیب، عایله لیک جه گزمک نقشه سی قوروردو ائویمیزده. من دنیزه گئتمک ایسته ییردیم. کئچن ایل لنکران دا دنیز ساحیلینه گئتدییمیز گونلری خاطرلاییب، هیجان لانیردیم. چونکی اوندا دا علی بیزیم له ایدی و آنامین تکیدلرینه باخمایارق بوتون گونو ساحیلده ائشه له نیب، دوروردوم. چونکی جیحون لا علی ده عئینی ایشی گوروردولر. جیحون هر آددیم باشی اونلارا قوشولماغی ایسته مه دیینی دئسه ده، منه آجیقلا نیب، بیر آز آرالیدا قالدیغیمیز هئله گئتدییمی تنبیه له سه ده، آنام اوزاقدان الینی یئلله ییب، منی چاغیرسا دا، کیمسه یه فیکیر وئرمیردیم.

منیم اوچون اؤنملی اولان علی نین باخیشلارینداکی «قال» ایدی و بو منه جسارت وئیردی.

بو یای دا اورا گئتمک ایسته ییردیم. آما آنام بیلدیردی کی بو یای باشقا یئر گنده جه ییک و اوردا دنیز یوخدو.

ئوده هامی تعطیله حاضر لانیردی. من یئنه ان بیه ندییم پالتارلاریمی ییغماغی دوشونوردوم، آنجاق آنام بونا دا قاریشیب، داها آز گوزه چارپان پالتارلاریمی ییغما ایسته دی. آنامین بیر گون اؤنجه آلدیغی چیت آغ رنگده، اوزهرینده خیردا گوللری اولان پالتاری گؤتورمه ییمه ایزین وئرمه یینجه، عمللی جه پرت اولموشدوم، چونکی پالتارین منه یاراشدیغیندان امین ایدیم. آنامین ذوقونو بیه نمیردیم، آنام داها گؤزل شئی لر آلیردی و بونون اوستونده همیشه مباحته دوشوردو. آنام منیم قوللاری، سینه سی بو قدر چیلپاق پالتارلاری گئیمه ییمین قطع یه علیه ینه ایدی. آنام سا منی هله بالاجا اوشاق کیمی گوروردو. بو اوزدن آنامین سؤزونه «هله اوشاقدی، بیر آزدان طبیعی ائله گئیمه به جک» دئییب، مباحته یه سون قویوردو. آنام دا هر دفعه «بونون هاراسی اوشاقدی آخی؟» دئییب، چاره سیزجه آنامین دئدیینه اویوردو. من ده آز قالا هر گون آنامین منی بالاجا قیز گورمه یینه دغا ائدیردیم.

آنم کندين ان زنگین آدمی ایدی. بیزه قارشى ملايم داورانیردی. آما جیحون دا من ده اوندان جدی شکیلده

هئچ نه گؤرموردوک. بیر آی سونرا مکتبه گئتمک ایشکنجهیه چئوریلدی. جیحون لا سحر تئزدن ائودن چیخیردیق. آما قاییداندا عئینی ساعاتدا دؤنموردوک، چونکی او مندن یوخاری صینیفدا ایدی. جیحون مکتبه منی قورومالی ایدی و هر دفعه بیر منه نهسه دئیهنده، جیحونون بورنومون دیبینده بیتمهیی غرورومو زدهله بیردی. اوزله شدیییم هر نه سورونو حل ائتمهیه اختیاریمین اولماسی منی ازیردی. آما آنا ما دا، جیحون دا بونو دئمیردیم. اولدن بللی ایدی آلاجاغیم جاواب. «سن قیزسان، اولماز» سؤزونو ائشیتمکدن ده بئزمیشدیم. سیخچی گونلر نه یاخشی کی، سرعتله گلیب کئچیردی. نوامبر تعطیلینه آز قالیردی. ریاضیات درسینه یئنه لؤحهیه بیر سورو رقم یازیب، الی نین تاباشیرینی گؤزوموزه سوخا- سوخا برکدن درس ایضاح ائدن زینب معلمین دیشلرینی تئز-تئز سیخماسینی ایزله یهنده نییه بئله ائدیینی آنلایا بیلیمیردیم. آما بیر مدت سونرا قارارا گلدیم کی، ائله او دا بو معناسیز مکتبدن، سیخچی درس لردن بئزیم.

بو ایل تک دیشن شئی صینیفداکی قیزلارین قریبه شکیلده، ساکیتله شمه یی ایدی. ائله بیل بو یای بوتون قیزلارین ایچینده کی بالاجا قیز اولوب، یئرینه عئیناً کئنده کی قادینلارین بالاجا فورماسیندا باشقا باشقا بیر قادین دیرلیمیشدی. بو دیشیمی آنلاماق هر گون گؤزومون قاباغیندا او نیایان رقم لردن چیخان تئوری لری باشا دوشمکدن داها چتین ایدی.

تنفس دا آرزویا یاخینلاشیب، چؤله چیخماغی تکلیف ائتدیم. نوامبر آیی اولماسینا رغمن هاوا یوموشاق ایدی و صینیفین توزلو اوتاغیندا قالماق ایسته میردیم.

قاپی نین آغزینا اوغلانلار ییغیشیب، اونلارین آراسیندا کئچمک ایسته میرم.

من دؤنوب قاپییا ساری بویاندیم. صینیفین اوغلانلاری اورا توپلاشیب دهلیزدن گلیب، کئچن قیزلارین آرخاسینجا نهسه دانیشیب، حیریلدا ییردی لار. آما من اونلارین یانیندا کئچمه یین آرزو اوچون هانسی تهلوکهنی یارادا بیله جه یینی آنلایا بیلمه دییمدن گؤزرلیمی بره لدی، دوندوم.

نه اولسون کی؟

-یوخ. اوغلانلارین آراسیندا کئچمک اولماز آنام دئدی.

ارییه بیله جه ییمی دوشونموشدوم و آنامین، اصلینده نییه یویونماغیما اعتراض ائدیینی گرچک سببینی بیلیردیم. بؤیوموشدوم و هر آی منسترواسیا(آی باشی) اولوردوم.

آنم بونو بیلیردی. حال بو کی من ایلک دفعه بونونلا قارشیلاندا سحر قالخیب تومانیما قان لکه سی گؤره نده چوخ قورخوموشدوم و اوله جه ییمی دوشونوب، آغلامیشدیم. آنم منه نهسه سؤیله مه میشدی. مکتبه سه بونلاری بیزه اؤیره ده جک مشغله نین اولوب، اولما دیغینی تام اولراق بیلیمیردیم. اوغلانلارلا قیزلارین آیریلدیغی درسده سه، گولناز معلمیم بیزه نهسه دئمیردی. ائله جه ایله شیب، رنگارنگ یونله نهسه توخویوب، بیزه ده آنجاق ساکت قالماغی تاپیشیریردی. بیر دفعه من تصادفاً گولناز معلمین باشقا صینیفدا عئینی درسی آپاران زولفییه معلمله صحبتینده بئله آنلامیشدیم کی، «بیز او درسده ساکت اوتورمامالییق، نه لری ایسه اؤیره تمه لییک؟ بیزیم واختیمیزدا بئله شئیلری کیم دلیینه گتیریردی؟ آبری- حیا قالماز، من شاگرده نجه دئییم کی، سن آی باشی اولاجاقسان، بونو دئیجه جم صباح اوزونون سو یو تۆکوله جک چیخیب، اوتوراجاق باشیمیزدا» دئدیینی ائشیدیییمده من گولناز معلمین باشینا چیخماق ایسته مه دییمدن قطعی امین ایدیم. باشینا چیخما ییم دئییه، نه آنم، نه گولناز معلم منه او سحر یاشادیغیم قورخونون عبث اولدوغونو، آنلاداجاق هئچ نه سؤیله مه میشدی و من اوزون مدت نه انده جه ییمی بیلمه میشدیم. حتی بیر مدت بدنیمدن ایره نه مه یه باشلادیم. صینیفدا قیزلارین هامیسی بو عذابلی یولدا کئچمیشدی و بیز مکتبین یاخینیندا کیچیک دوکان ایشله دن زینب خالانین گؤرونمز یئره قویوب، ساتدیغی بئزلردن آلماغین واجیبلییینی اؤیره نه قدر چوخ اذیت چکمیشدیک.

آگوست آیین ۲۸-ده علی ائولرینه دؤندو. او هامی ایله محکم قوجا قلاشیب، بیر منیمله باشی نین اشاره سی ایله خدا حافظلشنده، بو حرکتی قلبیمه توخونموشدو. «ساغ اول» دئییب، ماشینا مینه نده ایچیم سیخیلیمیشدی. او گئتدیکن سونرا اشتها م دا یوخیدو. آنم هر گون بیر بهانه تاپیب، منی دانلایاندا دا داها اول کی کیمی اوره ییمی سیخمیردی.

درس لر باشلایاندا سا سیخینتی لار داها دا آرتیردی. مکتبه رقم لر، تاباشیر(گچ) و معلم لری ن آجیق لی اوزلریندن باشقا

بیز، اوغلانلار بۇیویور دئییه، اته ییمیزی اوزالتمالی ایدیک. بو فیکیر نئچه گون بئینیمی مشغول ائتدی و من آجیقلا هر گون مکتبده، اته ییمین بئینلی قاتلایب، سئویل معلیمین گوزونون اؤنوندن کئچیب، گئدیردیم. منیم عایله م زنگیندیر دئییه، او آنامی چاغیریب، «عایل سیزسان» دئییه بیلیمردی و من سئویل معلیمی بئله ازمکدن ذوق آلیردیم. هم ده جمیله خالانین ظریفه نین قصاصینی آلیردیم.

ظریفه یه باخدیم. اوزو همیشه کی کیمی ساکیت، دورغون ایدی. هر زامان اولدوغو کیمی یینه اللرینی مکتب ماساسی نین آلتیندا گیزلتمیشدی. دیرناقلاری نین آراسی قاپ-قارا ایدی، بونو گورموشدوم و هر دفعه بونا گوره تکجه افغانا نفرت ائتمیردیم هم ده جمیله خالایا آجیقلا نیردیم.

-سن ده ائوه گئدیرسن؟- اصلینده گنده جک باشقا یئریمیز یوخدو.

هئچ کیمسه ایله اونستیته گیرمه یین ظریفه منه باخیب دؤیوکدو.

-برابر گئدک- دئییه نده او باشی ایله اشاره ائدیب، آز گولومسوندو.

بو آندا گوزلری نین نئجه گوزل اولدوغونو گوردوم. بیز مکتبین حییه طیندن چیخاندا جیحون منی سسلهدی.

اوچوموز یول آلدیق. چوخ خوشبخت ایدیم. چونکی جیحونون دا ظریفه یه علی نین منه باخدیگی کیمی باخماغینی ایسته ییردیم. بلکه اوندا ظریفه بئله سس سیز، کدرلی اولمازدی.

-سن تعطیلده نه ائده جکسن؟- سوروشدوغوما پئشمان اولدوم. ظریفه نین نه ائده جه یینی هامیمیز بیلیردیک. او اؤزوندن بالاجا قارداشلارینی ساخلامالی ایدی.

-هه بیلدیم، بیلیرم یانی. آما گل بیر گون برابر اوینایاق. من تاماشا قورماق ایسته ییرم. «کوزتتی» منه قوشولا بیلرسن. حتی جیحون دا بیزیم له اوینایار، اوندان یاخشی ژان والژان چیخار. من اومودله جیحونا دؤندوم. دئدیکلریمی آخماق لیق سایدیگی جیحونون اوزوندن بللی ایدی. آما ظریفه نین یانیندا منه آجیقلا نمدادی. بونا گوره ده اونا میننتدارلیق دویوب، گولومسه دیم.

-اولار... ائده ریک.

منی واهمه بورودو، «آرزونون آناسی دئییبسه، منیم آنامین نئجه یادیندان چیخیب؟» دوشونوب، قورخو ایله منه ده قاداغان اولاجاغی گونو گوزله مه یه باشلادیم.

تعطیلین باشلاماغینا بیر گون قالمیشدی. عادتاً بو گونلرده صنیفدا اوشاق آز اولوردو. بو گون ده عئینی ایدی. آما غریبه دیر کی، ظریفه درسه گلمه میشدی. او تعطیل گونلرینه آز قالمیش عادتاً درسه گلمیردی و من دفعه لرله اونون آرخاسینا سارینان کیچیک قارداشینی گزدریب، هم ده حییه طده ایشله دیینی گورموشدوم.

ظریفه دینمز، ساکیت و قاپالی قیز ایدی. اوزو آناسینا بنزه ییردی، قاراشین و بیچیملی بورنو، دوداقلاری وار ایدی. ظریفه نین گوزلری نین رنگی بیزیم کینه هئچ بنزه میردی.

بال رنگینده ایدی و ایری گوزلرینه باخاندا، آدام اوردا ایلیشیب، قالدیدی. ان گوزل ساچلار دا ظریفه نین کی ایدی آما اونلاری هئچ واخت سلیقه لی شکیلده داراییب، آچیق تۆکمزدی. عموماً مکتبده قیزلارین ساچلارینی آچیق تۆکمه سینه اجازه یوخیودو. بو دئییلمه میش قایدا ایدی. هر دفعه ساچلاریمی آچیب تۆکهنده، مینایه معلیم باشیما الینده کی قلم له توخونوب، «بیغ بو آندیرلاری» دئمه سیندن سونرا ناراضی آما سس سیزجه ییغاردیم.

مکتبده قیزلارین گئیملرینه جدی نظارت بر اولونوردو. کئچن ایل ظریفه اوندان اول کی ایل گئیدی فورما اته یی ایله مکتبه گلنده قاپیدا دوروب اوشاقلارین گیریش-چیخیشینا نظارت ائدن سئویل معلیم اونو ایچهری بوراخمامیشدی. ایکی گون سونرا جمیله خالا مکتبه گلنده من اونلارین صحبتینی ائشیده نده، آجیق لاته یی بیر آز یوخاری قالدیرمیشدیم. سئویل معلیم «سن باشینی ایتیریبسن، قیزین بؤیویوب، صنیفدا اوغلانلار وار، اته یی بیر قاریش... من دئمهلیم؟» دئییب جمیله خالایا عایل سیز دئییه نده، بوتون گونو ده لیزده قیشقیریب، دئیین سئویل معلیمدن لاپ زهلم گئتمیشدی.

ظریفه بیر هفته مکتبه گلمه میشدی. اونا یئنی اوزون اتک آلماق اوچون جمیله خالانین پولونون اولمادیغینی آنلامیشدیم. آناما سؤیله دییمده «داها سنین کیلری وئریم، یئنی سینی ده آلیب، وئره سی دیلم» دئدیکن سونرا، تام اومودومو ایتیرمیشدیم.

آنام و قونشو قادینلار یئنه ده هانسی سا سریالداکی قادینین گئییمیندن دانیشیردیلار. سحر مجبور اولوب باخدیغیم سریالداکی قادینین گئییمینی من ده بیهنمیشدیم. قیسا شورتک(قیسا شالوار)لری ایله گئییندییی اوزون پینجکلری نین اتکلری هاوادا اوچوشودوقجا من ده گله جکده اونون کیمی گئیینه جه ییمی خیال ائدیردیم.

-گۆره سن امیری ایناندیرا بیله جک کی، اوشاق اونداندری؟ امیر سریالداکی اوغلانین آدی ایدی. ایف سئوگیلیسی هله ائولی اولمادیقلاری حالدا اوندان حامله ایدی. -بیزیم کنده ایف کیمی بیر قادین حامله اولسا اونو دا ائله جه سئورسیز؟

آنمین گۆزلری بؤیوبوب، آز قالسین حدقه دن چیخاجاقدی. قونشو فریده، هامیدان گنج اولان گلین ایینی آغزینا سیخیب، گولدو.

-سن هانسی جهنمدن چیخدین، بو نئجه سؤال دی؟ سن اوشاقسان، رد اول بوردان.

آنم الی نین آلتینداکی نه ایسه منه طرف فیرلاتدی.

قاجیب، مطبخدن چیخدیم، پرت اولموشدوم آما پشمان دیلدیم. اته ییمی بیر آز دا یوخاری قالدیریب، گوزگوده اوزومه تاماشا ائنده نده، بؤیوبنده ایسته دیییم کیمی گئیینیب، یئل آلتی سوره جه ییمه سؤز وئردیم.

قادینلار گئتدیکدن سونرا گۆزله دیییم کیمی، آنم یئنه ده بؤیوک، دووغا بولادیغی تخته چؤمچه ایله منی ووروب، آتاما دئمکله هده له ینده ده عئینی فیکیره ایدیم.

****

تعطیل باشا چاتدی.

مکتبین ایلك گونو ظریفه یئنه یوخ ایدی. قطعی قرارا گلمیشدیم ظریفه ایله دوست اولوب، آنمین دئدییی کیمی «اونو دا اوزومه بنزه ده جکدیم». بیر گون آنم منی داها برک دؤیرسه، ائودن قاچاجاغیدیم. او گون اوچون منه لازیم اولاجاق پولو مکتب خرچلیییندن آییروب، قیرمیزی دخلیمده تپلاییردیم. ائودن قاچاندا ظریفه نین ده منله گلمه یینی ایسته ییردیم.

مکتب یئنه عئینی داوام ائدیردی. جیحون من بؤیودوکجه داها چوخ قاریشیر و منی هرکسدن قورویوردو. بیر ایله یارانمیش سورونلاری حل ائتمه یه ده فورصت اولموردو. بو

جیحونون قوشولما یا جاغینی بیلیردیم. او سون صینیفدا ایدی و اوزونو داها، بؤیوک حساب ائدیردی.

-هه کۆزئین تاماشاسینی قوراریق، یا دا باشقا شئی. سن هئچ کیتاب اوخوموسان؟ گل بیرلیکده «آل یئلکلر» ی اوخویاق، چوخ ماراقلی دیر.

ظریفه نین بیزه گلیب، ائیلنمه یینی ایسته ییردیم. اصلینده، مسئله ظریفه نین اییله نمه بی ده دیلدی. من آناما، افغانا، گولمه یینی سئودییم جمیله خالایا عناد، ائدیردیم بونلاری.

ظریفه آز باشینی یئلله ییب، گولومسوندو. من اونون راضی لیق وئریب، وئرمه دییینی آنلاماسام دا، داها هئچ نه سوروشمادیم.

جیحونون گونلری یاخشی کئچیردی. یئل آلتی (دوچرخه) یینی ایسته دیی یئره راحت سوره بیلیردی. من یئل آلتی سورمه یی بیلیردیم آما حییه طدن چیخیب، سورمه یه اختیاریم یوخ ایدی، چونکی داها بؤیوموشدوم و بو یاشداکی قیزلار حییه طدن کناردا یئل آلتی سوره بیلمزدیله. جیحون آز قالا سحر ائودن چیخیب، آخشام قاییدیردی. من قیز اولدوغوما و جیحونون اوغلان اولدوغونا نفرت ائده-ئده بوتون گون یا کیتاب اوخویوردوم یا تلویزیون دا گؤستریلن، اصلینده هئچ ماراغیمی چکمه یین، آنمین بوتون گون باخیب، قونشو قادینلارلا مذاکره ائندیی وئرلیشلره باخمالی اولوردوم.

او تعطیل من قریبه، تضادلی بیر شئی اؤیره ندیم. آنم و قونشولار باخدیقلاری سریالدا هانسی قادینین باشینا گله نه، یانیب، کؤوره لیردیله. اونون نه وخت ظالم اریندن بوشانا جاغی نین واجیب لیییندن دانیشیب، هیجانلا یاخشی سونلوق گۆزله ییردیله. آنجاق کنده رنالدا تانیدیقلاری هانسی ایسه قادین عئینی حادثه یه بنزر بیر شئی یاشایاندا اونون آرخاسیجا دانیشیب، اخلاق سیزلیقلا گوناھلان دیریردیله. یا دا باخدیقلاری سئوگی فیلمینده هانسی سا قیزین سئوگیلیسینه قاووشماسینا سئوینیر، یا دا هانسی سا قادین اوبرازی نین تک باشینا تعطیله چیخماسیندا، حسدله دانیشیب، گولوشوردولر. آنجاق بیزیم کنده هامیدان فرقلی یاشایان، بؤیوک شهرلره تک گئدیپ، گلن، ماشین سورن گولشن خالا حاقیندا نفرتلی دانیشیردیله.

اوشاغي دیر روسیه ده بؤیومه سین. او بدبخت، اری نین باشقا قادیندان اولان اوشاغینا باخیر. ظرفیه ده...

-بس دئمه بیرسن افغان تانیر؟ بیرلیکده ایشله بیرلر؟
-نه اولسون، گویا افغان فرلی دیر کی... باشیما آچدیغی اویونو گؤرمورسن؟ نه ارلیک ائدیپ منه؟ کیشیلر بتله شئی عار بیلیمیر، دئسم اوردا عایله سی، آرواد-اوشاغي وار، دئیجه جک «نه اولسون! کیشی دیر». ظرفیه چوخ فاعیردی، اوردا باش چیخارا بیلیمز. ینکه کیشی دیر اوزو اوزلر گؤروب، نه آنلار ظرفیه؟

-سنه نه ارلیک ائده جک؟ آج دییلسن، آچیقدا دییلسن. کیشی دیر ائله بو قدری ده بسدی. آیلیق، پول گؤنده ریر بو آدام؟

آنمین گیللی سسی ائشیدیلدی.

-گؤنده ریر، آلاسه وار، آج قالمیریق.

-بس دیر ده... سن ائله بیلیرسن بیزیم اریمیز یانیمیزدادیرسا، هرگون نازیمیزی چکیر؟ یاخشی، بو آدامین نئچه یاشی وار؟ ظرفیه نین هنج هله اون آلتی یاشی تامام اولماییب. بیزیم قیزدان آی کیچیکدیر. او یادیما ائله قالیب.

-هه هله اولماییب. ییددی آی تامام اولاجاق.

-بس بو اوغلانین نئچه یاشی وار؟

-دئدیینه گؤره اوتوز آلتی یاشی وار. نه اوغلان؟ یاشلی-باشلی کیشی دیر.

-هه بیراز چوخدو. آما کیشی ائله بؤیوک اولسا یاخشی دی دا، نئینیرسن اوشاق-موشاغي؟ بیرده لاپ دئیک کی، سن اعتراض ائتدین، یوموروقدان باشقا قازانچین دا اولمایاجاق. افغان باخاجاق سنین سؤزونه؟ بوش یئردن ایستی آشینا سویوق سو قاتما، بئینینه قویوسا ائده جک. ظرفیه ده دئییبسن؟

-بوخ او یازیق بیلیر کی دنیا نه دیر، ار نه دیر. باشینی قالدیرا بیلیر کی ایشدن؟ افغانی قانینا بله نسین.

-قالدیرار. من ده بیلیمیردیم نه اولدو؟ آرواد اولمادیم می؟ - آنمین آستا گولوشو ائشیدیلدی.

جمیله خالا بیزیم یانیمیزدان کئچنده، ایکیمیز ده جیحون لا من ائشیتدیکلریمیزین حقیقت اولوب اولمادیغینی آنلاماق اوچون بیر-بیریمیزه باخدیق. من او آندا جیحونون اصلینده ظرفیه یه، علی نین منه باخدیغی کیمی باخدیغینی آنلادیم.

نه قدر منی سیخسا دا دؤیولمه مک اوچون سوسوردوم و قاقیش نقشه لریمه هر گون داها نه لرسه علاوه ائدیردیم.

یاغیشلار داها تئز-تئز یاغماغا باشلامیشدی. کندین توزلو یولو ایندی ده پالچیقی ایدی. آنجاق بیر گون سحر یوخودان دوروب، پنجره دن باخاندا دونوب قالدیم. بیزیم طرفلرده قار نادر بیر حادثه ایدی و من یقین کی بو یاشیما قدر بیر-ایکی دفعه قار گؤرموشدوم. مکتبه گنده نده ده بونون سئوینجینی یاشامیشدیم. آما اوزون سورمه دی. قار آز یاغدی و کندین پالچیقی یوللاریندا قارین آغلیغیندان اثر قالمادی. اطراف ایکی گونون ایچینده گئنه پالچیغا دؤندو.

من دلخور ایدیم. شاختا بابا قورماق خیاللاریم پوچ اولموشدو. قار یاغماغا باشلایاندا، مطبخدن یئرکؤکو گؤتوروب، ساخلامیشدیم، شاختا بابانین بونو اوچون.

-آز یاغدی بیز هنج شاختا بابا دا دوزه لده بیلمه دیک.

-بلکه یننه ده یاغدی. آما چتین. نادر حادثه ایدی. -

جیحون سون زامانلاردا آتاما بنزه مک اوچون اونون کیمی دانیشیب، حرکت ائدیر. منسه آتاما بنزه مک ایسته میردیم. حتی آنمین هر گون نه ایسه بهانه ائدیپ، منه قیشقیرماغی «قیزینی دؤیمه یین، دیزنی دؤیر» دئییب، هر دفعه آتاما شکایت لنمه سی منی اوندان سویوتوموشدو. او دیزینی دؤیمه سین دئییه، دؤیولن دیزلری آغریماسین دئییه ایکیده بیر منیم دؤیولمه عدالت سیزلیک ایدی. آنجاق دؤزوردوم، بؤیوبوب بوردان گئتدیکدن سونرا بونلارین هامیسی بیته جکدی.

اؤه چاتیب، ایاق قابیلاریمی سویوناندا، جمیله خالانین سسینه دوروردوم.

-لاپ یاخشی دا، قوی گنتسین. دئمیرسن وارلی دیر، بوردا نه اولاجاق؟ اوخویوب پرفسورمو اولاجاق؟ گندیپ، آغزی بیر تیکه ایستی یئمک گؤرسون.

-بوخ اوراسینی دئمیرم. بو روسیه ده اوغلانلاری بیلیرسن، اوردا روس قادینلاری ایله چوخونون عایله سی-اوشاغي اولور. سارایی گؤردون نئجه بدبخت اولدو، کندین ان گؤزل قیزی ایدی. نه اولدو؟ بیر ایلدن سونرا قاییدیپ، گلدی کنده. یازیق هنج نه دن دول قالدی. نازیلا دا وار. کنده نئچه قادین تک-باشیما قالیب. نازیلا یا باخ. روس قادیندانن قالان اوشاغي گتیریب، آتیبلار بورا کی، قیز

-بلکه سیز ایکینیز گنده سیز، اونا ظریفه نی ده باشقاسینا وئرمز لر.

-هارا گندک؟- جیحونون گۆز لری بؤیودو -هارا گنده بیلهریک کی؟ بالاجاسان سن، بیلیمیرسن او ایش ائله دییل- جیحون یئنه بیر آندا بؤیوک آداما چئوریلدی. سسی ده دیشیلدی.

-بس اونا نجه اولاجاق؟ اونا باشقاسینا اره وئره جکلر. سن دانیش ظریفه ایله. قوی گئتمه سین.

-او ایت اوغلو افغان دینله یه جک اونا؟ جمیله خالا دا اونون دئییبینی دئییه جک.

ناراضی اولسا دا او دئییه نی ائده جک. آنامی گۆرمه دین؟.. هامی راضی دیر. ظریفه اعتراض ائتسه، او دونباگۆز اونا دؤیه جک. -بیز اۆز آرامیزدا افغانا دونباگۆز دئییردیک. آنام بونو ائشیددیکده، جیحونو سوپورگه ایله ووروب، بیر داهایه بئله دئمه ییمیزی قاداغان ائتمیشدی.

-من ده قورخورام اوندان، دونباگۆزدن یانی.

-من دونباگۆزدن قورخورام.

-اوندا نه دئییه جکسن اونا؟

-دئییه جهیم...

شنبه گونو مکتب اولموردو. من عادتاً اوتاغیمدان تئز چیخماق ایسته مه ییردیم. تختیمده اوزانیب، علی ایله باغلی خیال قورماق خوشوما گلیردی. آما او سحر علی ایله باغلی خیال قورا بیلیمیردیم. جیحون لا ظریفه نین خیالی منیمکی لرین قارشیسینا کئچیردی. من هم ده جیحونا آجیقلی ایدیم، یا دا علی ایله تک قالماغیمیزا امکان وئرمه ین، هر دفعه بونون باش وئرمه سی اوچون الیندن گلنی ائدن قارداشیمین، ظریفه عاشیق اولماسینی آنلامالی ایدیم. حتی اونلارین بیرلیکده کئندن گئتمه یینی ده ایسته ییردیم. آما جیحون منه فرقلی مناسبت گۆرستمیشدی و بو منی یارالامیشدی. بونو ایندی اونا دئمه به جکدیم، آما قطعی قرارا گلیمیشدیم. بیر گون بونو اونا سؤیله ییب، اوزونه ووراجاقدیم.

جیحونون سسینه تختین اوستونده دیک آتیلدیم. نه سه یئره دوشوب، برک جینگیلده دی. من یاتاقدان توللانیب، اوتاقدان چیخیب، قوناق اوتاغینا چاتاندا، یانیمدان سرعتله قاچیب، گئدن جیحونون دوداقلاریندان آخان قانی آیدن گۆردوم.

جمیله خالا یانیمیزدان اؤتوب، کئچندن سونرا دا چوخلو سس سیز قالدیق. جیحونون دوداقلاری بیر-بیرینه سیخیلمیشدی. اونا نه سه دئمیه چکیندیم. منه قیشقیراجاقدی، یا دا بلکه آغلاپاچاقدی. او آندا بونو آنلایا دا بیلمه دیم. ائله جه سوسدوم. جیحون ایچهری گیریپ، آناما قیشقیرمایانا قدر ده بئله جه قالدیم.

-ظریفه نی اره وئریلر، سن ده دئییرسن وئرسینلر!-

آنم چاشقین حالدا جیحونون اوزونه باخار قالدی. گۆز لری بؤیوموشدو عئیناً آنم اونا ایراد بیلدیره نده بؤیودویو کیمی.

-سنه نه بوندان؟ بیر سن اسگیک ایدین. گونش آز ایدی هر شئی بونونو سوخماغا سن ده اوخشا اوخشامیشینا.

آنم اوزونو چئوریدی. جیحون بیر مدت دونوب قالدی. سونرا کوره یینه کئچیردی چانتانی چیخاریب غضبله یئره چیریپ اوتاغینا چیخدی. چیخارکن گۆز لرینه یاش دولدوغونو گۆردوم.

او چیخان کیمی آنم منه دؤندو.

-بونا نه اولوب اۆز قیزلاریدی، اۆز لری بیلر. بو نییه باغیریر؟- آنم بیردن گولوب اوزومه باخدی.

-ظریفه یه عاشیق اولوب بو؟- آنم گولمه یه داوام ائدیکجه من اوندان اییره نمیش کیمی ائیم اؤرپشیدی. او آندا اۆزوم ظریفه اوچون نه قدر قورخوموشدوم سا، جیحونا دا او قدر یازیغیم گلدی.

او گئجه جیحونون یاتمادیغینی تختینده او طرف-بو طرفه وورنوخدوغونو حس ائدیییمده جسارته نیب قالخدیم. سس سیزجه سیویشیب، یاتاق اوتاغینا یاخینلاشدیم.

-گل، بیلیرم اورداسان.

جیحون قالخیب اوتوردو. پنجره دن دوشن حییه طین ایشیغیندا گۆز لری نین نجه قیزاریب، شیشدییینی گۆردوم.

-ظریفه یه دئدیلمی گۆره سن؟ بیلیرمی؟ نه دئییب؟

-نه دئییه جک؟ ظریفه دانیشمیر کی، سن اونون سسی نین نجه اولدوغونو بیلیرسن؟ سوسور همیشه.

-هه بیلیرم سسی نجه دیر. جیحونون اوزو قیزاردی- دانیشیر سسی ده گۆز لدی.

-ائله اۆز ده گۆز لدی. صنیفدا هامیدان گۆز لدی، حتی مندن ده. بونو دئینده ایچیمده مندن گۆزل اولدوغونون کدرینی ده آنی حس ائدیم.

-هه گۆز لدی- جیحونون سسینده کدر واریدی.

ایدی. آنام آتاما شکایت ائدهنده، دانلاناندا سوسوردو و بو آتامی بعضا داها دا طبع دن چيخاریردی. یئنه قورخدوغوم اولدو، آتامین سسی ائوی باشینا گؤتوردو. آنامین اینده کی یئمه یی آلیب، قاپیدان چيخدی و یئمه یی قابلا بیرگه حیطة فیراتدی.

-یئمیرسن یئمه اؤل! آپاریب باسدیراجاغام، بونون هیککه سینه باخ.

آخشاما دوغرو جیحونون اوتاغینا گندهنده الیمده کی آلمانی اونا اوزاتدیم. جیحون آز گولومسه ییب، آلمانی آلدی.

-یئ، بیرینی یئدیم دادلی ایدی. باخ دیشله ینده آدامین آغزینا سودو اخیر. یئ گؤره جکسن. گولدم.

جیحون آلمانی یئینده، چوخ خوشبخت اولدم. ایکیمیز بیر-بیریمیزه باخاندا آنلادیم کی، ایکی هفته بوندان اؤل اولموشلاری نه من نه جیحون اونودوب.

آتامین جیحونو دؤیدویو گوندن ایکی گون سونرا ظریفه گیلین ائویندن آداملارین چيخدیغینی گؤره نده، ائلچی لرین گلدییینی آنلادیق. افغان قوناقلاری قارشیلایاندا دا، یولا سالاندا دا اوزو گولوردو. آما جمیله خالا آرخادا دایانیب، الینی، الی نین اوستونه قویموشدو، اوزو غمگین و گرگین ایدی. گلنلر گئتدیکن سونرا افغان درحال ایچهری گئتدی. جمیله خالاسا، تخته گیریش قاپیسینا سؤیکه نیب، حرکت سیز قالدی.

بیزیم ائوین ائیوانیندان جمیله خالا گیلین ائوی اوووج ایچی کیمی گؤرونوردو. جمیله خالانین تیکدییی ائوین حیطینده ایلین بو مۇسومونده گؤزل گوللر آچاردی. ساری توپوش چيچکلری هامیسیندان چوخ سنویردیم. بو گوللره کنده «چال پاپاق» دئییردیله. آنجاق «بیئتگی» درسلریمیزده اؤیره نیشدیم کی، اولارین آدی «خیریز آنتئم» چيچه یی دیر. حتّی قار یاغاندا بئله، گوللر سولمامیشدی، اؤل کی کیمی طراوتلی دیلیدیلر، آما یئنه ده جمیله خالا گیلین حیطینده گؤزل گؤرونوردو.

او گون ائیواندان جمیله خالایا باخاندا منه ائله گلدی کی، قاپییا سؤیکه نیب، دوران جمیله خالانین اوزو ائله خیریز آنتئم لر کیمی ساری دیر.

بیر هفته سونرا، آنام ساندیغیندان چيخاردیغی اییک پارچانین اوستونه ائله ساندیقدا ساخلادیغی گؤزل

آتام اوتاغین اورتاسیندا دوروب، جیحونون گئری دؤنمه یینی طلب ائدیپ، قیشقیریردی. آنام سا یئره دوشوب، کنارا دیییرلنمیش میس گولدانین یانیندا دایانمیشدی.

-اونا دئ گئری دونسون، من سؤزومو بیتمه دیم. افغان قیزی اره وئیرسه، اونا نه دوشوب؟.. بو نه دیر؟ سن اوشاقلارا بئله تربیه وئیرسن؟ بوتون گون ایشی نین- گوجونون آدی نه دیر؟ نه ایش گؤرورسن ائوده؟... -آنم آتامین دئدیکلری قارشیندا بوزوشوب، کيچیلیردی. کئچن گون آنامدان زهلم گئتدییی اوچون ایندی اوزومدن اوتاندیم. آنم کيچیلیب، بالاجالاشدیقجا اونا یازیغیم گلیردی.

-بونون قودورماغینا باخ!! افغانی اؤلدوره جک میمش، نییه؟... اؤلدورسون، آرخاسیجا گئتسم کؤپک اوغلو یام. قوی گندیب، اؤلدورسون. اونا دئ گلمه سین ائوه، گؤزومه گؤرونمه سین. بونا باخ!! بؤیوبوب، اوزومه دیره نیر. سنین کیمی آنانی یئره باتسین ائله. مین دفعه دئمیشم کی، اوشاقلارینا آدام کیمی تربیه وئر.

آتام منیم اوزومه غضبله باخیب، ماسانین اوستونده کی ماشین آچارلارینی قاپیب اوتاقدان چيخاندا من هله ده بوزوشوب، اولدوغو یئردن ترپنمه یین آناما باخیردیم. او سحر آنلادیم کی، آنم آتامدان، حتّی افغاندان دا قورخور.

دسامبر آیی نین دؤردو ایدی. من مکتبه گئتمه میشدیم. قیزدیرمادان یاتیب، بیلمه میشدیم. جیحون دا خسته ایدی، آما اونون دورومو مندن ده پیس ایدی. آتاملا دالاشدیقدان سونرا اوزون سوره ائوه گلمه یین، آنامین آغلایب، یالوارمالارینا محل قویما ییب، حیطین آرخاسینداکی تۆوله ده اوتلوقدا یاتان جیحونون آغ جییرلری سویوق آلمیشدی و حکیمین دئدیینه کؤره ستلجم اولموشدو. کنده کی تزریقاچچی قوربان هر گون گلیب اونا ایینه ووروردو آما جیحون آنم اونا پیشیردییی یئمکلردن امتناع ائیدردی. چوخ آز یئیردی و حکیم ده ساغالماغی اوچون بونون انگل اولدوغونو دئدیینه، بیر گون آتام اونون اوتاغینا داخل اولوب، اؤل ساکیت دانیشدی، سسی ائشیدیلیردی. آما من یئنه ده قورخوردم. اؤز اوتاغیمدان آتامین اونا ساکیتجه، آنجاق یئنه هده گلدییینی ائشیدیردیم چونکی. جیحونون سسی ائشیدیلیردی، یقین یئنه سوسوردو. جیحون همیشه بئله

اونا اوخشاماغی آرزولادیم. آما بو آرزونو تام دیلمه‌یه قورخدوم. اونون کیمی اولماق ایسته‌یرسم، عئینی اونون کیمی یاشایاجاغیمی دا دوشونوب، نفس آلماغا بئله جسارت ائتمه‌یب، بیر سۆز دئمهدن باشیمی آشاغی سالدیم.

-جیحونا دئمه. -آنام یئنه تکرار ائتدی.

-یاخشی دئمهرم. بیر ده.... منی بیر گون بئله، یعنی ایسته‌مه‌دن اره وئره‌جکسیز؟ آنام کئی-کئی بئله اوزومه باخدی، ائله بیل دئدیکلریمی ائشیتمه‌میشدی. آتجاق دریندن کؤکس اؤتوروب، باشینی آشاغا سالیب، نظرنی آیقلاری نین اوجونا دیکدی. چوخ گۆزله‌دیم، آنامدان جواب آلا بیللمه‌یه‌جه‌ییمه امین اولدوقدان سونرا قالخیب اوتاقدان چیخدیم.

او گون آنلادیم کی من ده ظریفه کیمی تکم. گونلر اؤز آخارینا دوشموشدو. جیحون داها آزا اؤسکوروردو، آنامین اوزو آچیلیمیشدی. جیحونا پاخیلیغیم توتوردو، خسته اولدوغو اوچون مکتبه گئتمیردی. مکتب سیخیجی و بئزدریجی گونلری ایله منی بوغازا ییغمیشدی و آزا قالا هر گون بیری ایله دالاشیب، ائوه گلدیییمده ده آنام اول کی کیمی منی دانلاییب، الینده کی نه ایسه آرخامجا آتمیردی. اصلینده جسارتیم اولسایدی مکتبه گئتمز دیم. مکتبه گۆزوموزه سوخدوقلاری رقمی، معناسیز متن لری ائوده ده اوخوردوم.

بو مکتبه گئتمه‌یین معناسی نه ایدی؟ اونو دا آنلایا بیلیمیردیم. صینیفدا اون سگگیز اوشاق واریدی و بو اوشاقلارین بعضی سی لاپ یاخشی اوخویانلاردان ایدی. بو یاخشی اوخویان اوشاقلار هئچ نه‌یه قاریشماماقلاری، وئرین تاپشیریقلاری اوخویوب، اولدوغو کیمی دانیشیب، اعلا قیمت آلماقلاری دا سینیریمه توخونوردو. ان اعلاچی، بوتون درس لری کیتابدان اوخویورموش کیمی ازبردن دانیشان نوصرتنه ده عملی‌جه نفرت ائدیردیم. درسی دانیشا بیللمه‌ینده معلم اونو میثال گتیریب منی ازیردی. او دقیقه‌لرده بو ازبرچی اطرافیندا اولانلار فیکیر وئرمه‌یب، لوقالانان اوغلانی دؤیمک ایستیردیم. آما او، مکتبین آن یاخشی شاگردی ایدی و اونا دئیله‌جک هانسی سا سۆز، آنامین دانلاغی، آنامین یومروغو کیمی اوزهریمه قاییداجاقدی. آما نوصرتی بوم-بوش اوزونو جیرماقلاماق آرزومو، بو دانلامالار، یومروقلار سؤندوره بیلیمیردی.

عطیرلری بیر صابون دا بوکوب الینه آلاندا، بیلدیم کی ظریفه‌نین نیشانی دیر.

آتام جیحونو دؤیدوکدن، قارداشیم اوتلوقدا یاتیب، خسته‌له‌دیکدن سونرا آنام داها ساکیت اولموشدو. داها منه ده ایکیده بیر عصبلمشیردی، آتجاق یئنه ده اوندان اوزاق گزمه‌یه چالیشیردیم. جیحونون قیزدیرماسی قالخاندا دا آنامین آجیقلا «جانی چیخایدی، یاتما یایدی اوتلوقدا» دئدیینه ده سسی چیخماقدی. ائله بیل آنامین اونا باغیردیغی گون، بوزوشوب، بالاجلاشدیغی کیمی قالمیشدی. سس‌سوز و کدرلی گزیردی.

آنم گئج گئری دؤندو. اوزو سولغون و کدرلی ایدی. منیم اوزومه چوخ باخدی. سونرا سس‌سوزجه جیحونون اوتاغی نین قاپیسیندان ایچهری بویلا نیب، گئری دؤندویونده، منی یانینا چاغیردی.

من ساکیت و کئی کیمی اونون یانیندا اوتوردوم.

-جیحون ظریفه‌یه عاشیق اولوب هه؟...

من غیری-متعارف شکیلده باشیمی ییرغالادیم.

-بو گون نیشان اولدو آما سن اونا دئمه. بئله داها یاخشی دی. ساغالسین، سونرا..

-یاخشی.

من ظریفه‌نی سوروشماق ایسته‌دیم، آما اونون منله بئله مهربان صحبت ائتمه‌یینه چوخ گووه‌نیب، داها آرتیق نه‌سه سوروشماغا جسارت ائتمه‌دیم. آنم الینی چینیمه قویاندا آزا قالا نفسیم کسילה‌جکدی.

-ظریفه‌نی ده گۆردوم.

-آها...

-آغلادی... جمیله خالان دا...

-بس نییه افغانا دئمهدیلر؟

-افغان یوخ، افغان عمی. - آنم ایکی داشین آراسیندا یئنه عئینی قادینا چئوریلیب، آنی دن گئری دؤندو ائله بیل.

-دینله‌مه‌یه‌جک... عکسینه.

«عکسینه دؤیه‌جک» آنامین تاماملامادیغی جمله‌نی فیکریمده بیتیریب، آلتدان یوخاری اونون اوزونه باخدیم. ایلك دفعه آنامین بو قدر گۆزل اولدوغونو گۆردوم. بورنو، دوداقلاری ائله گۆزلدی کی، بیزیم کیتابلاریمیزدا همیشه مطبخده ایشله‌ین قادینلارین چکیلن شکیللرینه بنزه‌یردی. ایک یایلیغی نین آلتیندان آزا پیرتلاشیق تۆکولن ساچلاری قاب-قارا و پارلاقدی و ایستر-ایسته‌مز

دثیب، چیخدی. یاناغیما آخان گۆز یاشیمی غضبله سلیب هیچقیرماقدان باشقا هئج نه انده بیلمه‌دیم. او آندا نوصرته ایکی قات نفرت ائدیم.

قیش تعطیلی باشلا یا جاقدی. هر دفعه تعطیل گلنده سئوینردیم، بو دفعه ائله دیلدی. جیحون تام ساغالمیشدی و بیزیم ائوده قریبه، سببینی تام آنلایا بیلمه‌دیییم بیر سسسسیزلیک واریدی. آنام منیم دالیمجا دثیبیب اوستومه ده قیشقیرمیردی. منی آتاما شکایت ده ائتمیردی. ائله بیل آنامی هاراسا باشقا یئره آپاریب یئرینه بنزیرینی گتیرمیشدیله و بونو دوشونده اونون دوغردان دا آنام اولدوغونا اینانماق اوچون اوزونده کی اشارتلی آختریردیم. آنام ایدی، اوزونده کی خال دا عئینی ایدی و بونو جیحونا دئدیکه از گولودو.

-والله آنامدی، اوزونده کی خال وار ها، اوردان بیلدیم.

-سن دلینسن؟ خال اوردادیر دئییه اینانیسان کی آنامیزدی؟ ائله شئیلر فیلم‌لرده اولور، حیاتدا ائله اولمور. - جیحون هله ده ضعیف ایدی.

ایکی گون اؤنجه آتامین جیحون اوچون ناراحت اولوب آنامدان سوروشدوغونو دئیهنده اونون، اوزو جدی‌لشدی، دئدییمه پشیمان اولدوم.

من اونون کیمی اولمایاجام- جیحونون جدی تونو منی قورخوتدو، آنجاق داوام ائتمه‌یه جسارت ائتمه‌دیم. جیحونون بؤیوبوب، آتام کیمی اولاجاغیندان اونسوز دا قورخوردوم. علی ایله بیر یئرده تک قالماغیما امکان وئرمه‌ین جیحون ائله اصلینده، بیر آز آتام کیمی ایدی منه گۆره. آما «من اونون کیمی اولمایاجام» دئیهنده دوشوندوکلریمی اونا سؤیله‌مه‌دیم.

من چوخ قورخاق و جسارتسیز اولدوغومو دوشوندوکجه ظریفه‌نی داها چوخ فیکیرلشیردیم، چونکی افغان آتامدان دا قورخولو ایدی، ان آزیندان آتامین بوغازیندا اونونکو کیمی ایری حولقوم یوخ ایدی. ائله بیل کیمی سه نه ایسه پارچالاییب افغانین بوغازینا سوخموشدو. او دا تام اودا بیلمه‌میشدی. بوغازیندا قالاتلاری اودماق اوچون هر دفعه اودقونوردو. بونو دوشونده اونون داها چوخ اذیت چکمه‌یینی، حتی بوغولوب اؤلمه‌سینی ایسته‌یردیم. آنجاق بونو کیمسه‌یه دئمیردیم. ایکی گون ایدی تعطیل باشلامیشدی. ائو تلفونو چالاندا تعجب‌لندیم.

ظریفه درسه گلکیددی. صنیف رهبریمیز مینایه معلیمین بونا بیر سؤز دئمه‌مسی، ظریفه‌نین درسه گلمه‌مه‌سینه دایر هئج بیر ناراضی لیق ائتمه‌مسی ده او گونلر بئینیمی چوخ مشغول ائدیردی. لیدریمیز خسته‌لنسک بنله درسه گلمه‌یمیزی طلب ائدن مینایه معلیمین او سرتلیبی ظریفه‌نین درسه گلمه‌مه‌یینده سؤنوب، گئتمیشدی.

نؤوتی ریاضیات درسینده زهله تۆکن رقم‌لردن یورولموش گۆزلریمی بیر-بیرینه سیخیب، دریندن نفس آلاندا، تنفسون باشلا دیغینی بیلدیرن زنگ ائشیدیلدی. راحت نفس آلدیم. درسین بیتمه‌یینه سئویندیم. اصلینده ریاضیات فنینی سئویردیم، آما مینایه معلیمین سرتلیبی، نوصرتین لووغالیغینا اولان غضبیمی دیله گتیرمه‌یه جسارت انده بیلمه‌دییمدن قصاصینی او رقم‌لری هر دفعه لؤحه‌یه یازماق لا آلیردیم.

درس بیتن کیمی هامی سرعت‌له اوتاقدان چیخدی.

مینایه معلیم ماسانین اوزه‌رینده کی دفترلی ییغیب، چانتاسینا قویدو. آز آغسایان ساغ آیاغینی ایلك آتدی همیشه کی کیمی.

-ظریفه درسه گلگیر. سیز بیر شئی دئمه‌یه جکسیز آناسینا؟

عاغلیما گلنی برکدن سؤیله‌یه بیلدییمه او آن دا اؤزوم ده دوندوم. ایندی مینایه معلیمین سسی عالمی گۆتوره جکدی و من اونون نازیک، آما آدامین بئینینه ایشله‌ین سسینی دو یا جاقمیش کیمی بوتون بئینیمی بونا حاضیرلاماغا فورصت تاپمامیش معلیمین ساکیت سسینی ائشیدیب، بونا دا حئیرتلندیم.

-او گلمه‌یه بیلر.

-نییه؟ اره وئیرلر اونا گۆره؟ او ایسته‌میر. آتاسی یالان دئییر، ایسته‌میر ظریفه. جمیله خالا دا ایسته‌میر.

مینایه معلیم آیاق ساخلا ییب، اوزومه باخدی. باشا دوشدوم کی منی اونون، نازیک چیغیرتیسیندان قورویان، دونوب قالمام و یا سسیمده کی غصه‌ دیبل، آتامین بو کندین ان زنگین آدامی اولماسی دیر.

-اونون آتاسی بیر آدام دیبل. قیزیندان دا بیر شئی چیخمایاجاق. اره گئتمه‌ییب نه انده جک؟ اونسوز دا درسلی ضعیف ایدی... سن درس‌لرینی اوخو.

آز جانلانیب، ایره‌لی گلدی و من دوشوندم کی، او آتاسیندان عیناً من اونون آتاسیندان، بوغازینداکی حولقومدان قورخدوغوم کیمی قورخور.

-درسه گلمیرسن- هاردان باشلایب نه دئییه‌جه‌ییمی بیلیمیردیم. اصلینده ایکی گوندور وورنوخدوغوم حالدا بورا بئله نییه گلدیییمی تام بیلیمیردیم.

-هه، گلمیرم- ظریفه‌نین اوزو آییلدی و او باشینی یاخینداکی یاستیغا سیخیب هؤنکوردو. من دونوب قالمیشدیم. همیشه ظریفه سسسیز آغلابیردی و من اونون سسینی ایلک دفعه ایدی کی، بئله برکدن چیخدیغینی ائشیدیردیم.

آیلیلب تختین آلتیندان نه ایسه آختاردی. دیکله‌ننده الینده کی شکلی منه گؤستردی.

ساجلاری تۆکولموش، باشی چکیچ کیمی دؤرد کونج اولان بیر کیشی باخیردی منه.

-بو کیمدی؟- اصلینده جاوابی بیلیردیم.

نفسیم دارالیدی. ظریفه شکلی یئنه ده آیقلاری‌نین آلتینا آتدی. کیشی‌نین اوزو خالچایا طرف دوشوب قاپاندا آز ساکیت‌لشدیم.

-سن ائودن قاچ، قوی سنی او چکیچ‌باش کیشی ایله ائولندیرمه‌سینلر. منیم پولوم وار. ییغمیشام، جیحونون دا وار. سنه وئره بیلهریک. ایستیه‌یرسن من ده سنینله گلیم؟- سون سؤزلری دئییه‌نده جسارتیمین قیریلدیغینی خینجیم-خینجیم اولوب تۆکولدیونو حس ائتدیم. عینی آندا اوووجدا سیخیب ساخلادیغیم پوللاری ظریفه‌نین الینه سیخیشدیردیم.

***

آخشام آنام کیمسه‌یه دئمهدن ظریفه‌نی گؤرمه‌یه گئتدییمی بیلسه ده آتاما شکایت ائتمهدی. اوزومه شوبه‌یه ایله باخیب دریندن کؤکس اؤتوردو.

اوتاغیما چکیلیب تالاشلا هامی‌نین یاتماسینی گؤزله‌ییردیم. ائوه سسسیزلیک چؤکنده عملی‌جه واهمه‌لندیم. ایندییه قدر بو واختلاردا یوخودا اولدوغوما گؤره ائوین بو قدر سسسیز حالینی ایلک دفعه ایدی دیورودوم. عملی‌جه قورخماغا باشلامیشدیم. آما اصل مسئله باشقا ایدی. ساعت باخدیم. نازیک عقربه‌نین حرکتی اوره‌گیمین آتیشلارینی دا سرعت‌لندیریردی و من یاتاغیمین آلتیندا گیزلتدییم کیچیک چانتامی چیخاراندا

آنم حیه‌طده گؤزه دیمیردی. داروازانین کیچیک قاپیسینی ایتله‌ییب چیخدیم، یولو کئچدیم و جمیله خالاگیلین حیه‌ط قاپیسینی ایتله‌یه‌نه قدر هر شئی یاخشی ایدی. اونلارین قاپیسینا چاتاندا دایاندیم، افغانین ائوده اولوب اولمادیغینی دوشونمه‌میشدیم. دوروخوب قالمیشدیم و گئری دؤنوب-دؤنمه‌یه‌جه‌ییمه بئله قرار وئره بیلیمیردیم.

-گونشش- جمیله خالانین سسینده داها گولوش یوخدو- اوردا نییه دوروسان؟ گل‌سنه...

-گلدیم کی... ظریفه‌نی گؤرمک ایسته‌ییرم. درسه گلمیر.

ائوه آددیمی می آتار- آتماز ضعیف کیف‌قوخوسو ووردو منی. دهلیزده دؤشمه‌یه آتیلیمیش، رنگی چوخدان سولموش پالازین کنارلاری دیددیک-دیدیک ایدی.

دیوارلاری دا بیزیم ائوده کی کیمی هامار و رنگی دئییلدی. کله-کؤتور و آغ رنگه ایدی. ائوین دیوارلاری پالچیقلا

سوواندیغیندان اهنگله رنگلنمیشدی و آز قالا هر ایل بو

سوواغین قوپان یئرلرینی جمیله خالا قازیب تۆکور، یئیندن پالچیقلا سوواییردی. بیز دار دهلیزدن کئچیب داها گئنیش بیر اوتاغا کئچدیک. کنده عادتاً،

هامی‌نین ائوی بیر-بیرینه بنزه‌ییردی. ایری اوتاقدان بیر

نچه اوتاغا قاپی آچیلیردی. من حتی کنده هامی‌نین

بیر-بیرینه بنزه‌دیینی عینی شکیلده دانیشیب، عینی

گئیندیینی دوشوننده بو قارا گلمیشدیم کی، عینی

ائولرده یاشایان اینسانلار بلکه بونا گؤره بو قدر اوخشاردی.

جمیله خالا ساغ طرفده کی قاپینی ایتله‌ییب آچدی.

من یاری قارانلیق اوتاغا گیردیم. ظریفه ان باشدا

قویولموش دمیر تختین اوستونده اوتورموشدو. اوزو

اوتوردوغو تختین اوزهرینه آتیلیمیش اؤرتویون سولموش

رنگی کیمی ایدی.

اوتاغا ایکی تخت آنجاق سیغیشمیشدی. علاوه ده بیر آز

قاپیا یاخین یئرده یئر سالینمیش و اونون اوزهری

اؤرتوکله بئله اؤرتولمه‌میشدی.

ظریفه آناسی‌نین اوزونه باخیب اونون نه دئییه‌یینی

گؤزلهدی.

-آتان یوخدو.

جمیله خالامین ایکی کلمه سؤزو، ائله بیل ظریفه‌نین

اوزونه ایشیق کیمی دوشدو.

«قاجاق» دئیب گئتمه مه ییم غورومو زده له میشتدی. ان باشلیجاسی علی دن آیری دوشمه ییم دئییه ظریفه یه بسله دییم نفرت منی اؤز گؤزومدن سالمیشتدی. ایندی اؤزومو پیس آدام حساب اندیردیم. آما بیینیم دونموشدو. داواملی هئچ نه دوشونه بیلیمیردیم. فیکیرلره جوموب، بیر-بیرینی یئیردی ائله بیل. قاپی آچیلدی. جیحون ایچهری گیردی. من دیک آتیلیب اونونلا بورون-بورون دایاندیم. جیحوندا سووق قوخوسو گلیردی.

-یوخدو هئچ یترده، باخدیم. باقادان آختاریرام.
-نئجه یوخدو؟- اوزومه ایستی لیک یاییلدی.

-یقین او دا گلمه ییب... سنین کیمی- جیحونون سسینده کی کینایه او زامان هئچ تأثیر ائتمه دی. ظریفه نین ده گلمه مه سی، سون آندا واز کئچمه سی ایچیمی ساکت لشدیردی. باقادان قورخاق ظن آندیب اؤزومه ائندییم طعنه لرین یوکو، بیردن قالدی.

-هه گلمه میس- آنجاق بونو دئییه بیلدیم.

سحر بیر آزدان آچیلماقدی. من یوخوسوز و حالسیزدیم. یاتاغیما گیریپ درین یوخویا گئتدیم.

***

-فاضیل- آنام آتامین آدینی اوزادیب چاغیردیغیندان نه سه اولدوغونو بیلدیم- تئز اول حکیمه زنگ وور. اوشاق الدن گندیر- آنامین سسی ائی باشینا گؤتوردو.

من یاتاقدان آتیلیب جیحونون اوتاغینا گیرمک ایسته ینده آتام ائله جه آلت پالتاریندا منیم یانیمدا کئچیب جیحونا چاتدی. غضبلی، جیحونا قیشقیران آدامدان اثر یوخ ایدی. جیحونو قوللارینا آلیب، اوتاقدان چیخدی، آنام اونون نه ائندیینی آنیندا آنلاییب بیر آندا گؤرونمز اولدو. آتامین شالواری ایله قاییتدی. آتام هوش سوز اولان جیحونو دیوانا قویوب شالوارینی گئیندی و تکرار جیحونو آلیب قاپیدا گؤرونمز اولدو. آنام دا اونون آرخاسیندان گؤزدن ایتدی. بوتون بونلار ائله سرعت له باش وئردی کی، من نه اولدوغونو آنلایا بیلمه دیم.

آتامین کؤینه بی بیر آر کناردا دوشوب قالمیشتی.

ظریفه نین ده گلمه دیینی اؤیره ننده ایچیمده یارانمیش ساکت لیک یئنه پوزولدو و من آتامین کؤینه بی نین یانیندا جیحونو اوتوروب آغلاماغا باشلادیم.

آنمین سسینه او یاندیم.

هیجان دان بوغولماق میس کیمی ائله جه اوتوردوم. یئنه ساعت باخدیم.

گئتمه لی ایدیم. آنجاق یئریمدن قالما بیلیمیردیم. ساعتین عقربه لری ائله بیل بیینمه دئییه جلعه ییردی. ایندی ائونون قاجماغین قورخوسوندا دا آیری بیر قورخو ایچیمه اوتورموشدو. من ائونون گئتمه ییم علی منی هاردان، نئجه تاپا بیله جکدی؟ آنی اولاراق اؤزومو قوربانلیق کیمی حس ائتدیم و علی دن آیری دوشمه ییم بونون گوناھکاری دا ظریفه اولماقدی دوشونجه سی، ایچیمده اونا قارشو کین یاراتدی. او آن ظریفه نین سسینده عاجیزلیینه نفرت اندیردیم.

نهایت، قالدی قاپی یاخینلاشدیم. چانتانی آلمادیم. ساکتیچه جیحونون اوتاغینا یاخینلاشدیم.

جیحونون یاستیغینی داریتیب آستاجا سسله ندیم.

-نه وار؟- جیحون گئری قانریلیب گیلئیله ندی بللی کی، او دا یاتمامیشتی.

-من گئتمه لییم، یعنی گئتمه لی ایدیم، آما قورخورام. ظریفه ده گؤزله ییر.

-هه گئتمه لی سن؟ ظریفه هاردا گؤزله ییر؟- جیحون یئریندن دیک آتیلدی.

-بو گون ظریفه ایله گؤروشدم، اونا قاجاق ائونون دئدیم، ییغدیغیم پوللاری دا اونا وئردیم. باخ سنین داخیلیندا کیلاری دا گؤتوردوم- من گون اورتا جیحونون داخیلینی گیزلینجه آلیب ایچینی بوشالتدیغیمی دئییه ندی جیحون یورغانی اوستوندن آتیب، قالدی.

-ظریفه هاردا گؤزله یه جک سنی؟ تئز دئ.

-یولون کناریندا، کانالین باشیندا گؤزله یه جک. من ده گنده جکدیم. اونو اره وئردیکلری آدمی گؤردوم. چکیجه اوخشاییر باشی بلله- من اللریمی چکیجه اوخشار کیمی توتوب جیحونا گؤستردیم و بیردن تیریه-تیریه آغلاماغا باشلادیم. او آدمی خاطرلاییب یئنه ظریفه یه یازیغیم گلمه یه باشلامیشتی.

-بوردی قال، یا دا یوخ، اوتاغینا گئت. اساس اودور کیمسه او یانماسین، من ظریفه نین آرخاسینجا گنده جم. آغلاما قالدی، کئچ اوتاغینا...

قارانلیق، پنجره دن یاواش-یاواش چکیلیردی. جیحون گلیب چیخماق بیلیمیردی و من دایانمادان آغلا ییردیم، دیزلریمی قوجا قلا ییب، یترده اوتورموشدم. ظریفه یه

بیلیمیردیم. علی نین فرقلی اولدوغونو، جیحونون افغان کیمی اولماسا دا آتام کیمی اولاجاغینی دئیهدنسه جیحونون چیینلری دوشموشدو و کئی-کئی اوزومه باخیب بیر سؤز دئمهدن اوتاقدان چیخیمشیدی. منی وورا بیله ردی اوندان چوخ بالاجا ایدیم و بونا گؤره کیمسه ده اونو قینامزدی. قارداش باجینی وورا بیلردی، آما بونو ائتمه میشیدی. یالنیز بوندان سونرا اینانمیشدیم کی، جیحون اونلار کیمی اولمایاجاق.

او سحر آنام جمیله خالاگیلدن سس گلدییینی دئیهدنسه جمیله نین دیبل، ظریفه نین دؤیولدیونو دوشونوب، بوزوشدوم. افغان یقین کی، اونون قاجماق ایسته دییینی اؤیره نیب ظریفه نین دؤیوردو و من آنامین منه دیکیلن شوبه هلی گؤزلرینه باخیب ککله دیم.

نه اولوب، قالخ. نه اؤزونو یتره سورتورسن؟ قورخما قالخ. یاخشیدی جیحون، قورخما- آنامین سسی سرت دیلیدی. حتی کدرلی ایدی. منی قالدیرماغا چالیشیردی. آنامین الیندن چیخیب، قاپیدان چؤله آتیلدیم. گؤزومه دین ضعیف گونش ایشیغیندان می، سوپوق هاوادان می، باشیم هرلنسه ده دایانمادیم، حیه طدن چیخیب یولو کنچدیم. جمیله خالاگیلین حیه طینده ایندی چوخلو آدام واریدی. آتامی آختاردیم. بیر آز کناردا دایانیب، همیشه ماشینین آرخاسیندا ساخلادیغی کؤینه یینین دویمه لنمه میش قوللارینی اوزونه باسیب سسسیزجه دایانمیشدی.

گؤزوم ظریفه نین آختاریردی. جمیله خالانین سسی گلیردی، برکدن آغلایردی. افغان دا بیر آز کناردا دورموشدو و منه ائله گلدی کی، او دا آغلایر. آنام آرخادان منی قوجاقلایاندا گئری دؤندوم. آرتیق هئچ نه درک انده بیلیمیردیم. منی گئری، ائوه چکمه یه باشلاياندا دا چیرپینیب الیندن چیخدیم.

ظریفه هانی؟

آنمین اوزو آییلدی و او دا عیناً جمیله خالا کیمی سس چیخاریب آغلاماغا باشلادی.

ظریفه هانی؟- من قیشقیریب آنامین یانینا قاچدیم. قیشقیریردیم، آما کیمسه ده منه نه ایسه دئمیردی. هر کس من قیشقیریب ظریفه نین سوروشدوقجا داها برکدن هؤنکوروب آغلایردی.

آنم آرخادان منی قوجاقلایب سینه سینه سیخدی.

-گونش، بوردا نییه یاتیلسان؟- قالخ- کئی-کئی آنامین اوزونه باخدیم.

- یاخشیدی ایندی. اؤزونه گلدی. آما رایوندا خسته خانایا یاتیردیلار. یاخشی ایدی، نییه بیردن بئله اولدو بیلیمیرم. اون گون اوردا قالاجاق. قالخ، بیر آزدان یئنه چیخمالییام. جیحونا لازم اولانلاری آپاراجام. سحر یئمه یینی اوزون حاضرلا، گئیین، چایی قوی. من یئمک ده حاضرلامالییام. خسته خانانین یئمه یینی یئیه بیلیم قارداشین.

من جیحونون گئجه نین سوپوغوندا ظریفه نین آختاردیغی اوچون تکرار خسته لندییینین عذابینی حس آتدیم، آما آناما هئچ نه دئمهدیم.

-آتام هاردادیر؟..

-جمیله خالاگیلده نه سه اولوب دئیهدن. یقین یئنه افغان دؤیوب یازیق قادینی. سسلری گلیردی، آتان اورا کنچدی. افغان هر دفعه روسیادان قایدیب بئش-اون گون کندده قالاندا ان آزی یکی دفعه جمیله خالانی دؤیردی. هر دفعه اولماسا دا، آتام هر دن گلن سسه چیخیب اونلارا اوز توتور، هر دفعه ده دئیینه-دئیینه گئری قایدیردی. بیز جیحون لا بونلاری گؤروب سوساردیق و آتانین افغانین آرخاسینجا سؤیوب اوندان گیلینمه سی منه او قدر ده صمیمی گلمزدی. حتی بیر گون بونو جیحونا دئیهدنسه منه چمکیرمیشدی.

-سن هر شئی نییه ائله دیلینه گتیریب چؤله تۆکورسن؟ بیر آز دیلینی توتسان یاخشی اولار.

-آما دوز دئییرم. آتام دا آنامی وورموشدو، سؤیور ده، ائشیتیمیشم.

-آما افغان دؤیور. جمیله خالانین اوزونده قارا لکهنی گؤرموسن؟! آنامدا ائله اولمور.

-آما یئنه ده.

-عینی شئی دیبل- جیحون سؤزومو کسمیشدی.

من نفرتله جیحونا باخیمیشدیم.

-سن ده ائله سن. اونلار کیمی...

-سن بونلاری هاردان چیخاریلسان؟! من اونلار کیمی اولمایاجام- جیحون باشینی دیک توتوب سینه سینینی قاباغا وئرمیشدی. آما من جیحونون دا اونلار کیمی اولاجاغیندان نه دنسه امین ایدیم، آما علی فرقلی ایدی و اونون نه واختسا منی دؤیه جه یینی هئچ جور آغلیما سیغیشدیرا

یاجازەلى ایدی. آما اونون بوم-بوز سودان چىخىب، چىخماماق ایستەدییینی دە بىلمیردیم. بلکه دە ظریفه، اۆزو داها ائوه گئرى دؤنمک ایستەمەمیشدی.

ياناغیما سوزولن گۆز یاشینی سیلیب كانالا دوغرو قانچدیم. گوناہ حسّی نین آغیرلیغی آلتیندا ازین ووجودومو داشییا بىلمیردیم. كانالین یانینداجا، آییلیب دیزلیریم اوسته دوشدوم. جیحونو آنجاق ایندی خاطرلادیم. او بىلمیردی. بىلسه ایدی او دا منی گوناھلاندىراجاقدی. بلکه عؤمرو بویو منیمله دانیشماياجاقدی. ظریفه نین او چکیچ باش آدمدان قورخماسینا محل قویمايان کیمسه گوناھکار دیلیدی، آما اؤلوموندن گوناھکار من ایدیم. جیحون دا بئله دوشونەجکدی. ایندی من دە بئله دوشونوردوم و او آندا اؤلمک ایستەبیردیم.

كانالین ساحله یاخین کناریندا قامیشا ایلیشن کاغیز پارچاسی دقتیمی چکدی. دونن ظریفه نین جوت اوووجونا قویدوغوم پوللار ایدی. بیر آز کنارداسا بیر کیتاب شیشیب سویون اوستونه قالخمیشدی. ظریفه یه وئردیییم «آل یئلکنلر» اثری ایدی و منه ائله گلدی کی، ظریفه سون آنا قدر آل یئلکنلی گمی نین گله جه یینی گۆزلەیب.

ایمی اوزادیب سویا توخوندوم. سو سویوق دیلیدی، حتی او آندا ایستی اولدوغونو حسّ ائتدیم. عکسی سویا دوشموش گونش سه سویوق ایدی و من ایستی سودان اوزهریمه دوشن سویوق گونشین بوم-بوز شعاعلاریندان اورپه ریب، شیشیب سویون اوزهرینده اوزن کیتابا اومیدسیزجه باخراق، هؤنکورتو ایله آغلاماغا باشلادیم.

عئیناً جمیله خالا کیمی... ۵ مارت ۲۰۲۴ باکی

-گونششش. قوربان اولوم گل، گئدک بوردان. -آنا نه اولار؟ ظریفه هاردادیر؟- گوجوم توکەنیردی. -كانالا دوشوب گئجه...

من اصلینده، بايقدان بیلدییم حقیقتین اوزومه سیلله کیمی دیمه سیندن سارسیلدیم. بوغولماغا باشلادیم. گئجه نین سو یوغوندا ظریفه نین قورخا- قورخا، دونان، گیزلینجه برابر ییغدیغیمیز پالتار بوغچاسینی سینه سینه سیخیب، منی گۆزلەمه سی، او آندا اوزونده کی ایفاده، تلاش، اومیدسیزلیک، آنی ایشیقلاندی و سونرا قارانلیق چؤکدو.

آییلاندا آنام سسسسیزجه آغلا بیردی. آتام باشیمین اوستونده دورموشدو. گۆزلریمی آچان کیمی اوندان هئچ واخت گۆرمه دییم شفقته اوزهریمه آییلدی. «گونش» دئییب، آدمی چکدی و ایندییه قدر ائشیتمه دییم کیمی، اوندان سونرا آتامین دیلینده آدمین او قدر مرحمتله و مهربان سسله ندییینی ائشیتمه دییم.

گۆزومو آچار-آچماز ظریفه نین سیماسی بئینیمه هجوم ائتدی. دیکه لیب قالخماق ایستەینده، آنام منی سینه سینه سیخماق ایستەدی. اونو کنار ایتله ییب قالخدیم. اولارین اوزونو گۆرمه سم ده ایکسی نین ده دونوب قالدیغی نین فرقینده ایدیم. بیردن گئری دؤندوم.

-سین جمیله خالایا دئدیینی ائشیتیمشیدیم من. سن ده جیحونو دؤیدون. من ده قاچاجاقدیم اونونلا، آما قورخدوم. کاش من ده اؤله دیدیم. جیحون دا اؤلسون. ایندی نییه آغلا بیرسیز؟- آغلا یا-آغلا یا باغیریدیم.

قاجیب اوزاقلاندیم و او آندا من ده اؤلمک ایستەبیردیم. آما یئنه جسارتیم چاتمیردی. آنام ظریفه نین آیاغی نین سوروشوب كانالا دوشدویون، چیخا بىلمه ییب بوغولدوغونو دئمیشدی. ظریفه بوتون کنده کی قیزلار کیمی اوزمه یی بىلمیردی. چونکی كانالدا اوزمه یی اؤیرنمک، چیممک آنجاق اوغلانلارا

ته لافر (تلغفر) ملتی نین گیمی عادات و تقالید (تراث)

جاسم بابا اوغلو

- ۱- خارچلی کویناک (ینکلی کویناک) ... قولونون اتاکینی و کویناکینین اتاکینه و یاخاسینه خارچ ووردیلار او زمان هیبه و بر ترتیب ویرردی کیشی یه وته لافرین اترافیندا بیلینیردی بو تورکمن دیر (تورک دیر) .
- ۲- قولتوقلو (جوبه) ... بو نوع کویناکین اوستوندن جاکیتین التیندان گیاردیله قیش گونو .
- ۳- زبون و جاکیت ... بو گیمیم ته لافر ملتی اوگونه و بو زبونون اتاکینی ایکی ترافیندان بیرمانج ایداردیلر اونه خارچ ووردیلار جوت گیاردیلهر , بو جوتلرین آدی (عشتار اویالی جوتی , محصابی) و یا (ابراهیم عرب جوتی) بونو گییاندان صونرا بر کولتوللو و هیباتلی انسان اولوردیر و تانینیردی بو تورکمن دیر .
- ۴- ایاغ قابی ... او زمان بر تیب واردی آدی دیاردیلر یمانی (یمنی) زاق زاقیلداری یعنی طارقلداری بیرانده .

ارکک گنجلرین گیمیندان باشلیالم :

۱- کویناک ... اغ (بیاز) کویناک و آغ بیجامه و جاکیت گیاردیلهر عینی بیلینیردی بو گنج تورکمن دیر ته لافر (تلغفر) شهرینداندیر , بر شیء واردیر فرق ایداردی او گنجی عرب قارداشلاریمزدان , أما بو گیملار نه دن اولور بیله چونکی بوتون اتراف عرب اولدوغی ایچین او بیردا یاشیان انسانلار او فولکه یه گوره گیمیم گیاردیلهر .

- خانملارین گیمیندان باشلیالم :

۱- ینکلی کویناک ... خانم اولان ینکلی کویناک گیاردیلهر کی اونی فرق ایداردی باشقه خانملاردان بر غارب گله یدی او شهره بیلینیردی بو خانم تورکمن خانمی دیر .

۲- کویناک اوستوندان زبون .... ته لافر خانملاری کندینی کویناکین اوستوندن زبون گیاردی کی بدانین و جسدین اورتسین , او ته لافرین اترافینده اولان شهرلارین خانملاری بارماغده گوسترردی ته لافر خانملارین دیاردیلر کی ته لافر خانملارین گیملری چوخ یاخشی دیر و بو خانم ته لافر شهرینین تورکمن خانمیدیر .

۳- محصاب ... ته لافر خانملاری باشلارینه محصاب باغلاردیلر جوت اوستوندان دورد باغلیش باغلاردیلار , بو

هر بیر شهرین بیر طرزی وار و گیمی وار اونی فرق ایدر باشقه فولکه لاردن و باشقه شهرلردان . بو گون بویوک تورکمن (تورک) شهری عراق دولتینده موصل (نینوی) فولکه سینده آدی ته لافر (تلغفر) شهری بوتون ملتی تورکمن دیر (تورکدیر) یوزده یوز هیچ بر یابانجی دیل یوخدیر شهرین اورتاسینده , أما اترافی خاموسی عرب ملتی .

ته لافرین (تلغفرین) ملتی نین تورکمن اولدوغو ایچین سیچدم اسکی کیملاریندان بر اچیقلاما ویراجاغیم و بعضی بو کیملار ایندیه قدر وار بو مللت یانینده .

- کیشلارین (اقالار) گیملاریندان باشلیالم :-

کالین کیمیلاریندان باشلیالم :

۱- دواغ (دواق) ... ته لافر تورکمن گالینین دواغی (کونکادیر باشندان ایاغه کبی بر قیلی گورکمازدير , کونکاین اوستوندان بر اقانین عباسین گیدیردیلهر جکنینه و باشینه دواغدان صورنا بر اتری سالیردیلهر گیتدوغی ئیوه , بو گالینی گوران بیلیردی کی بو گالین تورکمن گالینیدیر .
 ۲- کونکاین اوستونده عبانین التینده کوسکینین اوستونه التون (طلا / قیزل) دوزماغ گالین بو التونی (طلا) صویمازدير بر ای صویمازدی بوینندان بر ایدان صورنا صویردی التون اوز کندیننسه یانینده قالیردی أما بر خانمدان کاتیرسه اونو گوندارردیلار .

اینده قدر بو عادات و تقالید وار چوخ ئیولاردا اما ازدير , هر کس بیلدیگی کبی الان چوخ شیء لار داکیشلاندی خصوصا ایکرمی ییل بوندان اونجه (قباق) بو تکنلوجیا گیردی مللت ایجینه و اعلام و انسانلار بوتون جهانه اچیلدی هر شیء گورنیر فکرلر داکیشلاندی .

گنجلار باشلادی بنطلون و کوملاک گیماغه , و قیزلار یارم یامشاغ گیماغ باشلارینه اما اینده قدر ته لافرین تورکمنلاری (تورکلاری) اسکی گیملاری و اسکی عاداتلاری موجودی .

اللهدان دیلاکیم بوتون أمت محمده (ص) و بوتون اسلامه جان ساغلیگی و تورکمنلاره و خصوصا ته لافر مللتینه دیلاکیم اسکی کونلر گیملاریمز و فلکلوریمز و تراثیمز هیچ اونوتمیاغین . و بوتون عالم بیلسین بز ته لافرین تورکمنی (تورکی) اینده قدر چوخ حالیمز اسکی گونلر کیمیدیر , بو

قدر بوراده کاسایم سوز چوخدیر زمان ازدير . قبول ایلاین سایغلامیم و سلاملاریم .

اجیقلامه :

- ته لافر (تلعفر) = شهریمزین آدی

- تورکمن = تورک دیماغدی

- التون = طلا

- عادات = عادات

- تقالید = رسم

عراق - ته لافر (تلعفر)

۲۰۲۴ / ۴ / ۲۰

محصابلارین نوعی واردیر (ساری محصاب , علوش محصاب , سنام محصاب , ایپاک محصاب , سورمالی محصاب بو سورمالی محصاب بر از بهالی اولوردیر زنکین خانمی گییاردی فقیر کییامازدير , خارچلی محصاب) تورکمن خانمی ته لافرده بو محصاب گیمیندا فرق اولوردیر .

۴- آتری ... بو بر ایفقه رناکلی اتری دیر خانملار باشلارینه باغلاردیلار بر قیلی گورکمازدير .

۵- خارچلی قوته ... بونو چوخ یاشلی خانملار اللرینده ایشلاردیلر یعنی تیکاردیلار و قیز گالین گیدانده گییاردی هدیه کبی اوزینن اباردیر .

۶- خانم ایاغ قابی سی ... او زمان بویوک (یاشلی) خانملار قاپ قابی گییاردیلار و گنجلر قیزلر صندل گییاردیلار .

- گنج قیزلر گیمیندان باشلیالم :

۱- کونک ... دوز کونک گییاردی یا دا قیز جوبه سی عبا کبی اولوردیر , خانمدان فرق اولوردی کی بو قیزدیر .

۲- جوت (یازمه) ... قیزلر باشلارینه جوت یا یازمه باغلاردیلر , ته لافر شیوه سینده یازمه ایفقه (خفیف) دیماغدیر , هم یاخشی همدا هیبه گورنیردی .

۳- طورره مه ... بودا بر نوع جوت (یازما) گنج قیزلر باغلانیردیلهر باشلارینه رنکلی (الوان) و اترافینده بونجوقلرر سالانیردیر .

۴- خانم و قیز ... بویوک خانم ینکلی کونک و زبون و محصاب گییاردی , اما قیزلار جوبه کونکاین اوستوندان هر کیم گورایدی بیلیردی بو خانمدیر و بو قیزدیر .

گله جک دورنالار ، کوچه جک بو قیش
 یاز قیزی سالاجاق داغلارا ناخیش
 "انباز " کرم کیمی اودلارا آلیش
 سویله یانا یانا ، باهار هارداسان ؟

علیرضا انباز گوزوم وطن (مخمس)

یقین سن سن بو دنیادا
 بال دان شیرین سوزوم وطن
 توریاغین دان ، سورمه آلیب
 ایشیق لانیب گوزوم وطن
 اولوب گئتسم قالاغادی
 داش قایندا ایزیم وطن
 بوی آتمیشام بئشیپینده
 بیر عسگرم کئشیپینده
 ایچرینده ، ائشیپینده
 عومور بویو اوزوم وطن

سنه توپراق دئمه رم من
 سن جانیم سان اوره بیم سن
 یقین آیدین گله جه یه
 مین آرزوم سان دیله بیم سن
 واریم خیریم برکتیم
 ایستی تزه چوره بیم سن
 محبتین عشقین درین
 قایلاردا سویون سرین
 بوکولمز یولوندا یقین
 کل کوتان تک دیزیم وطن

آذربایجان بوگون سنه؛
 قورباندی جانی "انباز" ین

شعیریمیز - شاعیریمیز
 ŞEİRİMİZ - ŞAİRİMİZ

حاضیر لایب گوندرن : علی طالبی قایاباشی خدافرین ادبی خبرنگاری

علیرضا انباز باهار هارداسان؟

قورخولو قارانلیق خیرسیز قیشدان
 جانا گلدیک جانا ، باهار هارداسان ؟
 آز قالدیق له له تک قار آلتدا قلاق
 بوغولدوق دومان، باهار هارداسان؟

یاخامیز گئچیب دیر کور قیش الینه
 ناله نیفرین ، کدر قار قیش الینه
 بیر داش توشوب قورباغالار گولونه
 قالمیشیق یامانا، باهار هارداسان ؟

نامردلر گزیشیر مرد میدانیندا
 چاققاللار اولاشیر قورد میدانیندا
 ظولمت میدانیندا درد میدانیندا
 گلیمیشیک آمانا، باهار هارداسان ؟

قیش دان قورخان شاعر دونوب سوزونده
 حسرت لر - کدر لر قالیب گوزونده
 نه زمان دیر ایتیپ اوزو اوزونده
 دالیبیر گومانا، باهار هارداسان ؟

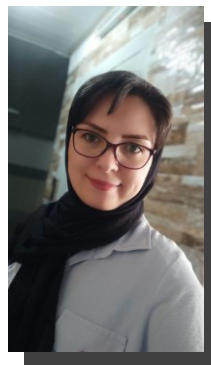
و.... سئوگیمه داریخیرام
 دۆنیانین بئله اولدوغوندان
 اینسانلارین مین رنگ لیگیندن
 داریخیرام
 هر نه یه داریخدیغیم کیمی
 دیلیمه
 ائلیمه
 بیر ده یازیق اولان یاساق سئوگیمه.....

اولدوز

! :یادیندامی؟
 ایلک گۆر وشدویوموزده
 گۆزلریمیزین دانیشماغی
 یاناق لاریمیزین قیزارماسی
 اللریمیزین قاووشوب جۆتلمشه سی؟...
 ثانیه لر سنسیزلیگی اۆزومه چیر بیر
 دقیقه لر اۆره بییمی پارچالاییر
 ساعات لار قولاغیمی کار ائدیر
 اۆستونه قار تۆکولموش بیر یارپاق کیمی
 اوو آختاران بیر آج قورد کیمی
 یاغیش گودن بیر اکینچی کیمی
 من ایسه سنسیزلیگه داریخیرام ...
 سنسیز، دۆنیا آخساق دیر
 یاشاییش آجی دیر
 باخیش لار سویوق دور...
 یئنیدن قالخ آیاغا
 جانلان ...
 کی سن سیز دۆنیا هئج نه یه دیمز...

احرام گئییب حاجی لار تک
 قبول قوربانلی انبازین
 جانان شیرین بیر زادی یوخ
 بودور ایمکانی انبازین
 کوراغلو تک هایخیراجاق
 وطن وطن چاغیراجاق
 دویوش لرده ، باغیراجاق
 شعریم وطن ، سازیم وطن

**معصومه سلیمی
 داریخیرام**

پارکدا اوتوروب اوشاقلارا حسرتله باخان قوجا کیشی کیمی
 نوه سین گۆرمه یه اۆره بی بیر تیکه اولان قوجا قاری تک
 و قولچاق اینتیظارا چکن بیر خیرداجا اوشاق کیمی .....
 ..... داریخیرام..... داریخیرام

سهندین قارسیز اتگی کیمی
 یاغیش سیز بولودلار کیمی
 سارالمیش چیچک لر کیمی
 و.... قوروموش بیر گؤل کیمی
 قار ا، یاغیشا، گونشه، سویا
 و.... سئوگیمه داریخیرام

گۆزدن آخان بیر داملا تک
 وطندن اوزاق دۆشن بیر غریب تک
 شهید اولماغا تله سنن بیر عسگر تک
 آخماغا، گۆروشه، چاتماغا

ويدا حشمتى

يول

يول

يول

هميشه يوللارین آیریجیندا

بیر مانیفئسته جالاندىم

گاه تیکانلى، قاجا

گاهداند

موغامات "گاهلاری" کیمی

دؤنوم دؤنگه لی

چاپيلمیش يوللاردا نه لر وارمیش...

قیسیر يوللاردا نه لر؟

من کی يوللارین سونوجوندا

هئچ نه گورمه ديم

هر نه يوللارین يوللوغوندا يمیش

هر نه يوللارین قوللوغوندا.

ويدا حشمتى

يئنه يال-ياماج

كؤرپه-كؤرپه آجاج

تومورجوقلانيرلار

تورشا شیرین هؤیوشنه لیبی، آنیرلار

گونش آداخلی بویون باغینی سرب

قایالار بویو

بوزو یاریب چیخان بو ارکؤیون کیمدی!؟

سوفرامیزدان دردیبیم چیچکلری ده

آچیشقامیزین دوداقلارینا آسمالییام

خوشبخت لیبیمه اینانیرام

اوغورلارین یئددیسینی دوزدوم تاباقچایا

بیلیرم ایندی گولومسه بیر تانیریم

قولتوغوندا فتیر پیشیر

آتام اونا ساققال توتور

آنام ساغلیغینا سوتون ساغیر گؤیه

کئشگه الینده بایراملیق بوقچاسی

قایمیزی دؤیه

آخی چوخ گؤبلو-گؤزو توخدو

بیزیم تانری...

ويدا حشمتى

بوراسی اؤلکه دیر

اؤلمک یئری!!

بورانین قار چیچه یی

سون بئشیک باجیم دیر

سوبای لالالاری ایسه

قان قارداشیم

بوردا تانری ساغلیق وئرر اللرینی

بویدا بویدا ایستیکانلارا

گونش مزه سی له سرخوشلایار پاییزلامیش

دوداقلاری

دایناسور قاش قاباغیندا

گولومسه یین قیرمیزی کپه نکلر

گونش قادینلارمیش

جهننم گؤمرو کویله قازانما منی

ارکه ییم وطنداش!

منی سئوینج سوراغیندا آرا

اؤز قیراغیندا آرا

سانیرام بو کؤنده لن کوره میزین قانلی گؤبک

جیهه سی

اورتا دوغویا آتیلیمیش

بوردا باتان بوردا ایتن

آنجاق بوغازیما تاخیلسا دا نیشانلیق بلغم

بوراسی آداخلیم دیر

بوراسی وطن.....

حمید گنجه (انباز)

ياز يلمئشام داش اوستونه
يانميش قارا كومور كيمي
قارا داشام باش اوستونه
اوچوب ايتن عمور كيمي

كلف چه ني سريبيرم
خسته خسته يئريبيرم
ياواش ياواش اريبيرم
چورويورم دمير كيمي

ايم له گوژ ياشيم سيلديم
اولوم گلدی باخيب گولدوم
دگيرماندا اويودولدوم
يورولموشام خمير كيمي

ياشيم آرتير ياش اوستونه
قيريش قيريش قاش اوستونه
سووانمئشام داش اوستونه
بير قوروموش مامئر كيمي

اينسان اولور اينسان اولور
گاه آغلايير گاهدا گولور
سنه نه وار سنه گلير
حاقدان گلن امير كيمي

اوزه جك دي جان داماردان
آليش قوورول يان داماردان
زلي تكين قان داماردان
ايچير سورور سامور كيمي

حمید انباز

بلکه روحمدو تله سير
جيسمimde روحمدور اسير
بير حصير بير ممد نصير
قارا يولدا يولچويام من

چليک دمير چاريق دمير
کور جيغيردا يازيق عومور
نه سس واردی نده سمير
قارا يولدا يولچويام من

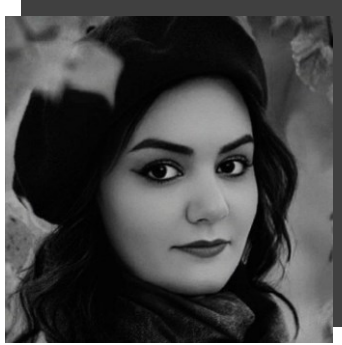
آغلایان وار گولن واردی
دؤرت چئوره ده ایلان واردی
بو يولدا چوخ اولن واردی
قارا يولدا يولچويام من

او کؤرپونو گرک کئچم
بير آغی دی گرک ايچم
دن سيز قورو زمی بيچم
قارا يولدا يولچويام من

شوشه سی تين باسميش فينار
آلتی دره اوستو دووار
يول بويو مين لر جيغير وار
قارا يولدا يولچويام من

اوزاق لاردا توی قالیبدي
کؤرپو سوز بير چای قالیبدي
بولود آتدا آی قالیبدي
قارا يولدا يولچويام من

بوی آتیرام
 آتامین قولتوغونون قوخوسونو جاننما چکه چکه
 سنوگی
 سنوگی
 سنوگی
 گلنده
 قالدی اوره بییمده تیکه
 سو یئرینه
 گۆز یاشی تۆکدوم
 گزدیم سن کارکترده اولان بیرینی
 نه بیلیم بلکه ده آنام دوغرو دئییرمیش
 -آلنین بؤیوکدور
 بختین ده اوزون اولاجاق -
 گولردیم
 اینانمازدیم
 ایناندیم
 آندیم
 اویناییرام یولداشیملا
 قارداشیملا
 اودلا
 سویلا
 بوروق_بوروق
 نیفیس دولو
 دره ده،
 کوچه میزی
 دامیر سول آیاغیما نایلون ایزریقی
 سو توکورم
 گولورم
 بلکه ده ایللر بویو یانئقلی سول یاننما سو یئرینه
 دوزلو گۆز یاشی توکدوم
 یانیغین ایزی درینه گئتدی

دینز موغان سارای
باشام قوخوسو

کولکلی
 سازاقلی
 قارلی گئجه ده
 توتور ایتی سانجیسی آنامین
 دوغولورام
 اولورام
 آتامین، آنامین
 ایلکی
 تکی
 آغلایانی
 یاتمایانی
 بلکه ایندیده یاشانتیلاردان ایسلانان گوزلریمی
 سرمه دن قورودان قادینام
 بوکور سيجاقلی زاهی یورغانیلا قوخوسونا آنام منی
 بلکه ایندیده آنامین منه هدیه وئردییی زاهی
 یورغانینین قوخوسوندان، یوخوسوندان دویمورام
 هر دجللیک ده
 نادینجللیک ده
 سالیر آنام صدف دیشلریندن ساعات قوللاریما
 آنا یاشانتیلاردان آغارتدین ساچلارینی صدف
 دیشلرین کیمی
 آتامین آلدیغی سی دی کاستلرینی
 سسلندیریرم
 قالدیریرام
 گۆی اوزونه
 نازیری'نین، گونئل'ین ماهنی سینی
 دانس آندیرم

حسرتدی اوردوبادا.

بو قالا داشدی قالا،
چینقیللی، داشدی قالا.
قور خورام قریب اولم،
یار گوزو یاشدی قالا.

گل منی فاغیر آغلا،
کیمسم یوخ، ساغیر آغلا.
چیخ داغلارین باشینا،
آدیمی چاغیر، آغلا!

ائلدیمی داد اولا،
فریاد اولا، داد اولا.
قور خورام قریب اولم،
آغلایانیم یاد اولا.

داغلار او داغلارمولا؟
باش وئرر باغلارمولا؟
نئجه کی من آغلادیم؟
یارب، یار آغلارمولا؟

یاغی گلدی یانیم،
سوسامیشدی قانیم.
دوندوم غربت ائلردن،
قووت گلدی جانیم.

سوزوم دوشر داستانا،
بیر اون سالار هر یانا.
غربت قوی سیزه قالسین،
من گئدیرم شیروانا.

کیمسه دویمادی

کیمسه بیلمهدی
گزیرم سوروجومله
کوچه نی
بازاری
قیسا ساچیمل
بو یوملا

تیمورپور بازارچاسینین اؤنونه اولان الچی دن
لاک آلیرام
بلکه ده بو شهرده سون سئوگینی
سون ویردیغیم لاک
سون توتدوغوم دیرناغلاریمی
اووب تۆکدوم
توتوب تۆکدوم
گوله گوله
سئوگی دولو
سئوینج دولو
اورک دولو
آتامین سیقارت کول قابیسینا

آذربایجان بایاتیلاری

وطن. غربت

عزیزیم آلا داغا،
گون دوشور آلا داغا.
من قاراداغ اهلیم،
یاز منی قاراداغا.

زحمتیم گئندی بادا،
ائل گلدی چاندی دادا.
یارین گوزو یولدادی،

غریب عمرو بیتنده،
قالار اوزگه وطنده.
سن یادیم دوشورسن،
باغدا بولبول اوتنده.

من گئدیرم او یوزه،
قایقدا اوزه-اوزه.
آی قوشلار، سیز شاد اولون،
مئشه لر قالیر سیزه.

سوز قالدی ائل گلنه،
دیرماندی سئل گلنه.
گوزل بیر باغ سالمیشام،
ائل گله کولگلنه.

باخدیم شیرین دیلره،
دوشدوم قورو چوللره.
آختاردیم قوهوم-قارداش،
حسرت قالدیم ائلره.

گوی بولود، شیروان آیاز،
یاز منی، شیروانا یاز.
گونون یاد ائلده کئچسه،
دردینی شیروانا یاز.

عزیزیم دیلن، گز،
باغدا گوله دیلن، گز.
غربنده خان اولونجا،
وطنینده دیلن، گز.
بو یولو گئدن گلمز،
بیلیم ندن گلمز.

داغ باشیندا مینارا،
شوخی دوشوب چینارا.
قیسمتیم غربت اولدو،
سن باشینا قیل چارا.

ایرفه دوزدوم کاسا،
کیم ائندیره، کیم آسا.
سن اوردا شادلیق ائیله،
من بوردا باتیم یاسا.

کم باختی سونن قریب،
غربتده اولن قریب.
بختور گونه دوشدو،
وطنه دونن قریب.

من عاشیقم قاراباغ،
شکی، شیروان، قاراباغ.
تهران جنّته دونسه،
یاددان چیخماز قاراباغ.

گویده دولانان بولود،
رنگی سارالان بولود.
من ائلدن آرالاندیم،
سن ده آرالان، بولود.

غریبه م بو وطنده،
گوزوم یولدان اوتنده.
قریبلیک یامان اولور،
باش یاستیغا یئتنده.

اوروج داداشی (۱.۵.۱ ائلمان)

گۆزه لیم

يازيرام جان غزلىن، علتى سن سن گۆزه ليم
اوره ييم عشقه دولور، نيتى سن سن گۆزه ليم

سۆزه لاييق گۆرونن شانلى گونشدين دوروسان
گئجه نين باغرى يانير حكمتى سن سن گۆزه ليم

غزلىن كۈنلو توتان قافيه نين شاه سۆزوسن
قورولان مجلسيميز صۇحبتى سن سن گۆزه ليم

باخيشين ياز گونودور، نيسگىلى بوز تك اري دير
گۆروشون گۆزله نيلن فرصتى سن سن گۆزه ليم

ديرليك ماهنيسى دير هر گولوشون قليبم اوچون
دۇيونن آنلارى نين لذتى سن سن گۆزه ليم

ياناغيندا قيزاران لاله لرین ايستى ليين
ايچى كۆز قايناغى نين عصمتى سن سن گۆزه ليم

اوزانان هر گئجه نين، قويروغونون دان يئرى وار
آچيلان جان سحرين دؤولتى سن سن گۆزه ليم

قلميمدن يازيلان سئوگى سۆزون، سن گۆرورم
يارانان يار غزلىن قيمتى سن سن گۆزه ليم

منى قات دوپغولارين كۆلگه سئور ائلمانينا
يوبانان يئرده اينان، حسرتى سن سن گۆزه ليم

قىربىلىب قاتاريندان،
چىخىب جرگه دن، گلمز.

يول وئرمه يادا، تبرىز،
ائل گئدر بادا، تبرىز.
سنيين حسرتينديم،
جان سنه فدا، تبرىز.

عزىزيم سنى، تبرىز،
ائل سئور سنى، تبرىز.
آل قوينونا عزيزله،
آنا تك منى، تبرىز.

ككلييم، فرم سنسيز،
دوشوبدور پرن سنسيز.
ياد ائلده، ياد اولكه ده،
اينان، گولمرم سنسيز.

بو ائلين آدى ندى؟
دوستو نه، يادى ندى؟
غربت ائلده بيلمه ديم،
آغزيمين دادى ندى؟

پاييز قيشدان ازلدى،
يارپاق توكن خزلدى.
وطن ويران دا اولسا،
او، جئنندن گوزلدى.

اوروج داداشی (ا.د.ا.ئلمان)

يئتیشسين

درديم تله سير سن ساری درمانه يئتیشسين
يارپاق ياراسين توخدادان اورمانه يئتیشسين

حسرت قاریشيق گونلريمين آغريسى گندسين
وصلت آنیما بير دولو پیمانہ يئتیشسين

سؤورولدو بوتون دوغولاریم، چيخدی قاييخدان
اسديرمه کی هیجران يئلی خیرمانه يئتیشسين

عشقين گونه شيندن ايسينيب دؤز يولو تاپسام
وقتدير دلی کؤفروم دولو ایمانه يئتیشسين

ایللردی کی سؤزلر بولاغیم دوشمه ده ایتگین
دونيانی گزیر، دالغالی عوممانه يئتیشسين

گؤزلر قاپيسين آچ اوره ييم کؤنلونه وارسين
عشق آدلی قیزیل دامغالی پیمانہ يئتیشسين

هر سنلی تمنا اؤدونون آردینا دوشدوم

تا بلکه اورک، بير سر و سامانه يئتیشسين

تکلیک آجيسين چکمه يه کؤنلوم آلیشيب دیر
تقدیر بئله دیر، قوی سؤنو فرمانه يئتیشسين

اینجیتمه يه گلزم يارالی قوش فانادیندان

سوسقون آسیلان غم یئنه ائلمانہ يئتیشسين

اوروج داداشی (ا.د.ا.ئلمان)

سؤن گؤروش

آیریلیق، حیاتین جومان یئری دیر
یاغیشلی گؤزلرین دومان یئری دیر
اؤره یین - اؤرکدن اومان یئری دیر
اؤلومده حیات وار، سؤن گؤرؤشده یوخ

سؤن گؤرؤش باغلايير بؤتؤن يوللاری
قورودور بير يوللوق آچان کؤللاری
دؤیؤنلو ساخلايير آچيق قؤللاری
اؤلومده حیات وار، سؤن گؤرؤشده یوخ

گؤزله ين گؤزلری، کدر قورخودور
قضاسين سؤوانی، قدر قورخودور
دئمه يين سؤن گؤرؤش، هدر، قورخودور
اؤلومده حیات وار، سؤن گؤرؤشده یوخ

بير آدديم ساخلايير عؤمرون آدیندان
آجی یا گوج وئیر، حیات دادیندان
بير تکجه حسرتی سالمیر یادیندان
اؤلومده حیات وار، سؤن گؤرؤشده یوخ

نفسی دارالدير، اؤره یی سیخیر
سئوینجی محو اندیر، سئوگینی ییخیر
ائلمانام، هر نه یین سؤنونا چيخیر
اؤلومده حیات وار، سؤن گؤرؤشده یوخ

اوروج داداشی (ا.د.ا.ئلمان)

اؤزودور

ياز قلم، ياز بيليرم درديمه - درمان اؤزودور
درده - درمان گتيرن، حکمت لوقمان اؤزودور
هانسی دین صاحبی اولسان، چاغیران یئرده گلیر
دین اؤنون ایسته یی دیر، دوغرو موسلمان اؤزودور

بیریسى، جانلارین اوغماق ایسته بیر

دوغرودان یازیلجاق، یالان یالمانیر
منلییی بیزلردن آلان یالمانیر
مین رنگلی ایلان تک چالان یالمانیر
قابییغین ده بییشیب، دوغماق ایسته بیر

ایستییلن - سۇيۇغون، وارینان - یۇخون
آغریینان - درمانین، آجینان - تۇخون
ائلمانام، چتین لیک بونلاردان چۇخون
یاش اندیب، گۇزلردن ساغماق ایسته بیر

اوروج داداشی (ا.د.ا.ئلمان)

دوداقلارا

محبت دۇلوسو، سنده کی اورک
گلنده سوزولور مئی دوداقلارا
گۇزلری یاخیندان، گل گۇرۇشدورک
گولوشلر سالسینلار، پئی دوداقلارا

اونوداق نیسگیلی، ناله نی، آهی
یاشییاق کدردن، غمدن آلاهی
قۇروسون بیزلری عشقین آلاهی
ساغلاملیق یاغدیرسین هئی دوداقلارا

اورکلر اۇیونسون، گۇز یاغیشیندا
دویغولار ایسلانسین سۇز یاغیشیندا
گۇزلرده سئوینسین، اۇز یاغیشیندا
اۇپوشلر قۇنسونلار، تئی دوداقلارا

آیریلیق الیندن، آلینسین جانلار
سئوگیلی گونلره، سالینسین جانلار

عشقیلن، ترسه دۇشن، بیر اویونو یوخدور اوتون
عقل اوچون معجزه دیر، عشقیده ایمان اۇزودور

یار کیمین یالوارانین، یئر - گۇیونون یاردیمی دیر
شاه کیمین تخته چیخان، حۇکموده فرمان اۇزودور

مئی سوزور، جام یئتیریر، مست اولانین ساغلیغینا
دوغرو پیمانہ لرین قتیدینه پیمان اۇزودور

مئیده ساقی تانیلیر، حلقة ده مرشد ساییلیر
جاندا جانان گۇرونور، جرگه ده مهمان اۇزودور

بیر بولاق، سیزقاسینین ایسته یینه گورلو دنیز
بیر جیغاز دردلی کۇنول، مولکونه عوممان اۇزودور

وار - یوخوم دامجی قدر، شاه دنیزین وورغونویام
مور سایاق مضطربم، شانلی سلیمان اۇزودور

نه یازیر، هاردا یازیر، سئوگی بیلیر بیرده اۇزو
شاعیرم سؤیله سه گر، شئعربده ائلمان اۇزودور

اوروج داداشی (ا.د.ا.ئلمان)

ایسته بیر

گونشدن یازیرام، بولود کؤوره لیر
گۇزلری سولانیب یاغماق ایسته بیر
نیسگیلدن یازیرام، اومود کؤوره لیر
اۇزونو آسدیریب، بوغماق ایسته بیر

هر ندن یازیرسان، بیرى اینجی بیر
اولودن دئیرسن، دیری اینجی بیر
خیردادان سۇز گئدسک، ایرى اینجی بیر

ائلمانام بېر كۆكده چالينسين جانلار بېرليبي اوخشاسين، نئي دۇداقلارا

اوروج داداشى (ا.د.ائلمان)

ايسته بېر

گونشدن يازيرام، بولود كۆوره لير
گۆزلىرى سولانيب ياغماق ايسته بېر
نيسگيلدن يازيرام، اومود كۆوره لير
اؤزونو آسديريپ، بۇغماق ايسته بېر

هر ندىن يازيرسان، بېرى اينجى بېر
اؤلودن دئيبيرسن، دېرى اينجى بېر
خيردادان سۆز گئدسك، ايرى اينجى بېر
بېرىسى، جانلارين اۇغماق ايسته بېر

دۇغرودان يازيلجاق، يالان يالمانير
منليبي بيزلردن آلان يالمانير
مين رهلى ايلان تك چالان يالمانير
قابىغين ده ييشيب، دۇغماق ايسته بېر

ايستيلن - سؤيوغون، واربانان - يۇخون
آغريبنان - درمانين، آجينان - تۇخون
ائلمانام، چتين ليك بونلاردان چۇخون
ياش ائديپ، گۆزلردن ساغماق ايسته بېر

راقيف نازيم اوغلو

KÖÇ EDƏR
Raqif Nazim oğlu

كۆچ اندر

جمله جهان، شوكت و شانيم كۆچه بيلمز
كۆچ اندر جسميده جانيم، روح و روانيم كۆچه بيلمز

جان اؤلر، جان چوروير، تورپاق اوچار دار مزاريمدان
يئنه كۆنلوم اوخويار، اؤلچو - ميزانيم كۆچه بيلمز

اوروج داداشى (ا.د.ائلمان)

ماهنيسى سان

بو غزلى تقدیم انديرم دئيرلى اوستاديم دوكتور آيدين تبريزلى جنابلارينا

گله بيلسن، اوره يين يوردونا جان ماهنيسى سان
دامارين دار گونو نبضينده كى قان ماهنيسى سان
گئجه - گوندوز سن اوچون باغرى، تيكانلار آماجى
سارى بولبول اوره يينده هيجان ماهنيسى سان

باخيشين گيزله ده بيلمز دلى سؤو دالغالارين
اؤزو توفان قۇپاران هانسى ليما ماهنيسى سان؟

داغى گيزلين توتورام سن گونه شيمدن ياريا
برى گل قۇى دئمسينلر كى دومان ماهنيسى سان

اوره ييمدن سوزولن حسرتيمي ياش داغيدير
گولوش اول، قۇن دۇداغا، اۇندا اينان ماهنيسى سان

سئوينيب لاله آچان آغ ياناغين ايستيسى سن
قيزاران آل گونه شين دۇغمالاشان ماهنيسى سان

نه گرک دير اوره يين سپيريني هر كيمسه بيله
اوجا عشقين گرهي، گيزلى زامان ماهنيسى سان

ده ييشير گونلريميز ياخشى - يامان قارشيلانير
نئجه ايلك عشقيم اؤلوسان دا همان ماهنيسى سان

گئجه اولدوزلارينان آى قوجاغيندا قۇرونان
آچيلان هر سحرين گونده كى دان ماهنيسى سان
يازير ائلمان غزلين سن كيمين آيدين گونه شه
قلمين قلبه قۇشوب سن ياشادان ماهنيسى سان

اجلدى، اۆلومو... تاپماق اولمور كى...
من ايندى هانسىنى سئچىم، دلى قىز

رائوف الياس اوغلو صاباحىنيز خىر اولسون

سلام الله سلامى دىر
صاباحىنيز خئيبير اولسون
ثواب سلام آلانين دىر
صاباحىنيز خئيبير اولسون

وطن اۆچون ساواشانلار
درد - بلادن سوووشانلار
اۆز يوردونا قووشانلار
صاباحىنيز خىر اولسون

غازيلرين، شهيدلرين
افسانه وى شاهيدلرين
موباريز تك زاهيدلرين
صاباحىنيز خىر اولسون

وطن اۆچون يانانلارين
حق عدالت قانانلارين
منى بير وقت انانلارين
صاباحىنيز خىر اولسون

اىل يولوندا جان قويانلار
دوشمىن گوزون اويانلار
رائوفو شاعير سانانلار
صاباحىنيز خىر اولسون

كۆچوم اوستونده دى دونيا، هله يوخدور بونا شگيم
گوزومون شوقو سونر، شوق مكنانيم كۆچه بيلمز

اؤفوروب اوستونه اود، جسمه محبت وئره بيللم
اودوم اليمده گزر، قاندا نشانيم كۆچه بيلمز

وارى يوخدان يارادان تانرييا آغ اولمادايام من
وارى يوخدان ائله ين مسلك ايمانيم كۆچه بيلمز

نئجه عشق اهلى، صنعت اهلى كۆچور دونيادان امما
بونو عالمده بيلير شهدى لسانيم كۆچه بيلمز

حاكم لقمانلارا، راقيف، اۆز ائليم صاحب اولوب
بئله ائللر وارسا، سؤزده كى جانيم كۆچه بيلمز

راقيف ناظيم اوغلو

بىز هاچان آيريلديق، گورن اولمادى

سئودا پاييمىزى بۇلدوك خلوتى
بىز هاچان آيريلديق، گورن اولمادى...
گۆيدن لكك دوشدو، اۆلدوك خلوتى
غمين حصارىنى هورن اولمادى

كۆورك خاطره يمش هر انيم بلکه
سئوگين آياغ آلتدا داش كيمي قالير...
حقه ياخين دوشدو شر انيم بلکه...
قوروتما، روحوموز ياش كيمي قالير

من سنى سئوندن، نم ايميش هيه
ظولومون قامچيسينا كۆرك آج، ايندى
اونسوز دا نه وقتدى غم ايميش هيه
كيمه ايسته بيرسن اورك آج ايندى...

بو عؤمرو ات كيمي چاپماق اولمور كى
گليم، كوچه نيزدن كئچيم، دلى قىز

کوچه ده - بازاردا، چمنده، باغدا
 دولانیردیق نئجه آراندا - داغدا
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان
 دونه جکدیر قیشا، باهارین یامان
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان

چوخالتما سئوگیلیم! عیشوه، غمزه نی
 اینجیتمه بو قدر، سئویرم سنی
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان
 ائدیرم الیندن نئجه من فغان
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان

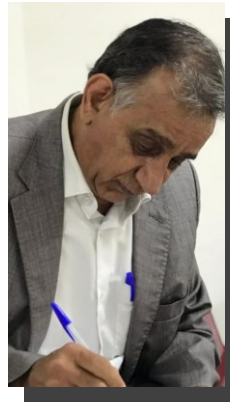
دئمیشدیم: «ایتیر سن تا پمایا جاقسان»
 اولاجاق گئج داها، اولسان پشیمان
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان
 قادانی آلاردیم نئجه هر زامان
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان

آیدین تبریزی

آی ساچی مشوی، گوزلری غزل

نه قدر چالیشدیم... بو مومکون دئییل
 محبت قدری نیفرتیم اولسون
 هر لحظه هیجرانین اولورموش مین ایل
 گل قویما اوره ییم یانسن او یولسون

گئجه نی صوبحه دک بیر آن یاتمیرام
 گوندوز یاشیرام فیکریمله تنها...
 سئویرم... سئویرم، من آلداتمیرام
 قفسه دؤنوبدور بو گئنیش دونیا

آیدین تبریزی

بیر نغمه دئییه ک

سن سحر اول، من ده نسیم
 سن کولک اول، سنله اسیم
 سسینله بیرله شن سسیم
 بیر نغمه دئییه ک

سن باهار اول، من ده سئلن
 سن دورنا اول، من ده تئللین
 سن یایلاق اول، من ده ائللین
 بیر نغمه دئییه ک

سن چمن اول، من ده لالا
 قویما باغیریم قانلی قالا
 یولدان یئتیشن ووصالا
 بیر نغمه دئییه ک

سن بولاغ اول، من ده داشین
 سن سئوگی اول، من گوز یاشین
 اولوم عؤمورلوک سیر اشین
 بیر نغمه دئییه ک

آیدین تبریزی

دوشه جک یادینا

سارالیب - صولاجاق، گوزه للیک باغین
 گنده جک یادلاردان، سسین سوراغین
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان
 مارال تک گزردین نئجه خورامان
 دوشه جک یادینا بیر گون، بیر زامان

ئىلمايا جباراۋا ELMAYA

بو مەنم BU MƏNƏM

بوش كاغىذا قۇل چكر ك
 حاقسىزلىغا يۇل چكر ك
 قىلبە دېن بىر كىلمە نى
 دئەمە رم من، دئەرم من

سۇى كۆكومون آد - سانىنى
 اىلك سئوگىنىن بال دادىنى
 دونيا مالى، جاه - جلالا
 وئەرم من، وئەرم من

عەھدە وفا ئىلە مىشم
 دائىم دۇغرو سۇىلە مىشم
 ائل - اۇبانىن دار گونونده
 گولمرم من، گولمرم من

آيرىلىقدان يۇخدور قۇرخوم
 دېدى داشا طالع اۇخوم
 امىنم كى ، بىر باشقاسىن
 سئومە رم من، سئومە رم من

ئىلمايا جباراۋا ELMAYA

ھىلكە دۇنن عمر

سئوگى كۇر اسارتىمىش
 قور تولوشو چۇخ چتىن
 خولىياسى بۇش يالانىمىش
 آنلاماسى چۇخ چتىن

صاف عشقىمىن گمىسى
 دريالاردا باتاندا

نە اوچون ھىمىشە: «گىت - گىت» سۇىلە دىن
 دىلىنە گىلمە دى بىر جە كىلمە: «گل»!
 من دە يالواراندا: «گل» ائشىتمە دىن

سن، نئجە دويمادىن، باشا دوشمە دىن؟
 سئوگىمىن حدىنى دئىە بىلمىرم
 خىطرىمە توخوندون... ھەر نە سۇىلە دىن
 من سنىن خىطرىنە دە يە بىلمىرم

چالىشىدىم كۆكسومدە قايناسىن بلكە
 مەھبەت قۇدىرى آجىلى نىفرت
 اولمادى... اولمادى... اولمادى يئنە
 گوج گىلدى ھەر نە يە يئنە مەھبەت

اىنصافىن ھاردادى، آى داشا دۇنموش؟!
 اىنسانمى دئىلىسن؟ كۆلكمى؟ نە سن؟
 مىندىمى اورە يىن بىر باشا دۇنموش
 دۇنمە سىن اورە يىن... دۇنمە سىن مىندن

باغلاما يوللارى منىم اوزومە
 دۇندرمە اوزونو، دۇندرمە مىندن
 جالاما پايىزى منىم يازىما

ئىلە مە قىلبىمى قوصصە دن: دن - دن!

سىخىلما دىوارىن كونجونه، گل.. گل
 گل دوشوم سئوگىلىم آياقلىرىنا
 آى ساچى مئىنى، گۇزلىرى غزل
 او، لىرىك باخىشىن گىرىب قانىما!

چابالىر اورە بىم، اود - آلوو اىچرە
 مەھبەت قۇدىرى نىفرت قازانام!
 مەھبەتدىن اولو يوخ اىمىش ھىچ نە
 گرە كدىر مەھبەت اودو اىلە يانام!

ياشاماق هر كسىن عمر يۇلۇدور
بو يۇلو شوملايير، زاي ائدير انسان

برادر، عمل وار بهره لى باغدى
عمل وار چۇر - چۇپدۇ، اۇدون - اۇجاقدى
بو دونيا مدتلى سيغينا جاقدى
اۇبىرى دونيانين پاييدير انسان

برادر سمندرلى (خانعلى يۇ)

سينديريبلار پنجره سين دونيانين
ياشاماغين دادى - تامى قاچيب دير
قورد - قوش باسيب يان يۇره سين دونيانين
گليب - گئدن باخا بيلمير دويونجا
سينديريبلار پنجره سين دونيانين

ايندى دوست دا اۇزون دوستا تن دئمير
دوست يولوندا جفا چكميز، غم يئمير

حاقسىز اۇلوم، داوا - قيرغين سنگيمير
دارالديبلار حۇوصله سين دونيانين

نه آغ ساققال گۇزه ديبير، نه پيرلر
آياق قويماغا تاپيلمير لپيرلر
خسته لىبي توخوم كيمي سپيرلر
محوريني سيلكه لسين دونيانين

سمندرلى، درد سيننده قۇور ائدير
چرخى فلک ايندى ترسه دۇور ائدير
قارغالارين، قوزغونلارين دۇورودور
داغيديبلار باغ - بره سين دونيانين

يارادانين قلمى
سينميش بيزه چاتاتدا

گئديب جنت باغينا
ياريمي سسله يه جم
دۇنۇب هجران داغينا
ببر عۇمۇر گۇزله يه جم

يۇلونو گۇزله مكدن
بلكه ببر گون اوله جم
حسرتدن دۇن گئييب
من هئيكله دۇنه جم

برادر سمندرلى

(خانعلى يۇ)

BƏRADƏR
XANƏLİYEV

انسان

بو چيركلى دونيا يا صاف دوغولسادا
گناھلا، نقصانلا قايدير انسان
شيطان آزديرماسا، نفسين قۇروسا
گۇيده ملكلرين تاييدير انسان

كاسيبا، يۇخسولا كيمكى، لاغ ائدير
تانرى همين قوطبا اونو تاغ ائدير
تۇرپاقدان يارانان، تۇرپاغا گئدير
كيم دئبير، ميمونون سۇيودور انسان

محبت قلب ايشى، كۇنۇل يۇلۇدور
عشقى درك ائدنلر امر قولۇدور

بابا اوغلو ديبه ر ياناردى چيراغ
تلعفرر توپراغى اولوردى دوراغ
بر گون دورولوردى بولانان بيلاغ
گوزال موملر يانار سازلار چالينير

۲

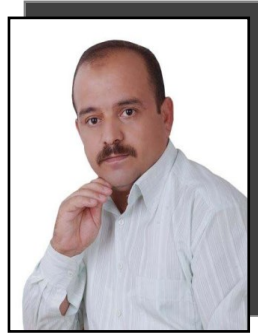
يتر

چوخدان اولدى يارم بوردان گيدالى
ارام آرام حاله سورسن ده يتر
صاغدى يوخسه ئولى بيلمم نيدالى
يلدان ييله سلام ويرسن ده يتر

گيجامز اكلانجه گونول اچار دوغ
عشقين تيلين چالوب ساردن كيچار دوغ
انكول ازوب دولى دولى ايچار دوغ
سوز دونداروب گبولم قيرسن ده يتر

ياردان اير يلالى جان قاراليام
گيجه گوندوز پوچ خياله داليام
يوللرين گوزليوب ساسين اليام
رؤيامده فكريمه گيرسن ده يتر
ايردى بو غربت ايللرى بزي
هر وقت يادلارام اونوتمام سيزى
يللر گورماديسام جيورمام يوزى
بر كرا رؤيانده گورسن ده يتر

يولادم بر مکتوب آدینی یازدم
محباین جانده اگنه له قازدم
دوستون خیالینده عمانلر گازدم
واردوغوم عمانه وارسن ده يتر

**عراق تورکمن آغیزی
(عراق - ته لافر (تلعفر)**

شاعر و یازار جاسم بابا
اوغلودان اوچ شعیر
گوزه ل موملر (شمع) یانار

مرحبا دياليم بوردان سيزا بان
گوزال موملر يانار سازلار چالينير
بان يازارام سوزى سويله سازده سن
گوزال موملر يانار سازلار چالينير

موملر يانماديسه گونول اچيلماز
محبت اولماسه بر سوز الي نماز
عاشقين سازينده تيللر چالينماز
گوزال موملر يانار سازلار چالينير

گۆز گلمادان باغله يپراغين توگر
سازينين ساسلرى يارالر سوگر
كومائز باغجادی بلبل كيم اوتر
گوزال موملر يانار سازلار چالينير
چاغير بزا اوروم شاهن سوزلرين
گورساد عاشقلاره جانان يوزلرين
ده گر سوز گلمادان اخيت گوزلرين
گوزال موملر يانار سازلار چالينير

هفته دان هفتايه باكلارام سنى
تيلينان سوزلرى دالغار بانى
عاشقلار سوزلرى خوش ايده ر جاني
گوزال موملر يانار سازلار چالينير

BƏY HADİ

kəmsiz dosd arayan dostsuz qalır.
kəssək oturub, daşa ağlamaz.

kiçik də olsa haçar, böyük qıpılar açar.
kir kiri tanıyar, su alçağı.

kişini cavan saklar yaxşı arvad, yaxşı at.
kit bağlayan yolları, gülüslər açar. (kit: qəm)

köksüz ot yelə gedər.
kölgədə yatanın, kölgəsi olmaz.

könlü versəndə birinə, könlündəkin vermə.
kөнül gördüyündən su içər.

kөнül səvən gözəlin, nə ağı nə qarası.
kөнül sevgi ilə çalışır, qulaq övgülərlə yarışır.

kөнül sevini sevir, qulağ övgünü.
kor bulaxdan su içilməz.

kor gözlünün nəyi var, iki əldə gözü var.
kor gözündən qorxar, çəkeçəl başından.

kor hardasa, barçağı uzaq, əşşəyi çolaq.
kor istədiyi bir göz, iki olsa nə söz.

kor koru, görməz.
kor səvən bir göz.

بابا اوغلو زرە اونو تەمادەم بان

سیودوغوم قدری سیواریدن سن ؟

گنجیکن قوجالیدی غربتدە بو جان

ئولمامش قارشیمدە دورسن دە یتەر

۳

جوان یاورم

آنا:

هر اخشام یولی گوزلرام – هارده قالدی جوان یاورم
دردیمی دیلده سوزلرام – هارده قالدی جوان یاورم

شەهید:

اغلامه آنا اغلامه – جانین آتاشه داغلامه

اوراگین قاره باغلامه – هارده قالدی جوان یاورم

آنا:

یاورم صوری سنی یاری – ییامادم یاورم باری
یاده دوشدی جانم یانی – هارده قالدی جوان یاورم

شەهید:

یاده دوشسام الله سویله – مزارم کل زیارت ایله
أمر الله اولدی بویله – هارده قالدی جوان یاورم

آنا:

جوان یاورم باتین قانه – زالمین جگری یانه
قاره خبر گلدی بانه – هارده قالدی جوان یاورم

شەهید:

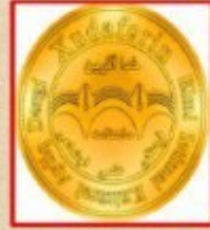
آنا یادان بانى اتما – دردتلر اوسنه دردتلر قاتمه
جنت بولدم درده چاتمە – هارده قالدی جوان یاورم

آنا:

ایریلیدی اوغلانان آنا – جوانلر باتیبیتی قانه
بابا اوغلو یازدی گنه – هارده قالدی جوان یاورم

Xudafərin

Türkcə - Farsca

May-Haziran 2024 - İL 21 - SAY 225 (ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ)

<http://www.khudafarin.ir>
<https://t.me/xudafarindargisi>
MÜSƏLMAN TÜRKƏR

